

№ 2 (10) 2025

Алтынсарин Академиясының
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

Академии Алтынсарина

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство просвещения Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И.Алтынсарина

Алтынсарин Академиясының
ХАБАРШЫСЫ
Әдістемелік журнал

ВЕСТНИК
Академии Алтынсарина
Методический журнал

№2 (10) 2025

Басылымның кезеңділігі -
жылына 4 рет шығады

Периодичность издания –
4 номера в год

№ KZ35VPY00064971 есепке қою,
қайта есепке қою туралы
КУӘЛІК

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет, переучете
№ KZ35VPY00064971

Қазақстан Республикасы Ақпарат және
қоғамдық даму министрлігі Ақпарат
комитетінде берілген

Выдано Комитетом информации
Министерства информации и общественного
развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік,
ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық
-сараптамалық, педагогикалық
инновациялық тәжірибелерді тарату
бойынша материалдар жариялау

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению
учебно-методического, научно-практического,
информационно-аналитического,
педагогического инновационного опыта в
области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Каратабанов Р. А. – бас редактор
Смайлов С. Ш. – философия докторы (PhD),
бас редактор орынбасары
Актанова А.С. – ф.ғ.к.
Галимжанова М.А. – п.ғ.к., доцент
Гриневицкая А. – психология докторы,
доцент (Польша)
Искакова М. О. – философия докторы (PhD)
Караев Ж. А. – п.ғ.д., профессор
Мазбаев О. Б. – г.ғ.д., профессор
Нурумжанова К. А. – п.ғ.д., профессор
Сырымбетова Л. С. – п.ғ.к., профессор
Танирбергенова А. Ш. – п.ғ.к.
Фахрутдинова Г. Ж. – п.ғ.д., профессор (Ресей)
Аушахманова Б. Т. – педагог-шебер, магистр
Усерова Ш. А. – педагог-шебер, магистр
Сатыбалдин А. С. – магистр, жауапты хатшы

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Каратабанов Р. А. – главный редактор
Смайлов С. Ш. – заместитель
главного редактора, PhD
Актанова А.С. – к. филол.н.
Галимжанова М.А. – к.п.н., доцент
Гриневицкая А. – доктор
психологии, доцент (Польша)
Искакова М. О. – доктор философии (PhD)
Караев Ж. А. – д.п.н., профессор
Мазбаев О. Б. – д.г.н., профессор
Нурумжанова К. А. – д.п.н., профессор
Сырымбетова Л. С. – к.п.н., профессор
Танирбергенова А. Ш. – к.п.н.
Фахрутдинова Г. Ж. – д.п.н.,
профессор (Россия)
Аушахманова Б. Т. – педагог-мастер, магистр
Усерова Ш. А. – педагог-мастер, магистр
Сатыбалдин А. С. – магистр,
ответственный секретарь

Материалдардың анықтығына
авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды
қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность
материалов несут авторы.
Редакция оставляет за собой
право отклонять материалы.

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

1

Білім беруді зерттеудегі өзекті бағыттар Актуальные направления образовательных исследований

- Баймухамбетова Р. К., Баймуратова Б. А., Шаповалова Н. Т.**
Компетентностно-ориентированное начальное образование
в условиях глобализации и цифровой трансформации на основе
обновленного ГОСО5
- Ельцова Л. Ф., Ебишева Г. Т.**
Стратегия улучшения образования в целевых школах:
опыт и перспективы12
- Қосыбаев А. Қ., Алиева А. М.**
Халықаралық Бакалавриат (IB) контексінде оқушылардың
сыни ойлау дағдыларын зерттеу және дамыту әдістері22
- Пращур М. В.**
Lesson Study: путь к педагогическому
мастерству через сотрудничество.....30

2

Пәндерді оқыту әдістемесі: тәжірибе және жаңашылдық Методика преподавания дисциплин: опыт и новаторство

- Байсерикова Н. С.**
Интеграция оздоровительной гимнастики
Айкуне в школьные уроки физической культуры.....39
- Волкодаева Л. И.**
Когнитивная визуализация учебного материала на уроках
русского языка и литературы: исследование и применение 49
- Ибраимова А. М.**
Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың тілдік
дағдыларын дамытудағы жасанды интеллектінің тиімділігі58
- Ксембаева А. Ж., Дюзбенбекова Г. К.**
Стратегии и приемы развития двуязычия
на уроках русского языка в 8 классе.....66
- Кусаинова М. М.**
Использование цифровых технологий в обучении
русскому языку и литературе75

Махмадин А. Методы развития навыков проверки достоверности информации учащихся школ.....	85
Нұрлыбаева Ж. Н., Сейтқазина Б. Б. Абай Құнанбайұлының «Масғұт» поэмасын оқыту жолдары.....	93
Оразбекова Г. А., Аштаева Г. М., Абильдина Д. К., Кунафина Д. А. Заманауи ұлттық ойындарды оқу процесіне кіріктіру жолдары.....	101
Рахымханқызы Н. Бастауыш сыныптың ағылшын тілін оқытуда мнемотехника әдісін қолдану жолдары.....	110
Яремков Е. Д. Электронные интерактивные задания на уроках английского языка для повышения мотивации обучающихся.....	118

3

Білім алушылардың функционалдық сауаттылығы Функциональная грамотность обучающихся

Жанабергенова М. С. Оқушылардың медиасауаттылығын дамыту арқылы сыни талдау дағдысын қалыптастыру.....	126
Мухтар А. Оқушылардың әдеби тіл нормасын меңгеру деңгейін практикалық тапсырмалар арқылы арттыру жолдары.....	135
Салхаева Д. У., Туралиева Г. Х. Формирование функциональной математической грамотности учащихся 10–11 классов: актуальность и практические подходы.....	144
Сатекова Г. С. Бастауыш сынып білім алушыларына жазылым дағдысын қалыптастырудың тиімді әдістері.....	153
Сейниханова А. С. Ежелгі қауымдар тарихын оқытуда оқушылардың функционалдық сауаттылық дағдыларын қалыптастыру.....	163
Сейтқожина Б. К., Батжанова С. Т., Шекешева Г. Д. Работа с текстом на уроках как способ развития читательской грамотности.....	175
Сырбаева С. М., Ербозымова М. Н., Резуанова Г. К. Мәтінмен жұмыс – тіл дамыту құралы	186
Әдістемелік компас / Методический компас	196
Құттықтаулар / Поздравления.....	200

МРНТИ 14.07.07

КОМПЕТЕНТНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ НАЧАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ И ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ НА ОСНОВЕ ОБНОВЛЕННОГО ГОСО

Баймухамбетова Р.К.

КГУ «Казахская гимназия с дошкольным миницентром имени Ыбырай Алтынсарина» ГУ «Отдел образования по Алакольскому району Управления образования области Жетісу»

Баймуратова Б.А.

ГКП ПХВ «Школа-лицей № 64 имени Сұлтанбека Қожанова» акимата города Астаны

Шаповалова Н.Т.

ГКП ПХВ «Школа-гимназия № 91» акимата города Астаны

Аннотация.

В статье детально рассматриваются ключевые аспекты реализации обновленного Государственного общеобязательного стандарта начального образования 2025 года в контексте усиливающейся глобализации и стремительной цифровой трансформации общества. Обосновывается критическая актуальность компетентного подхода как фундаментального направления модернизации начальной школы. Раскрываются конкретные направления интеграции передовых цифровых технологий, общечеловеческих и национальных ценностей, а также воспитательных аспектов в многогранный учебный процесс. Особое внимание уделяется вопросам глубокой индивидуализации обучения, создания инклюзивной образовательной среды и возрастающей роли квалифицированного педагогического сопровождения в условиях современного цифрового общества.

Ключевые слова:

начальное образование, обновленный ГОСО, цифровая трансформация, ключевые компетенции, глобализация, инклюзивность, индивидуализация обучения.

Введение

Современный этап развития общества характеризуется беспрецедентными по масштабу и скорости изменениями, обусловленными интенсификацией процессов глобализации, стремительным технологическим прогрессом и глубокой трансформацией социокультурных реалий. В этих быстро меняющихся условиях система образования приобретает статус стратегического ресурса, определяющего устойчивое развитие общества и конкурентоспособность нации. Особую значимость приобретает трансформация начального образования, поскольку именно на этом этапе закладывается прочный фундамент личности, формируются базовые когнитивные и социальные компетенции, мировоззрение и система ценностных ориентиров подрастающего поколения.

Настоящий Государственный общеобразовательный стандарт начального образования (далее – Стандарт) разработан в соответствии со статьей 56 Закона Республики Казахстан «Об образовании» (далее – Закон), подпунктом 4) пункта 15 Положения о Министерстве просвещения Республики Казахстан, утвержденного постановлением Правительства Республики Казахстан от 19 августа 2022 года № 581 «Некоторые вопросы Министерства просвещения Республики Казахстан», и определяет требования к содержанию образования с ориентиром на результаты обучения, максимальному объему учебной нагрузки, уровню подготовки обучающихся и сроку обучения [1.3].

1. Начальное образование в условиях глобализации и цифровой трансформации

Возрастает значимость формирования у младших школьников универсальных умений, обеспечивающих успешную социализацию и готовность к непрерывному обучению. Компетентностный подход выступает в качестве ключевого методологического ядра Обновленного Государственного общеобразовательного стандарта (ГОСО) начального образования 2025 года [1.5]. Это отражает фундамен-

тальное изменение роли образования в современном мире: от простой передачи знаний к активному формированию у обучающихся ключевых компетенций, необходимых для продуктивной деятельности в разнообразных и зачастую непредсказуемых жизненных ситуациях.

В условиях цифровой трансформации образования особую роль в реализации компетентностного подхода играют цифровые образовательные платформы. Внедрение таких ресурсов, как Bilimland, Oripq и электронные учебники, позволяет обеспечить доступ к интерактивному контенту, поддерживающему развитие функциональной грамотности, ИКТ-компетенций и навыков самостоятельного поиска информации [1.7].

Межпредметные мини-проекты: В рамках тем, таких как «Моя страна», «Окружающий мир» или «Профессии будущего», учащиеся создают цифровые презентации, инфографики, мини-видео с использованием планшетов и простых онлайн-инструментов (например, Canva, PowerPoint), что способствует развитию критического мышления, креативности и коммуникационных навыков [1.8].

Использование образовательных приложений и игр: например, применение приложений типа Kahoot, LearningApps, Scratch Junior стимулирует мотивацию к обучению, развивает логическое мышление, внимание и воображение [1.9].

Формирующее оценивание с элементами цифровизации: Применение онлайн-опросников, электронных портфолио и диагностических заданий на платформах Google Forms, Classtime позволяет педагогу своевременно выявлять образовательные дефициты и корректировать учебную траекторию [1.10].

В структуре Обновленного ГОСО выделяются следующие взаимосвязанные группы компетенций:

Предметные компетенции предполагают глубокое овладение учащимися основами учебных предметов, таких как математика, язык и литература, естество-

вание, что способствует развитию устойчивых учебно-познавательных навыков. На уроках математики учащиеся 3 класса решают задачи с опорой на реальные жизненные ситуации (например, задачи на покупку товаров и подсчет сдачи), что позволяет формировать прочные знания в области числовых отношений и операций [1.12].

Метапредметные компетенции формируются через развитие универсальных учебных действий: умение самостоятельно ставить цели, планировать действия, критически оценивать информацию, работать в команде, проявлять инициативу и креативность. В рамках интегрированного урока по литературному чтению и ИЗО ученики создают коллективный проект — иллюстрированную книгу по мотивам казахской народной сказки. При этом они распределяют роли, обсуждают идеи, оценивают результат, развивая навыки командной работы и проектной деятельности [1.13].

Ключевые компетенции включают надпредметные навыки, необходимые для успешной социализации и жизни в быстро меняющемся цифровом мире. К ним относятся функциональная грамотность (читательская, математическая, естественнонаучная), креативное и критическое мышление, цифровая грамотность, глобальная компетентность и эмоциональный интеллект. В рамках курса «Информатика» младшие школьники учатся пользоваться образовательными цифровыми ресурсами (интерактивные платформы, обучающие игры), а на классных часах обсуждают тему культурного разнообразия, учатся выражать и понимать эмоции через практики эмоциональной регуляции [1.14].

2. Влияние глобализации на содержание начального образования

Усиливающиеся процессы глобализации трансформируют подходы к организации содержания начального образования, выдвигая новые приоритеты. Современная

школа должна готовить личность, обладающую не только базовыми знаниями, но и способностями к осмысленному участию в глобальных процессах, к межкультурному диалогу, к решению глобальных вызовов в духе устойчивого развития [3].

Обновлённый Государственный общеобразовательный стандарт начального образования (ГОСО-2025) учитывает влияние глобализации и включает в содержание образования следующие ключевые направления:

Формирование гражданской идентичности и глобального мышления.

На уроках «Познание мира» (1–4 классы) реализуются темы, направленные на осмысление собственной культурной и национальной принадлежности в контексте мира. В 3 классе ученики изучают тему «Моя страна и мир», где сравнивают Казахстан с другими странами по культуре, обычаям, природным особенностям, учатся понимать значимость своей страны в глобальном контексте [1.16].

Развитие межкультурной компетентности и толерантности.

Формирование уважения к другим культурам интегрируется в содержание предметов и внеурочной деятельности. При изучении художественной литературы младшие школьники знакомятся с народными сказками разных стран, что способствует развитию эмпатии и понимания культурного многообразия (например, «Сказки народов мира» во 2 классе) [1.17].

Интеграция принципов устойчивого развития.

Через темы, связанные с охраной природы, рациональным потреблением и ответственным отношением к окружающей среде, школьники учатся принимать участие в решении глобальных экологических проблем. В 4 классе тема «Энергия и её источники» рассматривается с акцентом на возобновляемые ресурсы и важность энергосбережения для будущего планеты [1.18].

Критическое мышление и медиаграмотность.

Содержание предметов направлено на развитие критического восприятия информации, особенно в цифровой среде. В рамках проектной деятельности по предмету «Познание мира» дети учатся находить, анализировать и сравнивать информацию из разных источников, обсуждают фейковые новости (на адаптированном уровне) [1.19].

Ориентация на международные исследования качества образования (PISA, TIMSS, PIRLS).

ГОСО-2025 обеспечивает соответствие содержания образования международным стандартам, что отражается в учебных задачах, моделирующих реальные жизненные ситуации и требующих применения знаний на практике. Задачи по математике во 2–4 классах включают элементы функциональной грамотности, например расчёт покупок, измерения, анализ простых графиков — подход, аналогичный задачам TIMSS [1.20].

3. Цифровая трансформация как ключевой инструмент образовательного развития

Всеобщая цифровая трансформация общества оказывает глубокое влияние на содержание и формы организации образовательного процесса на всех уровнях, включая начальное образование. В обновлённом Государственном общеобразовательном стандарте начального образования (ГОСО – 2025) цифровая трансформация рассматривается не только как внедрение современных информационно-коммуникационных технологий, но и как системное преобразование всей образовательной среды, культуры и практик преподавания и обучения. Это открывает новые возможности для повышения качества, доступности и индивидуализации образования [5].

Основные направления цифровой трансформации начального образования в обновлённом ГОСО включают:

Использование цифровых образовательных ресурсов и сервисов. Широкое внедрение виртуальных лабораторий, образовательных игр (например, Kahoot, Wordwall), онлайн-курсов, электронных библиотек (напр., Kitap.kz) помогает учащимся глубже понять учебный материал, а также повышает их мотивацию: при изучении темы «Окружающий мир» учителя могут использовать видеоролики и интерактивные задания на платформе Twig-Bilim, позволяющие детям исследовать явления природы в формате виртуального эксперимента [5].

Формирование навыков критического мышления и кибербезопасности. Ученики учатся оценивать достоверность цифровой информации, различать факты и мнения, выявлять фейковые новости, а также применять основы кибербезопасности. Например, на уроках цифровой грамотности педагоги организуют тематические игры и кейсы, в которых дети анализируют сообщения в соцсетях, обсуждают возможные риски и разрабатывают правила безопасного поведения в интернете.

4. Единство обучения и воспитания: ценностный фундамент образования

В обновлённом ГОСО начального образования (Глава 2, п. 9 и 10) подчёркивается приоритет единства обучения и воспитания, что отражает современный подход к формированию гармонично развитой личности [1.15]. Содержание образования строится на прочном ценностном фундаменте, ориентированном на развитие ключевых компетенций и базовых национальных ценностей.

Базовые ценности, заложенные в основу содержания, включают:

- ▶ независимость и патриотизм;
- ▶ единство и солидарность;
- ▶ справедливость и ответственность;
- ▶ закон и порядок;

- ▶ трудолюбие и профессионализм;
- ▶ созидание и новаторство [1.16].

Ключевые компетенции, формируемые у младших школьников, охватывают:

- ▶ личностное самосовершенствование;
- ▶ языковые и коммуникативные навыки;
- ▶ культурно-социальные и трудовые умения;
- ▶ учебно-познавательную активность;
- ▶ исследовательскую инициативу;
- ▶ цифровую и информационную грамотность [1.17].

Для реализации единства обучения и воспитания в учебный процесс внедряются ценностно-смысловые концепты (Глава 2, п. 11), такие как: «Человек», «Совесть», «Честь», «Семья», «Родина», «Язык», «Культура», «Образование», «Труд», «Природа». Эти понятия формируют основу мировоззрения ребёнка и служат проводниками нравственных ориентиров в процессе обучения [1.18].

На уроках литературного чтения учащиеся анализируют произведения, в которых раскрываются темы дружбы, честности, патриотизма (например, сказки и рассказы национальных авторов). Учитель помогает осмыслить поступки героев через призму базовых ценностей [2.45].

На уроках «Познание мира» формируются экологическая и гражданская ответственность, уважение к природе, своему народу, истории и культуре Казахстана, через обсуждение таких тем, как «Моя Родина», «Мир вокруг нас», «Профессии» [2.49].

В математике и других предметах применяются задания с социальным и практическим содержанием (например, задачи, отражающие бытовые ситуации, сотрудничество, распределение обязанностей), что способствует развитию трудолюбия, ответственности и справедливости [3.32].

5. Инклюзия и индивидуализация образования как ключевые приоритеты

Обеспечение равных образовательных возможностей для всех обучающихся – важнейшее требование современного образования, которое последовательно реализуется в обновлённом Государственном общеобязательном стандарте начального образования (ГОСО-2025). В главе 2 «Требования к содержанию образования», пункте 6, чётко обозначен инклюзивный подход в образовании как один из ключевых ориентиров [1.14]. Инклюзия рассматривается как системная работа по созданию таких условий в образовательной организации, при которых каждый ребёнок, включая детей с особыми образовательными потребностями (ООП), имеет возможность наравне с другими обучаться, развиваться и участвовать в жизни класса и школы.

Гибкая дифференциация содержания и методов обучения:

Использование разноуровневых заданий на уроках математики и чтения, в том числе в рамках одного класса [3.35].

Применение групповых и индивидуальных форм работы, адаптированных к уровню подготовки учеников [3.36].

Цифровые инструменты и ресурсы:

Применение онлайн-платформ (например, BilimLand, Kundelik.kz), позволяющих ученикам изучать материал в индивидуальном темпе [4].

Использование интерактивных заданий и тестов с автоматической обратной связью.

Индивидуальные образовательные планы (ИОП):

Разработка ИОП совместно с тьютором, педагогом и родителями для ребёнка с нарушением зрения или слуха, включающего адаптированные учебные материалы и расписание [5.28].

ИОП для одарённого ребёнка, включающий участие в олимпиадах, проектах, ускоренное прохождение отдельных тем [5.29].

Заключение

Реализация обновленного ГОСО создает необходимые условия для развития современного, качественного и инклюзивного начального образования, способного эффективно отвечать на сложные вызовы глобализации и стремительной цифровизации общества. Фундаментальный компетентностный подход, приоритетное внимание к формированию цифровой грамотности, глубокая ценностная и воспитательная направленность, последовательная реализация принципов инклюзивности и индивидуализации обучения способствуют формированию нового поколения обучающихся — активных

и ответственных граждан мира, обладающих развитым самостоятельным мышлением, творческим потенциалом и способностью к эффективному взаимодействию в условиях глобальных перемен.

Список использованных источников

1. Государственный общеобязательный стандарт начального образования. Министерство просвещения РК. Приказ №12 от 23.01.2025.
2. Назарбаев Н.А. Казахстан в новом глобальном мире: стратегия трансформации. – Астана, 2023.
3. OECD (2019). Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass 2030.
4. Витебский А. М. Компетентностный подход в образовании. – М.: Педагогика, 2020.
5. UNESCO. Education in a digital world. Global Education Monitoring Report, 2023.

● ЖАҢАҢДАНУ ЖӘНЕ ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДА ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУДІҢ МЕМЛЕКЕТТІК ЖАЛПЫҒА МІНДЕТТІ СТАНДАРТЫ (БМЖМС) НЕГІЗІНДЕГІ ҚҰЗЫРЕТТІККЕ БАҒДАРЛАНҒАН БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУ

Баймұхамбетова Р.К.

«Жетісу облысы білім басқармасының Алакөл ауданы бойынша білім бөлімі» ММ «Ыбырай Алтынсарин атындағы мектеп жасына дейінгі шағын орталығы бар қазақ гимназиясы» КММ

Баймуратова Б.А.

Астана қаласы әкімдігінің «Сұлтанбек Қожанов атындағы № 64 мектеп-лицей» ШЖҚ МҚК

Шаповалова Н.Т.

Астана қаласы әкімдігінің «№ 91 мектеп-гимназия» ШЖҚ МҚК

Аңдатпа. Бұл мақалада 2025 жылғы жаңартылған бастауыш білім беру мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының күшейіп келе жатқан жаһандану мен қарқынды цифрлық трансформация жағдайында жүзеге асырылуының негізгі аспектілері жан-жақты қарастырылады. Бастауыш мектепті жаңғыртудың іргелі бағыты ретінде құзыреттілік тәсілдің аса өзекті екендігі негізделеді. Озық цифрлық технологияларды, жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды, сондай-ақ тәрбие аспектілерін көпқырлы оқу процесіне біріктіру бағыттары ашып көрсетіледі. Ерекше назар оқытудың терең даралануына, инклюзивті білім беру ортасын құруға және қазіргі цифрлық қоғам жағдайында білікті педагогикалық қолдаудың артып келе жатқан рөліне аударылады.

Түйінді сөздер: бастауыш білім беру, жаңартылған мемлекеттік стандарт, цифрлық трансформация, негізгі құзыреттер, жаһандану, инклюзивтілік, оқытуды дараландыру.

● **COMPETENCE-ORIENTED PRIMARY EDUCATION IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION AND DIGITAL TRANSFORMATION BASED ON THE UPDATED STATE COMPULSORY EDUCATIONAL STANDARD (SCES)**

Baimukhambetova R.K.

Municipal State Institution "School-Gymnasium with Preschool Minicenter named after I. Altynsarin", Zhetysu region, Alakol district, Usharal city

Baimuratova B.A.

"64th School-Lyceum named after Sultanbek Kozhanov", Astana city

Shapovalova N.T.

School-Gymnasium No. 91, Astana city

Abstract. The article provides a detailed analysis of the key aspects of implementing the updated State Educational Standard for Primary Education 2025 amid growing globalization and rapid digital transformation of society. It substantiates the critical relevance of the competency-based approach as a fundamental direction for modernizing primary education. Specific areas for integrating advanced digital technologies, universal human and national values, as well as educational aspects into a multifaceted learning process are revealed. Particular attention is given to deep individualization of learning, the creation of an inclusive educational environment, and the increasing role of qualified pedagogical support in the conditions of the modern digital society.

Keywords: primary education, updated State Educational Standard, digital transformation, key competencies, globalization, inclusiveness, individualization of learning.

МРНТИ 14.25.01

СТРАТЕГИИ УЛУЧШЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В ЦЕЛЕВЫХ ШКОЛАХ: ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Ельцова Л.Ф., Ебишева Г.Т.

КГУ «Методический центр» КГУ «Управление образования акимата
Северо-Казахстанской области»
г. Петропавловск

Аннотация.

В настоящей статье рассматривается опыт реализации одного из актуальных республиканских проектов в системе образования — «943-развитие целевых школ страны». В публикации представлена система работы с целевыми школами по повышению качества образования менторами Проектного офиса по СКО. Особое внимание уделено методам педагогического сопровождения, включая анализ уроков, анкетирование участников образовательного процесса и формирование индивидуальных траекторий развития школ. Результаты проекта сопоставлены с международной практикой, что позволило выделить ключевые факторы повышения эффективности работы школ с низкими образовательными результатами. Статья предназначена для руководителей образовательных организаций, методистов и специалистов управления образования, заинтересованных в повышении качества образования.

Ключевые слова:

целевая школа, индивидуальный портрет, качество образования, мониторинг, наблюдение урока, профессиональные компетенции педагога.

Введение

В последние годы в образовании Казахстана проводятся реформы, направленные на повышение его качества. В связи с этим внедряются новые образовательные стандарты, направленные на развитие критического мышления, творческих способностей и практических навыков учащихся.

Результаты мониторинга образовательных достижений обучающихся (МОДО), Единого национального тестирования (ЕНТ), международных исследований PISA, PIRLS и других проводимых срезов знаний выявляют низкие показатели обучения, в том числе по функциональной грамотности, что стало одной из ключе-

вых проблем нашей системы образования [1].

Исследования международного и национального уровня указывают на то, что Казахстан входит в число стран, испытывающих трудности в области формирования функциональной грамотности обучающихся. По итогам международного исследования PISA-2022 средние баллы казахстанских школьников по математике (425), чтению (386) и естественным наукам (423) остаются ниже среднего уровня стран ОЭСР (средний балл – 470-490). Несмотря на положительную динамику в области естественнонаучной грамотности (+26 баллов по сравнению с 2018 годом), результаты по математике и чтению практически не изменились.

Таблица 1. Сравнительная таблица результатов PISA по Казахстану (2012–2022)

Год	Математика	Чтение	Естественные науки	Примечания
2012	432	393	425	Наивысшие результаты за весь период
2015	—	—	—	Результаты аннулированы из-за методологических нарушений
2018	423	387	397	Существенное снижение по всем направлениям
2022	425	386	423	Значительный рост в естественных науках (+26 баллов)

Похожие проблемы наблюдаются в образовательных системах стран, находящихся на этапе активных реформ - таких как Узбекистан, Грузия, Кыргызстан.

Международная педагогическая практика, включая опыт таких стран, как Финляндия и Сингапур, подтверждает, что устойчивые положительные изменения в качестве образования возможны при условии комплексного подхода, основанного на развитии профессиональных компетенций педагогов, активном использовании данных мониторинга, а также через развитие профессионального сообщества и внедрение наблюдения уроков как инструмента повышения эффективности обучения.

Казахстан в настоящее время предпринимает реальные шаги по совершенствованию образовательной системы, соответствующие глобальным трендам и мировому опыту повышения качества образования. С 2024 года Министерство просвещения совместно с управлениями образования реализует Национальный доклад «Качественное образование, доступное каждому». Казахстанская система образования постепенно переходит от парадигмы «Образование - обучение» к модели «Образование - становление личности». Ключевую идею в вопросе модернизации среднего образования можно выразить в тезисе: «В Казахстане каждая школа должна быть лучшей, а каждому ребенку должно быть доступно качественное образование» [2].

Это подтверждает актуальность и своевременность проектных решений, ориентированных на поддержку школ с низкими результатами. Анализ, проведенный Министерством просвещения РК, показал, что более 30% общеобразовательных государственных школ страны демонстрируют результаты обучения ниже средних по республике.

Одним из значимых решений, нацеленных на повышение качества образования, стал проект «943 - Развитие целевых школ страны», инициированный Министерством просвещения.

С начала текущего учебного года 20 целевых школ категории «С» Северо-Казахстанской области активно участвуют в реализации данного проекта. *Справочно: наибольшее количество целевых школ задействовано в проекте в Туркестанской (162) и Алматинской (112) областях, наименьшее - в Улытауском (12), Актюбинском (14) регионах, в соседних областях - Павлодарской (14) и Костанайской (15).*

Работа в целевых школах по проекту основана на синергетическом подходе, объединяющем усилия методистов-менторов Проектного офиса с педагогами и руководством подшефных школ, включения в процесс стейкхолдеров - специалистов и преподавателей АО НЦПК «Өрлеу», АО НИШ, ДОКСО и местных исполнительных органов.

Главная задача 20 школ в сотрудничестве с наставниками - повышение качества образования и профессионального уровня педагогов.

Приступая к реализации поставленной задачи, мы исходили из определения Национального доклада «Качественное образование, доступное каждому», в котором говорится, что «всеобъемлющее определение качественного образования может и должно включать такие аспекты, как эффективное управление системой образования, квалифицированные кадры, обеспечение здоровья и благополучия учащихся, содержание образования, организация образовательной среды и учебного процесса, направленных на развитие каждого ученика» [3].

Таким образом, основными направлениями работы с целевыми школами стали:

- ▶ повышение компетенций руководителей в области менеджмента;
- ▶ повышение профессионализма педагогов;
- ▶ улучшение уровня базовых знаний обучающихся;
- ▶ развитие навыков практического применения знаний, творческого и критического мышления, умения задавать вопросы и анализировать данные, а также функциональной грамотности;
- ▶ соблюдение принципов академической честности и сокращение разрыва между внутренней и внешней видами оценки.

Методика

Для успешной реализации поставленной задачи был организован ряд исследований контекста обучения в каждой из 20 целевых школ (состояния педагогического коллектива, ученической среды, социума), затрагивающих изучение практики преподавания учителей целевых школ, организацию учебно-воспитательного процесса в школе, а также степени удовлетворенности обучающихся, педагогов и родителей образовательным процессом.

При этом нами применялись следующие основные методы:

- ▶ анализ текущего состояния целевых школ (на 01.09. 2024);
- ▶ анкетирование педагогов, родителей и обучающихся;
- ▶ наблюдение преподавания;
- ▶ оценка уровня качества знаний обучающихся;
- ▶ практическая работа с руководителями и педагогами 20 целевых школ.

Выведение школ с низкими результатами на новый уровень за учебный год требует глубокого и всестороннего анализа ключевых показателей образовательного процесса. Полученные в ходе анализа данные составляют основу индивидуального портрета целевой школы, отражая ее сильные и слабые стороны. В дальнейшем эта работа позволяет определить точечные меры поддержки, выработать траекторию развития целевой школы.

В рамках реализации проекта проведено анкетирование среди педагогов, родителей и обучающихся школ. Данное анкетирование содержало в себе вопросы, направленные на выявление затруднений и потребностей педагогов целевых школ, на определение уровня удовлетворенности родителей и учащихся образовательными услугами, оказываемых школой. Анкетирование проводилось в анонимной форме, что позволило получить более достоверную информацию от респондентов. Полученная обратная связь от учителей, учащихся и родителей способствовала выявлению слабых мест, а также выработке конкретных шагов для улучшения практики преподавания в школе.

Общеизвестно, что ключевым условием, обеспечивающим высокое качество образования, является профессиональный уровень педагогов. Одним из эффективных методов, позволяющих прийти к улучшению образовательной практики педагогов, является организация наблюдения уроков учителей целевых школ.

Основная цель данной деятельности - получение информации об уровне организации учебного процесса, эффективности применяемых методических приёмов в обучении, а также выявление затруднений учителя в учебном процессе для последующего её использования в менторской работе по стимулированию профессионального развития педагогов.

При этом наблюдающему уроку специалисту (методисту-ментору, педагогу-наставнику, членам администрации) важно не упустить фокус наблюдаемых параметров. В ходе посещения уроков педагогов целевых школ мы пришли к заключению, что наблюдающей стороне необходимо обращать внимание на следующие аспекты:

- ▶ типы вопросов, задаваемых учителями - продуктивные или репродуктивные;
- ▶ время, отведенное учащимся для размышления;
- ▶ применение заданий на развитие функциональной грамотности обучающихся;
- ▶ «мертвые» зоны урока, то есть такие участки занятия, где ученики активно не участвуют или учебный процесс замедляется;
- ▶ выражение похвалы и ее распределение между разными учениками;
- ▶ наличие обратной связи со стороны педагога;
- ▶ невербальное поведение учителя;
- ▶ установление дисциплины в классе;
- ▶ применение приема «Активное слушание» со стороны педагога.

Организуемое после урока обсуждение, помогает педагогу взглянуть на свою деятельность с новой перспективы. Анализ каждого занятия проводится индивидуально с учителем. Обсуждение необходимо сделать конструктивным и объективным: требовательным, но корректным и доброжелательным. Все замечания должны быть обоснованы фактами и подкре-

плены положениями теории педагогики и психологии.

Один из важных моментов такого анализа – просмотр и оценка КСП урока. Правильность оформления, ключевые ошибки в формулировании целей и прогнозировании ожидаемых результатов, соответствие содержания требованиям учебной программы - всё это скрупулезно рассматривается. Особое внимание уделяется логике построения урока, выбору методических приёмов и их эффективности в достижении образовательных целей [4]. Такой подход позволяет не только выявить недостатки, но и предложить конкретные рекомендации по их устранению, способствуя профессиональному росту учителя.

Оценка качества знаний обучающихся является одним из ключевых компонентов в реализации проекта.

Проектным офисом СКО было организовано исследование уровня знаний школьников в девяти школах Петропавловска и 11 сельских школах. Исследование проходит в три этапа: входное, промежуточное и итоговое тестирование. Экспертами-педагогами области разработан тестовый материал для проведения диагностического тестирования обучающихся. Задания направлены на определение уровня естественно-научной, читательской и математической грамотности обучающихся.

Входное тестирование было организовано на платформе «Bilim Center» в сентябре 2024 г., что позволило провести независимую оценку знаний и выявить имеющиеся пробелы в разрезе параллелей, предметов и по отдельным направлениям: математической, читательской и естественно-научной грамотности. Промежуточное (декабрь 2024 г.) и итоговое тестирование (май 2025 г.) проводятся на платформе OnlineTestPad.

Основная цель данной деятельности заключается в отслеживании динамики изменений качества знаний учащихся по предметам, в сопоставлении полученной внутренней и внешней оценки знаний обучающихся. Такая систематически выполняемая работа в итоге должна при-

вести к уменьшению разрыва между внутренними и внешними видами оценки, к интегрированию процессов обучения и социального развития учащихся. Для этого все участники образовательного процесса должны осознать данный факт и действовать совместно ради достижения одной цели - роста конкурентоспособности казахстанских школьников.

Практическая реализация проекта

На первом этапе работы над реализацией проекта методистами менторами совместно с управленческими командами целевых школ осуществлялся анализ текущих показателей школ, сбор информации о ресурсах, о кадровом составе и инфраструктуре каждой школы.

Проведенный анализ показал, что целевыми школами по СКО стали городские школы г. Петропавловска, расположенные на периферии, с преобладанием учащихся, проживающих в семьях из частного сектора, старой городской застройки, с более низким социальным статусом проживающего контингента. Данные школы по своей проектной мощности переполнены. Все это является существенным социальным риском в повышении качества знаний учащихся данных школ.

Районные целевые школы, по большей части, это ресурсные центры в своих районах, где уровень знаний предполагает более высокое качество по сравнению с магнитными малокомплектными школами близлежащих сёл и аулов. Поэтому повышение знаний в данных школах определено приоритетной задачей для Проектного офиса.

На основе составленных индивидуальных портретов целевых школ Проектный офис выявил следующие основные проблемы Целевых школ:

1. Старый основной фонд, требующий постоянных капитальных вложений и ресурсов; при анализе обучающей среды и МТБ все целевые школы указали на нехватку современного оборудования (интерактивных панелей,

нехватку ПК, кабинетов современной модификации, спортивного инвентаря).

2. Наличие нестабильного состава педагогического коллектива и нехватка высококвалифицированных педагогов (педагогов со степенью магистра, с категориями «педагог-мастер», «педагог-исследователь»).
3. Нехватка педагогов-предметников и узких специалистов (дефектологов, логопедов, социальных педагогов, педагогов – ассистентов) в 15 из 20 целевых школ (всего 39 специалистов).

В связи с этим возникают проблемы в предоставлении качественных образовательных услуг в области преподавания предметов, особенно формирования читательской грамотности, математической и естественно-научной, а также инклюзивного образования и дополнительного образования, что подтверждается анализом анкетирования родителей о потребности развития кружковой деятельности и дополнительного образования в этих школах.

4. Низкие учебные достижения школьников по предметам математической и естественнонаучной грамотности, начиная с начальных классов согласно отчетам по участию школ в PISA и МОДО.

На основе полученных аналитических данных далее составлены индивидуальные планы работы школ на 2024-2025 учебный год, в которых определялись краткосрочные и долгосрочные цели для внесения изменений и дополнений в Программы развития целевых школ с учетом полученного индивидуального портрета.

В рамках работы Проектного офиса проведено анкетирование среди родителей и обучающихся, которое показало хорошую степень удовлетворенности психологическим климатом в школах со стороны оценки обучающихся.

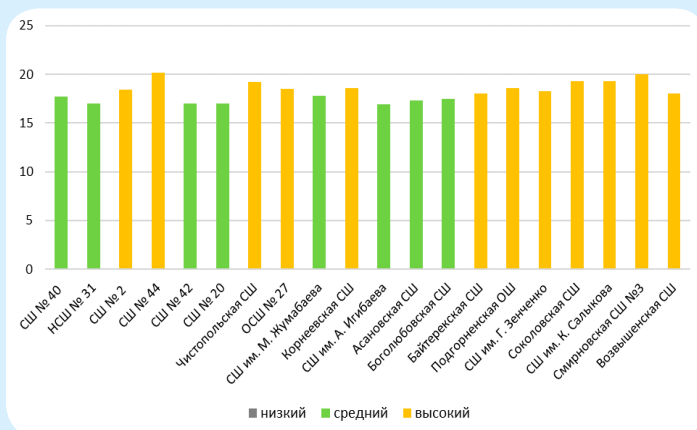

Диаграмма 1. Уровень удовлетворенности обучающихся психологическим климатом в школе

Родители обучающихся указали на недостаточную степень удовлетворенности в вопросе организации дополнительного образования (кружковой деятельности) практически во всех школах. Данная ин-

формация доведена до администрации школ, обращено внимание на необходимость открытия дополнительных кружков для организации досуга обучающихся.

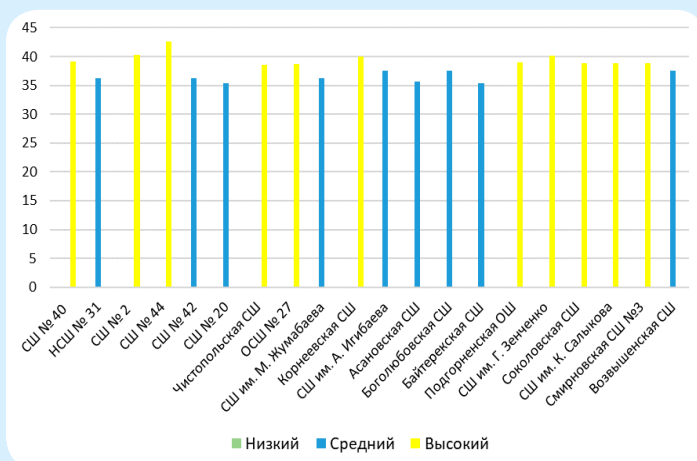

Диаграмма 2. Уровень удовлетворенности родителей психологическим климатом в школе

Хорошие предпосылки для улучшения образовательной практики учителей дает наблюдение уроков педагогов. Посещения уроков помогают выявить затруднения педагогов, стимулируют учителей более тщательно подбирать методы обучения, ресурсы, инструменты оценивания. Обсуждение урока с ментором позволяет педагогу шире посмотреть на свою деятельность.

В целом менторами Проектного офиса СКО посещено более 60 уроков, до конца учебного года запланировано еще около 50 посещений.

Как показывает анализ посещенных уроков, педагоги целевых школ сталкиваются с одинаковыми трудностями при проведении уроков:

- ▶ с формулировкой целей урока в формате SMART;
- ▶ в планировании урока педагоги затрудняются с формулировкой целей урока на основе Единой программы воспитания «Біртұтас тәрбие»;
- ▶ с методами (инструментами) вовлечения обучающихся в процессе само/взаимооценивания на различных этапах урока;
- ▶ отсутствие рабочих интерактивных досок в достаточном количестве затрудняет сопровождение урока демонстрационными презентациями, видеосюжетами;
- ▶ отсутствие разнообразных ресурсов на основе современных технологий для эффективного обучения (в результате наблюдается снижение используемых образовательных ресурсов и дополнительных источников в ходе проведения уроков);
- ▶ предоставление материала урока без учета развития функциональной грамотности обучающихся.

По результатам посещенных уроков организованы ZOOM совещания с администрацией целевых школ, на которых предоставлена обратная связь по процессу наблюдения, даны рекомендации

по улучшению практики преподавания. Внимание администрации и педагогов обращалось на процесс организации учебного процесса, на важность того, что происходит на уроке с обучающимися: как учатся дети, как они реагируют на действия учителя, что происходит с ними. Кроме того, нами также была отмечена необходимость активного продолжения практики взаимопосещений уроков педагогами внутри школы. Организованные таким образом аналитические практики могут значительно повысить качество образования и помочь учителям стать более успешными в своей профессии.

Для развития профессиональных компетенций педагогов и руководителей целевых школ Проектным офисом проведены различные мероприятия, направленные на повышение качества образования, на развитие у педагогов навыков формирования функциональной грамотности учащихся, формирования и поддержки комфортной среды в классе, применения IT-технологий и искусственного интеллекта.

С сентября по февраль 2024-2025 учебного года Проектным офисом организовано более 25 мероприятий: серия онлайн-консультаций по теме «Подготовка КСП к публикации. Оформление КСП. Цели обучения и цели урока», направленных на совершенствование навыков планирования уроков; семинар для педагогов целевых школ на тему «Эффективные методы развития функциональной грамотности обучающихся»; серия семинаров по исследованию урока Lesson Study, семинары в рамках деятельности областной Школы молодого педагога; семинар для учителей начальных классов «Развитие мотивации младших школьников через урочную и внеурочную деятельность»; серия онлайн-семинаров «Актуальные проблемы и пути решения преподавания казахского языка и литературы» для учителей казахского языка и казахской литературы; научно-практические конференции для учителей – предметников и др.

Семинары стали площадкой для обмена опытом, открыли перспективы для совместной работы учителей разных

дисциплин в вопросах развития функциональной грамотности. Педагогам предоставлена возможность погружения в практический опыт исследования урока, командного взаимодействия и развития лидерских качеств. Все мероприятия стали платформой для профессионального общения и развития, объединив педагогов в стремлении к совместной работе в интересах обучающихся и их образовательного успеха.

Рекомендации

Проведенная нами работа в рамках Проекта «943-развитие целевых школ страны» показывает, что для дальнейшего успешного решения поставленных перед Проектным офисом задач по повышению качества знаний обучающихся и улучшения практики преподавания, необходимы следующие шаги:

1. для повышения профессиональной компетенции педагогов

- ▶ провести не менее 3 обучающих мероприятий для начинающих учителей до конца учебного года, с охватом не менее 75% педагогов;
- ▶ организовать мастер-классы для педагогов-наставников с участием стейкхолдеров Проектного офиса.

2. для закрытия потребности в педагогических кадрах:

- ▶ привлечь в школы не менее 10 педагогов по дефицитным предметам к началу следующего учебного года.

3. для повышения уровня читательской, математической и естественно-научной грамотности

- ▶ увеличить средний балл учащихся по промежуточной и итоговой аттестации в среднем на 3% к концу учебного года в соответствии с внешними срезами знаний;
- ▶ увеличить долю учащихся, достигших высокого уровня грамотности на 4% по результатам итоговой аттестации.

4. для развития инфраструктуры и материально-технической базы школ запланировать модернизацию школ по 6 направлениям: капитальный и текущий ремонты, оснащение школ предметными кабинетами, обновление школьной мебели, модернизацию библиотек и столовых, улучшение условий безопасного пребывания детей в школе и на пришкольной территории по программе реновации (согласно графика).

5. для развития дополнительного образования

- ▶ увеличить охват учащихся кружковой деятельностью на 20% по сравнению с 2023-2024 учебным годом;
- ▶ организовать работу не менее 2-х новых кружков в каждой целевой школе к началу 2025-2026 учебного года исходя из потребностей и интересов обучающихся.

Заключение

Таким образом, разработанная и внедряемая нами система работы с целевыми школами позволяет добиться не только определенных положительных сдвигов в качестве преподавания и обучения, но и станет впоследствии эффективным механизмом для достижения образовательных результатов, что, в свою очередь, будет способствовать снижению целевых школ в области.

Практическая значимость нашей работы проявляется в исследованиях, направленных на изучение методов обучения, в диагностике проблемных зон и прогнозировании образовательных тенденций. Эти исследования являются ключевыми для менторов и педагогов, позволяя им опираться на объективные данные для совершенствования образовательного процесса и повышения успеваемости учащихся.

Несмотря на достигнутые положительные изменения в работе с целевыми школами, перед Проектным офисом ставятся новые задачи, решение которых возможно только в тесном сотрудничестве с педагогами.

ческими коллективами этих школ. Важно обеспечить систематичность и дальнейшую реализацию принятых решений, а также решать существующие трудности, связанные с доступностью образования и его качеством в отдаленных районах области.

Мы уверены, что проект «943 - развитие целевых школ страны» играет ключевую роль в повышении качества образования. Дальнейшее развитие этой инициативы потребует консолидации усилий всех заинтересованных сторон. Важно не только поддерживать достигнутые успехи, но и адаптироваться к меняющимся условиям, интегрируя инновационные методики и современные технологии в образовательный процесс целевых школ. Это обеспечит устойчивый рост качества образования и откроет новые горизонты для наших обучающихся.

Список использованных источников

1. Аналитический отчет «Комплексный анализ результатов мониторинга образовательных достижений обучающихся организаций среднего образования»/ Министерство просвещения Республики Казахстан, Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, Астана: 2024. – 253 стр.
2. Концепция развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023 – 2029 годы <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000249>
3. Национальный доклад «Качественное образование, доступное каждому» <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2100000726#z14>
4. АО «Назарбаев Интеллектуальные школы» (2021). *Lesson Observation Toolkit / Инструментарий наблюдения за уроком* – Пособие, адаптированное для школ РК в рамках внедрения подходов критериального оценивания и Lesson Study. (Доступ через NIS Connect или www.nis.edu.kz)

● МАҚСАТТЫ МЕКТЕПТЕРДЕГІ БІЛІМ БЕРУДІ ЖАҚСARTУ СТРАТЕГИЯЛАРЫ: ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Ельцова Л.Ф., Ебишева Г.Т.

«Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы»
КММ «Әдістемелік орталық» КММ», Петропавл қ.

Аңдатпа. Бұл мақалада білім беру жүйесіндегі қазіргі республикалық жобалардың бірі – «943-елдің мақсатты мектептерін дамыту» жобасының жүзеге асырылу тәжірибесі қарастырылған. Басылымда Солтүстік Қазақстан облысы бойынша Жобалық кеңсе тәлімгерлерінің білім сапасын арттыру мақсатында мақсатты мектептермен жұмыс жүйесі ұсынылған. Педагогикалық қамтамасыз ету әдістеріне, соның ішінде сабақтарды талдауға, оқу үдерісіне қатысушылардан сауалнамаларға және мектептердің жеке даму траекториясын қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді. Жобаның нәтижелері халықаралық тәжірибемен салыстырылды, бұл білім беру нәтижелері төмен мектептердің тиімділігін арттырудың негізгі факторларын анықтауға мүмкіндік берді. Мақала білім сапасын арттыруға мүдделі білім беру ұйымдарының басшыларына, әдіскерлерге және білім басқармасының мамандарына арналған.

Түйінді сөздер: мақсатты мектеп, жеке портрет, білім сапасы, мониторинг, сабақты бақылау, мұғалім.

● STRATEGIES FOR IMPROVING EDUCATION IN TARGET SCHOOLS: EXPERIENCE AND PROSPECTS

Yeltsova L., Ebisheva G.

Municipal-state institution «Methodological Center»
Municipal-state institution «Education Department of the Akimat»
North Kazakhstan region, Petropavlovsk city

Abstract. This article examines the experience of implementing one of the current republican projects in the education system - "943-development of target schools of the country". The publication presents a system of work

with target schools to improve the quality of education by mentors of the Project Office for North Kazakhstan Region. Particular attention is paid to methods of pedagogical support, including analysis of lessons, surveys of participants in the educational process and the formation of individual school development trajectories. The results of the project are compared with international practice, which made it possible to identify key factors for increasing the effectiveness of schools with low educational results. The article is intended for heads of educational organizations, methodologists and specialists of education management interested in improving the quality of education.

Keywords: target school, individual portrait, quality of education, monitoring, lesson observation, teacher.

FTAMP 14.07.07

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БАКАЛАВРИАТ (ІВ) КОНТЕКСТІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ОЙЛАУ DAҒДЫЛАРЫН ЗЕРТТЕУ ЖӘНЕ ДАМУЫ ӨДІСТЕРІ

Қосыбаев А.Қ., Алиева А.М.

НЗМ ДББҰ филиалы Астана қаласындағы Халықаралық мектеп, Астана қ

Аңдатпа. Авторлар мақалада Халықаралық Бакалавриат талаптарына сәйкес тарих пәнінің оқыту және бағалау жүйесінің ерекшеліктерін, оқушылардың деректерді талдау және бағалау дағдыларын дамыту жолдарын қарастырады. Оқушылардың сыни ойлау дағдыларын жетілдірудегі OPCVL оқыту стратегиясы мен марксызбаны пайдалану артықшылықтарын көрсетуге тырысады.

Түйінді сөздер: Халықаралық Бакалавриат, деректермен жұмыс, сыни ойлау дағдылары, деректің құндылығы, деректің шектеулігі, деректерді талдау және бағалау, OPCVL, марксызба.

Кіріспе

Халықаралық Бакалавриат (ІВ) – әлемдік білім беру саласындағы озық тәжірибеге негізделген көшбасшы ұйым болып табылады. 50 жылдан астам уақыт бойы Халықаралық Бакалавриат білім беру бағдарламасы әлемнің 160 мемлекетінде мектеп жасындағы оқушыларға заманауи білім алуға, болашаққа қажет дағдыларды дамытуға және үздіксіз өзгерістерге икемді тұлға ретінде қалыптасуға мүмкіндік береді. Осы ретте Астана қаласындағы Халықаралық мектеп еліміздегі алғашқылардың бірі болып мектепке дейінгі білім және бастауыш сыныптар (Primary Years Programme - PYP), орта мектеп (Middle Years Programme - MYP), жоғары сыныптар (Diploma Programme - DP) білім беру бағдарламаларын сәтті жүзеге асырып отырған мекемелердің бірі деуге болады.

Халықаралық Бакалавриат білім беру жүйесіндегі концептуалдық оқыту, пәндік білім мен дағдыларды меңгеру орта мерзімді, яғни юниттік жоспарлауға не-

гізделген. Әрбір юнитті меңгерудің нәтижесі ретінде оқушылардың жетістік деңгейлерін анықтау мақсатында бір немесе бірнеше жиынтық бағалау алынуы тиіс. Осы ретте юнитті оқыту барысында кері жоспарлау негізге алынып, жиынтық бағалауға дайындық ретінде сабақтар барысында әдеттегідей қалыптастырушы тапсырмалар мен бағалауларды жүзеге асыру арқылы мұғалім тарапынан оқушыларға жетістік деңгейлерін жақсарту мақсатында кері байланыстар беріліп отырады. Юнитті меңгеру шеңберінде оқушылар сыни ойлау және зерттеу дағдыларын дамыту аясында жиі деректермен жұмыс жүргізуде тарихи кезеңге немесе тақырыпқа қатысты құжаттарды, оқиға куәгерлері көзқарастары көрініс тапқан жазбаша, визуалдық, аудио материалдарды, тарихшылардың зерттеу нәтижелерін талдау және бағалау негізінде құндылығы мен шектеулігін анықтауға дағдылана түседі.

Аталмыш мақалада MYP және DP бағдарламаларында «Адам және қоғам»

(Individuals and societies) пәндік тобына жататын «Қазақстан тарихы» және «Дүние тарихы» оқу пәндерін меңгеру барысында оқушылардың сыни ойлауын дамытуға бағыттайтын деректерді талдау және бағалау дағдыларын дамыту жолдары, әдіс-тәсілдері қамтылатын болады. Осыған орай тарих сабақтарында дереккөздердің шығу тегі, мақсаты мен мазмұнын талдау арқылы құндылығын шектеулігін бағалау дағдысын дамыту жолдарын қарастыру ерекше маңыздылыққа ие. Себебі бұл дағды оқушылардың сыни ойлауымен қатар, дереккөздердің шынайылығын саралауға, өз зерттеулерінде сенімді тарихи фактілер мен мысалдарды қолдануға, сыртқы бағалау тапсырмаларын орындауда жоғары жетістік деңгейіне қолжеткізуге жетелей алады.

Негізгі бөлім

Оқушылардың дереккөздердің шығу тегін, мақсаты мен мазмұнын талдау дағды-

сын дамыту жолдарын зерделеу мақсатында зерттеу нысаны ретінде 10 сынып параллеліндегі 10А және 10В сыныптары алынды. 37 оқушыдан тұратын аталмыш фокус-топты зерттеу аясында алдымен сыни ойлау дағдысы, яғни D (Сыни тұрғыда ойлау) бағалау критерийі бойынша ағымдағы жетістік деңгейлеріне талдау жасалды. Жоғарыдағы сыныптардың бірінші жартыжылдықтағы нәтижелерін саралау арқылы оқушылардың D бағалау критерийі ішінде нақты қай бағытында (стрендінде) неғұрлым төменірек көрсеткіш тіркелгені анықталды (қараңыз Гистограмма 1, Гистограмма 2). Талдау нәтижесінде оқушылардың сыни ойлау критерийі бойынша Diii стренді салыстырмалы түрде басқа стрендтерге қарағанда төменірек екені айқындала түсті. Демек оқушылар үшін деректердің шығу тегі мен мақсатын талдау негізінде құндылықтары мен шектеуліктерін бағалау дағдысына қатысты көңіл аударарлық мәселенің бар екені растала түсті.

Гистограмма 1

Гистограмма 2

Саралау нәтижесіне қосымша оқушылар пікірлерін анықтау мақсатында сауалнама жүргізу әдісі де қолданыс тапты. Респондент-оқушыларға келесі сұрақ қойылды: «D критерийінің қай стренді бойынша тапсырмаларды орындау Сіз үшін неғұрлым қиындық тудырады?» (қараңыз Диаграмма 1). Сауалнаманың

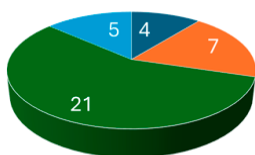
алғашқы сұрағына жауап алу нәтижесінде 37 оқушының 21-і үшін жоғарыда айтылған Diii стренді бойынша жетістік деңгейлеріне көңілдері толмайтыны айқындала түсті. Сауалнаманың екінші сұрағы мәселенің нақты себептерін, яғни деректі сыни талдауда қай элементті саралауда қиындыққа тап болатынын нақтылауына

бағытталды (қараңыз Диаграмма 2). Екінші сұраққа жауап беруде 21 оқушы үшін негізінен деректің мақсатын анықтау, деректің құндылықтары мен шектеуліктерін бағалау қиындық тудыратыны белгілі болды. Сонымен қатар сауалнама барысында дереккөздердің құндылығы мен шектеулерін толыққанды бағалауда оқушылардың кейде тілдік кедергілерге

тап болатыны айқындалды (себебі Астана қаласындағы Халықаралық мектебінде орыстілді сыныптарда да Қазақстан тарихы мемлекеттік тілде жүргізілсе, Дүние тарихы пәні ағылшын тілінде өткізіледі), бірқатар оқушылар сыни тұрғыдан ойлау дағдыларының жеткілікті болмауына байланысты дереккөздерді талдауда қиындықтар туындайтыны анықталды.

Диаграмма 1

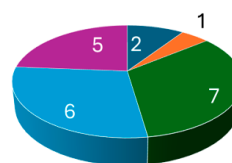
Сұрақ 1: "D критерийінің қай стренді бойынша тапсырмаларды орындау Сіз үшін неғұрлым қиындық тудырады?"

- Di - Концепцияларды, мәселелерді, модельдерді, визуалды көрсеткімдерді тапқылау
- Dii - Салмақты аргументтерді құру үшін ақпараттарды синтездеу
- Diii - Шығу тегі мен мақсатын талдау арқылы дереккөздердің құндылықтары мен шектеуліктерін бағалау
- Div - Әр түрлі көзқарастарды және олардың салдарын интерпретациялау

Диаграмма 2

Сұрақ 2: "Егер Сіз үшін Diіі стренді бойынша тапсырмаларды орындау неғұрлым қиындық тудырса, төмендегі қай мәселемен байланысты болып табылады?"

- Деректің мазмұнын түсінуде тілдік кедергілерге тап боламын
- Деректің шығу тегін анықтау қиындық тудырады
- Деректің мақсатын анықтау қиындық тудырады
- Деректің құндылығын бағалау қиындық тудырады
- Деректің шектеулігін бағалау қиындық тудырады

Оқушылардың D критерийі (Сыни тұрғыда ойлау) бойынша бірінші жартыжылдықтағы жетістік деңгейлерін және жүргізілген сауалнама нәтижелерін талдау арқылы алдағы іс-әрекетті зерттеу бағыты ретінде ғылыми-практикалық әдебиеттерге шолу, мәселеге қатысты пікірталас жүргізу орын алды. Ізденіс барысында Халықаралық Бакалавриат тәжірибесіне сүйену арқылы тарих сабағын оқытуда кеңірек қолданылатын OPCVL әдісін, оқушыларды өзін-өзі және өзара тексеруде, әрі кері байланыс ұсынуда күтілген дұрыс жауаптар нұсқасын, яғни марксызбаларды да оқыту барысында қолдану жайында шешім қабылданды.

Ғылыми-практикалық әдебиеттерді шолуда алдымен Халықаралық Бакалавриаттың пәндік нұсқаулықтарына мұқият назар аударылды. Тарих пәніне жататын «Адам және қоғам» пәндік тобының нұсқаулығында маңызды аспектілерге көңіл бөлінді. Әдетте тапсырма нұсқаулығында

қолданыс табатын командалық терминдерге көңіл бөлу артық болмайды (қараңыз Кесте 1).

Мәселен, пәндік нұсқаулықтағы МҮР-дің 1-ші, 3-ші және 5-ші жылдарға арналған бағалау міндеттеріндегі салыстырмалы өзгерістерге ерекше назар аударылды. Себебі 9-шы және 10-сыныпқа қатысты бағалау критерийлері айтарлықтай күрделене түсетіні айқындалды. Егер бағалау жүйесіндегі Diіі стрендіне оқушыдан 6-сыныпта тек дереккөздердің шығу тегі мен мақсаты бойынша анықтау және талдау сұралса, 9-10 сыныптарда талдаумен қатар оқушы үшін неғұрлым күрделі болып табылатын бағалауды да жүзеге асыру да талап етіледі.

Сонымен қатар бағалау міндеттерімен бірге пәндік нұсқаулықтағы командалық терминдердің Халықаралық Бакалавриат қабылдаған дефиницияларына (анықтамаларына) жеткілікті көңіл бөлуді ұйғар-

1 жыл	3 жыл	5 жыл
6 сынып	7-8 сынып	9-10 сынып
«Адам және қоғам» бағалау міндеттеріне қолжеткізу үшін оқушылар орындауы қажет:	«Адам және қоғам» бағалау міндеттеріне қолжеткізу үшін оқушылар орындауы қажет:	«Адам және қоғам» бағалау міндеттеріне қолжеткізу үшін оқушылар орындауы қажет:
D критерийі: Сыни тұрғыдан ойлау		
Diii. Шығу тегі мен мақсаты бойынша дереккөздер/мәліметтер қатарын анықтау және талдау.	Diii. Құндылықтары мен кемшіліктерін бақылай отырып, шығу тегі мен мақсаты бойынша дереккөздер/мәліметтер қатарын талдау.	Diii. Құндылықтары мен кемшіліктерін бақылай отырып, шығу тегі мен мақсаты бойынша дереккөздер/мәліметтердің кең ауқымын талдау және бағалау.
Жоғарғы жетістік деңгейі [max 7-8]		
iii. Шығу тегі мен мақсаты тұрғысынан дереккөздер/мәліметтер қатарын жүйелі түрде анықтайды және талдайды.	iii. Жүйелі түрде құндылықтары мен шектеуліктерін анықтай отырып, дереккөздердің/мәліметтер қатарын шығу тегі мен мақсаты тұрғысынан тиімді түрде талдайды.	iii. Құндылықтары мен шектеулерін анықтай отырып, дереккөздердің/мәліметтердің кең ауқымын шығу тегі мен мақсаты тұрғысынан тиімді түрде талдайды және бағалайды.

Кесте 1. Сыни тұрғыдан ойлау критерийіні Diii стренді

дық (қараңыз Кесте 2). Зерттеу барысындағы теориялық материалдарға жүгіну нәтижесі ретінде оқушыларға сабақ барысында бағалау критерийінің айтарлықтай күрделене түскеніне сыныптағы талқылау арқылы қосымша түсіндіру жұмыстары жүргізілді. Себебі барлық оқушылар критериялық бағалаудағы өзгерістерге, қосымша талаптарға жеткілікті, әрі мұқият

ден қоя бермейді екен. Ал командалық терминдердің анықтамасын арнайы қарастыру, яғни тапсырма талабын толыққанды ұғыну өз кезегінде жазба жұмысының сапалы орындалуына жол аша түсті. Талдау мен бағалау командалық терминдерін ажырата алған оқушылар тапсырманы талапқа сай орындай алады.

Командалық термин	Анықтамасы
Талдау / Analyse	Негізгі элементтерін немесе құрылымын айқындау үшін бөлшектерге бөлу / Break down in order to bring out the essential elements or structure.
Бағалау / Evaluate	Әлді және әлсіз жақтарын саралау арқылы бағасын қою / Make an appraisal by weighing up the strengths and limitations.

Кесте 2. Командалық терминдердің анықтамалары

Іс-әрекетті зерттеу барысындағы Халықаралық Бакалавриат тәжірибесіне жүгіну, шетелдік әдебиеттер қатарын шолу нәтижесінде жоғарыда айтылған OPCVL оқыту стратегиясын оқушылардың деректермен жұмыс жасаудағы сыни ойлау дағдыларын дамытуға пайдалануға шешім қабылданды. OPCVL – Origin, Purpose, Content, Value және Limitations сөздерінің аббревиатурасы тарихи дереккөздерді бағалауға және дәлелді қорытындылар жасауға жүйелі көзқарасты қамтамасыз

етеді. Оқушыларға төмендегі Кесте 3-те ұсынылған бағыттаушы сұрақтарды қою арқылы тарихи деректерді талдау және бағалау жүзеге асырылды. Оқушылар үшін көмекші сұрақтардың қойылуы, әсіресе тапсырманы орындап болғаннан кейін сыныпта жауаптарын бірлесе талқылау, дискуссия арқылы OPCVL форматында деректермен жұмыс жүргізу оқушылардың сыни ойлау дағдыларының қажетті бағытта дамуына септігін тигізе алды дегуге болады.

Origin <u>Шығу тегі</u>	Purpose <u>Мақсаты</u>	Content <u>Мазмұны</u>	Value <u>Құндылығы</u>	Limitation <u>Шектеулілігі</u>
✓ <u>Дерек қайдан алынды?</u> ✓ <u>Деректің авторы кім?</u> ✓ <u>Дерек қашан пайда болды?</u> ✓ <u>Деректің авторы туралы не белгілі?</u> ✓ <u>Дерек авторы қаншалықты беделді?</u> ✓ <u>Дерек көз түпнұсқа әлде туынды ма?</u>	✓ <u>Дерек не үшін жасалды?</u> ✓ <u>Деректің бағытталған аудиториясы кім?</u> ✓ <u>Қалай ойлайсыз?</u> ✓ <u>Неліктен автор дәл осы хабарды ұсынып тұр?</u>	✓ <u>Деректің үндеуі қандай?</u> ✓ <u>Автор көзқарасты қолдау үшін қандай ақпаратты немесе мысалды қолданды?</u>	✓ <u>Деректен тарихи уақыт туралы қандай ақпарат аламыз?</u> ✓ <u>Деректен қоғам жайлы қандай ақпарат аламыз?</u> ✓ <u>Дерек тарихи уақыттың ойлау жүйесі туралы нені хабарлар етеді?</u> ✓ <u>Деректе тарихи кезенді жақсырақ түсіну үшін қандай жана ақпарат кездеседі?</u>	✓ <u>Деректе ағат пікір кездесе ме?</u> ✓ <u>Қандай ақпарат автор үшін қолжетімсіз болды?</u> ✓ <u>Автор тарапынан ақпаратты ұсынуда ерекше басымдылық берілді ме?</u> ✓ <u>Сенін жеке қабылдауына тарихи контекст қалай әсер етті?</u>

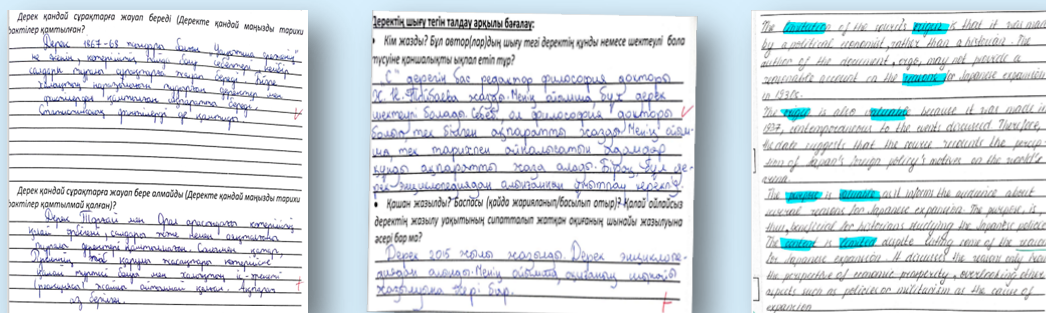
Кесте 3. OPCVL форматы

OPCVL аналитикалық компоненті арқылы оқушылар шығу тегін, яғни авторлығын, жарияланым уақытын және мақсатты аудитория сияқты факторларды ескере отырып, мазмұнын да саралау арқылы дереккөздердің құндылығы мен шектеулігін сыни тұрғыдан бағалауды үйренеді. Оқушылар аталмыш оқыту стратегиясын қолдану аясында дереккөздің мақсатын анықтауға, оның мазмұнына әсер етуі ағат пікірлерді, көзқарастарды және мүдде-

лерді айқындай түсуге дағдылана бастады. Дереккөздердің мазмұнын зерделей отырып, оқушылар ұсынылған дәлелдерді талдауға және олардың сенімділігі мен зерттеу сұрағына сәйкестігін бағалауға да икемделе түсті. Сондай-ақ, OPCVL форматы арқылы оқушылар тарихи талдау барысында зерттеушілік және сыни ойлау дағдыларына тереңірек жүгінуге, дереккөздердегі шектеуліктерін де айтарлықтай жан-жақты саралауға ден қоя

бастады. OPCVL стратегиясы арқылы оқушылар дәлелді қорытындылар жасау үшін сыни ойлау дағдыларын қолдана отырып, өз нәтижелерін дәйекті дәлелдер мен тарихи аспект пен саяси контекст негізінде объективтік интерпретацияларды іске асыруға оқушыларды жетелей түсті деуге болады.

Оқушылар іс-тәжірибеде OPCVL форматында дерекпен жұмыс жасауға алдымен жетелеуші сұрақтар арқылы сыни ойлауға дағдыланса, кейіннен оқушылар өздігінен дереккөздің шығу тегін, мақсаты мен мазмұнын талдау негізінде құндылығы мен шектеулігін бағалануға айтарлықтай машықтана бастады (қараңыз Сурет 1).

Сурет 1. Оқушылардың OPCVL жазбаша жұмыстарынан үзінді үлгілер

Дегенмен кейбір оқушылар үшін бірден OPCVL форматындағы дерекпен жұмыс жүргізу оңайға соқпады. Сол себепті, оқушылардың деректерді талдау және бағалау дағдыларын жетілдірудегі кезекті қадам ретінде Халықаралық Бакалавриат тәжірибесінде жиі қолданылатын, дұрыс жауап үлгісі ретінде ұсынылатын марксызбаны пайдалану орын алып келеді.

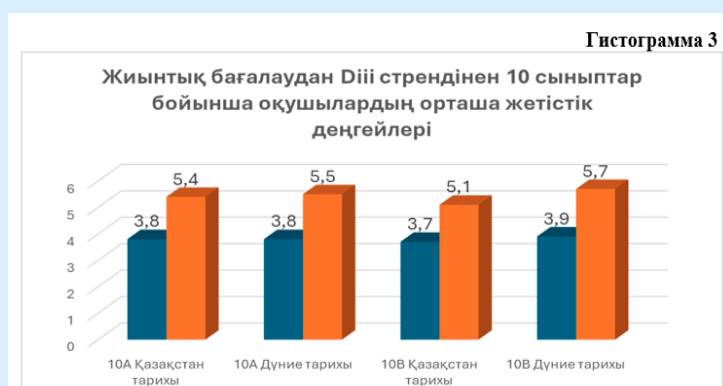
Марксызба дегеніміз әдетте мұғалімдер тарапынан алдын ала жасалынып, оқушыларға жоғары жетістік деңгейіне сәйкес күтілетін нәтиженің нақты өлшемін көрсететін дұрыс жауап үлгісі болып табылады. Марксызба тәрізді жазбаша жауаптың үлгісімен оқушылар танысу арқылы өз жауаптарын неғұрлым академиялық стильде анық, нақты және түсінікті құрылымдауға үйрене алады. Әсіресе, марксызбада ұсынылған сөз тіркестері мен сөз орамдары тілдік кедергілері бар оқушылар үшін сыни ойларын дұрыс тұжырымдау үшін қажетті сөздік қорын кеңейте түсуге де

септігін тигізе алды. OPCVL әдістемесі оқушылардың сыни ойлау дағдыларын терең қалыптастыруға мүмкіндік берді, әсіресе тарихи ақпаратты талдау, синтездеу және бағалау қабілеттерін дамыта түсті. Осылайша OPCVL әдістемесі оқушыларды негізделген шешім қабылдауға, сенімді тарихи дереккөздерге негізделген зерттеумен айналысуға және үздіксіз өмір бойы білім алу қабілетін арттыра алатын оқыту және ойлау стратегиясы болып табылады деуге болады.

Оқушылардың сыни ойлау дағдысын дамытуда OPCVL әдістемесін іс-тәжірибеде қолданудың тиімді болғанының дәлелі ретінде оқушылардың екінші жартыжылдықтағы (семетрдегі) Diіi стренді бойынша алынған жиынтық бағалау нәтижелерін айтуға болады (қараңыз Гистограмма 3). Зерттеу объектісі ретінде алынған екі сыныптың (фокус-топтың) бірінші жартыжылдықтағы жетістік деңгейлерімен салыстыратын болсақ, Қазақстан тарихы

және Дүние тарихы бойынша оқушылардың оқу үлгерімі арта түскенін аңғаруға болады. Сонымен қатар екі сыныптағы оқушылардың жиынтық бағалауда қолжеткізген жетістік деңгейлерін саралау барысында 10А сыныбының 10В сыныбына қарағанда Қазақстан тарихы пәні бойынша көрсеткіштері жоғарырақ болса, керісінше Дүние тарихы пәнінен 10В сыныбының алған орташа бағалары жоғарырақ екені аңғарылды. Бұл өз кезегінде оқушылардың сыни тұрғыда ойлауға негізделген деректерді талдау және бағалау тапсырмаларын сәтті орындай алуы-

на тілдік деңгейлері мен дағдыларының, нақты айтқанда оқылым мен жазылымның да ықпал ететіні анықталды. Осылайша тұжырымдауымыздың негізі 10А сыныбы қазақтілді сынып болғандықтан, қазақ тілінде оқытылатын Қазақстан тарихы бойынша оқушылардың жетістік деңгейлері біршама 0,4 баллға жоғарырақ болып шықты. Ал ағылшын тілінде оқытылатын Дүние тарихы пәнінде салыстырмалы түрде ағылшыны жақсырақтау 10В сыныбында орташа жетістік деңгейі сәлде болса 0,2 баллға жоғарырақ болып табылды.

Гистограмма 3

Қорытынды

Қорытындылай, Халықаралық Бакалавриат талаптарына оқушылардың деректерді талдау мен бағалау дағдыларын оқушылар бойында қалыптастыру және дамыту айтарлықтай ғылыми-теориялық ізденіспен заманауи жаңа оқыту әдістемелерін іс-тәжірибеде қолдануға итермелейді. Осы ретте Қазақстан тарихы мен Дүние тарихын оқытуда қолданыс тапқан OPCVL әдістемесі мен марксызбаларды пайдалану оқушылардың сыни тұрғыда ойлау дағдыларының жетіле түсуіне, деректермен жұмыс жасауда неғұрлым жан-жақты әрі терең талдау мен бағалау жүргізе алуларына жетелей алды десек болады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Middle Years Programme. Individuals and societies guide. International Baccalaureate Organization (UK). May 2014.
2. Rogers, K., & Thomas, J. (2015). Oxford IB Diploma Programme: History skills and practice. Oxford University Press.
3. Әлімов А.Қ. Интербелсенді әдістемені мектепте қолдану: Оқу құралы. Алматы, 2015.
4. OPCVL Document Guide. (n.d.). Webb's Web World. Retrieved May 28, 2025, from <https://webbwebbsite.squarespace.com/opcvl>
5. Diploma Programme. History guide. International Baccalaureate Organization. January 2015.

● МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ В КОНТЕКСТЕ МЕЖДУНАРОДНОГО БАКАЛАВРИАТА (IB)

Косыбаев А.К., Алиева А.М.

Филиал АОО НИШ Международная школа в городе Астане,
г. Астана

Аннотация. В статье авторы рассматривают особенности системы преподавания и оценки предмета истории в соответствии с требованиями Международного бакалавриата, пути развития у учащихся навыков анализа и оценки данных. OPCVL в улучшении навыков критического мышления учащихся стремится продемонстрировать преимущества стратегии обучения и использования марксемы.

Ключевые слова: Международный Бакалавриат, работа с данными, навыки критического мышления, ценность данных, ограниченность данных, анализ и оценка данных, OPCVL, марксема.

● METHODS OF RESEARCH AND DEVELOPMENT OF STUDENTS' CRITICAL THINKING SKILLS IN THE CONTEXT OF THE INTERNATIONAL BACCALAUREATE (IB)

Kosybaev A.K., Alieva A.M.

Branch of AOO NIS International School in Astana,
Astana

Annotation. In the article, the authors consider the features of the system of teaching and evaluating the subject of history in accordance with the requirements of the International Baccalaureate, ways to develop students' skills in data analysis and evaluation. OPCVL strives to demonstrate the advantages of a learning strategy and the use of a Marx scheme in improving students' critical thinking skills.

Keywords: International Baccalaureate, working with data, critical thinking skills, data value, data limitations, data analysis and evaluation, OPCVL, Marx scheme.

МРНТИ 14.25.07

LESSON STUDY: ПУТЬ К ПЕДАГОГИЧЕСКОМУ МАСТЕРСТВУ ЧЕРЕЗ СОТРУДНИЧЕСТВО

Пращур М.В.

КГУ «Общеобразовательная школа №2 города Тобыл отдела образования Костанайского района» Управления образования акимата Костанайской области

Аннотация.

Статья посвящена инновационному педагогическому подходу Lesson Study как эффективному инструменту взаимодействия педагогов и администрации школы в целях развития их профессионального роста, формирования сообщества в школе, создания оптимальных условий для повышения качества образовательного процесса, личностного профессионального роста. Результаты говорят о повышении качества знаний, интереса, мотивации учащихся, удовлетворения потребностей учащихся, критически взглянуть педагогу на проблему в классе, повышении качестве преподавания молодых специалистов и опытных педагогов, увидеть детально все этапы урока.

Ключевые слова:

совершенствование процесса обучения, профессиональный рост, совместное планирование, повышение качества преподавания, удовлетворение потребностей учащихся, Lesson Study.

Введение

Актуальность и важность данной темы заключается в анализе практического использования как молодыми и опытными педагогами Lesson Study в целях профессионального роста, размышления о собственных действиях, стратегиях совершенствовании процесса обучения. При всём многообразии педагогических технологий выбор остаётся, безусловно, за педагогом. Однако учиться на своей практике не всегда имеет положительные аспекты в отличие конструктивного совместного планирования, наблюдения, анализа сильных и слабых сторон процесса преподавания, поддержки своих коллег, обсуждения с коллегами в небольшой группе, особенно с членами администрации, то есть исследование урока в мельчайших деталях в целях усо-

вершенствования учебного процесса. Нельзя отрицать тот факт, что в условиях глобализации, трансформации современных образовательных трендов, педагоги нуждаются в поддержке, коллаборации и углублении понимания вопросов планирования урока, формирования сообщества в школе [1].

Целью моей статьи проанализировать потенциал педагогической технологии Lesson Study для раскрытия полного профессионального потенциала на практике.

Задачами статьи послужили:

- ▶ раскрыть эффективность инновационного подхода Lesson Study (исследование урока в действиях) в практике педагога;
- ▶ выделить этапы реализации;

- ▶ подтвердить эффективность работы после проведённого исследования в течение полугода мной и коллегами в процессе преподавания;
- ▶ проанализировать отношение педагогов школ г. Тобыл Костанайского района к использованию Lesson Study в школьной практике на основе анкетирования, проведённого в 2023-2024 учебном году.

В своей работе я опираюсь на проведённые на практике циклы Lesson Study совместно с коллегами в первом полугодии 2023-2024 учебного года, отражающие положительный результат в повышении уверенности, вдохновлённости, качества преподавания, как молодых специалистов, так и опытных педагогов. С 2018 года в нашей школе

Подчёркивается важность Lesson Study в педагогической практике в трудах зарубежных учёных, как Питера Датли (Великобритания), ведущего японского научного исследователя Макото Йошида, презентовавшего в 2007 году данную технологию в США и Великобритании.

Методика

Взаимодействие педагогов в исследовании уроков в действии Lesson Study имеет существенные отличия от взаимопосещения педагогами открытых уроков своих коллег. Педагогу необходимо в своей деятельности акцентировать внимание на следующем:

- ▶ Как учатся дети;
- ▶ Изменения в поведении детей на действия учителя;
- ▶ Постоянный поиск подходов, адаптация их к потребностям учащихся;
- ▶ Самоанализ своей деятельности, рефлексия практики преподавания своих коллег, рефлексировать свою деятельность и деятельность коллег;
- ▶ «Как же повысить свою профессиональную компетентность?»
- ▶ «Как повысить качество обучения?»

- ▶ «Как решить существующую проблему в этом классе?»
- ▶ «Что мне необходимо предпринять для изменения: ресурсы, факторы [2]

Основные классические этапы в реализации Lesson Study на практике, но в зависимости от конкретной школы могут быть иметь небольшие изменения:

1 этап: сформировать фокус – группу педагогов, преподающих в одном классе (желательно 4-5 человек) и имеющие одну проблему в данном классе в процессе обучения;

2 этап: совместное заседание по планированию первого урока с максимальной удовлетворённостью потребностей учащихся, выбор учащихся АВС (высокого, среднего, низкого уровня), определение ожидаемых результатов для них, закрепление наблюдателей за учащимися;

3 этап: проведение совместно спланированных уроков, с наблюдением за деятельностью исследуемых учащихся АВС с полной фиксацией в листе наблюдений;

4 этап: заседание всех членов группы, анализ каждого проведённого урока (какие этапы, стратегии урока были успешными, какие возникли трудности для исследуемых учащихся, для обучения класса в целом);

Каждый член группы по три цикла уроков. Представить результаты исследования в рефлексивном отчёте, извлечение пользы для каждого члена группы в повышении эффективности преподавания, решение проблемы в определённом классе.

С 2018 года в нашей школе сертифицированные учителя (менторы) на базе школы начали создавать творческие фокус - группы педагогов с участием членов администрации в целях ознакомления технологии Lesson Study. Анализ входящего анкетирования педагогов по Lesson Study в 2018-2019 учебному году показал у большинства педагогов скептическое отношение об эффективности данной

технологии. Но уже на следующий год в ходе начала внедрения в практическую деятельность, результаты в процессе преподавания видны были на лицо. Педагоги становились более уверенными, вдохновлёнными, особенно молодые специалисты в профессиональном росте, повышении качества преподавания, даже по отношению к отдельным учащимся и всего классе, удовлетворения потребно-

стей учащихся, критически взглянуть на проблему.

В 2023-2024 учебном году нашей группой было проведёно анкетирование среди учителей центральных школ Костанайского района в количестве 60 человек: ОШ №1 г.Тобыл, наша школа ОШ №2, гимназия г.Тобыл в целях отношения Lesson Study и его эффективности внедрения в школьную практику.

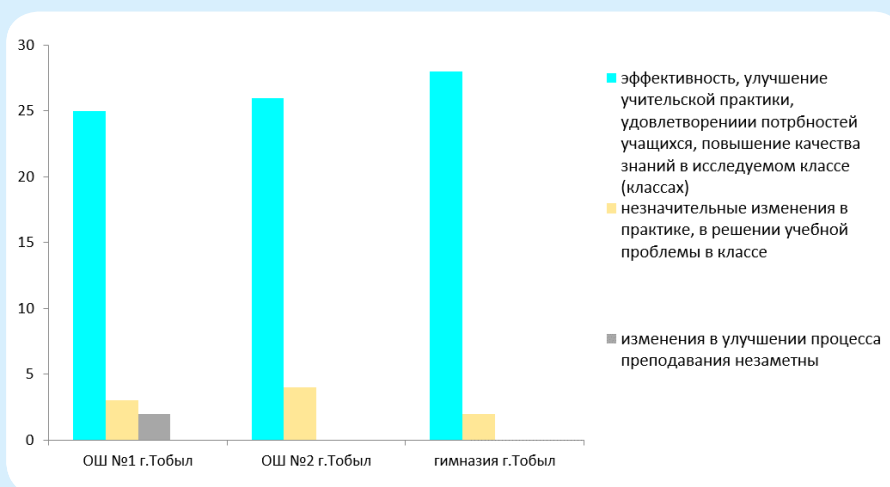

Рисунок 1. Анкетирование педагогов школ города Тобыл Костанайского района в 2023-2024 учебному году по эффективности внедрения Lesson Study в учительской практике

Практическое применение

В 2023 году была сформирована фокус-группа из 5 учителей, преподающих в одном классе: Бекмухамбетова С.К. - учитель казахского языка, педагог-исследователь, стаж 23 года; Бирмагамбетова Ж.С. – учитель математики; педагог-модератор, стаж 5 лет, Ситникова И.П.– учитель английского языка, молодой специалист со стаже 2 года без категории; я, Пращур М.В. – учитель географии и естествознания, педагог-эксперт, стаж 8 лет; Туткушева Д.М. - заместитель руководителя по методической работе (Рисунок 2).

Главной общей проблемой исследования стало «Влияние диалогового обучения через работу в паре, группе учащихся на уроках математики, английского языка, казахского языка и естествознания, в 6 «А» классе». Мы Lesson Study проводили в течение первого полугодия 2023-2024 учебного года (1, 2 четверти) в 6А классе. Осуществляли совместно детальное планирование урока, обсуждала критерии успеха исследуемых учащихся, проводила наблюдение, анализ преподавания, обучения, с документированием (рефлексивный отчёт). В данном классе 25 учащихся.

Рисунок 2. Наша фокус - группа

Нам интересно было пронаблюдать, как ученики будут работать в разных парах, группировках.

Нами были сформулированы критерии успешности для исследуемых учащихся. За каждым педагогом был закреплён исследуемый учащийся (Таблица 1).

Таблица 1. Критерии успешности исследуемых учащихся АВС

	Ученик «А» Высокий уровень	Ученик «В» Средний уровень	Ученик «С» Низкий уровень
Характеристика	Очень хорошая успеваемость в учёбе. Работая в паре, группе распределяет почти все обязанности самостоятельно, не посоветовавшись с одноклассниками.	Имеет среднюю успеваемость по всем предметам, выполняет, редко активен в обсуждении	неуверен в своих высказываниях, не предлагая своих идей. В паре, группе неактивен, соглашаясь с мнением одноклассника, При ответах скованность, стесняется
Критерии успешности	развивать у ученицы навыки сотрудничества в паре, группе	свободно выражать мысль, повысив мотивацию ученика, активность в обсуждении в группе, паре	проявлять коммуникативные навыки не только когда спрашивает учитель

По проведенному входному анкетированию было видно, что большинство учащихся, в том числе и исследуемые учени-

ки АВС испытывают коммуникативные затруднения, работая в паре, группе (Рисунки 3-6).

1. Когда мне задают новую работу, я часто чувствую себя неуверенным, что могу выполнить
 - ▶ нет
 - ▶ да
 - ▶ иногда
2. Мне легко рассуждать в паре с одноклассником, и в группе донести информацию
 - ▶ нет
 - ▶ да
 - ▶ иногда
3. Мне нравится работать в паре
 - ▶ да
4. Мне нравится работать в группе
 - ▶ нет
 - ▶ иногда
5. Я умею оценивать работу одноклассника и свою объективно
 - ▶ да
 - ▶ нет
 - ▶ иногда
6. Работая в паре, группе, материал для меня остаётся непонятным
 - ▶ да
 - ▶ нет
 - ▶ иногда

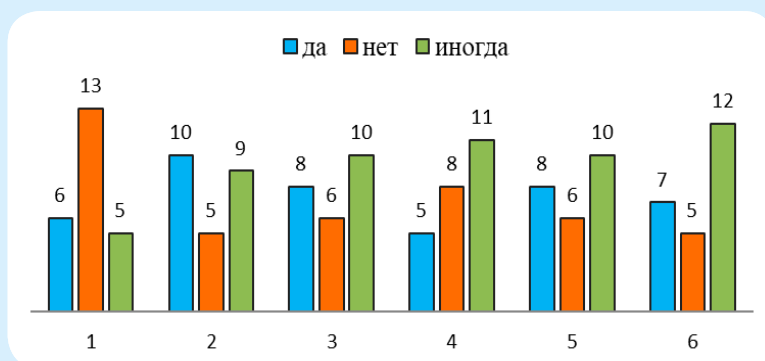

Рисунок 3. Результаты входной диагностики исследуемого 6А класса

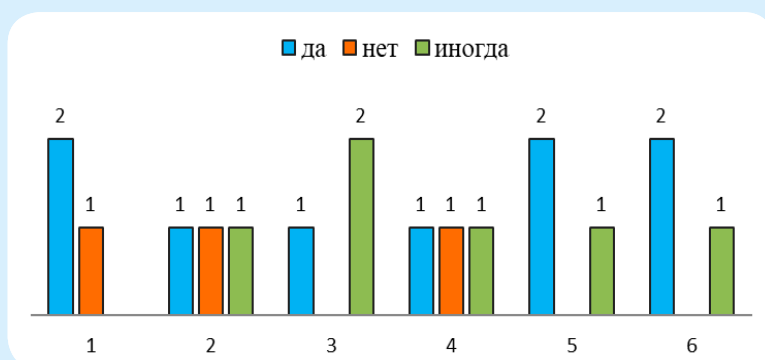

Рисунок 4. Результаты входной диагностики исследуемых учащихся АВС

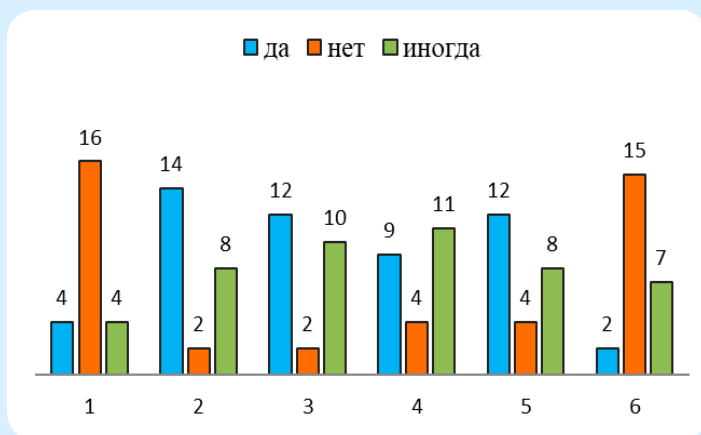

Рисунок 5. Результаты выходной диагностики исследуемого 6А класса

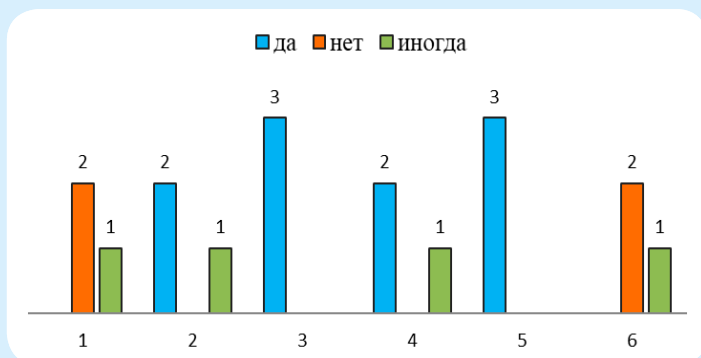

Рисунок 6. Результаты выходной диагностики исследуемых учащихся АВС

Данные выходного анкетирования исследуемых учащихся, всего класса отображают рост положительной мотивации к обучению. Около 70% обучающихся и все исследуемые учащиеся отметили, что им

стало свободно, легко рассуждать, работать в групповых и парных формах, сделали выводы о своих возможностях, начали оценить адекватно свою работу и работу своих одноклассников.

Таблица 2. Положительные результаты проведения LS в 6А классе для совершенствования учительской практики

	Бекмухамбетова С.К. учитель казахского языка, педагог-исследователь, стаж 23 года	Бирмагамбетова Ж.С. – учитель математики; педагог-модератор, стаж 5 лет	Ситникова И.П.– учитель английского языка, молодой специалист, без категории, стаж 2 года	Пращур М.В. – учитель естествознания, педагог-эксперт, стаж 8 лет
Качество знаний в 1 четверти 2023-2024 гг.	65%	56%	65%	75%

	Бекмухамбетова С.К. учитель ка- захского языка, педагог-иссле- дователь, стаж 23 года	Бирмагамбетова Ж.С. – учитель математики; педагог-модера- тор, стаж 5 лет	Ситникова И.П.– учитель англий- ского языка, моло- дой специалист, без категории, стаж 2 года	Пращур М.В. – учитель естествовоз- нания, педа- гог-эксперт, стаж 8 лет
Качество знаний в в 2 четверти 2023- 2024 гг.	77%	65%	72%	82%
Ученик А	1 четверть 85%- «5» 2 четверть 90% -«5»	1 четверть 87%- «5» 2 четверть 92% -«5»	1 четверть 90%- «5» 2 четверть 98% -«5»	1 четверть 95%- «5» 2 четверть 100% -«5»
Ученик В	1 четверть 76% -«4» 2 четверть 80% «4»	1 четверть 70% -«4» 2 четверть 78% «4»	1 четверть 75% -«4» 2 четверть 82% «4»	1 четверть 78% -«4» 2 четверть 82% «4»
Ученик С	1 четверть 57% «3» 2 четверть 62% «3»	1 четверть 54% «3» 2 четверть 60% «3»	1 четверть 56% «3» 2 четверть 63% «3»	1 четверть 54% «3» 2 четверть 63% «3»
Коммуникативные навыки учащихся АВС				
Изменения в деятельности для учителя	Взглянуть на свою работу под другим углом, увидеть скрытые проблемы в пре- подавании	Помогло проа- нализировать, какие методы и приёмы работа- ют эффективно, а какие требуют корректировки.	Стала более уве- ренной, вдохнов- лённой, открытый урок в данном классе в рамках декады предметов гуманитарного цикла	Открытый урок на рай- онном семи- наре

Рекомендации

В ходе проведённого исследования уро-
ка в действии Lesson Study, были выделе-
ны рекомендации для эффективного вне-
дрения в учительскую практику:

- ▶ Выбирайте проблему в исследуемом классе более конкретную, в узком на-
правлении, чётко её формируйте;
- ▶ Анализ проведённого урока и плани-
рование следующего урока проводи-
те сразу, с учётом деталей;
- ▶ Записывайте методы, которые эффек-
тивны для определённого класса, уча-
щихся;
- ▶ Высказывайте в группе свои точки
зрения для вывода закономерности;
- ▶ Не бойтесь ошибаться, особенно для
молодых педагогов;
- ▶ Работайте в сотрудничестве, обо-
гащать друг друга новыми идеями,
учиться на ошибках и искать новые
подходы;
- ▶ Модифицируйте практику препода-
вания для удовлетворённости по-
требностей всех учащихся также сво-
их профессиональных;
- ▶ Развивайте командный анализ;
- ▶ Определите свои области для про-
фессионального роста;
- ▶ Участвуйте в конференциях, семина-
рах, обменивайтесь опытом;
- ▶ Определяйте активные методы обуче-

ния для конкретных учащихся с учётом индивидуальных потребностей;

- ▶ Во время урока обращать внимание на поведение учащихся, действия, с кем комфортно работать, причины с кем некомфортно работать;
- ▶ Не бойтесь экспериментировать, не останавливаясь на достигнутом;
- ▶ Задавайте себе вопросы «А что, если....., то.....»
- ▶ Учитывайте мнения учащихся при планировании уроков;
- ▶ Lesson study – это не идеальный урок, а процесс улучшения практики, постоянное развитие.

Внедрение этих рекомендаций поможет педагогам в эффективном проведении Lesson Study (урока в действии), улучшить собственную практику преподавания [3].

Заключение

Проведение Lesson Study в течение первого полугодия 2023-2024 учебного помогло всем членам группы педагогам усовершенствовать процесс преподавания, увидеть свой урок «под микроскопом», но и также ученикам раскрыться и самореализоваться. Отмечено повышение интереса, активности, ожидание на уроке чего-то нового, необычного, повышение уровня коммуникативных навыков исследуемых учащихся, также всего класса к казахскому языку, естествознанию, математике, английскому языку. Всеми членами группы, в том числе и мной в данном исследуемом классе в течение года были даны открытые уроки на районных и областных семинарах.

Даже небольшая группа педагогов, преданных своему делу, использующая инновационные технологии, способна улучшить качество преподавания молодых педагогов, педагогов с разным стажем и квалификационной категорией. То есть увидеть детально все этапы урока как «под микроскопом», развитие профессиональных навыков, изменить внутренний мир детей, уверенности им в своих силах и собственных силах [3].

Анализ полученных данных свидетельствует о эффективности данного подхода в профессиональной учительской практике. Результаты подчёркивают необходимость на постоянной основе проводить исследования урока в действиях педагогов, получив конструктивную связь от коллег, экспертов по улучшению преподавания. Выражаю ещё раз благодарность очень своим коллегам, членам нашей творческой группы, способствующих улучшению моей собственной практики преподавания, формированию командного анализа, критического мышления, сотрудничества.

Список использованных источников

1. Бысик Н. В., Пинская М. А., Косарецкий С. Г., Полищук С. М., Бешлиян А. А. Я - эффективный директор «Как разработать и реализовать программу улучшения образовательных результатов учащихся школы»/ Бысик Н. В., Пинская М. А., Косарецкий С. Г., Полищук С. М., Бешлиян А. А. // М.: Издательская группа «Логос». - 2018.
2. Пит Дадли. Lesson Study: руководство, www.lessonstudy.co.uk
3. Руководство для учителя, первый (продвинутой) уровень, рекомендовано Методическим советом ЦПМ АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», С. 145-147

● LESSON STUDY: ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТА ЖҰМЫС ЖАСАУ АРҚЫЛЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШЕБЕРЛІККЕ ЖЕТУ

Пращур М.В.

Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының «Қостанай ауданы білім бөлімі Тобыл қаласының № 2 жалпы білім беретін мектебі» КММ

Аңдатпа. Мақала Lesson Study инновациялық педагогикалық тәсіліне олардың кәсіби өсуін дамыту, мектепте қоғамдастық қалыптастыру, білім беру процесінің сапасын арттыру үшін оңтайлы жағдайлар жасау, жеке кәсіби өсу мақсатында мұғалімдер мен мектеп әкімшілігінің өзара іс-қимылының тиімді құралы ретінде

арналған. Нәтижелер білім сапасын, қызығушылықты, оқушылардың мотивациясын арттыру, оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру, мұғалімге сыныптағы мәселеге сыни көзқараспен қарау, жас мамандар мен тәжірибелі мұғалімдерді оқыту сапасын арттыру, сабақтың барлық кезеңдерін егжей-тегжейлі көру туралы айтады.

Түйінді сөздер: оқу процесін жетілдіру, кәсіби өсу, бірлесіп жоспарлау, оқыту сапасын арттыру, оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру, Lesson Study.

● LESSON STUDY: THE PATH TO PEDAGOGICAL MASTERY THROUGH COLLABORATION

Prachshur M.V.

KSU «Secondary School No. 2 of the city of Tobyl of the Department of Education of the Kostanay region» of the Department of Education of the Akimat of the Kostanay region

Annotation. The article is devoted to the innovative pedagogical approach of Lesson Study as an effective tool for interaction between teachers and school administration in order to develop their professional growth, form a community at school, create optimal conditions for improving the quality of the educational process, and personal professional growth. The results indicate an increase in the quality of knowledge, interest, motivation of students, satisfaction of student needs, a critical look at the teacher's problem in the classroom, improving the teaching quality of young professionals and experienced teachers, and seeing in detail all the stages of the lesson.

Keywords: improving the learning process, professional growth, joint planning, improving the quality of teaching, meeting the needs of students, Lesson Study.

ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ: ТӘЖІРІБЕ ЖӘНЕ ЖАҢАШЫЛДЫҚ МЕТОДИКА

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИН: ОПЫТ И НОВАТОРСТВО

МРНТИ 14.25.09

ИНТЕГРАЦИЯ ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЙ ГИМНАСТИКИ АЙКУНЕ В ШКОЛЬНЫЕ УРОКИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Байсерикова Н.С.

КГУ «Средняя школа-гимназия №1 имени Абая» ГУ «Отдел образования по городу Талдыкорган Управления образования области Жетісу»,
г.Талдыкорган

Аннотация. В статье рассматривается интеграция оздоровительной гимнастики Айкуне в школьные уроки физической культуры как инновационный подход к формированию здоровьесберегающей образовательной среды. Проанализирован опыт применения данного направления гимнастики в учебно-воспитательном процессе, а также его влияние на физическое развитие и психофизиологическое состояние учащихся. В ходе исследования выявлены ключевые аспекты педагогических инноваций, включающих пересмотр образовательных целей, разработку новых методических подходов, модернизацию содержания и форм физического воспитания. Рассматриваются перспективы использования Айкуне-гимнастики с учетом современных требований к развитию двигательной активности, профилактике гиподинамии и укреплению здоровья школьников.

Ключевые слова: оздоровительная гимнастика, физическое воспитание, профилактика, Айкуне.

Введение

Здоровье человека во все времена оставалось одной из важнейших тем, а в XXI веке приобретает особую значимость.

В условиях стремительного ритма жизни современный человек сталкивается с множеством задач и обязанностей, зачастую не уделяя должного внимания своему физическому состоянию. Однако

осознание значимости здоровья позволяет не только предотвратить развитие различных заболеваний, но и улучшить психологическое благополучие, поскольку многие проблемы, связанные со стрессом, находят отражение в мышечном напряжении и спазмах.

Правильная осанка играет ключевую роль в общем состоянии организма. Она не только формирует эстетически привлекательный облик, делая фигуру более стройной, а походку лёгкой и уверенной, но и оказывает влияние на самочувствие человека. Хорошая осанка способствует укреплению уверенности в себе, улучшает координацию движений и помогает поддерживать внутреннее равновесие. Независимо от индивидуальных особенностей телосложения, человек с правильной осанкой производит более гармоничное и уверенное впечатление, что способствует его успешной социальной адаптации.

В этом контексте особое внимание привлекает оздоровительная гимнастика Айкуне, основанная на традиционных казахских практиках, направленных на укрепление позвоночника и улучшение физического состояния. Гимнастика Айкуне представляет собой уникальную систему упражнений, основанную на казахских оздоровительных практиках.

Актуальность исследования обусловлена необходимостью поиска эффективных методик профилактики нарушений осанки и укрепления здоровья школьников в условиях современной школы. Согласно данным ВОЗ, свыше 60% детей школьного возраста имеют проблемы с осанкой. Айкуне-гимнастика представляет собой комплекс упражнений, основанных на статическом напряжении и растяжении мышц, что способствует исправлению осанки без чрезмерных физических нагрузок.

Цель исследования – разработка научно обоснованных рекомендаций по применению гимнастики Айкуне для профилактики и коррекции нарушений осанки у школьников.

Задачи исследования:

1. Изучить влияние гимнастики Айкуне на осанку и общее физическое состояние школьников.
2. Оценить эффективность данного метода в сравнении с традиционными видами гимнастики.
3. Разработать методические рекомендации для учителей физической культуры по внедрению Айкуне-гимнастики в образовательный процесс.

Обзор отечественных и зарубежных исследований показывает, что профилактика нарушений осанки у школьников является актуальной проблемой медицинской и педагогической науки. В Казахстане и России исследуется влияние лечебной физкультуры на коррекцию позвоночных деформаций (Ахметова Г.С., 2020; Карась В.Ю., 2017). В зарубежных работах (Anderson & Williams, 2019) акцент делается на комплексный подход, включающий специальные гимнастические методики.

Особое внимание заслуживает Инструктивно-методическое письмо Министерства просвещения Республики Казахстан, в котором подчёркивается значимость использования оздоровительной гимнастики в системе общего среднего образования как одного из ключевых направлений здоровья сберегающих технологий. В документе также акцентируется необходимость её интеграции в урочную и внеурочную деятельность общеобразовательных организаций.

Таким образом, использование гимнастики Айкуне в школьных уроках физической культуры может стать эффективным способом профилактики и коррекции осаночных нарушений, а также средством популяризации национальных традиций оздоровления. Применение казахской гимнастики «Айкуне» в профилактике и коррекции нарушений осанки у школьников рассматривается как перспективное направление в системе физического воспитания. В условиях современного образовательного процесса возрастает потребность в эффективных и доступных методах укрепления здоровья учащихся.

Гимнастика «Айкуне» представляет собой уникальную систему упражнений, направленных на восстановление правильного положения позвоночника и укрепление мышечного корсета. Использование Айкуне-гимнастики в школьной практике может стать действенным решением обозначенной проблемы.

Методика

Оздоровительная гимнастика Айкуне, разработанная Абаем Баймагамбетовым, представляет собой авторскую систему упражнений, основанную на традиционных казахских оздоровительных практиках и философии восстановления организма через статическое напряжение, растяжение и дыхание. Автор подчёркивает, что методика не является просто комплексом физических упражнений, а представляет собой целостный подход, соединяющий телесное, эмоциональное и духовное развитие личности. В традиционной методике Айкуне упражнения делятся на типы по задачам: восстановительные, корректирующие, активизирующие, и могут выполняться как в индивидуальном, так и в групповом формате. Особое внимание уделяется положению тела в пространстве, симметрии движений, фиксации поз и концентрации внимания на внутренних ощущениях. Каждое занятие строится по определённой структуре: энергетическое приветствие, дыхательная разминка, основной комплекс, замедление ритма, энергетическое закрытие занятия.

В рамках данного исследования используется существующая авторская методика Айкуне с адаптацией под школьную среду и с применением на практике среди учащихся среднего звена (5–8 классы). Она включает три основных компонента: подготовительный, основной и завершающий этапы. На подготовительном этапе проводится настройка дыхания, краткая разминка и формирование правильной осанки в положении стоя. Учащиеся обучаются контролю за положением тела: ноги на ширине плеч, спина прямая, голова по оси позвоночника, плечи расправлены.

Основной этап включает выполнение ключевых статических и динамических упражнений. Каждое упражнение выполняется медленно, с фиксацией положения от 5 до 10 секунд. Важно соблюдать биомеханические углы (90° между туловищем и бедром, прямой позвоночник, симметрия конечностей). Движения сопровождаются контролируемым дыханием: вдох через нос, выдох через рот. Примеры упражнений: «Жаныс» (растяжение в стойке с фиксацией рук над головой), «Керей» (наклоны в стороны с контролем корпуса), «Адай» (глубокий выпад с удержанием равновесия), «Қыпшақ» (вращения корпуса в положении сидя). Эти упражнения формируют мышечный корсет, улучшают гибкость и координацию.

Завершающий этап включает дыхательные практики и расслабление. Цель — восстановление ЧСС, снятие мышечного напряжения и закрепление эффекта тренировки. Длительность всего комплекса — от 7 до 15 минут в зависимости от возраста и состояния здоровья учащихся.

При использовании оздоровительной гимнастики Айкуне в рамках уроков физической культуры, она может быть включена:

- ▶ как разминка в начале урока (3–5 минут);
- ▶ как самостоятельный блок в основной части занятия (10–15 минут);
- ▶ как средство реабилитации и профилактики на факультативных и адаптивных занятиях.

Комплекс упражнений оздоровительной гимнастики Айкуне включает три структурных блока:

Подготовительный этап: дыхательная разминка, формирование правильной стойки, ментальная настройка.

Основной этап: выполнение ключевых упражнений:

«Адай» — упражнение направлено на формирование устойчивости и равновесия. Учащийся делает широкий шаг вперёд, сгибая переднюю ногу в колене

под углом 90°, задняя нога прямая, руки вытянуты вперёд или вверх. Положение фиксируется на 5–10 секунд. Это способствует развитию устойчивости и укреплению мышц ног и корпуса.

«Жаныс» — упражнение на растягивание плечевого пояса. Выполняется в положении стоя, руки подняты вверх, ладони соединены, корпус вытянут. Плавное вытяжение вверх сопровождается глубоким вдохом. Движение фиксируется на 5–8 секунд, способствует раскрытию грудной клетки и улучшению дыхания.

«Керей» — упражнение на укрепление боковых мышц туловища. Исходное положение — стоя, руки на поясе. Выполняются наклоны влево и вправо с удержанием корпуса в прямой линии, без вращения плеч. Фиксация в крайнем положении на 5–7 секунд. Упражнение способствует формированию осанки и укреплению мышц боковой поверхности туловища.

«Қыпшақ» — упражнение для подвижности позвоночника. Выполняется в положении сидя со скрещёнными ногами. Руки на плечах или вытянуты вперёд. Плавные повороты туловища влево и вправо с фиксацией в крайней точке. Упражнение активизирует мышцы спины и способствует улучшению кровообращения в позвоночном отделе.

Каждое упражнение выполняется по 2–3 подхода, с удержанием в статике 5–10 секунд, в сочетании с дыхательным контролем. Движения должны быть плавными, без рывков, с концентрацией внимания на ощущениях тела. Каждое упражнение выполняется 2–3 подхода по 5–10 секунд с соблюдением дыхательного ритма.

Заключительный этап: дыхательные упражнения, расслабление, нормализация ЧСС и снятие мышечного напряжения.

Принципы выполнения упражнений:

- ▶ строгое соблюдение симметрии и биомеханических углов;

- ▶ плавность и осознанность движений;
- ▶ дыхание синхронизировано с фазами упражнения;
- ▶ самоконтроль и внутренняя концентрация внимания.

Регулярное выполнение упражнений способствует разгрузке позвоночника, снижая уровень напряжения и предотвращая переутомление, вызванное длительным статическим положением сидя, стоя и лежа.

При использовании упражнения данной оздоровительной гимнастики, было выявлено что используя комплекс упражнений «Адай»:

1. 20-22% -легкость тела;
2. 19-16%- улучшается настроение;
3. 9-11 % -проходят головные боли;
4. 6-12 %-боль в позвоночнике.

Гимнастика решает задачи, направленные на развитие гибкости, силы, равновесия, выносливости, а также способствует формированию навыков самоконтроля и осознанного отношения к телу. Благодаря универсальности, методика может быть эффективно применена в любом классе вне зависимости от уровня физической подготовки учащихся

Практическое применение

Практическое использование оздоровительной гимнастики Айкуне осуществлялось на базе средней школы-гимназии №1 имени Абая (г. Талдыкорган, Жетісу область) в период с 2021 по 2024 годы, а также в школе Мамания (Аксуский район, Жетісу область) в период с 2017 по 2019 годы, где оздоровительная гимнастика Айкуне применялась до начала занятий как утренняя разминка, а также использовалась для адаптивных учеников с диагнозом ДЦП, с подбором индивидуальных упражнений и щадящей нагрузкой.

В то же время в средней школе-гимназии №1 имени Абая методика применялась

на уроках физической культуры преимущественно в основной и заключительной части занятия в формате релаксации, восстановления и снижения мышечного напряжения в рамках урочной и внеурочной деятельности. В эксперименте участвовали учащиеся среднего звена (5–8 классы), которым предлагались адаптированные комплексы упражнений. Занятия проводились три раза в неделю, продолжительностью от 7 до 15 минут, в начале урока (разминка) и в основной части занятия. Учителя физической культуры прошли предварительный инструктаж по использованию данной методики.

Педагогический эксперимент был направлен на изучение эффективности применения оздоровительной гимнастики Айкуне в условиях школьной практики. Эксперимент охватывал различные условия применения гимнастики и включал опыт работы в двух образовательных учреждениях: в средней школе-гимназии №1 имени Абая (г. Талдыкорган), где гимнастика Айкуне применялась в период с 2021 по 2024 годы, и в школе Мамания (Аксуский район), где она использовалась с 2017 по 2019 годы. Эти учреждения были выбраны в связи с накопленным опытом использования методики Айкуне в различных форматах занятий — как утренней гимнастики, так и релаксационно-восстановительных упражнений в рамках уроков физической культуры.

Эксперимент включал три последовательных этапа:

Констатирующий этап. Проводилась первичная диагностика осанки, гибкости, координации и физической подготовленности. Ученики были распределены на группы: с нормальной осанкой, с незначительными нарушениями и с выраженными деформациями (в том числе ДЦП). Применялись тесты на гибкость, контроль осанки, анкетирование.

Формирующий этап. В течение года гимнастика Айкуне применялась трижды в неделю (7–15 минут). В школе Мамания она использовалась как утренняя разминка, включая адаптированную форму для детей с ДЦП. В гимназии им. Абая занятия проводились в рамках уроков физической культуры — в виде разминки и в завершении для релаксации. Упражнения подбирались с учётом возраста и состояния здоровья.

Контрольный этап. Повторные измерения осанки, гибкости, анализ анкет, наблюдения за техникой выполнения упражнений. Сравнение данных с начальными результатами, опрос учителей и учащихся.

Результаты эксперимента подтвердили положительную динамику: у 74% учащихся улучшилась осанка, у 60% — снизились болевые ощущения, 68% стали более мотивированными к занятиям физкультурой. Особенно выраженный эффект отмечен у детей с начальными признаками сколиоза и у участников адаптивной группы.

Рисунок-1. Данные мониторинга комплекса упражнения «Адай».

При выполнении комплекса упражнений «Жаныс» проходят головные боли, улучшается кровообращение у ребят, улучшается настроение, заряд бодрости, ребята получают на весь день.

При выполнении комплекса упражнений «Керей» или «Қыпшақ» течения 3-4 минут 43% опрошенных отметили, что проходит усталость, 22% головные боли, 35% не беспокоит позвоночник, спина. Что очень

важно для ребят в школе, так как больше половины времени они находятся в сидячем положении.

Для ребят с ослабленным здоровьем подбирались такие упражнения, которые не могли навредить здоровью.

Статистическая обработка данных показала объективные изменения в экспериментальных группах.

Таблица-1. Данные экспериментальных групп

Группа учащихся	Характеристика	Изменение угла искривления
Группа 1	Дети без явных нарушений осанки	Без изменений
Группа 2	Дети с незначительными нарушениями	Уменьшение на 12%
Группа 3	Дети с выраженными деформациями позвоночника	Уменьшение на 18%

Примечание: Данные приведены в процентах от общего числа участников исследования (среди учащихся 5-8 классов).

Анкетирование показало, что 85% учащихся отметили снижение болевых ощущений и повышение общей физической активности. Эти данные подтверждают положительное влияние гимнастики Ай-

куне на осанку и общее физическое состояние школьников, что свидетельствует о целесообразности её внедрения в образовательный процесс.

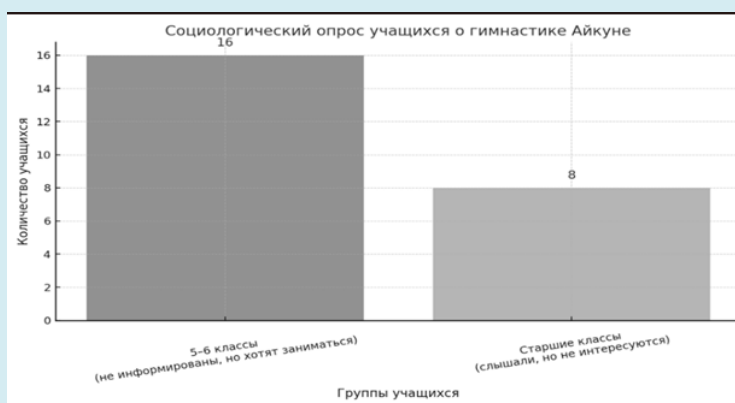

Рисунок-2 Социальный опрос учащихся о гимнастике «Айкуне».

Результаты исследования продемонстрировали, что гимнастика Айкуне является эффективным методом коррекции нарушений осанки у школьников.

В экспериментальных группах наблюдалось уменьшение углов сколиотической дуги, повышение гибкости позвоночника и снижение болевых ощущений.

Кроме того, методика способствовала формированию устойчивого интереса к физической активности и укреплению

национальной идентичности учащихся благодаря её связи с традиционной казахской культурой.

Данные графика ребят из 3 группы

Было обращено внимание на моторику рук, искривление позвоночника и тд.(ребята с диагнозом ДЦП)

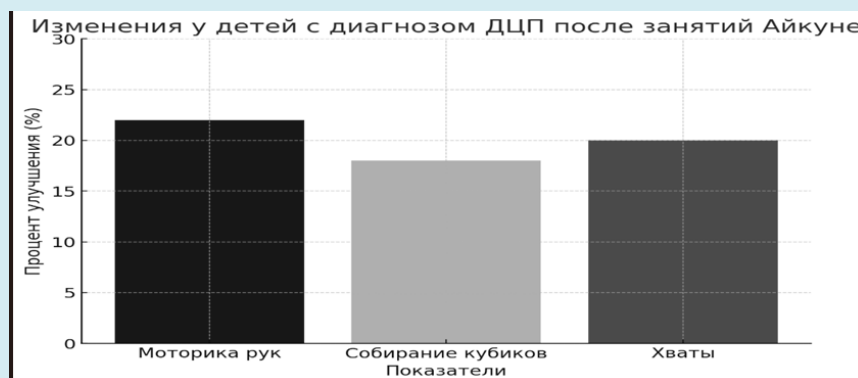

Рисунок-3. Данные мониторинга изменений учащихся третьей группы

Рекомендации

Практический опыт использования оздоровительной гимнастики Айкуне в школьной среде позволяет сформулировать конкретные рекомендации для педагогов, специалистов по адаптивной физической культуре, методистов, а также организаторов урочной и внеурочной деятельности в области физического воспитания. Сформулированные рекомендации отражают приоритетные направления модернизации школьной системы физического воспитания и включают:

- ▶ интеграцию оздоровительной гимнастики Айкуне в структуру школьных занятий с целью повышения двигательной активности учащихся;
- ▶ индивидуализацию двигательной нагрузки с учётом возраста и физиологических особенностей школьников;
- ▶ развитие адаптивных форм физической культуры, способствующих включению детей с ограниченными возможностями здоровья в полно-

ценный образовательный процесс;

- ▶ повышение профессиональной компетентности педагогов по вопросам использования национальных оздоровительных практик;
- ▶ формирование у учащихся интереса к истории, культуре и традициям через освоение казахской гимнастики Айкуне.

Практические рекомендации (по этапам внедрения):

Этап 1. Подготовительный

- ▶ Провести инструктаж и обучение педагогов по методике Айкуне с акцентом на технику безопасности, адаптацию упражнений и методические принципы.
- ▶ Определить целевые группы учащихся, которым необходимы элементы оздоровительной гимнастики (в том числе дети с ОВЗ).
- ▶ Подготовить расписание и структуру включения гимнастики в уроч-

ную и внеурочную деятельность.

Этап 2. Организация занятий

- ▶ Включать упражнения Айкуне в уроки физической культуры: как разминку, основной блок или средства релаксации.
- ▶ Использовать адаптированные упражнения для детей с ограниченными возможностями здоровья в рамках адаптивной физической культуры.
- ▶ Проводить утреннюю зарядку и физкультминутки с элементами Айкуне в начальной и средней школе.
- ▶ Применять гимнастику на классных часах и факультативных занятиях как средство восстановления и коррекции осанки.

Этап 3. Мониторинг и сопровождение

- ▶ Проводить регулярный контроль за выполнением упражнений, соблюдением техники и реакцией организма учащихся.
- ▶ Систематически отслеживать динамику состояния здоровья учащихся: осанка, гибкость, координация, общее самочувствие.
- ▶ Привлекать специалистов (медиков, инструкторов ЛФК, авторов методики) для повышения качества реализации и адаптации упражнений.
- ▶ Организовывать информационно-просветительскую работу среди родителей и школьников, формируя осознанное отношение к гимнастике Айкуне как к национальной оздоровительной практике

Преимущества методики Айкуне

Методика оздоровительной гимнастики Айкуне обладает рядом значимых преимуществ, которые обуславливают её актуальность и эффективность в школьной практике.

Во-первых, доступность. Упражнения не требуют специального оборудования, могут проводиться в любом помещении,

а простота освоения делает их применимыми даже для начальных классов.

Во-вторых, универсальность. Методика легко адаптируется под возрастные, физиологические и физические особенности обучающихся. Это делает её эффективной как для учащихся с хорошей физической подготовкой, так и для детей с ослабленным здоровьем.

В-третьих, культурная значимость. Основываясь на казахских традициях и символах родов, гимнастика формирует интерес к национальной культуре, способствует развитию патриотизма и этнической идентичности у школьников.

Четвёртое преимущество — результативность. Практика показала, что регулярные занятия способствуют улучшению осанки, уменьшению утомляемости, повышению координации движений и эмоционального состояния учащихся.

Наконец, инклюзивность. Айкуне-гимнастика позволяет включать в процесс физического воспитания детей с ограниченными возможностями здоровья. Адаптированные формы упражнений успешно применяются в рамках адаптивной физической культуры, включая работу с детьми, имеющими нарушения опорно-двигательного аппарата.

После внедрения гимнастики Айкуне в образовательный процесс было проведено анкетирование учащихся, педагогические наблюдения и анализ динамики физического состояния обучающихся. Полученные данные показали значительное улучшение как физических, так и психоэмоциональных показателей. Наибольший эффект наблюдался среди учащихся с начальными признаками сколиоза, сниженным мышечным тонусом, а также среди обучающихся с ограниченными возможностями здоровья (в том числе детей с ДЦП). У них отмечено улучшение координации, снижение утомляемости и повышение уровня физической активности.

Педагоги отметили повышение вовлечённости учащихся в уроки физической культуры, интерес к национальной

гимнастике, улучшение осанки и дисциплины движений. Занятия с использованием методики Айкуне также положительно сказались на психологическом климате в классе и укреплении интереса к физической культуре как предмету. Анкетирование учащихся показало, что более 68% положительно отзывались о занятиях, отметив снижение болей в спине, повышение концентрации внимания и эмоциональной устойчивости. Таким образом, методика Айкуне показала себя как доступный, безопасный и результативный инструмент в системе школьного физического воспитания, рекомендованный к дальнейшему распространению и научному сопровождению.

Заключение

Таким образом, оздоровительная гимнастика Айкуне представляет собой доступный и эффективный инструмент профилактики и коррекции нарушений осанки у школьников. Результаты проведённого педагогического эксперимента подтвердили её эффективность в решении задач физического воспитания, особенно в аспектах формирования правильной осанки, улучшения самочувствия и повышения мотивации к занятиям физической культурой.

Среди преимуществ данной методики можно выделить её доступность, безопасность и универсальность. Гимнастика не требует специализированного оборудования и может быть интегрирована как в структуру школьных уроков, так и использоваться в домашних условиях. Вместе с тем, реализация методики требует индивидуального подхода к учащимся с тяжёлыми нарушениями опорно-двигательного аппарата и участия квалифицированных специалистов при составлении адаптивных программ.

Практическое применение методики в школах показало, что наибольшая результативность достигается при систематическом подходе, наличии методического сопровождения и мотивации

учащихся. Разъяснение пользы занятий для здоровья, создание комфортной образовательной среды и включение элементов саморегуляции и осознанного движения повышают вовлечённость школьников.

С учётом полученных результатов, методику Айкуне можно рекомендовать к применению в образовательных организациях различного типа. Помимо оздоровительного эффекта, данная практика способствует развитию интереса учащихся к национальной культуре и родовому наследию, поскольку многие упражнения носят имена казахских родов и сопровождаются рассказами о символике и происхождении этих названий. Перспективным направлением является проведение дальнейших исследований, направленных на изучение долгосрочных эффектов регулярных занятий и их влияния на общее физическое и психоэмоциональное развитие школьников.

Список использованных источников

1. Абальмасова Е. А., Ходжаев Р. Р. Сколиоз: этиология, патогенез, семейные случаи, прогнозирование и лечение. — Ташкент: Изд. мед. лит. им. Абу Али ибн Сино, 1995. — 200 с.
2. Калб Т. Л. Проблемы нарушений осанки и сколиозов у детей: причины, диагностика, коррекция // Вестник новых медицинских технологий. — 2001. — № 4. — С. 62–64.
3. Котешева И. А. Лечение и профилактика нарушений осанки. — М.: Эксмо, 2002. — 208 с.
4. Скиндер Л. А. Комплексная оценка состояния мышц брюшного пресса у детей со сколиозом // Мир спорта. — 2007. — № 1. — С. 96–101.
5. Соколова О. Новый метод профилактики и лечения сколиоза // VITA. Традиции. Медицина. Здоровье. — 1995. — № 2. — С. 17–18.
6. Сосина В., Фабиан Э. Корригирующая ритмическая гимнастика при нарушениях осанки // Спорт в школе. — 1998. — № 35–36. — С. 6–8.
7. Тиллаев С. Р. Функциональное состояние ОДА у детей, больных сколиозом: автореф. дис. ... д-ра мед. наук. — Ташкент: НИИ травматологии и ортопедии, 1999. — 35 с.

● МЕКТЕПТЕГІ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҚТАРЫНА АЙКӨНЕ САУЫҚТЫРУ ГИМНАСТИКАСЫН ЕНГІЗУ

Байсерикова Н.С.

«Жетісу облысы білім басқармасының Талдықорған қаласы бойынша білім бөлімі» ММ «Абай атындағы №1 орта мектеп-гимназиясы» КММ

Аңдатпа. Бұл мақалада Айкуне сауықтыру гимнастикасын мектептегі дене шынықтыру сабақтарына енгізу мәселесі қарастырылады. Бұл әдіс денсаулық сақтауға бағытталған білім беру ортасын қалыптастырудың инновациялық тәсілі ретінде қарастырылады. Зерттеуде осы гимнастика бағытын оқу-тәрбие үдерісіне енгізу тәжірибесі, сондай-ақ оның оқушылардың физикалық дамуы мен психофизиологиялық жағдайына әсері талданады. Зерттеу барысында білім беру мақсаттарын қайта қарастыру, жаңа әдістемелік тәсілдерді әзірлеу, дене тәрбиесі мазмұны мен формаларын жаңғырту сияқты педагогикалық инновациялардың негізгі аспектілері анықталды. Айкуне-гимнастиканы қозғалыс белсенділігін дамытуға, гиподинамияның алдын алуға және оқушылардың денсаулығын нығайтуға қойылатын заманауи талаптар тұрғысынан қолдану перспективалары қарастырылады.

Түйінді сөздер: сауықтыру гимнастикасы, дене тәрбиесі.

● INTEGRATION OF AIKUNE HEALTH-IMPROVING GYMNASTICS INTO SCHOOL PHYSICAL EDUCATION LESSONS

Baiserikova N.S.

Municipal State Institution «Secondary School-Gymnasium № 1 named after Abai», Taldykorgan

Abstract. This article examines the integration of Aikune health-improving gymnastics into school physical education lessons as an innovative approach to creating a health-preserving educational environment. The study analyzes the experience of applying this type of gymnastics in the educational process, as well as its impact on students' physical development and psychophysiological state. The research identifies key aspects of pedagogical innovations, including the revision of educational goals, the development of new methodological approaches, and the modernization of the content and forms of physical education. The prospects of using Aikune gymnastics are considered in the context of modern requirements for promoting motor activity, preventing hypodynamia, and strengthening students' health.

Keywords: health-improving gymnastics, physical education.

МРНТИ 14.25.07

КОГНИТИВНАЯ ВИЗУАЛИЗАЦИЯ УЧЕБНОГО МАТЕРИАЛА НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ: ИССЛЕДОВАНИЕ И ПРИМЕНЕНИЕ

Волкодаева Л.И.КГУ «Корнеевская гимназия», КГУ «Отдел образования Есильского района»,
КГУ «Управление образования акимата Северо-Казахстанской области»

Аннотация. Данная статья посвящена когнитивной визуализации учебного материала и представляет собой исследование, в котором рассматриваются как теоретический, так и практический аспект применения данного метода для повышения качества обучения. Основной акцент делается на необходимость учителей максимально задействовать эффективные каналы восприятия информации, адаптируясь к изменению когнитивного стиля обучающихся. Автор дает свое видение возможностей данных техник и элементов интерактивных технологий обучения по достижению целей обучения на уроках русского языка и литературы.

Ключевые слова: когнитивная визуализация, актуальность, учебная информация, интерактивные технологии обучения, инфографика, учебно-познавательная деятельность.

Введение

В соответствии с Концепцией развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстана 2023 – 2029 годы, с особенностями ГОСО содержание языковых учебных предметов способствует раскрытию потенциала и приобретению знаний с учетом личных интересов и потребностей обучающихся. Совершенствование содержания образования предполагает снижение учебной нагрузки на обучающегося, упор на академические знания, развитие функциональной грамотности, ориентацию содержания на развитие навыков и компетенций с учетом потребностей обучающихся, повышение эффективности обучения [1].

Тенденция на максимальное усвоение учебного материала привела к заметной

перегрузке обучающихся, в конечном итоге снизился интерес к учебе. По мнению С. Л. Ленкова, «в результате доступность такого объема информации оборачивается несформированностью мозговых механизмов, на основе которых происходит переработка и усвоение информации» [2].

Важность развития познавательных способностей обучающихся представлена в лингвометодических исследованиях российских и зарубежных ученых в области когнитивного направления по филологическим дисциплинам А.Д. Дейкиной, Э.В. Криворотовой, Ф. М. Литвинко, Дж. С. Брунера, Ж. Пиаже, С. Крашен. Исследователи доказали, что значимыми в повышении качества обучения являются самостоятельность речемыслительной активности обучающихся, высокий уровень осмысленности в овладении учебным матери-

алом, мотивация учебно-познавательной деятельности [3].

Т.А. Сырина утверждает, что «...суть когнитивной визуализации заключается в смещении акцента с иллюстративной функции в обучении на развитие познавательных способностей и критического мышления. Несмотря на интенсивное изучение когнитивной визуализации, перспективы и возможности ее применения в рамках изучения филологических дисциплин изучены недостаточно» [4].

По мнению К. Г. Фрумкина, в настоящее время 80% «клиповомыслящих» школьников, у которых наблюдается слабая рефлексивная составляющая мышления и его рациональность [5].

Современные психологи И. В. Гребенев, Л. Б. Лозовская утверждают, что «в информационном обществе происходят изменения когнитивного стиля обучающихся» [6].

Целью данной статьи является практическое обоснование эффективного применения способов когнитивной визуализации для повышения качества обучения.

Автор ставит следующие задачи:

- ▶ теоретически обосновать и показать эффективность и возможности использования способов визуализации учебной информации, обеспечивающих активизацию учебно-познавательной компетент-

ности обучающихся;

- ▶ представить практический материал собственной работы с учетом разработок современной педагогики;
- ▶ поделиться методическими рекомендациями по использованию способов визуализации на уроках русского языка и литературы.

Актуальность статьи заключается в обосновании учителем визуальных контентов, направленных на решение проблемы - потери мотивации в учебе и на интерес учеников на достижение конкретных целей обучения.

Практическая значимость заключается в возможности использования методик когнитивной визуализации и предлагаемых заданий с целью повышения качества обучения.

Методика

Рациональное использование разнообразных методов и инструментов визуализации на уроках позволяет охватить максимальное количество каналов восприятия обучающихся. Одним из перспективных направлений становится использование когнитивной визуализации для создания интерактивных стратегий развития, что позволяет существенно улучшить качество восприятия знаний обучающихся. Степень усвоения информации через разные каналы представлена в таблице 1.

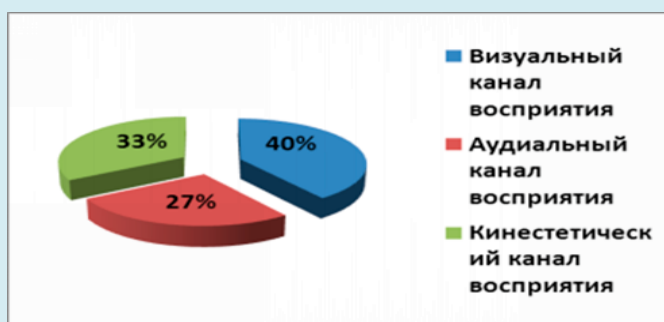

Таблица 1. Степень усвоения информации через разные каналы

Как видно из данных, представленных в таблице 1, обучающиеся лучше запоминают и понимают информацию, представленную в визуальной форме, так как это стимулирует различные части мозга и улучшает когнитивные процессы.

Применение практических инструментов визуализации, направленных на эффективность усвоения материала, экономию времени и снижение стресса, становится важным для повышения процесса обучения.

Когнитивная визуализация - один из перспективных методов преподавания, явля-

ется процессом представления данных в виде изображения с целью максимального удобства понимания понятий, структур знаний и процессов мышления. Это важная часть познавательной деятельности обучающихся, средство формирования и развития наглядно-образного, ассоциативного мышления. Принцип когнитивной визуализации вытекает из психологических закономерностей: эффективность усвоения повышается, если наглядность в обучении выполняет когнитивную функцию, то есть используются когнитивные графические учебные элементы.

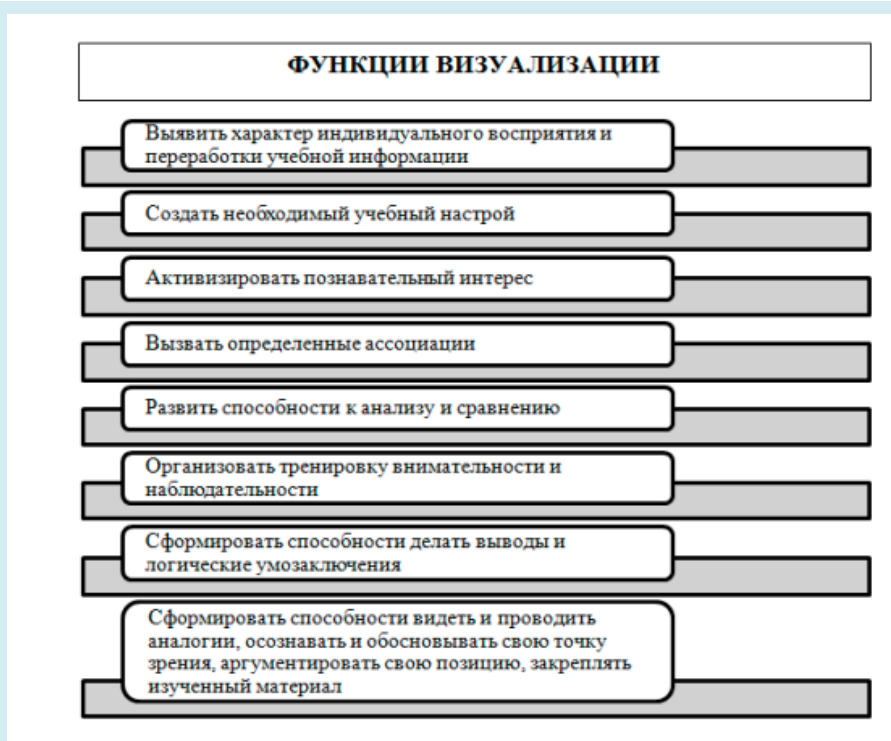

Рисунок 1. Характеристика основных функций визуализации

Как видно из представленных данных рисунка 1, визуализация способствует совершенствованию учебно-познавательной деятельности обучающихся.

Что же касается использования методов визуализации в контексте уроков русского языка и литературы, здесь можно выделить диаграммы, ментальные карты и иллюстрации, мультимедийные презен-

тации, инфографику скетчноутинг, таймлайн, кроссенс, облако слов и т. д. Применение данного подхода существенно облегчит усвоение сложных текстов, языковых явлений и литературных произведений. Делая акцент на сохранении информации в памяти обучающегося как условия ее осмысления, анализа, обобщения, сделает информационные знания более доступными, лучше сохраняемыми без увеличения перегрузки на механизмы памяти.

В процессе восприятия и переработки визуальной информации можно выделить три этапа: анализ структуры текста, создание новых образов, поисковая деятельность обучающихся.

На основе визуальных контентов мною были разработаны задания, которые способствуют совершенствованию навыков нахождения информации из письменных источников, представленных в различных формах – диаграммах, рисунках, картах, таблицах и графиках, поиск информации, понимание прочитанного, работа с полученной информацией (интерпретация, оценка), применение информации для решения учебных задач.

На этапе знакомства с текстом предлагаю следующие виды работы:

- ▶ изучить графическое изображение в форме несплошного/сплошного текста (кроссенс, инфографика, таймлайн, облако слов, иллюстрацию и т.д.) и определить тематику;
- ▶ произвести поиск данных, необходимых для решения поставленных задач, оформить в виде сплошного/несплошного текста (преобразование визуальной информации в словесную и наоборот);
- ▶ описать представленную работу, используя слова и выражения из текста;
- ▶ в представленную таблицу с частичным отсутствием материала, вписать искомую информацию после прочтения текста;
- ▶ представить информацию текста в форме истинных или ложных утверждений;

- ▶ сплошной /несплошной текст преобразовать в интеллект – карту и т.д. и наоборот, определив основную идею и микротемы.

Перекодировка информации осуществляется при смене одной формы визуализации на другую. Данные процессы возможны благодаря способностям мозга конструировать зрительные образы, воспроизводя структуру внутренних связей изучаемого текста.

На этапе закрепления обучающийся представляет самостоятельно выполненную таблицу, интеллект- карту, инфографику, скетчноутинг и т.д. с пропусками и обменивается с другими. В процессе обсуждения они анализируют умения и действия, которые способствовали достижению поставленных целей обучения на уроке. Данные задания позволяют понять когнитивную составляющую познавательного процесса, на этапе контроля происходит реализация их творческого потенциала.

Развивая наглядно-образное мышление, предлагаю обучающимся составить план с картинками: в каждой части текста выделить центральный образ, визуально представить, как он стоит или движется, и изобразить его в виде рисунка (можно схематического). Реализуя цели обучения, направленные на понимание основного содержания текста и составление плана, обучающиеся успешно формируют навыки работы с текстом.

Визуализация сложных грамматических правил орфографии через диаграммы, таблицы и графики может сделать их запоминание более эффективным и доступным. При изучении грамматики использование цветов, различных форматов текста и графических диаграмм может сделать грамматические конструкции более доступными и понятными. Создание диаграмм и схем рекомендую обучающимся использовать в Excel, Infogram, Sigma.js, Aristochart, интерактивных лент времени - с помощью онлайн-сервисов, Google Drawings или Canva.

Схемы, таблицы, опорные конспекты обучающиеся могут дополнять своими

примерами, раскрывать то, что скрыто в вопросительном знаке. Для отработки навыка грамотного письма предлагаю следующие грамматические задания: составить и записать пример предложения с обращением, с прямой речью, с однородными членами, нераспространенное предложение и т. д. При составлении схем можно обсудить цветовую гамму, условные обозначения. Например, красным цветом выделять самое важное, на что следует обратить внимание в первую очередь, черным цветом – теоретический материал, в котором могут встречаться вопросительные знаки, требующие расшифровки, фиолетовым цветом – примеры и т.п.

Визуальное представление персонажей посредством «ментальных портретов» героев способствует решению целей обучения лучше понять и оценить мотивацию персонажей, их развитие в течение произведения и взаимодействие друг с другом. Графические органайзеры могут быть использованы для визуализации характеристик и развития персонажей. Учитель предлагает гиперссылку для проверки правильности выполнения работы, гиперссылку творческого задания готовят сами обучающиеся. Обучающиеся могут создавать ментальные карты и графические органайзеры на различные учебные темы, что позволяет им систематизировать информацию, выявлять взаимосвязи между концепциями и развивать визуальное мышление. Критическое мышление, успешно реализованное в школе, является фундаментом для развития навыков soft skills.

Таким образом, этот «мощный» инструмент помогает развитию учебно-информационных и учебно-логических умений, формируя учебно-познавательную компетентность.

Практическое применение

В рамках исследования эффективности методики когнитивной визуализации и ее влияния на повышение качества обучения мною было разработано учебно-методическое пособие «Когнитивная визуализация учебной информации как средство активизации учебно-познавательной деятельности обучающихся на уроках русского языка и литературы».

На базе КГУ «Корнеевская гимназия» проходило исследование, в котором приняли участие 24 обучающихся из 7 и 10 классов. На уроках с обучающимися среднего звена я использовала учебный материал в форме сплошных текстов, правил и т. д. Обучающиеся анализировали содержание текста, выделяли основные его положения, анализировали и синтезировали данный материал в текстовом формате.

Уроки в старшем звене проводились с использованием техник когнитивной визуализации (скетчи, инфографика, облако слов, графические органайзеры и т. д.) Обучающиеся старшего звена представляли учебный материал с помощью кодирования содержания знаками, схемами, графиками, таблицами и образным представлением содержания в упражнениях, а также создавали самостоятельно проекты с опорой на визуальную форму.

Оценка эффективности визуализации учебной информации проводилась на основе педагогических наблюдений за процессом использования обучающимися средств когнитивной визуализации и учебными достижениями, беседы, анкетирования и тестирования.

Первым этапом исследования стало тестирование «Какой тип визуализации тебе подходит?» с целью выявления типа визуализации обучающихся.

Тип визуализации

Таблица 2. Выявление типа восприятия обучающихся (в процентах)

Исходя из данных, представленных в таблице, наибольшую долю (39%) представляет собой тип визуализации - инфографика, что отражает способ подачи информации, при котором требуется восприятие сведений в графическом виде при сопровождении короткого разъясняющего текста. На втором месте находятся тип восприятия - таблицы, составляющие 34% от общего числа респондентов, что говорит о том, что лаконичная форма и графические обозначения, присутствующие в таблицах, позволяют быстрее запомнить учебный материал. Относительно небольшой процент (9%) тип визуализации 3D, что свидетельствует о том, что необходимо дальнейшее развитие цифровых технологий среди обучающихся.

В ходе уроков с использованием инфографики на разных этапах урока мною были предложены следующие задания:

1. Переработать материал инфографики в короткую заметку от официального информгентства (интервью с участником событий, блог эксперта по питанию, блог/страницу дневника о данной традиции, краткое резюме, гиперссылку по одному из блоков инфографики, анкету-опросник)

2. На основе инфографики создать суждения «Верно ли, что ...»
3. Найти в инфографике 5-10 интересных фактов, проверить их на истинность (подтверждение фактов в других источниках).

Наблюдения показали, что 90% обучающихся справились с данными заданиями. Особый интерес представляет задание с составлением суждений о верности/ложности утверждений, представленных в инфографике. Данные задания на когнитивную визуализацию могут быть адаптированы также и для формата дистанционного обучения в работе с цифровыми ментальными картами и т. д.

На уроке «Дорог не подарок» в 6 классе обучающиеся создавали поздравительную открытку литературного героя, карточки-подборки с подарками от Деда Мороза в текстовом оформлении, а в 10 классе – с использованием визуализации, что позволило сравнить творческое мышление и воображение. Работы обучающихся старшего звена продемонстрировали оригинальное воображение и своеобразие творческого мышления. Работы обучающихся 6 класса не отличались оригинальностью оформления и содержания.

Таблица 3. Результаты применения методики когнитивной визуализации на уроках русского языка для обучающихся 10 класса

Область развития	Показатель	Начало года	Конец года	Прирост
Развитие творческого воображения	Оригинальность собственных решений	67%	89%	+22%
Когнитивные навыки	Навыки анализа визуальной информации	78%	92%	+14
Развитие наглядно-образного мышления	Освоение учебно-познавательных действий	75%	89%	+14
Развитие ассоциативного мышления	Открытие нового на основе уже имеющихся знаний	82%	98%	+16
Социальные навыки	Навыки работы в паре, группе	77%	88%	+11

Примечание: данные получены на основе педагогических наблюдений, анализа работ обучающихся и результатов обученности.

Проведенный рубежный контроль (опрос и тестирование) показал различие в успешности деятельности обучающихся двух групп. В ходе исследования было выяснено, что большинство обучающихся 10 класса обладают способностями образного воспроизведения словесного материала. В ходе исследования также выявлено, что использование визуализации создало предпосылки для повышения успеваемости в старшем звене. Средний балл по сравнению с первым полугодием по русскому языку вырос на 10 %, по литературе – на 15%

В ходе исследования выявлено, что представленная в графической форме информация способствует лучшему запоминанию, удобству использования при выполнении заданий, помогает развитию учебно-информационных и учебно-логических умений, формируя учебно-познавательную компетентность. Методика эффективна в работе с одаренными детьми и учащимися с особыми образовательными потребностями. Данный инструментарий помогает учителю и обучающимся упорядочить, структурировать и упростить восприятие сложных вещей. Этому способствует формирующаяся “экранная” культура современного обучающегося, т.к. наглядность воспринимается легче и лучше, чем печатный текст. 74% обучающихся 10 класса отметили, что интерес к

предметам значительно вырос. Что нельзя сказать о показателях в среднем звене: качество знаний осталось на прежнем уровне. Также наблюдения показали, что групповая работа способствовала улучшению коммуникативных навыков и критического мышления, так как в решении учебных задач принималась во внимание каждая идея и её потенциал.

Рекомендации

На основе практического использования интерактивных методик когнитивной визуализации предлагаю следующие рекомендации:

- ▶ Использовать широкий спектр техник визуализации, чтобы облегчить усвоение учебного материала и развивать когнитивные процессы.
- ▶ Материалы визуализации должны максимально упрощать её восприятие.
- ▶ Учебный материал, позволяющий визуализировать изучаемую тему, должен соответствовать возрастной категории.
- ▶ Методы визуализации должны дополнять другие методы обучения.
- ▶ Учитель должен организовать единый доступ всех обучающихся к визуальным контентам.

- Использование способов визуализации должно способствовать реализации целей обучения.

Закключение

Разработка и внедрение интерактивных стратегий, основанных на когнитивной визуализации, демонстрирует значительный потенциал в повышении эффективности обучения.

Наблюдения и сравнительный анализ результатов обученности показали, что применение технологий визуализации позволяет решить целый ряд педагогических задач: активизация учебной и познавательной деятельности, формирование и развитие критического и визуального мышления, зрительного восприятия, различного представления знаний и учебных действий.

Применение когнитивной визуализации позволяет учителю формировать элементы информационной культуры, прививать навыки рациональной работы с компьютерными программами. Обучающиеся создают цифровые презентации, интерактивные проекты для демонстрации своих идей, что позволяет им развивать навыки работы с технологиями и визуальными средствами.

Результаты исследования демонстрируют эффективность когнитивной визуализации

учебного материала в преподавании русского языка и литературы и подчеркивают важность дальнейшего развития данной методики в современной образовательной среде.

Список использованных источников

1. Об утверждении Концепции развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023 – 2029 годы <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000249>
2. Леньков С. Л. Субъектно-информационный подход к психологическим исследованиям. Тверской гос. ун-т. Доступ 30 апреля 2021.
3. Гребенев И.В., Лозовская Л.Б. Когнитивные стили учащихся в контексте дифференциации обучения / Школьные технологии. - 2014. - №3.
4. Ван Ян Технология развития визуализации информации в образовательной среде/ Ян Ван, Ю.Ф. Катаханова// Преподаватель XXI век, 2020. - №1. -с. 154-158
5. Мынбаева А. К. Садваксова З. М. Инновационные методы обучения или как интересно преподавать. Учебное пособие. А, 2009
6. Визуальные заметки: иллюстрированное руководство по скетчноутингу/ Майк Роуди: перевод с английского Кирилла Наумова.-М. Манн, Иванов и Феббер, 2014-224 с.
7. <https://multiurok.ru/index.php/files/referat-issledovanie-tipov-vospriiatia-informatsii.html>
8. <https://ipi.sfu-kras.ru/files/4.pdf>

● ОРЫС ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА ОҚУ МАТЕРИАЛДАРЫН КОГНИТИВТІК ВИЗУАЛДАНДЫРУ: ЗЕРТТЕУ ЖӘНЕ ҚОЛДАНУ

Волкодаева Л.И.

«Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы» КММ, «Есіл ауданының білім бөлімі» КММ, «Корнеевка гимназиясы» КММ

Аңдатпа. Бұл мақала оқу материалын когнитивтік визуализациялауға арналған, онда оқыту сапасын арттыру үшін осы әдісті қолданудың теориялық және практикалық аспектісі қарастырылатын зерттеу болып табылады. Білім алушылардың когнитивтік стилін өзгертуге бейімделе отырып, мұғалімдердің ақпаратты қабылдаудың тиімді арналарын барынша пайдалану қажеттігіне баса назар аударылады. Автор орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында оқыту мақсаттарына қол жеткізу бойынша осы техникалар мен оқытудың интерактивті технологиялары элементтерінің мүмкіндіктеріне өз көзқарасын береді.

Түйінді сөздер: когнитивтік визуализация, өзектілік, оқу ақпараты, оқытудың интерактивті технологиялары, инфографика, оқу-танымдық қызмет.

● COGNITIVE VISUALIZATION OF EDUCATIONAL MATERIAL IN RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS: RESEARCH AND APPLICATION

Volkodaeva L.I.

KSU «Korneevskaya gymnasium», KSU «Department of education of the Esil district», KSU «Department of education of akimat of North Kazakhstan region»

Abstract. This article is devoted to cognitive visualization of educational material, is a study that examines both the theoretical and practical aspects of applying this method to improve the quality of learning. The main emphasis is on the need for teachers to maximize the use of effective channels of information perception, adapting to the change in the cognitive style of students. The author gives his vision of the capabilities of these techniques and elements of interactive learning technologies to achieve learning goals in Russian language and literature lessons.

Keywords: cognitive visualization, relevance, educational information, interactive learning technologies, infographics, educational activity.

МРНТИ: 12.01.01

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУДАҒЫ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІНІҢ ТИІМДІЛІГІ

Ибраимова А.М.

Абай облысы Ұржар ауданы «Қарақол орта мектеп-бақшасы» КММ

Аңдатпа. Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың тілдік дағдыларын дамытудағы жасанды интеллекттің тиімділігі туралы зерттеу жүргізілді. Зерттеу барысында интерактивті жаттығулар, автоматтандырылған тестілеу, виртуалды ассистенттер және топтық жобалар сияқты әдістер қолданылды. Оқушылардың белсенділігі мен қызығушылығы артып, олардың сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу дағдыларының деңгейі айтарлықтай жақсарды. Нәтижесінде 9 сынып оқушыларының тілдік дағдыларының дамуы байқалды. Жасанды интеллект технологиялары оқу процесін жекелеңдіруге мүмкіндік беріп, әрбір оқушының қажеттіліктеріне жауап беруге көмектесті. Оқушылар грамматикалық құрылымдарды терең меңгеріп, жаңа сөздерді үйренді. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, ЖИ құралдарын пайдалану оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етті. Сонымен қатар интерактивті әдістердің арқасында оқушылар бір-бірімен пікір алмасып, коммуникациялық дағдыларын нығайта алды. Бұл зерттеу ағылшын тілі сабақтарында жасанды интеллекттің тиімділігін дәлелдей отырып, болашақта білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігіне айналатынын көрсетеді.

Түйінді сөздер: жасанды интеллект, тілдік дағдылар, интерактивті жаттығулар, автоматтандырылған тестілеу, коммуникациялық дағдылар.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде технологиялардың, соның ішінде жасанды интеллекттің (ЖИ) рөлі барған сайын артып келеді. Оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуда ЖИ-дің қолданылуы жаңа мүмкіндіктер мен тәсілдерді ұсынады. Ағылшын тілі сабақтарында ЖИ-дің тиімділігі тек оқыту процесін жеңілдетіп қана қоймай, сонымен қатар оқушылардың жеке қабілеттерін дамытуға, олардың қызығушылықтарын арттыруға және білім алудағы мотивациясын көтеруге ықпал етеді.

Оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту үшін ЖИ құралдары, мысалы, автоматтан-

дырылған жаттығулар, интерактивті платформалар және виртуалды ассистенттер қолданылуда. Бұл технологиялар оқушыларға өздерінің оқу қарқынын бақылауға мүмкіндік береді, сондай-ақ жеке қажеттіліктеріне сәйкес бейімделген материалдарды ұсынады. Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында білім берудің сапасын арттыру мен инновациялық әдістерді енгізу қажеттілігі атап көрсетілген [1].

Қазақстан Республикасының жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына (МЖМБС) сәйкес, шет тілін оқыту оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруға

бағытталған [2]. Үлгілік оқу бағдарламасында (УОБ) ағылшын тілін оқытуда инновациялық технологияларды қолдану қарастырылған [3]. Халықаралық зерттеулер (J. Chen & X. Li [4]) жасанды интеллектті шет тілін оқытуда қолданудың тиімділігін көрсетеді. Мысалы, Carnegie Learning институтының зерттеуі (R. Anderson [5]) бойынша, ЖИ қолданған оқушылардың тілдік дағдылары 45%-ға жақсарған. Отандық ғалымдар А.К. Ахметова [6] мен Б.С. Қасымова [7] өз еңбектерінде ЖИ-дің тілдік дағдыларды дамытудағы рөлін зерттеп, оның оқу үдерісін жекелендіруге мүмкіндік беретінін атап өтті. Еуропалық зерттеулер (M. Schmidt [8]) ЖИ технологияларының тілді үйренуде мотивацияны арттыратынын дәлелдейді.

Жасанды интеллекттің көмегімен ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу дағдыларын дамытуға арналған интерактивті жаттығулар мен ойындар ұйымдастыру мүмкіндігі пайда болды. Бұл әдістер балалардың қызығушылығын оятып қана қоймай, сонымен қатар оларды белсенді түрде оқу процесіне тартуға мүмкіндік береді [9].

Мақаланың мақсаты – ағылшын тілі сабақтарында жасанды интеллекттің тиімділігін зерттеу және оның оқушылардың тілдік дағдыларын дамытудағы рөлін анықтау. Мақалада ЖИ құралдарының практикалық қолдану аспектілері қарастырылып, осы технологияларды пайдалану арқылы жетістікке жеткен мысалдар келтіріледі.

Бұл тақырыпты зерттеу қазіргі заманғы білім беру жүйесінде инновациялық әдістерді енгізуге мүдделі мұғалімдер үшін маңызды болып табылады. Жасанды интеллекттің әлеуетін пайдалану арқылы біз оқушыларымыздың тілдік дағдыларын ғана емес, сонымен қатар олардың жалпы дамуын қамтамасыз ете аламыз.

Әдістеме

Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың тілдік дағдыларын дамытудағы жасанды интеллектті қолдану әдістемесі педагогтардың кәсіби біліктілігін артты-

ру және оқу процесін тиімді әдістемелік қолдауды қамтамасыз ету мақсатында әзірленді. Бұл методиканың негізгі принциптері оқыту процесін бағалауда жүйелі тәсілге негізделген, бұл өз кезегінде нәтижелі және мақсатты әрекеттерді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Методиканың маңызды аспектілері оқушыларды белсенді түрде оқу процесіне тарту, жасанды интеллект құралдарын қолдану арқылы олардың қызығушылығын арттыру, сондай-ақ оқу нәтижелерін талқылауға арналған қауіпсіз және қолдаушы атмосфераны қалыптастыру болып табылады. Оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту үшін интерактивті жаттығулар мен ойындарды енгізу, сондай-ақ ЖИ технологияларын пайдалану арқылы жеке қажеттіліктеріне сәйкес бейімделген материалдарды ұсыну маңызды рөл атқарады.

Жасанды интеллект технологиялары тілдік дағдыларды дамытуда төрт негізгі бағытта жұмыс істейді. Тыңдалым дағдысын дамыту үшін Speech-to-Text технологиясы қолданылады, ол арқылы аудиоматериалдар мәтінге айналдырылып, оқушылар тыңдаған мәтінді көзбен көре алады. Сонымен қатар, AI-powered pronunciation checker арқылы айтылымды тексеріп, Text-to-Speech функциясы арқылы мәтіндерді дыбыстауға болады. Бұл мақсатта Google Speech-to-Text API, Speechace, Azure Speech Services сияқты құралдар пайдаланылады.

Айтылым дағдысын дамытуда virtual speaking partners арқылы диалог құру мүмкіндігі ұсынылады. Pronunciation assessment tools арқылы оқушылардың айтылымын жетілдіріп, real-time speech recognition технологиясы арқылы сөйлеуді тану жүзеге асырылады. Мысалы, ELSA Speak қосымшасы арқылы оқушылар өз айтылымдарын жетілдіре алады, ал Duolingo AI Chat виртуалды серіктес ретінде диалог құруға көмектеседі. Language AI tools арқылы оқушылар өз сөйлеу дағдыларын шынайы тілдік ортада жетілдіруге мүмкіндік алады. Бұл құралдар оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдіруде тиімді нәтиже көрсетеді.

Сурет-1. Ағылшын тілі сабақтарында жасанды интеллектті қолдану әдістемесі

Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың тілдік дағдыларын дамытудағы жасанды интеллектті қолдану әдістемесі бірнеше кезеңнен тұрады.

Бірінші кезеңде *интерактивті жаттығулар* әдісі қолданылды. Оқушыларға ЖИ құралдарын пайдалана отырып, қызықты және тартымды жаттығулар ұсынылды. Бұл жаттығулар оқушылардың тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу дағдыларын дамытуға бағытталған. Оқушылар белсенді түрде қатысып, өзара әрекеттесуді арттырды.

Екінші кезеңде *автоматтандырылған тестілеу әдісі* енгізілді. Оқушыларға өз білімдерін тексеруге мүмкіндік беретін автоматтандырылған тесттер ұсынылды. Бұл тесттер оқушылардың тілдік дағдыларын бағалауға және олардың жетістіктерін бақылауға мүмкіндік берді.

Үшінші кезеңде *виртуалды ассистенттер* пайдаланылды. Оқушылар виртуалды ассистенттердің көмегімен ағылшын тіліндегі тапсырмаларды орындап, сұрақтарына жауап ала алды. Виртуалды ассистенттер оқушыларға жеке қажеттіліктеріне сәйкес бейімделген көмек көрсетті.

Төртінші кезеңде *бейімделген оқу материалдары* ұсынылды. Оқушылардың деңгейіне және қызығушылықтарына сәйкес келетін оқу материалдары таңдалды, бұл олардың оқу процесінде тиімділігін арттыруға мүмкіндік берді.

Осы төрт әдістеме кезең-кезеңмен қолданылды, бұл оқушылардың ағылшын тілін-

дегі дағдыларын дамытуда жүйелі және тиімді тәсілді қамтамасыз етті. Әдістемені іске асыру барысында мұғалімдер мен оқушылар арасында белсенді қарым-қатынас орнады, ал ЖИ технологияларының енгізілуі сабақтардың интерактивтілігі мен қызықтығын арттырды. Нәтижесінде, оқушылардың тілдік дағдылары айтарлықтай жақсарды және олар ағылшын тіліне деген қызығушылықтарын жоғарлатты.

Практикада қолдану

Эксперимент 2023-2024 оқу жылының I жартыжылдығында жүргізілді. Зерттеуге 9-сыныптың 25 оқушысы (эксперименттік топ) және 8-сыныптың 23 оқушысы (бақылау тобы) қатысты. Эксперименттік топта жасанды интеллект құралдары қолданылса, бақылау тобында дәстүрлі оқыту әдістері пайдаланылды. Зерттеу үш кезеңнен тұрды: бастапқы диагностика (қыркүйек), аралық бақылау (қазан) және қорытынды бағалау (желтоқсан).

Ағылшын тілі сабақтарында ЖИ технологияларын енгізудің бір мысалы – интерактивті жаттығулар әдісі. Оқушыларға түр-

лі диалогтар мен рөлдік ойындар өткізу арқылы сөйлеу дағдыларын дамыту ұсынылды. Мысалы, 9-сыныпта «Development of speech skills» тақырыбында сабақ өткізілді. Сабақ барысында оқушылар топтарға бөлініп, ағылшын тілінде диалог құрастырып, рөлдік ойындар жасады.

Автоматтандырылған тестілеу әдісі де маңызды рөл атқарады. Оқушылар грамматика мен лексика бойынша білімдерін тексеруге арналған автоматтандырылған тесттерді орындап, нәтижелерін дереу көріп отырады. Тесттер әртүрлі деңгейдегі сұрақтарды қамтып, оқушылардың тілдік дағдыларын бағалауға мүмкіндік береді. Тест нәтижелерін талқылап, мұғалімдер қателер бойынша түсініктеме беріп, оқушыларға өз білімдерін жақсартуға көмектеседі.

Жасанды интеллекттің тағы бір маңызды аспектісі – виртуалды ассистенттер арқылы жұмыс істеу мүмкіндігі. Оқушылар виртуалды ассистенттердің көмегімен ағылшын тіліндегі тапсырмаларды орындап, сұрақтарына жауап алды. Мысалы, олар грамматикалық ережелер мен сөздердің мағынасы туралы ақпарат алу үшін виртуалды ассистентке жүгінді. Виртуалды ассистенттер оқушыларға жеке қажеттіліктеріне сәйкес бейімделген көмек көрсетіп, олардың тілдік қабілеттерін байытуға мүмкіндік берді.

Оқушылар сабақ барысында Google Assistant виртуалды ассистентін пайдаланды, ол оларға грамматикалық ережелер мен сөздердің мағынасы туралы ақпарат алуға көмектесті. Сонымен қатар, ChatGPT платформасы арқылы оқушылар

өздерінің жазбаша жұмыстарын тексеріп, тілдік құрылымдарды жақсарту бойынша ұсыныстар алды.

Интерактивті жаттығулар оқушылардың белсенділігін арттырып, оларды оқу процесіне тартуға мүмкіндік берді. Мұндай жаттығулар арқылы оқушылар өзара әрекеттесіп, бір-бірімен пікір алмасып, сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу дағдыларын жетілдірді.

Интерактивті жаттығулардың бір түрі – role-playing games (рөлдік ойындар). Бұл әдіс оқушыларға нақты өмірлік жағдайларды модельдеуге мүмкіндік берді. Мысалы, сабақ барысында «At the Restaurant» (Ресторанда) тақырыбында рөлдік ойын ұйымдастырылды. Оқушылар бір-бірінің рөлдерін орындап, мәзірді талқылап, тапсырыс беріп, тамақтану туралы сөйлесті. Бұл әдіс оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамытуға және ағылшын тіліндегі сөздік қорларын кеңейтуге көмектесті.

Тағы бір тиімді интерактивті жаттығу – interactive quizzes (интерактивті викториналар). Оқушылар Kahoot!, Quizizz платформаларын пайдаланып викториналарға белсенді қатысты. Мысалы, «Vocabulary Challenge» (Сөздік қорына арналған сынақ) атты викторинада оқушылар жаңа сөздерді анықтап, олардың мағыналарын табуға тырысты. Бұл әдіс білімді тексеруге және ынталандыруға көмектесті.

Нәтижесінде, 9 сынып оқушыларының тілдік дағдылары айтарлықтай жақсарды, ал олардың ағылшын тіліндегі сөздік қоры кеңейді.

Кесте 1 – Ағылшын тілі сабағында қолданылған әдістеменің тиімділігі

Критерий	Әдістеме қолданылған топ (9 сынып)	Дәстүрлі оқыту әдістері қолданылған топ (8 сынып)
Оқушылардың белсенділігі	85%	60%
Тілдік дағдылардың дамуы	80%	55%
Сөздік қордың кеңеюі	75%	50%
Оқу материалдарын меңгеру	90%	65%

Кестеде көрсетілгендей, ағылшын тілі сабақтарында интерактивті әдістемелерді қолдану оқушылардың белсенділігін, тілдік дағдыларын дамытуға және сөздік қорларын кеңейтуге айтарлықтай әсер етті. Әдістеме қолданылған топтағы оқушылардың белсенділігі 85%-ды құраса, дәстүрлі оқыту әдістерімен оқыған топта бұл көрсеткіш 60% болды. Тілдік дағдылардың дамуы 80% деңгейінде болса, дәстүрлі әдістермен тек 55% жетті. Оқушылардың сөздік қорының кеңеюі де интерактивті әдістемелерді қолдану барысында жоғары нәтиже көрсетті, яғни 75% қарсы 50%. Оқу материалдарын меңгеру деңгейі де айтарлықтай артып, интерактивті әдістемелерді қолданған топта 90%-ға жетсе, дәстүрлі әдістермен тек 65% болды.

Оқушылардың жасанды интеллект құралдарын қолдану тәжірибесі туралы кері байланысын талдау барысында оң нәтижелер байқалды. Сабақ барысында ChatGPT платформасын қолдану кезінде оқушылардың белсенділігі артты. Бақылау көрсеткендей, оқушылар виртуалды ассистентпен диалог құру кезінде өздерін еркін ұстап, қателесуден қорықпай, белсенді қатысты. Олар әсіресе қателерін де-

реу түзетіп, жаңа сөздерді үйрену мүмкіндігіне оң пікір білдірді.

Duolingo қосымшасындағы интерактивті жаттығуларды орындау кезінде оқушылардың қызығушылығы жоғары болды. Бақылау нәтижелері көрсеткендей, ойын элементтері бар тапсырмалар оқушылардың сабаққа деген ынтасын арттырды. Әсіресе дыбысталуын тыңдап, қайталау мүмкіндігі оқушыларға ұнады. ELSA Speak қосымшасымен жұмыс барысында оқушылар pronunciation жаттығуларын қызығушылықпен орындап, өз нәтижелерін бірден көру мүмкіндігін жоғары бағалады.

Оқушылардың тілдік дағдыларының даму динамикасын анықтау үшін Cambridge English Placement Test қолданылды. Эксперимент соңында оқушылардың 85%-ы B1 деңгейіне жетті, ал бақылау тобында бұл көрсеткіш 65% құрады. Оқушылардың кері байланысын талдау үшін сауалнама жүргізілді, оған қатысқан оқушылардың 90%-ы ЖИ құралдарын қолдану оқу процесін қызықты әрі тиімді еткенін атап өтті. Сауалнама Google Forms арқылы жүргізіліп, нәтижелері SPSS Statistics бағдарламасында өңделді.

Жасанды интеллект

Translation Challenge. Read the text and choose the correct translation: "The artificial intelligence helps students to improve their language skills"

☐ A) Жасанды интеллект оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдіруге көмектеседі

☐ B) Жасанды интеллект оқушылардың тілдік қабілеттерін дамытады

☐ C) Жасанды интеллект тілдік дағдыларды үйретеді

☐ D) Жасанды интеллект оқушыларға тіл үйренуге көмектеседі

Grammar Focus Complete the sentence with the correct form: "Artificial Intelligence _____ (become) an important part of education"

☐ A) has become

☐ B) is becoming

☐ C) becomes

☐ D) became

Vocabulary Practice Match the AI tools with their functions: *

ChatGPT Duolingo ELSA Speak

☐ A) Pronunciation practice and correction

Untitled form ☆

Questions Responses Settings

Жасанды интеллект

Form description

Translation Challenge. Read the text and choose the correct translation: "The artificial intelligence helps students to improve their language skills"

☐ A) Жасанды интеллект оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдіруге көмектеседі

☐ B) Жасанды интеллект оқушылардың тілдік қабілеттерін дамытады

☐ C) Жасанды интеллект тілдік дағдыларды үйретеді

☐ D) Жасанды интеллект оқушыларға тіл үйренуге көмектеседі

Grammar Focus Complete the sentence with the correct form: "Artificial Intelligence _____ (become) an important part of education"

☐ A) has become

Сурет 2-Google Forms платформасында жасалған тапсырмалар үлгісі

Бақылау және эксперименттік топтардың нәтижелерін салыстыру үшін Independent T-test қолданылды ($p < 0.05$). Эксперименттік топтың орташа көрсеткіші 85.3 балл болса, бақылау тобында 72.1 балл құрады. Статистикалық талдау нәтижелері эксперименттік топтың жетістіктері айтарлықтай жоғары екенін көрсетті ($t = 3.45$, $p = 0.002$). Оқушылардың жазбаша жұмыстары Pearson корреляция коэффициенті арқылы талданып, ЖИ құралдарын қолдану мен жазу дағдысының дамуы арасында оң корреляция ($r = 0.78$) анықталды.

Әдістemenің тиімділігін бағалау үшін нақты критерийлер анықталды: сөйлеу жылдамдығы мен анықтығы, тыңдау кезінде түсіну деңгейі, оқу техникасы және жазу сауаттылығы. Диагностика Cambridge English Placement Test және IELTS форматындағы тапсырмалар арқылы жүргізілді. Сандық талдау көрсеткендей, эксперименттік топта speaking дағдысы 35%-ға, listening - 42%-ға, reading - 38%-ға және writing - 40%-ға жақсарды. Сапалық талдау оқушылардың ағылшын тілінде еркін сөйлеуге деген сенімділігінің артқанын көрсетті. Нәтижелерді статистикалық өңдеу SPSS Statistics бағдарламасында жүргізіліп, Пирсон корреляция коэффициенті ($r = 0.82$) және t-критерий ($p < 0.05$) арқылы әдістemenің тиімділігі дәлелденді.

Қорытындылай келе, ағылшын тілі сабақтарында жасанды интеллект пен интерактивті әдістемелерді енгізу оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуда тиімді құрал болып табылады. Бұл тәсілдер оқу процесін қызықты әрі тартымды етеді, сонымен қатар оқушылардың белсенділігін арттырады. Интерактивті жаттығулар мен викториналар арқылы білім алушылар өзара әрекеттесіп, бір-бірімен пікір алмасады. Нәтижесінде олардың сөйлеу және тыңдау қабілеттері жақсарады. Оқушылар жаңа сөздерді меңгеріп қана қоймай, грамматикалық құрылымдарды да терең түсінеді. Мұғалімдер үшін бұл әдістер оқу процесін жекелендіріп, әрбір оқушының қажеттіліктеріне жауап беруге мүмкіндік береді.

Ұсыныстар

Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың тілдік дағдыларын дамытудағы жасанды интеллектті тиімді енгізу үшін педагогтерге бірнеше ұсыныстар беріледі. Біріншіден, мұғалімдер ЖИ құралдарын таңдар алдында олардың оқу мақсаттарына, мазмұнына және оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкестігін мұқият зерттеуі керек. Жасанды интеллекттің қолданылатын әдістері мен платформалары сабақтың оқу бағдарламасымен үйлесімді болуы маңызды.

Екіншіден, сабаққа дайындық барысында оқытушылар оқушыларға ЖИ технологияларының мүмкіндіктері мен қолдану тәсілдері туралы алдын ала ақпарат беруі тиіс. Бұл оқушылардың интерактивті жаттығулар мен автоматтандырылған тесттерді орындау кезінде назарын аударуға және белсенді қатысуына көмектеседі.

Үшіншіден, мұғалімдер ЖИ құралдарын қолданғаннан кейін талқылау жүргізу үшін сұрақтар мен тапсырмалар дайындауы керек. Сыни ойлауды дамыту мақсатында оқушыларға ЖИ технологияларының нәтижелерін, алған білімдерін және тәжірибелерін талдауға бағытталған сұрақтар қою ұсынылады.

Нәтижелерді бағалау үшін оқушылардың жазбаша жұмыстарын, топтық жобаларын және интерактивті жаттығуларға қатысуын бағалау әдістерін қолдану тиімді. Әр түрлі оқу топтары мен контекстерге бейімделу үшін, мұғалімдер ЖИ құралдарын таңдау кезінде оқушылардың қызығушылықтарын ескеріп, әртүрлі форматтар мен стильдерді пайдалана алады. Бұл әдістemenі қолдану барысында мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру үшін семинарлар мен тренингтер ұйымдастыру да маңызды. Педагогтер бір-бірімен тәжірибе алмасып, ЖИ технологияларын оқытуда тиімді әдістер мен тәсілдерді талқылай алады.

Сондай-ақ, әдістemenі енгізу барысында оқушылардың пікірлерін ескеру маңызды. Оқушылардың ЖИ құралдарына қатысты көзқарастарын жинап, оларды келесі сабақтарда ескерту арқылы оқу процесін жетілдіруге болады.

Қорытынды

Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың тілдік дағдыларын дамытудағы жасанды интеллекттің тиімділігі мен практикалық қолданылуы туралы жүргізілген зерттеу нәтижелері көрсеткендей, ЖИ технологиялары оқу процесін едәуір жақсартуға мүмкіндік береді. Оқушылар интерактивті жаттығулар, автоматтандырылған тестілеу, виртуалды ассистенттер және топтық жобалар арқылы өздерінің сөйлеу, тыңдау, оқу және жазу дағдыларын дамытуда белсенді қатысты. Зерттеу барысында 9 сынып оқушыларының тілдік дағдыларының айтарлықтай жақсарғаны байқалды.

Жасанды интеллекттің енгізілуі оқушылардың ағылшын тіліне деген қызығушылығын арттырып, олардың білім деңгейлерін көтеруге ықпал етті. ЖИ құралдарын пайдалану арқылы оқу материалдарын жекелеңдіріп, әрбір оқушының қажеттіліктеріне жауап беруге мүмкіндік алдым. Сонымен қатар, интерактивті әдістердің арқасында оқушылардың сыни ойлау қабілеттері дамып, бір-бірімен пікір алмасу арқылы коммуникациялық дағдылар нығайды.

Дегенмен, зерттеу барысында кейбір қиындықтар да анықталды. Оқушылардың ЖИ технологияларын тиімді пайдалану үшін қажетті дайындық пен техникалық мәселелер туындауы мүмкіндігі ескерілді.

Қорытындылай келе, ағылшын тілі сабақтарында жасанды интеллекттің тиімділігі айқын көрінеді: ол оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға ғана

емес, сонымен қатар жалпы білім беру процесінің сапасын арттыруға ықпал етеді. Бұл әдістемелерді енгізу болашақта білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігіне айналатыны сөзсіз.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Білім туралы заңы. 2007. 27 шілде. № 319-III [Электрондық ресурс]. – URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_
2. Қазақстан Республикасының жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. 2022. 3 тамыз. № 348 [Электрондық ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031>
3. Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Ағылшын тілі» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2022. – 45 б.
4. Chen J., Li X. Artificial Intelligence in Language Education: Current Applications and Future Prospects // Journal of Educational Technology and Society. – 2023. – Vol. 26, № 1. – P. 12-25.
5. Anderson R. The Impact of AI-powered Tools on Student Language Acquisition // International Journal of Educational Technology. – 2023. – Vol. 10, № 2. – P. 78-92.
6. Ахметова А.К. Жасанды интеллект технологияларын шет тілін оқытуда қолдану // Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – 2023. – № 3. – Б. 158-162.
7. Қасымова Б.С. Шет тілін оқытудағы инновациялық технологиялар // Педагогика және психология. – 2023. – № 2. – Б. 225-231.
8. Schmidt M. AI-enhanced Language Learning: Motivation and Achievement // European Journal of Education. – 2023. – Vol. 58, № 3. – P. 445-461.
9. Zhang S., Wang L. Teaching English with Artificial Intelligence: A Systematic Review // Computer Assisted Language Learning. – 2023. – Vol. 36, № 5. – P. 1-23.

● ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В РАЗВИТИИ ЯЗЫКОВЫХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Ибраимова А.М.

КГУ «Караколская средняя школа-сад» Урджарского района Абайской области

Аннотация. Проведено исследование эффективности искусственного интеллекта в развитии языковых навыков учащихся на уроках английского языка. В исследовании использовались такие методы, как интерактивные упражнения, автоматизированное тестирование, виртуальные помощники и групповые проекты. Повышается активность и интерес учащихся, значительно улучшается уровень их навыков речи, аудирования

ния, чтения и письма. В результате отмечено развитие языковых навыков учащихся 9 классов. Технологии искусственного интеллекта позволили персонализировать учебный процесс и помогли удовлетворить потребности каждого учащегося. Учащиеся глубоко усвоили грамматические структуры и выучили новые слова. Результаты исследования показали, что использование средств ИИ способствовало развитию у учащихся навыков критического мышления. Кроме того, благодаря интерактивным методам учащиеся смогли обменяться мнениями друг с другом и укрепить свои коммуникативные навыки. Это исследование показывает, что, доказав эффективность искусственного интеллекта на уроках английского языка, оно станет важным компонентом системы образования в будущем.

Ключевые слова: искусственный интеллект, языковые навыки, интерактивные упражнения, автоматизированное тестирование, коммуникативные навыки.

● THE EFFECTIVENESS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' LANGUAGE SKILLS IN ENGLISH LESSONS

Ibraimova A.M.

KSU «Karakol secondary school-garden» of Urdzhar District of Abay region

Abstract. A study was conducted on the effectiveness of artificial intelligence in the development of language skills of students in English lessons. The study used techniques such as interactive exercises, automated testing, virtual assistants, and group projects. The activity and interest of students increased, and the level of their speech, listening, reading and writing skills significantly improved. As a result, the development of language skills in 9th grade students was noted. Artificial intelligence technologies made it possible to personalize the learning process and helped to respond to the needs of each student. Students deeply mastered grammatical structures and learned new words. The results of the study showed that the use of AI tools contributed to the development of critical thinking skills in students. In addition, thanks to interactive methods, students were able to exchange ideas with each other and strengthen their communication skills. This study, proving the effectiveness of artificial intelligence in English lessons, shows that in the future it will become an important component of the education system.

Keywords: artificial intelligence, language skills, interactive exercises, automated testing, communication skills.

МРНТИ 14.25.09

СТРАТЕГИИ И ПРИЕМЫ РАЗВИТИЯ ДВУЯЗЫЧИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В 8 КЛАССЕ

Ксембаева А.Ж., Дюзбенбекова Г.К.

КГУ «Средняя школа №27» отдела образования по городу Усть-Каменогорску управления образования ВКО, г.Усть-Каменогорск

Аннотация.

В статье рассматриваются актуальные вопросы развития двуязычия у учащихся 8 класса на уроках русского языка в условиях поликультурного образовательного пространства. Представлен обзор современных методик и стратегий, направленных на формирование билингвальной компетенции, таких как коммуникативный подход, метод полного физического реагирования и транслингвизм. Особое внимание уделяется практическому применению данных методик на уроках русского языка, в частности, на примере проектной деятельности. Предложены рекомендации по адаптации методик к потребностям учащихся, подготовке учителей и оценке эффективности образовательного процесса. Подчеркивается важность учета социокультурного контекста и принципа культуросообразности при обучении русскому языку в условиях двуязычия.

Ключевые слова:

двуязычие, русский язык, методики обучения, коммуникативный подход, метод полного физического реагирования, транслингвизм.

Введение

В современном мире глобализации и интеграции владение несколькими языками становится не только конкурентным преимуществом, но и насущной необходимостью. В условиях поликультурного образовательного пространства, характерного для многих регионов мира, развитие двуязычия у подрастающего поколения приобретает особую актуальность.

В Казахстане, где русский язык имеет статус языка межнационального общения, формирование билингвальной компетенции у школьников является важной задачей образовательной системы. Уроки русского языка в 8 классе играют ключевую роль в этом процессе, поскольку именно в этом возрасте учащиеся обладают достаточным уровнем языковой подготовки

для освоения сложных грамматических конструкций и расширения словарного запаса.

В отечественной и зарубежной педагогической литературе накоплен значительный опыт по вопросам развития двуязычия. Исследования таких авторов, как О. Гарсиа, К. Бейкер, О.Ф. Мерфи, С.У. Солтер и др., посвящены изучению различных аспектов билингвизма, включая когнитивные преимущества, социокультурные факторы и методические подходы [1; 2; 3]. По их мнению, эффективное двуязычное образование требует поддерживающей политики, которая структурирует школы и классы вокруг двуязычия [1]. Вовлечение родителей и сообщества имеет решающее значение для успеха двуязычных программ, обеспечивая использование

культурных и языковых ресурсов [1; 4]. Результаты исследований в области овладения вторым языком и опыт разных стран показывают, что для успешного двуязычного образования учебные программы должны быть адаптированы к местным условиям, преподавание должно быть ориентировано на учащихся, а также необходимо вовлекать учащихся, родителей и учителей в процесс обучения [5].

В Казахстане проблемы билингвального и полиязычного обучения на разных уровнях образования рассматриваются в фундаментальных работах Б.К.Базыловой, Б.А. Жетписбаевой, В.И.Жумагуловой, Э.М.Ханкишиевой и др., в частности научно-методологические основы модернизации содержания филологического образования как условие формирования поликультурной личности, формирование языковых компетенций педагогических кадров в условиях реализации политики полиязычия [6; 7]. Двуязычное образование предполагает преподавание школьных предметов на двух языках, где один язык является языком обучения, а другой - языком происхождения учащегося. В статье Кдирбаевой рассматриваются вопросы разработки и внедрения межкультурного двуязычного образования, подчеркивается важность двуязычного представления школьных предметов и необходимость адаптации программ к местным условиям [8].

Анализ литературы показывает, что вопросам развития двуязычия в мире и в республике уделяется большое внимание, однако, как свидетельствует практика, еще имеются множество нерешенных проблем, в частности, в обучении. Особенно важным представляется учет социокультурного контекста и принципа культуросообразности при обучении русскому языку в условиях двуязычия. Поэтому нами предпринята попытка анализа и систематизации современных стратегий и приемов на уроках русского языка в 8 классе, а также представление практических рекомендаций по их применению в условиях реального образовательного процесса.

Методика

В настоящее время в современном мире существует множество методик, направленных на развитие двуязычия у учащихся средних школ. Эти методики интегрируют изучение языка в учебную программу и способствуют не только повышению уровня владения языком, но и академическим достижениям. По мнению Уитмена, методы преподавания многоязычного образования в школах фокусируются на положительном влиянии двуязычия на социальные и когнитивные аспекты развития человека [9]. Так, согласно исследованиям ученых Университета Майами, в ходе оценки когнитивных способностей учащихся выяснилось, что билингвы демонстрируют лучшие способности к многозадачности и лучше контролируют импульсивное поведение, чем их сверстники, говорящие только на одном языке [10]. А эффективность внедрения двуязычного образования зависит от методических и организационных вопросов, таких как постановка целей, принципы обучения, выбор методов и педагогических технологий [11].

С учетом сказанного, мы предлагаем методику, в основе которой лежит комплексный подход, сочетающий элементы коммуникативного метода, метода полного физического реагирования и транслингвизма.

Коммуникативный метод обучения, в отличие от традиционных подходов, ставит во главу угла не грамматическую правильность, а способность использовать язык для общения. Главная цель – научить учеников свободно и уверенно общаться на изучаемом языке.

Этот метод предполагает одновременное развитие всех языковых навыков – говорения, письма, аудирования и чтения – в процессе живого общения. Лексика и грамматические структуры усваиваются в контексте реальных, эмоционально окрашенных ситуаций.

На уроках создается атмосфера непринужденного общения, что помогает ученикам преодолеть языковой барьер и на-

чать говорить на изучаемом языке. Работа в парах, парах сменного состава, малых группах, дискуссии, игры и другие виды деятельности делают занятия интересными и увлекательными, учитывая индивидуальные особенности и мотивацию учащихся.

Для разных классов используются различные виды заданий и упражнений, например, ответы на вопросы с использованием образцов, замена слов синонимами/антонимами, описание ситуаций, расстановка предложений в хронологическом порядке, преобразование предложений, расширение/сокращение предложений, описание предметов/явлений, объяснение слов, восстановление пропущенных слов, составление ассоциограмм, группировка слов, языковые игры.

Метод полного физического реагирования, часто используемый в рамках естественного подхода, предлагает эффективный способ изучения языка, основанный на физическом взаимодействии. Он помогает учащимся понимать язык через движения, жесты и действия, делая процесс обучения более наглядным и запоминающимся.

Суть метода заключается в том, что учитель дает команды, которые ученики выполняют физически. Это помогает им понять значение слов и фраз без необходимости сразу же их произносить. Понимание подкрепляется использованием картинок, жестов и действий, что делает «входящую информацию» более доступной для восприятия.

Метод полного физического реагирования является ценным инструментом в арсенале учителя, позволяющий сделать процесс обучения языка более эффективным, интересным и запоминающимся.

Для повышения мотивации и эффективности обучения можно расширить применение метода полного физического реагирования, включив в него элементы, соответствующие возрастным особенностям учащихся 8 класса. Например, использовать задания, сочетающие физическое действие с пониманием контекста и

творческим применением языка:

- ▶ интерпретация текста через движение, при котором учащимся предлагается прочитать отрывок из текста и изобразить движениями эмоции, действия или взаимоотношения персонажей;
- ▶ создание сценок по ключевым словам, например, каждая группа получает карточку со словом или фразой на русском языке, и они должны придумать и показать небольшую сценку, иллюстрирующую значение этого слова;
- ▶ физическое представление грамматических конструкций, в ходе которого учащиеся изображают части речи или элементы предложения, чтобы лучше понять их функции и взаимосвязи.

Такие задания не только способствуют лучшему запоминанию лексики и грамматики, но и развивают креативность, артистические способности и умение работать в команде.

Важное место в нашей методике занимает *транслингвизм* – педагогическая стратегия, которая поощряет динамичное использование языков учащихся в классе, обеспечивая естественную интеграцию обоих языков [12].

Транслингвизм предполагает использование обоих языков учащихся (в нашем случае, русского и казахского) в образовательном процессе. Это позволяет учащимся опираться на свой родной язык для лучшего понимания русского языка, а также развивать умение переключаться между языками и использовать их в различных коммуникативных ситуациях.

Главным преимуществом транслингвизма является то, что он способствует активному участию учащихся, развивает их языковую гибкость, создает инклюзивную образовательную среду.

В то же время эта стратегия требует от учителя высокой квалификации и умения эффективно управлять языковыми ресурсами учащихся, что весьма затруднительно

но для молодых учителей, не обладающих педагогическим мастерством.

Практическое применение

Для уроков русского языка были использованы различные методики, в зависимости от целей и контекста обучения.

При использовании коммуникативного метода мы опирались на следующие принципы:

1. Практическая направленность обучения на реальные ситуации общения, когда ученики учатся использовать язык для решения практических задач.
2. Функциональный подход в отборе языкового материала и его подаче с учетом его функциональности, то есть того, как он используется в реальном общении.
3. Ситуативно-тематическое представление учебного материала в контексте конкретных ситуаций и тем, что делает его более понятным и интересным для учеников.
4. Изучение лексики и морфологии на синтаксической, интегрированной основе в контексте предложений и текстов.
5. Концентрическое расположение материала, который изучается циклически, возвращаясь к нему на разных этапах обучения и углубляя знания.
6. Учет родного языка учащихся, чтобы предотвратить интерференцию и помочь им лучше понять изучаемый язык.

Обучение по коммуникативному методу строилось поэтапно по следующему алгоритму:

- I. Введение учащихся в ситуацию общения через монологический текст, содержащий новые речевые образцы.
- II. Чтение диалогов по ролям, сначала с известным материалом, затем с новым.

III. Закрепление материала в ситуациях, близких к диалогам и реальному общению, выполняют упражнения.

IV. Активизация материала, когда ученики самостоятельно общаются на заданную тему, используя усвоенную лексику и модели.

V. Обобщение материала, когда учащиеся свободно говорят по теме урока, выходя за рамки учебной ситуации.

При использовании коммуникативного метода активно применялись цифровые ресурсы для создания аутентичных ситуаций общения. Например, использовались:

- ▶ онлайн-платформы для видеоконференций (Zoom, Google Meet) для организации дискуссий и ролевых игр с приглашенными гостями – носителями русского языка;
- ▶ социальные сети и мессенджеры для создания групп, в которых учащиеся могли общаться на русском языке на заданные темы, обмениваться сообщениями, аудио- и видеоматериалами;
- ▶ онлайн-форумы и платформы для создания блогов, где учащиеся публиковали свои тексты на русском языке, получали отзывы от других участников и учителей.

Результаты проведенного опроса показали, что ученики позитивно оценивают: возможность продуктивного общения на уроке (89,2% опрошенных); свободу передвижения по классу (91,3%); выбора партнера для ведения диалога (87,6%); выполнения роли обучающего («учителя») (88,4%); лучшего понимания русского языка (83,5%).

Практически все опрошенные учителя отметили значительный прогресс по всем видам речевой деятельности: в говорении и слушании, чтении и письме учащихся (95,1%); умении самостоятельно общаться на заданную тему (98,8%); умении выходить за рамки учебной ситуации в общении (81,3%) и т.д.

Задания в методе физического реагирования строились по принципу от простого к сложному с постепенным увеличением языковой нагрузки и сложности команд, например:

1. *Разминка и активация* (в начале урока):

«Встаньте те, кто любит читать детективы на русском языке».

«Повернитесь направо те, кто знает, как образовать множественное число от слова «друг».

«Поднимите руку те, кто может вспомнить три синонима к слову «красивый».

2. *Работа с лексикой и грамматикой через движение* (задания направлены на отработку конкретных лексических или грамматических явлений):

«Если я назову существительное, поднимите руки вверх, если глагол – присядьте. *Пример: книга, читать, стол, писать».*

«Разделитесь на группы по три человека. Первый называет прилагательное, второй – существительное, которое к нему подходит, третий показывает это действие. *Пример: быстрый – конь – скачет».*

«Я буду называть части речи. Вы должны составить из них предложение в правильном порядке, двигаясь по классу. *Пример: (учитель говорит слова вразброс) – Девочка, читает, книгу, интересную».*

3. *Развитие коммуникативных навыков* (задания имитируют реальные ситуации общения):

«Представьте, что вы туристы в России. Один показывает дорогу, другой идет по ней. Используйте фразы: налево, направо, прямо, поверните, идите до....».

«Разыграйте сценку «Встреча друзей». Один приветствует, спрашивает о делах, предлагает пойти в кино. Другой отвечает. Используйте жесты и мимику».

4. *Работа с текстом и развитие критического мышления* (задания связаны с анализом и интерпретацией текста):

«Прослушайте отрывок из стихотворения. Движениями покажите, какие образы и чувства оно у вас вызывает».

«Прочитайте предложения. Если они правдивые – сделайте шаг вперед, если ложные – шаг назад. *Пример: Алматы – южная столица Казахстана. Медведи живут в Африке».*

«Разделитесь на группы. Каждая группа получает карточку с проблемой (например, экологическая проблема). Движениями покажите последствия этой проблемы».

5. *Творческие задания* (задания, предполагающие творческое самовыражение):

«Придумайте и покажите танец, отражающий значение слова (например, «дружба», «радость», «путешествие»)».

«Создайте короткий видеоролик без слов, объясняющий правило русской грамматики».

Для визуальной поддержки и разнообразия заданий использовались:

- ▶ онлайн-коллекции изображений и видеороликов для иллюстрации лексики и команд;
- ▶ приложения для создания интерактивных карточек и игр, позволяющие учащимся отрабатывать лексику и грамматику в игровой форме;
- ▶ онлайн-платформы с 3D-моделями и виртуальной реальностью для создания иммерсивных ситуаций, в которых учащиеся могли применять русский язык в различных контекстах.

Как показывает наш опыт использования метода, ученики отмечают, что он им нравится, учиться весело и интересно (87,2% опрошенных); физическое взаимодействие способствует лучшему запоминанию слов и фраз (79,3%), особенно для учеников-кинестетиков, которым необходимо физическое движение для усвоения информации (54,8%). В то же время отдельные ученики (3 человека) испыты-

вали смущение от необходимости выполнять физические действия, однако впоследствии быстро преодолели стеснение.

Учителя указывают на то, что метод можно использовать как в больших, так и в малых группах (91,2% опрошенных); не требует много материалов и сложной подготовки для проведения занятий (81,7%); эффективен как для подростков, так и для учеников начальных классов (86,2%); задействует оба полушария мозга, что способствует более комплексному усвоению информации (74,7%).

Транслингвизм стал эффективным для создания языковой практики и активизации речи учащихся на русском языке. Мы поощряли учащихся использовать все свои языковые ресурсы для обсуждения тем, выполнения заданий и обмена мнениями.

Данный метод применялся, во-первых, с акцентом на сопоставлении русского и казахского языков: Учитель, как правило, использовал казахский язык для объяснения сложных грамматических конструкций русского языка, находя параллели и различия. Это помогало ученикам лучше понять структуру русского языка через призму родного. Во-вторых, разрешалось использовать казахский язык в парной, групповой и коллективной работе, что позволяло снизить языковой барьер и создать комфортную среду для обсуждения заданий. Но постепенно в работе в таких форматах доля русского языка увеличивалась. В-третьих, использовался перевод с казахского на русский и наоборот, что помогало ученикам осознать языковые различия и лучше понять значения слов и выражений.

При использовании транслингвизма цифровые ресурсы применялись для:

- ▶ создания многоязычных глоссариев и словарей с возможностью переключения между русским и казахским языками;
- ▶ использования онлайн-переводчиков и корпусов текстов для анализа языковых явлений и сопоставления русского и казахского языков;

- ▶ разработки совместных проектов, предполагающих создание мультимедийного контента (например, видеороликов с субтитрами на двух языках, сайтов с информацией на русском и казахском языках).

Как показывает опыт, метод транслингвизма существенным образом повлияло на создание продуктивной языковой среды (93,5%), а возможность использования казахского языка повысило мотивацию к изучению учащимися русского языка (84,9%), пониманию грамматики и лексики (82,6%).

Предлагаемая методика была применена на уроках русского языка в 8-х классах средней школы №27 г.Усть-Каменогорска. В рамках изучения темы «Культура и традиции Казахстана» учащимся было предложено выполнить проект «Моя семья в истории страны». Участвовали 38 учащихся 2-х классов с казахским языком обучения и 74 – из 4-х классов с русским языком обучения. При этом состав классов для уроков по нашей методике смешивался пропорционально, т.е. 38 учащихся были приблизительно поровну распределены по четырем русским классам.

На первом этапе учащиеся собирали информацию о своей семье, используя различные источники, в том числе семейные архивы, интервью с родственниками, интернет-ресурсы.

На втором этапе учащиеся оформляли результаты своего исследования в виде презентации на русском языке.

На третьем этапе учащиеся представляли свои проекты перед классом, рассказывая о своей семье и ее вкладе в историю страны.

В процессе работы над проектом учащиеся активно использовали русский язык для общения, обмена информацией и представления результатов своей деятельности. Учитель выступал в роли консультанта и помощника, оказывая поддержку и направляя учащихся.

Результаты применения методики пока-

зали ее эффективность в развитии двуязычия учащихся. Учащиеся не только расширили свой словарный запас и улучшили грамматические навыки, но и научились свободно и уверенно общаться на русском языке на интересующие их темы.

Рекомендации

При реализации предлагаемой методики учителям необходимо учитывать следующие ее принципы:

- ▶ принцип коммуникативной направленности на формирование умения общаться на русском языке в реальных ситуациях;
- ▶ принцип активности учащихся в образовательном процессе, самостоятельного добывания знания и развития навыков;
- ▶ принцип наглядности (картинок, схем, таблиц, видео), который делает обучение более эффективным и интересным;
- ▶ принцип учета индивидуальных особенностей учащихся, их уровня владения русским языком и темпа обучения;
- ▶ принцип культуросообразности, т.е. обучение русскому языку осуществляется в контексте культуры и традиций казахского народа.

Для успешного внедрения данной методики в учебный процесс рекомендуется:

1. Провести подготовительную работу с учащимися, объяснить цели и задачи урока (проекта), предложить варианты тем и источников информации.
2. Обеспечить учащихся необходимыми материалами и ресурсами, такими как образцы презентаций, шаблоны, ссылки на интернет-ресурсы.
3. Организовать консультации для учащихся в процессе работы над проектом, оказывать помощь и поддержку.
4. Органично интегрировать цифровые ресурсы в учебный процесс и использовать их не как замена традиционным методам, а как их дополнение и

расширение.

5. Обучать учащихся навыкам критической оценки информации, поиска и отбора релевантных ресурсов, соблюдения правил цифровой этики и безопасного использования технологий.
6. Предусмотреть возможность презентации проектов не только перед классом, но и перед другими аудиториями, например, на школьном мероприятии или родительском собрании.
7. Использовать разнообразные методы оценки результатов, такие как оценка презентации, участие в обсуждении, самооценка и взаимооценка.

Заключение

Развитие двуязычия у учащихся на уроках русского языка в 8 классе является важной задачей, решение которой способствует формированию поликультурной личности, конкурентоспособной в современном мире. Представленная в статье методика, основанная на комплексном подходе, сочетающем элементы коммуникативного метода, метода физического реагирования и транслингвизма, показала свою эффективность в развитии билингвальной компетенции учащихся. Особенно эффективным, как показало исследование, является сочетание данных методов с учетом социокультурного контекста обучения.

Практическое применение методики на уроках русского языка в 8 классе позволило учащимся не только улучшить свои языковые навыки, но и расширить знания о культуре и традициях казахского народа, что особенно важно в условиях поликультурного образования. Проектная деятельность, использованная в рамках исследования, способствовала активизации познавательной деятельности учащихся и повышению их мотивации к изучению русского языка.

Использование современных цифровых ресурсов играет важную роль в повышении эффективности и мотивации изучения русского языка в условиях двуязычия. Цифровые инструменты и платформы

предоставляют широкие возможности для создания интерактивных, увлекательных и персонализированных учебных материалов, организации аутентичного общения и развития цифровой грамотности учащихся. Интеграция цифровых ресурсов в учебный процесс способствует формированию у учащихся ключевых компетенций XXI века, таких как критическое мышление, креативность, коммуникация и сотрудничество, и готовит их к успешной жизни и деятельности в цифровом мире.

Предложенные рекомендации могут быть полезны для учителей русского языка, стремящихся к успешному внедрению современных методик и технологий в образовательный процесс. Важно отметить, что успешность развития двуязычия зависит не только от выбора эффективных методик, но и от профессиональной компетентности учителя, его способности адаптировать методики к потребностям учащихся и создавать благоприятную образовательную среду.

Дальнейшее изучение вопросов развития двуязычия на уроках русского языка в условиях поликультурного образовательного пространства, в частности, исследование влияния социокультурного контекста на эффективность обучения, является актуальным направлением педагогических исследований.

Список использованных источников

1. Garcia, O. and Baker, K. (1995). Bilingual Education Policy and Practice: A Reader Expanding the Framework. Multilingual Issues. <http://ci.nii.ac.jp/ncid/BA24862975>
2. Murphy, A. F. (2016). Implementing and Maintaining a Dual Language Program: The nuts and bolts of the road to academic excellence. Delta Kappa Gamma Bulletin, 82(4), 45. <https://www.questia.com/library/journal/1P3-4145148831/implementing-and-maintaining-a-dual-language-program>
3. Soltero, S.V. (2004). Bilingualism: Teaching and Learning in Two Languages. Pearson/A. and B. <http://ci.nii.ac.jp/ncid/BA70270626>
4. Billings, E. S., Martin-Beltran, M., & Hernandez, A. C. (2010). Beyond English Development: Bilingual Approaches to Teaching Immigrant Students and English Language Learners. Teachers College Record, 112 (14), 384–413. <https://doi.org/10.1177/01614681101201405>
5. Ke, J. (2007). Bilingualism and bilingual education: A review of overseas development. Journal of Tianjin Normal University.
6. Жетписбаева Б.А. Педагогические индикаторы полиязычного образования// Сибирский педагогический журнал: журнал ВАК РФ. - 2008. - С. 269-273.
7. Жумагулова, В.И. О межкультурном диалоге в содержании полиязычной подготовки специалистов [Текст] / В.И. Жумагулова, Гж.А. Кажигалиева; Э.М. Ханкишиева // Вестник КазНУ. Серия филологическая. - 2017. - №2. - С. 274-278.
8. Kdirbaeva, A. (2023). Development and implementation of intercultural bilingual education. Renaissance in the paradigm of new education and technologies in the 21st century. <https://doi.org/10.47689/xxia-ttpir-voll-iss1-pp74-76>
9. Wittmann, H. (2023). Teaching methods for multilingual education in schools. Motivation and multilingual education in schools. <https://doi.org/10.55086/prfcmcx199210>
10. Дюсупов А. Названо неожиданное преимущество детей, владеющих двумя языками// <https://www.zakon.kz/nauka/6465579-nazvano-neozhidannoe-preimushchestvo-detey-vladeyushchikh-dvumya-yazykami.html>
11. Menshikova, I. and Teplov, D. V. (2023). Implementation of a bilingual model at primary, middle and high school levels. European Journal of Education and Pedagogy, 4 (2), 115–119. <https://doi.org/10.24018/ejedu.2023.4.2.609>
12. Lasagabaster & García, (2014). Translanguaging: Towards a dynamic model of bilingualism in school. Culture and Education, 26 (3), 557–572. <https://doi.org/10.1080/11356405.2014.973671>

● 8-СЫНЫПТЫҢ ОРЫС ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ҚОС ТІЛДІЛІКТІ ДАМУДЫҢ СТРАТЕГИЯЛАРЫ ЖӘНЕ ТӘСІЛДЕРІ

Ксембаева А.Ж., Дюзбенбекова Г.К.

Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасының Өскемен қаласы бойынша білім бөлімінің «№27 орта мектебі» КММ, Өскемен қ.

Аңдатпа. Мақалада 8-сынып оқушыларының көпмәдениетті білім беру жағдайында орыс тілі сабақтарында қостілділікті дамытудың өзекті мәселелері қарастырылған. Коммуникативті тәсіл, толық физикалық жауап беру әдісі және транслингвизм сияқты екі тілдік құзыреттілікті дамытуға бағытталған заманауи әдістер мен стратегияларға шолу ұсынылған. Бұл әдістерді орыс тілі сабақтарында, атап айтқанда, жобалық іс-әрекеттер мысалында тәжірибеде қолдануға ерекше назар аударылады. Әдістерді студенттердің қажеттіліктеріне бейімдеу, мұғалімдерді дайындау және оқу үдерісінің тиімділігін бағалау бойынша ұсыныстар ұсынылады. Орыс тілін қос тілді ортада оқыту кезінде әлеуметтік-мәдени контекст пен мәдени сәйкестік принципін ескерудің маңыздылығы атап өтіледі.

Түйінді сөздер: қостілділік, орыс тілі, оқыту әдістері, коммуникативті әдіс, толық физикалық жауап беру әдісі, транслингвизм.

● STRATEGIES AND METHODS OF DEVELOPING BILINGUALISM IN RUSSIAN LANGUAGE LESSONS IN 8TH GRADE

Ksembaeva A.Zh., Dyuzbenbekova G.K.

KSU «Secondary School №27» of the Department of Education in the city of Ust-Kamenogorsk of the Education Department of the East Kazakhstan Region, Ust-Kamenogorsk

Abstract. The article considers current issues of bilingualism development in 8th grade students in Russian language lessons in a multicultural educational environment. It provides an overview of modern methods and strategies aimed at developing bilingual competence, such as the communicative approach, the full physical response method, and translanguaging. Particular attention is paid to the practical application of these methods in Russian language lessons, in particular, using project activities as an example. Recommendations are offered for adapting the methods to the needs of students, training teachers, and assessing the effectiveness of the educational process. The importance of taking into account the socio-cultural context and the principle of cultural conformity when teaching Russian in a bilingual environment is emphasized.

Keywords: bilingualism, Russian language, teaching methods, communicative approach, full physical response method, translanguaging.

МРНТИ 14.25.09

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ

Кусаинова М.М.

ТОО «Alpatmys school» города Астана

Аннотация.

Статья посвящена использованию цифровых технологий на уроках русского языка и литературы. Автор делится своим опытом по интеграции цифровых ресурсов, приводит примеры их использования на уроках для создания интерактивных заданий, визуализации сюжетов и быстрой проверки тестов. Практическая часть статьи основана на успешном опыте использования различных цифровых инструментов на уроках русского языка и литературы. Статья может быть полезна учителям, стремящимся внедрить цифровые технологии в образовательный процесс, чтобы сделать уроки более увлекательными и продуктивными.

Ключевые слова:

цифровые технологии, цифровые инструменты, интеграция цифровых ресурсов, интерактивные задания.

Введение

Современное образование невозможно представить без внедрения цифровых технологий. Использование современных цифровых технологий в образовании имеет много преимуществ, таких, как повышение мотивации и вовлеченности учащихся, а также предоставление обучающимся инновационного практического опыта, который ранее был бы недоступен или чрезвычайно сложен. Современные цифровые технологии позволяют создать среду обучения, в которой теоретические знания непосредственно подкрепляются практическими навыками, что делает образовательный процесс не только эффективным, но и значительно привлекательным и запоминающимся. Поэтому современные учителя активно интегрируют цифровые технологии в учебный процесс, стремясь подготовить учащихся к использованию цифровых технологий в обычной жизни, а не только для обуче-

ния. В условиях стремительного развития информационного общества цифровизация образования становится одной из ключевых задач государственной политики в сфере образования Республики Казахстан. Внедрение современных цифровых технологий в образовательный процесс общеобразовательной школы является одним из приоритетных направлений развития системы среднего образования Казахстана. В Концепции развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023 - 2029 годы, утвержденной Постановлением Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 249 [1], отмечается необходимость совершенствования содержания среднего образования, отражающего знания, умения, установки и ценности, необходимые студентам 21 века. Также в соответствии с ГОСО [2], одной из задач современного образования является развитие функциональной

грамотности и цифровых компетенций учащихся. Также в ГОСО подчеркивается важность развития коммуникативности и умения эффективно использовать информационно-коммуникационные средства и технологии [2]. В статье 3 Закона «Об образовании» подчеркивается важность внедрения и эффективного использования новых технологий обучения, в том числе информационно-коммуникационных, способствующих быстрой адаптации образования к изменяющимся потребностям общества и рынка труда [3].

Эти положения подчеркивают необходимость подготовки школьников к жизни в условиях цифрового общества, где владение цифровыми навыками становится неотъемлемой частью успешной социализации и профессиональной деятельности.

Анализ трудов отечественных и зарубежных исследователей подтверждает актуальность цифровой трансформации образования. В работах Такиуллина Т.Р. [4] и Турсынбаева А.С. [5] акцент сделан на влиянии цифровых технологий на мотивацию и познавательную активность обучающихся. Оспанов К.К. [6] подчеркивает роль цифровых платформ в реализации индивидуального подхода и обеспечении гибкости образовательного процесса. Таким образом, внедрение цифровых технологий в образовательный процесс – это не просто техническое новшество, а необходимое условие повышения качества обучения, формирования ключевых компетенций и адаптации образования к современным вызовам.

Методика

Цифровая трансформация затрагивает все сферы нашей жизни, включая и образование. Цифровая трансформация в образовании – это процесс внедрения цифровых технологий для дальнейшего повышения качества образования и эф-

фективности учебного процесса. Интерес к цифровым методам обучения стал проявляться сразу после того, как в обычную, рутинную жизнь начали внедряться цифровые технологии, вследствие чего они обрели достаточную популярность. Интеграция цифровых технологий в образование стала решающей в XXI веке. Традиционных методов преподавания и обучения уже недостаточно для удовлетворения потребностей и требований нынешнего поколения. Сегодняшние учащиеся растут во все более цифровом мире, где технологии играют значительную роль в их повседневной жизни. Поэтому крайне важно использовать потенциал цифровых технологий для создания более увлекательной, интерактивной и эффективной среды обучения. Цифровые технологии в образовании могут помочь преодолеть разрыв между традиционными методами обучения и тем, как учащиеся сегодня учатся и взаимодействуют с информацией. Это помогает развивать такие навыки XXI века, как критическое мышление, решение проблем, сотрудничество и креативность, которые имеют решающее значение для успеха в современном мире. Современное образование неразрывно связано с цифровыми технологиями, которые делают процесс обучения более интерактивным, доступным и увлекательным. Учителям необходимо активно использовать различные инструменты для создания цифрового контента, чтобы адаптировать свои уроки к потребностям современных учащихся. Поэтому в данной статье я сделаю обзор наиболее актуальных и простых в использовании цифровых платформ и приведу примеры практического использования некоторых платформ на уроках. В данной таблице я систематизировала цифровые платформы с точки зрения цели использования и привела примеры наиболее актуальных цифровых платформ.

№	Цель использования	Цифровые платформы
1	Создание презентаций	«Genially», «Canva»
2	Сервисы для онлайн-взаимодействия	«ClassDodjio», «GoogleMeet»
3	Использование онлайн-досок	«Classrum scrin», «Padlet»

4	Создание квизов и тестов	«Joyteka», «Quizzis»
5	Дидактические игры на уроках	«Umaigra», «Gamilab»
6	Конструкторы для разработки уроков	«Edpuzzle», «Online Test Pad»
7	Инструменты для быстрых опросов	«ZipGrade», «Socrative»
8	Интерактивные рабочие листы	«FlikTop», «LiveWorksheets»
9	Фото и видеоредакторы	«InShot», «CapCut»

Рассмотрим ключевые возможности наиболее актуальных в использовании цифровых платформ, которые помогают педагогам разрабатывать качественные образовательные материалы для своих уроков.

1. Canva. Canva предлагает множество возможностей для учителей, помогая создавать профессиональные визуальные материалы, которые делают уроки более яркими и интересными. Учителя могут создавать визуальные, привлекательные и информативные слайды, рабочие листы, диаграммы для уроков.
2. Joiteka. Платформа нацелена на использование игровых технологий для повышения вовлеченности и мотивации учащихся. Joiteka помогает преподавателям создавать уникальные обучающие игры, которые делают процесс обучения более увлекательным и продуктивным.
3. Genially – это популярная онлайн-платформа для создания интерактивного контента, которая позволяет создавать мультимедийные презентации, инфографику, интерактивные изображения, интерактивные викторины, игры, тренажёры и другие визуальные проекты.
4. Edpuzzle предоставляет инструменты для встраивания вопросов, аудио или изображений в видео. Всего за три шага учителя могут использовать видео YouTube как часть своих уроков, а ученики будут выполнять задания в ходе просмотра видео.
5. ZipGrade – это мобильное приложение для автоматической проверки бу-
мажных тестов и опросов с использованием камеры смартфона. Учителям не нужно больше проверять тесты вручную!
6. FlikTop – это русскоязычная платформа, на которой учителя могут создавать интерактивный контент: тесты, коллекции документов, коллекции аудиофайлов, коллекции видео, рабочие листы, интерактивные плакаты.
7. LiveWorksheets позволяет учителям преобразовывать традиционные печатные рабочие листы и классные работы (doc, pdf, jpg) и превращать их в интерактивные онлайн-упражнения с автоматической оценкой.
8. Umaigra позволяет создать игру за несколько шагов, не требуя от автора каких-либо знаний в области программирования. Основная часть работы заключается в подготовке и внесении дидактического содержания, включая тексты и изображения.

Практическое применение

Практический опыт свидетельствует, что цифровые образовательные ресурсы помогают разнообразить урок, могут пробудить у школьников интерес к обучению и сформировать положительную мотивацию к учению [4]. Для того чтобы учителя могли быстрее освоить и применять на практике цифровые технологии, я разработала пошаговые инструкции по применению наиболее актуальных из них.

Пошаговая инструкция для работы в Canva:

1. Зарегистрируйтесь, перейдя по ссылке canva.com.

2. На главной странице выберите тип оформления (например, презентация, пост в социальной сети, инфографика, рабочий лист, сертификат и т.д.) или нажмите «Создать дизайн» и выберите нужный формат из готовых шаблонов. Используйте готовые шаблоны или создайте дизайн с нуля.
3. Добавьте текст, изображения, элементы, измените цвета и шрифты.
4. Нажмите «Загрузить» в правом верхнем углу и выберите формат (PNG, PDF и т.д.).

Любой шаблон можно отредактировать по своему усмотрению: поменять фон, шрифт, цвет, дизайн, добавить свои изображения, загрузить свои изображения, видео, фотографии, удалить фон, увеличить или уменьшить размер шрифта. Если вы выберете пустой макет, вам придется включить элементы самостоятельно, что позволит вам проявить свое творчество и креативность. Я обычно выбираю понара-

вившийся шаблон и на его основе создаю свои материалы. Все проекты сохраняются автоматически.

Пошаговая инструкция для работы в Genially.

1. Перейдите на сайт: откройте Genially.
2. Нажмите на кнопку «Зарегистрироваться». Вы можете зарегистрироваться через электронную почту или аккаунты в социальных сетях (Google, Facebook).
3. После входа в систему вы попадете на главную страницу, где можно найти шаблоны, сохранять ваши собственные проекты и создавать свои ресурсы.

Как создать новый проект?

Нажмите кнопку «Создать» и выберите шаблон, который вам нравится, или начните с пустого проекта.

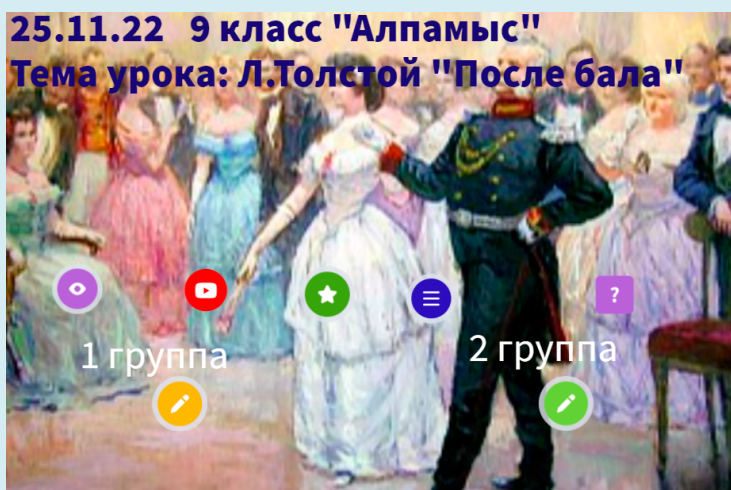

Рисунок - 1.

4. Вставляйте нужные для вашего урока ссылки на любые ресурсы. Для этого находите ссылку на информацию или документ в интернете, на другие страницы или внешние ресурсы и вставляете ее в строку для вставки ссылки.

Теперь ссылка стала интерактивной, то есть при нажатии на кнопку ссылка моментально открывается. Все тэги (кнопки) интерактивные, это значит, что весь контент урока собран на одном интерактивном рабочем листе,

включая задания, тексты, тесты, квизы, упражнения, задания, изображения, аудио, видео, и учителю не нужно переходить по разным сайтам.

Пошаговая инструкция для начала работы в ZipGrade

Приложение ZipGrade используется учителями для автоматизации процесса оценки и проверки тестов.

1. Скачайте и установите приложение на телефоне!
2. Зарегистрируйтесь и настройте аккаунт также и на персональном ком-

пьютере: в поисковой строке вашего браузера откройте приложение и создайте учетную запись, используя адрес электронной почты.

3. В разделе «Классы» создайте класс, добавив инструменты вручную или загрузив список. (Но это не обязательно)
4. В разделе Викторины выберите «Создать тест» и настройте тестовое количество вопросов, ключи ответов (правильные ответы) и выберите формат бланков (25, 50, 100 вопросов). Мне всегда достаточно бланка с 20 ответами.

Рисунок - 2.

5. Перейдите на сайт ZipGrade (в раздел «Бланки ответов») или выберите в приложении опцию «Печать листов ответов» и распечатайте листы ответов.
6. Раздайте распечатанные бланки ученикам. Ученики должны записать дату, фамилии, класс и тему. Ученики выполняют задания теста и закрашивают правильные варианты ответов на бланках.
7. После того как ученики закрашили все кружочки на бланке ответов, учитель

открывает приложение на своем телефоне, нажимает «Сканировать» и переводит камеру устройства на бланк ученика. Приложение автоматически распознает ответы и мгновенно показывает результат. Учитель сканирует каждый лист ответа и показывает ученику его мгновенный результат, количество баллов и процент качества знаний, а также неверные ответы при необходимости. Верные ответы будут окрашены в зеленый цвет, а неверные – в красный.

Name	Алимам	Date	26.04	Period	6, 6''
ABCDE	ABCDE				
1 ○ ○ ○ ○ ○	11 ○ ○ ○ ○ ○	Имя	Повторение 92	Очки	20
2 ○ ○ ○ ○ ○	12 ○ ○ ○ ○ ○		Алимам	%	100.0
3 ○ ○ ○ ○ ○	13 ○ ○ ○ ○ ○		Misha Shendo	Ключ	A
4 ○ ○ ○ ○ ○	14 ○ ○ ○ ○ ○		Misha Shendo	Время	2024/04/26 02:15AM
5 ○ ○ ○ ○ ○	15 ○ ○ ○ ○ ○		Амина Битенова		
6 ○ ○ ○ ○ ○	16 ○ ○ ○ ○ ○		Misha Shendo		
7 ○ ○ ○ ○ ○	17 ○ ○ ○ ○ ○		Amina Bitenova		
8 ○ ○ ○ ○ ○	18 ○ ○ ○ ○ ○		Misha Shendo		
9 ○ ○ ○ ○ ○	19 ○ ○ ○ ○ ○		Amina Bitenova		
10 ○ ○ ○ ○ ○	20 ○ ○ ○ ○ ○		Misha Shendo		

Рисунки - 3-4.

Пошаговая инструкция по работе с приложением Fliktok.

1. Зайдите на сайт Fliktok через ваш браузер.
2. Зарегистрируйтесь с помощью аккаунта Гугл.
3. Войдите в аккаунт, используя логин и пароль, если вы уже зарегистрирова-

ны.

4. Познакомьтесь с возможностями этой великолепной платформы.

Вы можете создать презентацию, интерактивный лист, викторину, игру, доску, статью, ссылку, документ, аудио, видео и многое другое.

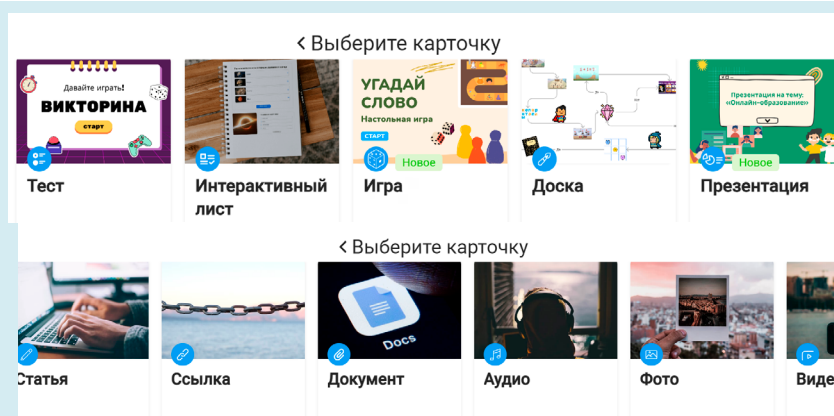

Рисунок - 5.

5. Выбираете карточку из коллекции шаблонов, например, интерактивный лист, и встраиваете интерактивные

задания.

6. Даете название вашему проекту, выбираете Тип вопроса.

7. Нажимаете на + для вызова меню и выбираете и встраиваете интерактивные блоки из списка.
8. Копируете ссылку на задание и отправляете ее классу или отдельным ученикам.

Пошаговая инструкция по работе с Edpuzzle.

1. Перейдите на сайт Edpuzzle. Зарегистрируйтесь и выберите роль «Учитель».
2. На главной странице нажмите на кнопку «Создать» в правом верхнем углу экрана.
3. Выберите «Новое видео», если хотите создать урок на основе уже имеющегося видео. В поисковой строке платформы можно найти видео с YouTube или загрузить своё.
4. Выберите подходящее видео и нажмите «Использовать».

После выбора видео откроется редактор, где можно редактировать видео: обрезать видео, добавить вопросы.

5. Для этого перейдите на таймлайн (линия времени внизу), поставьте видео на паузу на том фрагменте, где хотите вставить вопрос, и выберите тип вопроса: а) множественный выбор, б) открытый вопрос, в) примечание, чтобы оставить текстовое или аудио-пояснение.
6. Нажмите «Сохранить» после добавления вопросов и примечаний.
7. После редактирования видео нажмите «Завершить».
8. Поделитесь видео с учениками, нажав «Назначить» в правом верхнем углу. Выберите класс или группу, с которыми хотите поделиться видео, или скопируйте ссылку для индивидуального использования.
9. После того как ученики посмотрят видео и ответят на вопросы, зайдите в раздел «Мои классы», выберите класс и урок, чтобы посмотреть, кто из учащихся посмотрел видео и как выпол-

нил задание.

Использование цифровых технологий на уроках значительно повышает мотивацию учащихся, делая процесс обучения более интерактивным и наглядным. Мои наблюдения показывают, что благодаря применению различных цифровых приложений, - с учетом образовательных целей, возрастных особенностей учащихся, - уроки становятся интересными и эффективными, учащиеся лучше усваивают сложные темы, а учитель чувствует себя уверенным и современным, соответствующим требованиям времени. Бесспорно, что внедрение цифровых технологий в образовательный процесс имеет ряд преимуществ:

- ▶ Повышение мотивации и информативности учащихся.
- ▶ Разнообразие форм обучения (видео, интерактивные плакаты, создание презентаций прямо на уроке всеми учащимися одновременно, например, в Canva.
- ▶ Оперативная обратная связь и автоматическая проверка знаний (ZipGrade, Plikers, Socrative, FlikTok).
- ▶ Доступность образовательных ресурсов в любое время.
- ▶ Освобождение учителя от рутинной работы.
- ▶ Вместе с тем учителя могут столкнуться и с рядом трудностей при внедрении цифровых приложений:
- ▶ Возможные технические сложности и зависимость от интернета.
- ▶ Перегрузка обучающихся информацией и, как следствие, снижение внимания.
- ▶ Необходимость цифровой грамотности учителей.

Несмотря на некоторые ограничения, цифровые технологии делают образование более гибким, эффективным и адаптированным к потребностям учащихся XXI века. Проведенное мной анкетирование учащихся 7 «С» класса по использованию цифровых ресурсов на уроках показало следующие результаты:

Цифровая платформа	Цель применения	Эффект (по анкете)	Комментарий
Canva	Создание презентаций, рабочих листов	Повышение вовлечённости — до 90%	Ученики лучше усваивают материал через визуализацию
Genially	Интерактивные плакаты и задания	Увеличение интереса к теме — до 100%	Требуется подготовка, но результат впечатляющий
Edpuzzle	Видео с встраиваемыми заданиями	Осознанное восприятие темы — 100%	Удобно для работы с домашним видео
Umaigra	Игровые задания для младших школьников	Повышение мотивации — до 100%	Особенно эффективно у 3-5 классов

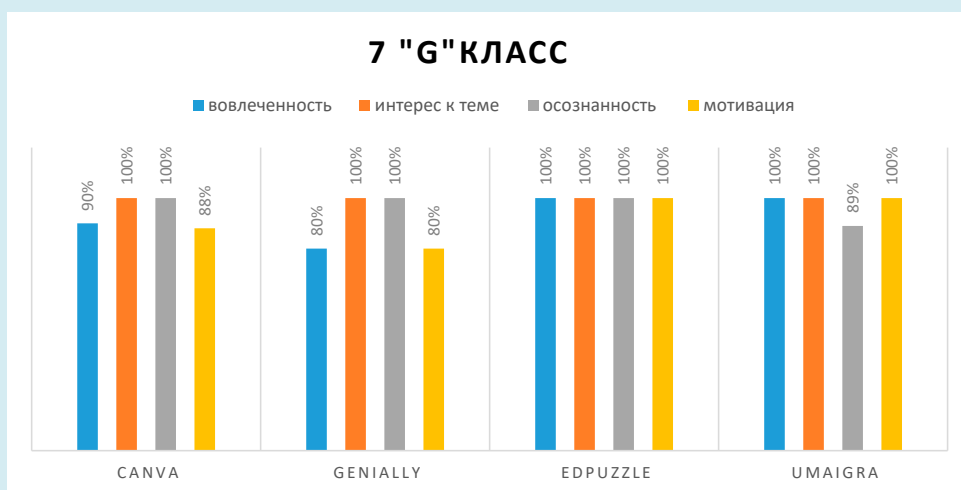

Рисунок - 6.

Данные анкетирования демонстрируют, что использование цифровых платформ в преподавании русского языка и литературы способствует повышению учебной мотивации, вовлечённости и качества усвоения материала. Платформы Canva, Genially и Edpuzzle позволяют визуализировать и интерактивно подать учебный материал, что особенно эффективно при работе с текстами и видеоконтентом. ZipGrade значительно сокращает время на проверку заданий, освобождая время учителя. Umaigra успешно применяется в младших классах, формируя интерес к предмету через игровые формы. В целом, цифровые технологии становятся важным инструментом современного словесника, способствуя индивидуализации

обучения и формированию устойчивой познавательной активности.

Рекомендации

Рекомендации для учителей по внедрению цифровых технологий:

1. Перед началом работы с цифровым приложением нужно понять, с какой целью вы будете его использовать: повышение мотивации учеников, автоматизация проверки заданий, индивидуализация обучения или развитие функциональной грамотности, онлайн-урок, работа в команде и др.
2. Если вы только начинаете осваивать цифровые инструменты, то начните с

простого, например, с приложения Class Dodjo.

3. Интегрируйте технологии постепенно.
4. Сократите время на проверку заданий, тестов с помощью таких цифровых инструментов, как Socrative, ZipGrade, Plikers.
5. Повышайте цифровую грамотность ваших учащихся, обучая работе не только с инструментами, но и с цифровой этикой: безопасным нахождением в сети, критическим мышлением при работе с информацией и ответственным использованием технологий.
6. Подбирайте инструменты и методы работы с учетом возрастных и психологических особенностей учащихся: младшие школьники лучше воспринимают геймифицированный (игровой) контент, например, Umaigra, тогда как старшеклассникам полезнее инструменты для самостоятельной работы: например, Canva, Genially, Padlet.
7. Используйте цифровые инструменты для достижения образовательных целей, а не просто для создания новизны.

Заключение

Активное использование различных цифровых приложений на уроках позволило мне выделить в рамках данной статьи наиболее эффективные из них, структурировать по разделам для удобного изучения и использования учителями. При подборе цифровых приложений предпочтение было отдано приложениям: а) для повышения мотивации учащихся, б) для облегчения рутинной работы педагога за счет автоматизации процессов, например, мгновенной проверки тестов, дифференциации обучения. Основное отличие статьи заключается в ее практической направленности и системном подходе к выбору цифровых платформ: все предложенные в статье цифровые инструменты систематически используются мной на

уроках как эффективное средство повышения вовлеченности, активизации познавательной деятельности учащихся. Данные в статье приложения являются универсальными и могут быть рекомендованы к использованию как учителям русского языка и литературы, так и педагогам других дисциплин. А фотографии, данные к описанию каждой платформы, помогут учителям легче внедрять и адаптировать цифровые приложения на своих уроках. Кроме того, рекомендации для учителей по внедрению цифровых приложений позволят учителям постепенно и поэтапно внедрять их в образовательный процесс.

Таким образом, данная статья не только подчеркивает актуальность использования цифровых технологий, но и предлагает практические решения, которые помогут учителям адаптироваться к вызовам цифровой эпохи.

Список использованных источников

1. «Об утверждении Концепции развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023 – 2029 годы». Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 249. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000249>
2. «Об утверждении государственных общеобразовательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования». Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031#z307>
3. Закон Об образовании РК № 319-III от 27.07.2007 года. Статья 3 // <https://kodeksy-kz.com/ka/ob-obrazovanii/3.htm>
4. Такиуллин Т.Р. Влияние цифровизации на систему образования / Т.Р. Такиуллин. – // Молодой ученый. – 2021. – № 47 (389). – С. 5-8.
5. Турсынбаев А.С. Влияние цифровых технологий на мотивацию учащихся в учебном процессе. // Образование и развитие личности. – 2018. – № 3. – С. 12-19.
6. Оспанов К.К. Интеграция цифровых технологий в образовательный процесс: казахстанский опыт. // Педагогика и психология. – 2019. – № 4. – С. 23-32.

● ОРЫС ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Кусаинова М.М.

«Alpamys School» ЖШС, Астана қ.

Аңдатпа. Мақала орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында цифрлық технологияларды қолдануға арналған. Автор цифрлық ресурстарды қолдануында өз тәжірибесімен бөлісіп, интерактивті тапсырмалар жасау, сюжетті визуализациялау және тестілерді жылдам тексеру үшін кейбір цифрлық технологияларды қолдану мысалдарын келтіреді. Мақаланың практикалық бөлімі орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында әртүрлі цифрлық құралдарды сәтті пайдалануға негізделген. Бұл мақала білім беру үдерісіне цифрлық технологияларды енгізуге ұмтылатын мұғалімдер үшін пайдалы болуы мүмкін, өйткені олар сабақтарды қызықты әрі өнімді өтіуге жағдай жасайды.

Түйінді сөздер: цифрлық технологиялар, цифрлық құралдар, цифрлық ресурстарды біріктіру, интерактивті тапсырмалар.

● USING DIGITAL TECHNOLOGIES IN TEACHING RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE

Kusainova M.M.

«Alpamys School», Astana

Abstract. This article is dedicated to the use of digital technologies in Russian language and literature lessons. The author shares personal experience in integrating digital resources and provides examples of how certain digital technologies can be used to create interactive assignments, visualize storylines, and conduct quick test assessments. The practical section of the article is based on the successful experience of utilizing various digital tools in Russian language and literature lessons. This article may be useful for teachers looking to implement digital technologies in the educational process to make lessons more engaging and productive.

Keywords: digital technologies, digital tools, integration of digital resources, interactive assignment.

МРНТИ 14.07.09

МЕТОДЫ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ПРОВЕРКИ ДОСТОВЕРНОСТИ ИНФОРМАЦИИ УЧАЩИХСЯ ШКОЛ

Махмадин А.

НАО «Казахский национальный университет имени Аль-Фараби», г.Алматы

Аннотация. Настоящая статья посвящена анализу и описанию эффективных подходов к формированию у обучающихся способности критически оценивать информацию, выявлять недостоверные сведения и принимать обоснованные решения на основе проверенных данных.

В работе рассматриваются основные методические принципы развития у обучающихся навыков проверки достоверности информации, такие как системность, активность, интеграция информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), развитие критического мышления и формирование междисциплинарных связей в рамках школьной программы.

Кроме того, подчёркивается необходимость обучения школьников методам критического анализа научных документов и определения недостоверной информации, что способствует формированию у них устойчивых навыков работы с различными источниками данных.

Результаты исследования могут быть полезны педагогам, методистам и разработчикам образовательных программ, стремящимся интегрировать в учебный процесс эффективные методы обучения школьников навыкам критической оценки и проверки достоверности информации.

Ключевые слова: информационная грамотность, методические принципы, фильтрация информации, информационная компетенция, критическое мышление.

Введение

Информационная грамотность является одним из основных навыков для получения образования и будущей профессиональной деятельности. В современном мире, когда информация доступна в огромных объемах, важно не только уметь ее находить, но и проверять достоверность, анализировать и правильно использовать.

Сегодня мы живем в мире, где информация играет решающую роль в различных

понятиях – образовании, науке, экономике и культуре. Однако важно не только уметь искать информацию, но и проверять ее достоверность. Поэтому обучение информационной грамотности должно включать не только навыки работы с цифровыми технологиями, но и умение глубоко мыслить и анализировать исходную информацию [1].

В современном мире, насыщенном информацией, способность критически оценивать и проверять достоверность

получаемых данных становится неотъемлемой частью образовательного процесса. Учащиеся школ ежедневно сталкиваются с огромным потоком информации, и умение различать надежные источники от недостоверных является ключевым навыком, необходимым для их успешного обучения и будущей профессиональной деятельности.

Информационная грамотность включает в себя не только навыки поиска и использования информации, но и способность к ее критической оценке. Это понятие охватывает умение анализировать источники, определять их достоверность и объективность, а также применять полученные знания на практике. Формирование таких навыков особенно важно в школьном возрасте, когда закладываются основы критического мышления и самостоятельного обучения.

В рамках государственной научно-технической политики на 2024–2026 годы, утверждённой Высшей научно-технической комиссией под председательством Премьер-Министра РК Алихана Смаилова, одним из шести приоритетных направлений определено «Передовое производство, цифровые и космические технологии». Это направление включает развитие цифровых технологий, таких как искусственный интеллект, робототехника и телекоммуникации [2].

Таким образом, развитие информационных технологий рассматривается как ключевое направление государственной научно-технической политики Казахстана на ближайшие годы.

Это определяет необходимость интеграции цифровых компетенций в образовательный процесс и формирования у обучающихся навыков, соответствующих современным требованиям.

В этом контексте особое значение приобретает обучение критическому мышлению и анализу информации, получаемой из сети. Эти умения способствуют осознанному выбору достоверных источников и формированию устойчивого навыка оценки надежности представленной

информации (1.1.4.2 – рассуждать, что не вся информация, размещённая в сети, является достоверной и полезной). Развитие навыков организации, обработки и представления информации в удобном формате позволяет эффективно работать с большим объемом данных (1.1.2.1 – определять виды информации по способу восприятия). Стимулирование проектного мышления развивает творческие и проблемно-ориентированные способности [3, с.30].

Таким образом, развитие навыков проверки достоверности информации у школьников является важной задачей современной образовательной системы. Применение разнообразных методик и подходов, направленных на формирование критического мышления и информационной культуры, способствует подготовке учащихся к успешной навигации в сложном информационном пространстве и принятию обоснованных решений на основе надежных данных.

Целью данного исследования является анализ и описание эффективных методических подходов к формированию у школьников способности критически оценивать информацию, выявлять недостоверные сведения и принимать обоснованные решения на основе проверенных данных.

Для достижения поставленной цели необходимо решить следующие задачи:

- ▶ изучить эволюцию понятийного аппарата информационной грамотности – от первых определений до современных концепций, охватывающих когнитивные, социальные и критические аспекты;
- ▶ проанализировать современные методические принципы формирования информационной грамотности, включая системность, интеграцию информационно-коммуникационных технологий, развитие критического мышления и междисциплинарные связи в рамках школьной программы;
- ▶ выявить и охарактеризовать ключевые модели и стандарты инфор-

мационной грамотности, такие как Big6, SCONUL, AACRA, а также рамки, разработанные Американской ассоциацией колледжей и исследовательских библиотек и ЮНЕСКО;

- ▶ рассмотреть существующие формы и методы обучения школьников навыкам критической оценки информации, включая прямое обучение, контекстно-ориентированный подход и стратегию «teach the teachers»;
- ▶ определить роль педагогов и библиотекарей в процессе формирования у обучающихся устойчивых навыков анализа и оценки информации, а также оценить эффективность их взаимодействия в образовательной среде.

Методика

Выбор конкретных методов зависит от целей обучения, особенностей аудитории и доступных ресурсов. Преподавателям информационной грамотности рекомендуются быть гибкими, экспериментировать с различными подходами и опираться на исследования в области педагогики и когнитивных наук.

Традиционные занятия остаются одним из ключевых методов преподавания информационной грамотности. Даже при использовании лекций, важно четко формулировать цель занятия, использовать вопросы для стимулирования мышления обучающихся и связывать материал с их опытом. Кроме того, рекомендуется применять разнообразные формы взаимодействия и активные методы обучения даже в рамках лекционного формата.

Важным направлением в преподавании информационной грамотности является использование онлайн-курсов. Преподавание информационной грамотности может осуществляться в форме полностью онлайн-курсов или как дополнение к очному обучению. При создании онлайн-ресурсов важно оценивать новые технологии, изучать их влияние на результаты обучения учащихся и проводить обучение преподавателей по их использованию.

Практические занятия занимают особое место в обучении информационной грамотности, поскольку они ориентированы на развитие прикладных навыков обучающихся. Основное внимание уделяется обучению учащихся поиску информации в базах данных, оценке ее достоверности и правильному оформлению источников. Такой подход позволяет обучающимся применять полученные знания на практике, что способствует лучшему усвоению материала.

Еще одним эффективным методом является перевернутое обучение (Flipped Classroom). В этом формате первичное ознакомление с материалом происходит до занятия – обучающиеся просматривают видеолекции, выполняют тесты для проверки понимания и знакомятся с ключевыми концепциями. Время на занятии затем используется для более активного взаимодействия, включая ответы на вопросы, выполнение практических заданий и решение проблемных ситуаций. Авторы приводят пример успешного использования метода перевернутого обучения в курсе психологии, где обучающиеся изучали использование контролируемого словаря и булевых операторов в базе данных PsycINFO. (*Teaching information literacy in higher education*).

Обучение в сотрудничестве (Collaborative Learning) также доказало свою эффективность в преподавании информационной грамотности. Этот подход делает акцент на активном взаимодействии между обучающимися в процессе обучения. Важную роль здесь играет групповая работа, обсуждения и совместное решение задач.

Активное обучение также играет ключевую роль в процессе усвоения информации. Вовлечение обучающихся в значимые учебные действия и размышления о том, что они делают, помогает им лучше усваивать материал. Примеры активного обучения включают практическое тестирование, самообъяснение и интерактивные задания.

Использование кейс-метода также эффективно в преподавании информационной грамотности. Анализ конкретных

ситуаций помогает обучающимся развивать критическое мышление и понимать нормы академической честности.

Практическое применение

Термин «информационная грамотность» был впервые введён Полом Зурковски в 1974 году, где он описывал способность эффективно использовать информацию и технологии для решения задач. Первоначально акцент делался на технические аспекты доступа к информации [4].

В 1980–1990-х годах внимание сместилось к интеграции навыков поиска и анализа информации в образовательный процесс. В 1989 году Американская библиотечная ассоциация предложила широко признанное определение информационной грамотности как способности распознавать необходимость в информации, а также находить, оценивать и эффективно её использовать [5].

С развитием цифровых технологий понятие стало включать медиаграмотность и критическое осмысление информации. Возрос интерес к когнитивным и социальным аспектам – информационная грамотность рассматривалась как процесс мышления, включающий анализ, интерпретацию и этическое использование информации. Ученые, такие как Хесус Лау, подчеркивали ментальные и эмоциональные компоненты информационного поиска, в то время как Айзенберг и Овусу-Анса акцентировали внимание на критической оценке источников и переосмыслении информации [6].

Позже возникла концепция метаграмотности, ориентированная на создание информации, сотрудничество и участие в цифровой среде. В этом контексте в 2010 году Рене Хоббс предложила модель AACRA (доступ, анализ, создание, рефлексия, действие), объединившую элементы медиаграмотности, визуальной и информационной грамотности [7].

Ассоциация колледжей и исследовательских библиотек в 2000 году сформировала стандарты информационной грамотности, а в 2015 году представила «Рамки

информационной грамотности для высшего образования», подчеркнув критическое мышление, самостоятельность и исследовательскую культуру [8].

Для практического обучения разработаны структурные модели, такие как Big6 и SCONUL. Первая организует процесс решения информационных задач в шесть этапов, вторая включает семь элементов, акцентируя внимание на критическом и адаптивном использовании информации [9], [10].

Международные организации, включая ЮНЕСКО и Международную федерацию библиотечных ассоциаций, создали методические рекомендации для внедрения информационной грамотности в школьное и высшее образование. Применяются как прямые формы обучения через библиотеки, так и интегративные подходы в рамках учебных дисциплин [11], [12].

Сегодня информационная грамотность рассматривается как ключевая компетенция XXI века, охватывающая широкий спектр умений – от критического анализа до этического взаимодействия с информационной средой.

Практическая часть настоящего исследования базировалась на анализе и обобщении реального педагогического опыта, накопленного в образовательных организациях Республики Казахстан за последние два учебных года (2022–2024), в области формирования информационной грамотности школьников. Основой для проектирования методических решений стали международные стандарты (ЮНЕСКО, IFLA), а также модели метаграмотности, Big6 и SCONUL, адаптированные под контекст казахстанской школьной практики.

В рамках курса «Глобальные компетенции» для учащихся 5–9 классов, реализуемого в образовательных организациях Республики Казахстан, особое внимание уделяется формированию медиаграмотности как ключевой составляющей личностного и гражданского развития школьников.

Модуль «Медиаграмотность и финансовая грамотность» направлен на развитие у обучающихся комплексного понимания природы медиапространства, его возможностей и рисков. В ходе освоения модуля обучающиеся знакомятся с такими основными понятиями, как «медиапространство», «медиаграмотность», «социальная сеть», «личная информация», «безопасность в социальных сетях», а также «нетикет», «дезинформация», «плагиат», «модератор».

На основе данных понятий обучающимся объясняется:

- ▶ как устроена цифровая среда и как в ней функционирует информация;
- ▶ каким образом критически воспринимать медийный контент, отличать факты от мнений, распознавать фейки и манипуляции;
- ▶ как формировать безопасное, ответственное и этическое поведение в интернете.

Курс направлен на развитие критического мышления и навыков осознанного потребления информации, включая способность анализировать источник, проверять достоверность и учитывать цели коммуникации. Также большое значение придаётся формированию культуры цифрового взаимодействия и экологичного (этичного и уместного) использования медиаресурсов.

В учебной деятельности акцент делается на:

- ▶ понимание принципов работы медиаплатформ и социальных сетей;
- ▶ развитие эмоционального интеллекта и творческого мышления при создании и распространении контента;
- ▶ воспитание культуры общения, предполагающей уважение к другим участникам цифрового пространства;
- ▶ освоение принципов взаимо-экологичности и целесообразности поведения в медиасреде, что означает способность выстраивать циф-

ровое взаимодействие, не наносящее вреда себе и окружающим [13].

Всё содержание модуля направлено на то, чтобы сформировать у школьников прочные навыки медиаграмотности, базирующиеся на умении осмысливать, анализировать и использовать информацию с максимальной ответственностью и вниманием к контексту.

Таким образом, медиаграмотность в организациях образования Республики Казахстан рассматривается как неотъемлемый элемент развития личности учащегося и направлена на формирование критичного, рефлексивного и осознанного отношения к информации, получаемой в медиапространстве.

Рекомендации

В результате изучения существующего опыта формирования информационной грамотности в школах был сформулирован ряд рекомендаций, направленных на развитие у учащихся умений критически воспринимать и проверять достоверность получаемой информации.

Обновление содержания образовательных программ должно происходить на регулярной основе с учетом развития медиасреды и появления новых угроз, связанных с информационной безопасностью. Необходимо включать в курсы отдельные темы, посвященные современным методам проверки достоверности информации, распознаванию фейков и анализу манипулятивных техник, используемых в средствах массовой информации и цифровой среде.

Укрепление практико-ориентированного компонента обучения предполагает увеличение количества заданий, направленных на анализ различных источников информации, сопоставление данных и формулирование обоснованных выводов. Эффективным будет внедрение практических занятий, в ходе которых обучающиеся смогут овладеть методами фактчекинга, научатся работать с первоисточниками и самостоятельно осуществлять поиск достоверной информации.

Интеграция межпредметных подходов должна быть направлена на создание комплексных образовательных проектов, в которых навыки анализа информации сочетаются с материалами из истории, обществознания, права и естественнонаучных дисциплин. Это позволит обучающимся увидеть реальное применение критического мышления в различных сферах знания и повседневной жизни.

Активное использование цифровых и интернет-ресурсов является необходимым условием формирования современных информационно-аналитических компетенций. В учебный процесс рекомендуется включать проверенные образовательные платформы, онлайн-курсы и тренажёры, развивающие медиаграмотность. Также следует поощрять применение цифровых инструментов, помогающих оценить надежность источников информации и выявлять признаки манипулятивного воздействия.

Развитие сотрудничества с профильными организациями в области медиаграмотности создаёт дополнительные возможности для повышения качества образования. Важно привлекать к учебному процессу экспертов из университетов, журналистских и общественных объединений, а также специалистов по кибербезопасности и фактчекингу для проведения семинаров, мастер-классов и консультаций.

Формирование универсальных учебных навыков (soft skills) должно стать одним из приоритетов образовательной деятельности. Следует акцентировать внимание на развитии у обучающихся критического мышления, способности вести аргументированный диалог, а также умении выявлять логические ошибки и оценивать объективность информации. Эти навыки способствуют формированию ответственного и осознанного отношения к получаемой информации.

Применение элементов геймификации делает процесс обучения более интересным и вовлекающим. Использование игровых методов, включая симуляции, квесты и тематические викторины, спо-

собствует более глубокому освоению методов критического анализа медиаконтента, формируя устойчивый интерес к теме проверки достоверности информации.

Полагаем, что реализация данных рекомендаций будет способствовать формированию у школьников устойчивых навыков критического восприятия информации, умения выявлять недостоверные сведения и обоснованно оценивать достоверность источников, что является важнейшей составляющей информационной грамотности в условиях современной цифровой среды.

Заключение

Информационная грамотность является неотъемлемой частью современного образования и профессиональной деятельности. В условиях стремительного увеличения объемов информации важно не только уметь находить данные, но и критически оценивать их достоверность, анализировать и применять.

Современные педагогические подходы к обучению информационной грамотности включают активное вовлечение обучающихся в процесс обучения, развитие критического мышления и глубокое понимание принципов работы с информацией. Использование инновационных технологий, таких как онлайн-курсы, виртуальная и дополненная реальность, а также персонализированное обучение, способствует более эффективному усвоению навыков информационной грамотности.

Таким образом, преподавание информационной грамотности включает в себя широкий спектр методов и подходов, направленных на развитие у обучающихся критического мышления, навыков поиска и оценки информации. Сочетание традиционных и инновационных методов, активное обучение и систематическая оценка результатов способствуют формированию у обучающихся устойчивых навыков работы с информацией, необходимых для успешного обучения и профессиональной деятельности.

Список использованных источников

1. S.A. Webber, Bill Johnston, Information literacy: Conceptions, context and the formation of a discipline. https://www.researchgate.net/publication/316986298_Information_literacy_Conceptions_context_and_the_formation_of_a_discipline
2. Приоритетные направления развития науки на 2024-2026 годы утверждены в Казахстане. <https://primeminister.kz/ru/news/prioritetnye-napravleniya-razvitiya-nauki-na-2024-2026-gody-utverzhdeny-v-kazakhstane-25716#>
3. Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2024-2025 учебном году». – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2024. – 116 с. file:///C:/Users/User/Downloads/e55c3a8662a1c926a94f914fc3680ec4_original.2164943.pdf
4. Media Education in Russia: A Brief History. In: Leaning, M. (Ed.). Issues in Information and Media Literacy: Criticism, History and Policy. Santa Rosa, California: Informing Science Press, 2009, p.167-188. <https://www.mediagram.ru/library/>
5. Hannelore B. Rader, Information Literacy 1973-2002: A Selected Literature Review, https://www.researchgate.net/publication/243134473_Information_Literacy_1973-2002_A_Selected_Literature_Review
6. Информационная грамотность: международные перспективы. Под редакцией Хесуса Лая. Секция информационной грамотности ИФЛА, Москва 2010. <https://ifap.ru/library/book009.pdf>
7. Digital and Media Literacy: A Plan of Action, A White Paper on the Digital and Media Literacy Recommendations of the Knight Commission on the Information Needs of Communities in a Democracy written by Renee Hobbs. 2010 by The Aspen Institute. www.aspeninstitute.org/wp-content/uploads/2010/11/Digital_and_Media_Literacy.pdf
8. Standards der Informationskompetenz für Studierende Hrsg. Netzwerk Informationskompetenz BadenWürttemberg (NIK-BW) Vorwort [Электронный ресурс] - Режим доступа http://www.informationskompetenz.de/fileadmin/user_upload/Standards_der_Inform_88.pdf
9. Overview of Information Literacy Resources Worldwide 2 nd edition. https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/information-literacy/publications/unesco_composite_document_-_final_-_2.pdf
10. Медиа- и информационная грамотность в обществах знания / Сост. Кузьмин Е. И., Паршакова А. В. – М.: МЦБС, 2013. – 384 с. file:///C:/Users/User/Downloads/MiL_int_rus.pdf
11. Руководство по общим стандартам разработки программ обучения медийно-информационной грамотности https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/files/2022/02/Global%20Standards%20for%20Media%20and%20Information%20Literacy%20Curricula%20Development%20Guidelines_RU.pdf?utm_
12. Hammons, J. (2020). Teaching the teachers to teach information literacy: A literature review. The Journal of Academic Librarianship, 46(5), 102196. https://www.researchgate.net/publication/342848892_Teaching_the_teachers_to_teach_information_literacy_A_literature_review
13. Руководство по курсу «Глобальные компетенции» 5-9 классы для педагогов <https://uba.edu.kz/storage/app/media/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B5%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%B8%D0%A0%D0%A3%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E%20%D0%94%D0%9B%D0%AF%20%D0%9F%D0%95%D0%94%D0%90%D0%93%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%92%205-9%20%D0%9A-%D0%9B%D0%90%D0%A1%D0%A1.pdf>

● МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ АҚПАРАТТЫҢ ДҰРЫСТЫҒЫН ТЕКСЕРУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУҒА ӨДІСТЕРІ

Махмадин А.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы қ.

Аңдатпа. Бұл мақала білім алушылардың ақпаратты сыни тұрғыдан бағалау, дұрыс емес мәліметтерді анықтау және дәлелденген мәліметтер базасына негізделген шешімдер қабылдау қабілетін қалыптастырудың тиімді тәсілдерін талдауға және сипаттауға арналған.

Жұмыста жүйелік, белсенділік, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) интеграциялау, сыни ойлауды дамыту және мектеп бағдарламасы шеңберінде пәнаралық байланыстарды қалыптастыру сияқты негізгі әдістемелік принциптер қарастырылады.

Сонымен қатар, білім алушыларға ғылыми құжаттарды сыни талдау және дұрыс емес ақпаратты анықтау әдістерін үйрету қажеттілігі атап өтіледі, бұл олардың әртүрлі деректер көздерімен жұмыс істеудің тұрақты

дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

Зерттеу нәтижелері мектеп оқушыларын сыни бағалау және ақпараттың дұрыстығын тексеру дағдыларына үйретудің тиімді әдістерін оқу процесіне біріктіруге ұмтылатын мұғалімдерге, әдіскерлерге және білім беру бағдарламаларын әзірлеушілерге пайдалы болуы мүмкін.

Түйінді сөздер: ақпараттық сауаттылық, әдістемелік принциптер, ақпаратты сүзу, ақпараттық құзыреттілік, сыни ойлау.

METHODS FOR DEVELOPING SCHOOL STUDENTS' INFORMATION VERIFICATION SKILLS

Makhmadin A.

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty

Abstract. The article is devoted to the analysis and description of effective approaches to the formation of students' ability to critically evaluate information, identify unreliable information and make informed decisions based on verified data.

The paper discusses the main methodological principles such as systematic, active, integration of information and communication technologies (ICT), development of critical thinking and formation of interdisciplinary connections within the school curriculum.

In addition, it emphasises the need to teach students how to critically analyse scientific documents and identify inaccurate information, which contributes to the development of sustainable skills in working with various data sources.

The results of the study might be useful for teachers, methodologists and developers of educational programmes, who seek to integrate effective methods of teaching schoolchildren the skills of critical evaluation and verification of information reliability into the educational process.

Keywords: information literacy, methodological principles, information filtering, information competence, critical thinking.

FTAMP 14.25.09

АБАЙ ҚҰНАНБАЙҰЛЫНЫҢ «МАСҒҰТ» ПОЭМАСЫН ОҚЫТУ ЖОЛДАРЫ

Нұрлыбаева Ж.Н., Сейтқазина Б.Б.

Абай облысы білім басқармасының Семей қаласы білім бөлімінің «№16 Төлеубай Аманов атындағы жалпы орта білім беретін мектебі» КММ

Аңдатпа.

Мақалада жалпы орта білім беретін мектептерде Абай Құнанбайұлының «Масғұт» поэмасын оқытудың әдістемесі көрсетіледі. Жаңартылған білім беру мазмұны аясында поэманың сюжеттік-композициялық ерекшеліктерін, тақырыбы мен негізгі ойын, образдар жүйесі мен әдеби туындының тілдік құралдарын, автор стилін таныту, әдеби-теориялық талдау жасау жолдары қарастырылады. Сонымен қатар Абай Құнанбайұлының поэмасын оқыту барысында қолданылатын оқытудың жаңа, белсенді әдіс-тәсілдеріне тоқталған. Сондай-ақ «Қазақ әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасындағы оқу мақсаттарына сәйкес тапсырмаларды әзірлеу жолдары туралы ой бөліседі. Поэма бойынша білім алушылардың танымдық, шығармашылық қабілетін шыңдайтын, алған білімдерін шынайы өмірде қолдана білуге қалыптастыратын тапсырмаларды түрлендіріп қолдану әдістемесімен бөліскен.

Түйінді сөздер:

поэма, композиция, образ, автор стилі, құндылықтар, белсенді әдіс-тәсілдер.

Кіріспе

Ғұлама ойшыл, ұлы ақын Абай Құнанбайұлының шығармаларын оқып-үйрену – бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі. Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев «Абай және XXI ғасырдағы Қазақстан» еңбегінде: «...Абайды терең тануға баса мән бергеніміз жөн. Абайды тану – адамның өзін-өзі тануы және үнемі дамып отыруы, ғылымға, білімге басымдық беруі – кемелдіктің көрінісі. Интеллектуалды ұлт дегеніміз де – осы. Осыған орай, Абай сөзі ұрпақтың бағыт алатын темірқазығына айналуы қажет» [1], – деп атап көрсеткендей, бүгінгі таңда әрбір мұғалім білім алушылардың бойына ұлы ақынның өміршең мұраларының құндылығын сіңіре білуі керек деп есептейміз.

Мақаланың мақсаты: А.Құнанбайұлының «Масғұт» поэмасына заманауи әдіс-тәсілдер арқылы талдау жасата отырып, оқыту жолдарына тоқталу.

Міндеттері:

1. Поэма жанрын оқытудың ерекшелігі туралы отандық және шетел ғалымдарының ғылыми-әдістемелік еңбектеріне шолу жасау;
2. «Масғұт» поэмасын талдауда қолданылатын белсенді әдіс-тәсілдерді зерделеу;
3. Поэманы оқыту барысында әдіс-тәсілдерді пайдаланудың тиімді жолдарын ұсыну.

Орта білім беретін мектептің 6-сыныбында «Қазақ әдебиеті» пәнінен Абай Құнанбайұлының «Мен жазбаймын өлеңді ермек үшін», «Ғылым таппай мақтанба» өлеңдері мен «Бірінші сөз», «Жетінші сөз», «Отыз бірінші сөз» оқытылады. Ал жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-сыныпта «Сегіз аяқ», «Қалың елім, қазағым, қайран жұртым», «Лай суға май бітпес қой өткенге» өлеңдері, қарасөздерінен «Он жетінші сөз», «Отыз екінші сөз» және «Масғұт» поэмасы ұсынылған. Ақынның «Масғұт» поэмасының идеясын ашуда, білім алушылардың шығарманың мазмұнын игеруінде Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі бекіткен жалпыға міндетті білім беру стандартының 2-тарауында көрсетілген негізгі құндылықтар толықтай ашылады [2].

А.Құнанбайұлының шығармаларын, жалпы поэма жанрын оқытуда КСРО Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, «Құрмет» орденінің иегері, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген мұғалімі Қанипа Омарғалиқызы Бітібаеваның әдістемелік еңбектерінің маңызы ерекше. Бұл орайда «Абай шығармашылығын мектепте оқыту», «Абайды таныту», «Абай мектепте», «Әдебиетті оқытудың инновациялық әдістемесі, технологиясы» сынды әдістемелік оқу құралдарын атауға болады.

Поэма жанрын оқытуға байланысты отандық зерттеушілермен қатар шетелдік ғалымдардың да еңбектеріне назар аудардық. Поэманың жанрлық ерекшелігі туралы Н.Д.Тамарченко [3] мен О.И.Федотов пікір білдірсе, [4] оқыту ерекшелігі туралы Ф.И.Буслаев өзінің әдістемесін ұсынған. Ол поэмаларды оқытуда оның эпикалық текке жататын ескере отырып, сюжеттік желісін талдаудан бастаған дұрыс деп санайды [5]. Шынында да, поэма барлық теориялық еңбектерде эпикалық жанр ретінде қаралады. Дегенмен оның өлең түрінде жазылуы жанрлық ерекшелігі болып саналатынын да ғалым ескеріп, оқытуда осы сипатын естен шығармау керек екенін айтады. Сонымен бірге поэма жанрлық түр ретінде әлі де теориялық жағынан зерттеуді қажет ететін жанрлық түр екенін айтқымыз келеді. Е. В. Никкарева: «Әдебиеттану саласында ли-

роэпикалық жанрларды ажырату мәселесіне қатысты осы күнге дейін бірізді пікір жоқ, тіпті бұл терминнің жазылуында да (лироэпикалық әлде лиро-эпикалық) бірегейлік қалыптаспаған», – деп біздің ойымызды нақтылай түседі [6]. Сондықтан да поэмаларды оқытуда пән мұғалімі алдымен жанрлық ерекшелігін түсіндіріп алуы керек деп ойлаймыз.

Әдістеме

«Масғұт» поэмасын оқытқанда Қ.О.Бітібаеваның мына пікірін ескерген жөн: «Поэмаларды оқыту әдістері олардың жанрлық ерекшелігінен туындайды. Поэмалардың басым көпшілігі сюжет пен композиция, образдар жүйесінен тұрып, күрделі, ауқымды проблемаларды көтереді.

Поэмалар көлемі, ауқымы ұзақ шығармалардың қатарына жатады. Бір-екі сағат ішінде оны тұтастай өзінің мәні, мағынасы, әдебиеттен алатын орнына қарай барлық қасиеттерімен оқушыға жеткізе білу үшін мұғалім ең тиімді деген әдіс-тәсілдер, оқу формалары, оқу жабдықтарын сұрыптап алуы керек» [7].

«Масғұт» поэмасының оқулықтағы үзіндісімен ғана шектелмей, толық оқытқанда ғана оқушы оның композициялық ерекшелігін, тақырыбы мен негізгі ойын, шығарманың тілі мен стилін жан-жақты талдай алады. Шығарманың жанрлық ерекшелігін ашу, негізгі оқиғаларды анықтау, кейіпкердің іс-әрекетін салыстыру, портреттер мен суреттеулерді тапқызу арқылы композициясына талдау жасалады. Атап айтқанда, «Бағытталған оқу» әдісімен поэманы бөліктерге бөліп беріп, мазмұнын түсінуге бағытталған төмендегідей сұрақтар қойылды:

1. Масғұт қандай оқиғаларды басынан өткереді?
2. Өзін ұрыдан арашалаған Масғұтқа қария қандай сый ұсынады?
3. Ақ, сары, қызыл жемістер ненің символы?
4. Масғұт қандай тоқтамға келеді?
5. Қызыл жемісті таңдау себебін қалай түсіндіреді?

6. Қария Масғұтқа қандай бата береді?
7. Поэмада қасиетті сандарға байланысты қандай эпизодтар кездеседі?
8. Хан мен Масғұт неге жынды суды ішуге мәжбүр болады?

Шығарманың мазмұнын меңгерген соң, поэмадағы авторлық ой анықталды. Оқушылар «Тренд талдау» әдісімен түйінді ойдың бүгінгі күндегі өзектілігі мен ертеңгі күнге қажеттілігін зерделеді. Негізгі ойдың шынайы өмірмен байланысын бағамдап, кестеге толтырды.

Кесте - 1.

Поэманың түйінді ойының бүгінгі өзектілігі	Поэманың түйінді ойының ертеңгі қажеттілігі

Көркем шығармадағы кейіпкерлер жүйесін жинақтау мен даралау үшін сабақ басында теориялық ұғымдарды меңгертіп алдық. Сыныпқа «Галереяда ой шарлау» стратегиясымен қабырғаларда ілінген даралау мен жинақтаудың анықтамасын оқып, сабақтың мақсатын анықтау тапсырылды. Оқушылар мұғалім көмегімен даралау мен жинақтау арқылы типтік бейне жасалатынын, екі категория бір-бірімен тығыз байланысты екенін меңгерді. Кейіпкердің мінез ерекшелігін, адами қасиеттерін, азаматтық тұлғасын ашатын үзінділерді анықтады. Масғұт образын жинақтау мен даралау тұрғысынан талдап, баға берді.

Поэманың көркемдік ерекшелігін таныту үшін саралау тапсырмалары ұтымды болды. Білім алушылар қазақ тілінен алған және алдыңғы білімдеріне сүйене отырып, төменде берілген тапсырманы орындай алды.

А деңгейі. Поэмадағы көнерген сөздер мен басқа тілден енген сөздер қатарын толықтырып жазыңдар. Халифа, ...

В деңгейі. Поэмадан тілдің бейнелеу, суреттеу құралдарын, троп, фигура түрлерін анықтап, кестеге толтырыңдар.

Кесте - 2.

Көркемдегіш құралдар	Поэмадан мысал
Теңеу	Сарыны алсаң, дәулетің судай тасар .
Эпитет	Тұщы ұйқы ұйықтай алмай түнде жатып.
Метафора	Жалғанның дәмін бұзып, қауіп қылғызған.
Анафора	Жеті күн жынды болар суын ішкен, Жеті күн өткеннен соң және оңалар.
Эпифора	Бай емен, батыр емен, хан емеспін , Атақты артық туған жан емеспін .

С деңгейі. Шығармадағы көркемдегіш құралдардың орны мен қызметін талдап жазыңдар.

Поэманың құндылықтары «Ассоциативті бірлестік» тәсілімен талданды. «Поэмадағы құндылықтар» деген түйінді сөзге ассоциацияларын (отбасылық, матери-

алдық, тарихи, көркемдік, ұлттық, рухани, жаңашылдық, әділдік, жалпыадамзаттық) жеке жазды. Шағын топтарға бөлініп, құндылықтарды «Гауһарлар иерархиясына» орналастырды. Бұл әдіс топ мүшелерін тапсырманы бірлесе орындауға, ортақ шешімге келуге жұмылдыруымен ерекшеленді деуге болады.

Ұлттық құндылықтардың маңыздылығын контекстермен үндестіру бағытында жеке тұлғаның рухани мүмкіндіктерін ашуға бағытталған тапсырмалар берілді. Мысалы:

Масфұттың ақылдылықтан, дәулеттен бас тартуы мен «Бірінші сөздегі» Абайдың мал бағу, ғылым бағудан бас тартуының қандай үндестігі бар? Ойларыңды тұжырымдап кестеге жазыңдар.

Кесте - 3.

«Бірінші сөз»	«Масфұт» поэмасы
Мал бағу? Жоқ, баға алмаймын. Балалар өздеріне керегінше өздері бағар. Енді қартайғанда қызығын өзің түгел көре алмай тұғын, ұры, залым, тілемсектердің азығын бағып беремін деп, қалған аз ғана өмірімді қор қылар жайым жоқ.	...Пәленшеден бір нәрсе алсақ-ау деп, Тігілер жан біткеннің көзі маған... Жұрт күндер жұрттан артық байлық үшін, Бұлдайды біреу күшін, біреу түсін. Не қылса да, надандар алмақты ойлар, Мал антұрған күйдіріп елдің ішін.
Ғылым бағу? Жоқ, ғылым бағарға да ғылым сөзін сөйлесер адам жоқ. Білгенінді кімге үйретерсің, білмегенінді кімнен сұрарсың?.. Мұңдасып шер тарқатысар кісі болмаған соң, ғылым өзі – бір тез қартайтатұғын күйік. [8]	...Ақылды жан табылмас маған сырлас, Көріне тентек көп надан мойын бұрмас. Әділетсіз, ақылсыз, арсыздарды Көре тұра, көңілде тыныштық тұрмас. Адам дертті болмай ма құса тартып, Тұщы ұйқы ұйықтай алмай түнде жатып...
Үндестігі:	

Сыныптағы қабілетті оқушылар поэмадан алынған ой толғам мен Мемлекет басшысы Қ.К.Тоқаевтың Ұлттық құрылтайдың III отырысында сөйлеген сөзін салыстырып,

өзектілігін зерделеді. Адал еңбек туралы өзіндік көзқарастарын шынайы өмірмен байланыстырып, ой-тұжырым жасай алды.

Кесте - 4.

«Масфұт» поэмасынан үзінді	Қ.К.Тоқаевтың Ұлттық құрылтайдың III отырысында сөйлеген сөзінен үзінді
Еңбексіз мал дәмепек – қайыршылық, Ақылды ерге ар болар ондай қылық. Оны ойларлық бұл күнде адам бар ма? Пайда ойламай қылады кім татулық? [9]	Адал азамат дегеніміз – жақсы қасиеттерге ие болып, адал еңбек ететін және табысқа адал жолмен жететін адам. Яғни, адалдық пен әділдікті бәрінен биік қояды. Озық ойлы ұлт болу үшін бүкіл қоғам сана-сезімін өзгертіп, жаңа құндылықтарды орнықтыруы керек.

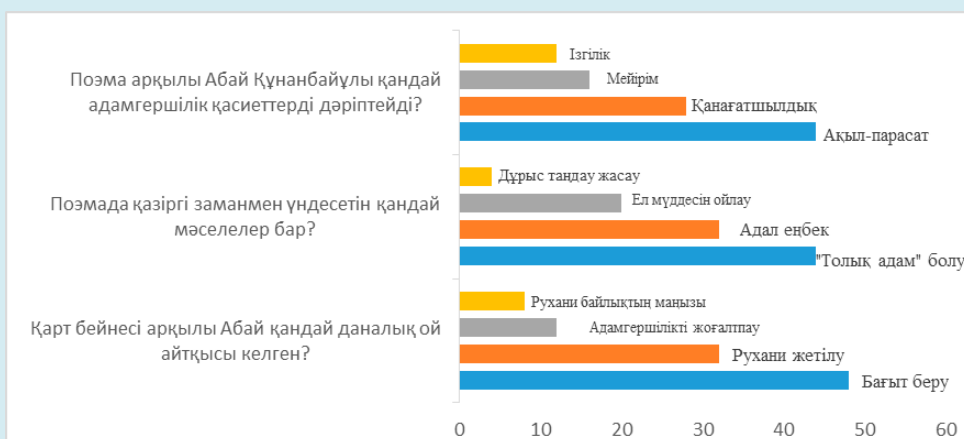
Қорытындылау үшін «Поэмадан қандай өмірлік құндылықтар алдың?» деген сұраққа «Дөңгелек үстел» әдісімен оқушылар өздерінің пікірлерін білдірді. Сондай-ақ «Үзінділермен жұмыс» әдісімен «Өлген мола, туған жер жібермейді, Әйтпесе тұрмас едім осы маңда» деген тармақтардағы көтерілген мәселенің жаңашылдығына баға беруге тапсырма берілді.

Практикада қолдану

Сабақта оқушылар оқу мақсатын толық игеруі үшін пән мұғалімінің оқытудың белсенді әдіс-тәсілдерін сыныптың ерекшелігіне қарай таңдап ала білуі маңызды екені белгілі. Сондықтан да әдебиет сабағында «Масфұт» поэмасын оқыту барысында «Бағытталған оқу», «Тренд талдау», «Галереяда ой шарлау», «Ассоциативті бірлестік», «Гауһарлар иерархиясы», «Үзінділермен жұмыс», «Дөңгелек үстел» сынды

оқытудың белсенді әдіс-тәсілдерін таңдап алдық. Аталған әдіс-тәсілдерді сабақ кезеңдерінде ұтымды қолдана отырып, білім алушылардың поэманы ғылыми негізде талдай алуына қол жеткіздік деп ойлаймыз. Поэманы талдау барысында білім алушылардың жеке қабілеттерін ескере отырып, оларды жаңа білімді өздігінен игеруге бағыттай алдық. Атап айтқанда, оқушылардың поэмадан түйген түйінді ойларын, пікірлерін зерделеу мақсатында шағын сауалнама алынды. Сауалнамаға 25 оқушы қатысты. Сауалнамада білім алушыларға «Поэма арқылы Абай Құнанбайұлы қандай адамгершілік қасиеттерді дәріптейді?»

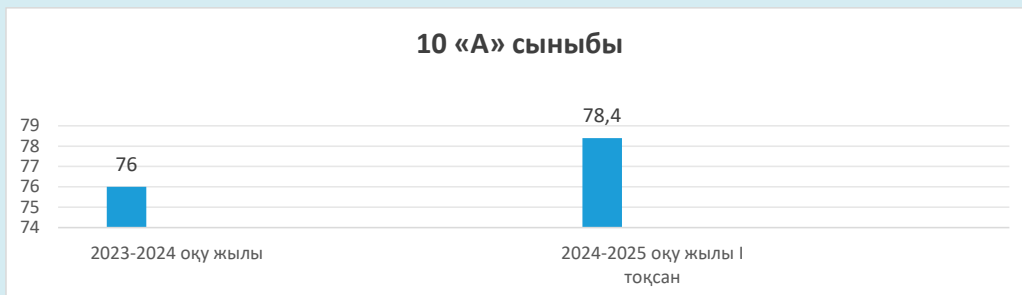
дәріптейді?», «Поэмада қазіргі заманмен үндесетін қандай мәселелер бар?», «Қарт бейнесі арқылы Абай қандай даналық ой айтқысы келген?» деген 3 сұрақ берілді. Бірінші сұраққа білім алушылардың 44%-ы «Ақыл-парасат», 28%-ы «Қанағатшылдық», 16%-ы «Мейірім», 12%-ы «Ізгілік», екінші сұраққа 44%-ы «Толық адам», 32%-ы «Адал еңбек», 20%-ы «Ел мүддесін ойлау», 4%-ы «Дұрыс таңдау жасау», ал үшінші сұраққа 48%-ы «Бағыт беру», 32%-ы «Рухани жетілу», 12%-ы «Адамгершілікті жоғалтпау», 8%-ы «Рухани байлықтың маңызы» деген жауап нұсқаларын таңдаған (1-сурет).

1-сурет. Білім алушылардың сауалнама сұрақтарына жауаптары / %

Күнделікті сабақ барысында жеке тұлғаның тақырыпты игеруін қамтамасыз ететін жеке, жұптық, топтық жұмыстар қолданылды, тақырып бойынша тапсырмалар дайындалды. Алдымызда білім алып отырған оқушыларымыздың ой-өрісі мен зейін-қабілетін жетілдіруге, функционалдық сауаттылығын арттыруға негізделген А,В,С деңгейіндегі (төмен, орта, жоғары) саралау тапсырмаларымен жұмыс жасағанда олардың сабаққа деген қызығушылықтары артқаны байқалды. Мектебіміздегі жа-

ратылыстану-математикалық бағыттағы 10 «А» сыныбының деңгейіне сай танымдық, шығармашылық жұмыстарды ұтымды ұйымдастыру өз нәтижесін берді. Әрі білім сапасының көтерілуіне ықпал етті. Білім алушылар бөлім бойынша жиынтық бағалау мен тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларын сәтті орындай алды. Соның нәтижесінде қазақ әдебиеті пәнінен І тоқсан қорытындысы бойынша білім сапасы алдыңғы оқу жылымен салыстырғанда +2,4%-ға жоғарылады (2-сурет).

2-сурет. Білім сапасы

Ұсыныстар

«Масфұт» поэмасын оқыту әдістемесі бойынша қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдеріне төмендегідей ұсынымдар әзірледік:

1) Сабақты қызықты өткізу үшін цифрлық оқулықтарды қолдану. Бүгінгі таңда «TopIQ.kz» web-платформасында «Алматыкітап», «Ekitap.kz» платформасында «Арман-ПВ», «Oqulyqtar.kz» платформасында «Атамұра» мен «Мектеп» баспаларының цифрлық оқулықтары бар. Соның ішінде «Oqulyqtar.kz» платформасындағы «Атамұра» баспасының жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-сыныпқа арналған «Қазақ әдебиеті» цифрлық оқулығы (А.С.Ақтанова, А.Қ.Жүндібаева, Л.К.Жүмекенова, Ж.Н.Нұрлыбаева) мұғалімге де, оқушыға да, ата-анаға да қолжетімді.

2) Білім алушыларды ақпараттың әртүрлі көздерімен жұмыс жасауға төселдіру. Цифрлық оқулықта «Масфұт» поэмасы бойынша «Тақырыпты өз бетімен меңгеру тапсырмалары» айдарымен оқу мақсаттарына негізделген интерактивті тапсырмалар, мультимедиялық материалдар жеткілікті. Білім алушылар тақырыпқа байланысты тест, сәйкестендіру, «дұрыс»/«бұрыс» сияқты интерактивті тапсырмаларды сабақта да, сабақтан тыс уақытта да орындай алады. «Бейнежазбаны көріп, поэмаға қатысты сұрақтарға жауап бер», «Бейнежазбаны көріп, поэмадағы Масфұт бейнесін кестеге толықтырып жаз» деген тапсырмалар білім алушылар-

дың білімін тереңдетуге, өзін-өзі бағалауына мүмкіндік береді. Тыңдалым дағдыларын дамытып, есте сақтау қабілетіне, есту сезімдеріне әсер етеді, оларды ойлау әрекеттеріне бейімдейді. Интерактивті тапсырмаларды орындауда қателессе, қайталап орындау арқылы қатемен жұмыс жасай алады.

3) Оқулықтағы тапсырмалармен ғана шектеліп қалмай, шығармашылыққа, ізденуге, құндылықтарға негізделген әртүрлі тапсырмалар әзірлеу. Бұндай тапсырмалар оқушылардың сабаққа деген қызығушылықтарын арттыра түсетіні сөзсіз.

4) Абай Құнанбайұлының «Толық адам» ілімі мен «Біртұтас тәрбие» бағдарламасының құндылықтарын сабақпен ұштастыру. Құндылыққа баулу білім алушылардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастырады.

5) Тақырып бойынша жобалау және зерттеу қызметін ұйымдастыру. Шағын зерттеу жұмыстары қосымша ақпараттармен жұмыс жасауға төселдіріп, сабақта алған білімдерін практикада қолдану дағдыларын дамыта түседі. Тақырып бойынша проблемалық мәселеге қатысты өзіндік көзқарастары пен пікірлерін қалыптастырады.

Қорытынды

Абайдың шығармалары қаншама ғасыр өтсе де құндылығын жоғалтпайтыны сөзсіз. Өйткені Абай Құнанбайұлының шығармаларында көтерілген әлеуметтік

мәселелер бүгінгі таңда да өзекті. Ақынның ғибраты мол рухани мұрасының тәрбиелік мәнін терең талдау, өлеңдері мен қарасөздеріндегі, поэмаларындағы ой-тұжырымдардың бүгінгі күнмен үндестігін ұрпақ санасына сіңіре білу, Абай мен өскелең ұрпақты уақыт тоғысында байланыстыру ұстаздар қауымынан тынымсыз еңбектенуді, үздіксіз ізденуді талап етеді. Өскелең ұрпақтың ой-өрісін кеңейтуде, оларды рухани тұрғыдан дамытуда Абайдың әдеби мұраларының ықпалы мен әсері қашан да орасан зор.

Хакім Абайдың рухани құндылыққа толы шығармаларының идеялық ой түйінін қазіргі жас өркеннің санасына сіңіре білу үшін әдебиетші ұстаздар күнделікті сабағын түрлендіре оқыта білгені, әр сабақтың өзіне лайық түрін іздей білгені жөн. Сабақ кезеңдеріне лайықты белсенді оқу әдістерін ұтымды қолдана отырып оқу мақсаттарының орындалуына барынша қол жеткізуді үнемі басты назарда ұстау керек. Білім алушыларға берілетін тапсырмалар олардың таным көкжиегін кеңейтуге, ақыл-ой белсенділігін қалыптастыруға, өз көзқарастарын басқалардың көзқарастарымен салыстыра білуге, бір-бірімен ақпарат алмасуға, еркін ойлау мен мотивация беруге бағытталуы керек. Сонда ғана алдымызда білім алып отырған жас ұрпақтың өзіндік «менін» қалыптастыра аламыз. Бұл – ұстаздар қауымына жүктелген талаптардың бірі әрі бірегейі.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Тоқаев Қ.К. Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан (қазақ, ағылшын, араб, испан, қытай, орыс, француз тілдерінде). – Нұр-сұлтан: Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2020. – 114 б.
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығына 3-қосымша Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты
3. Тамарченко Н. Д. Теория литературы в 2х т. Т. 2 / Н. Д. Тамарченко. – М.: Академия, 2004. – 368 с.
4. Федотов О. И. Основы теории литературы: в 2 ч. / О. И. Федотов. – М.: Владос, 2003. – 240 с.
5. Буслаев Ф.И. Преподавание отечественного языка [Электронный ресурс] // Программа русского языка и словесности. Режим доступа: http://az.lib.ru/b/buslaew_f (дата обращения 20.04.2025)
6. Никкарева Е. В. Проблема изучения лиро-эпических жанров в средней школе // Взаимодействие вуза и школы в преподавании отечественной литературы: Художественный текст как предмет изучения в школе и вузе материалы III всероссийской научно-практической конференции, посвященной 1000-летию Ярославля и Году учителя. Ярославский государственный педагогический университет им. К.Д. Ушинского; Науч. ред.: И. Ю. Лученецкая-Бурдина. – 2010. – С. 107-117 с.
7. Бітібаева Қ.О. Әдебиетті оқытудың инновациялық әдістемесі, технологиясы. – 2-бас. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 287 б.
8. Құнанбайұлы Абай (Ибраһим). Шығармаларының екі томдық толық жинағы. – Алматы: Жазушы. – Т.2: Өлеңдер мен аудармалар. – 2005 – 336 б.
9. Қазақ әдебиеті: Жалпы білім беретін мектептің жаратылыстану-математикалық бағытымен оқитын 10-сынып оқушыларына арналған оқулық/ Ақтанова А.С, А.Қ.Жүндібаева, Л.К.Жүмекенова. – Алматы: Атамұра, 2019. – 160 б.

● МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ПОЭМЫ АБАЯ КУНАНБАЕВА «МАСГУТ»

Нурлыбаева Ж.Н., Сейтказина Б.Б.

КГУ «Средняя общеобразовательная школа № 16 имени Толеубая Аманова» отдела образования города Семей управления образования области Абай

Аннотация. В статье «Обучение поэме Абая Кунанбаева «Масгут»» представлена методика преподавания поэмы Абая Кунанбаева «Масгут» в общеобразовательных школах. В контексте обновленного содержания образования рассматриваются сюжетно-композиционные особенности поэмы, ее тема и основная идея, система образов, языковые средства произведения, стиль автора, а также методы литературно-теоретического анализа. Кроме того, уделяется внимание новым активным методам и приемам обучения, применяемым при изучении поэмы Абая. Также обсуждаются подходы к разработке заданий, соответствующих учебным целям типовой учебной программы по предмету «Казахская литература» в рамках обновленного содержания. Описана методика использования разнообразных заданий, направленных на развитие познавательных и творческих способностей учащихся, а также на формирование навыков применения полученных знаний в реальной жизни.

Ключевые слова: поэма, композиция, образ, стиль автора, ценности, активные методы и приемы.

● **TEACHING ABAI KUNANBAEUL'S POEM «MASGUT»**

Nurlybayeva Z.N., Seitkazina B.B.

«№16 Toleubai Amanov General Secondary School» Municipal State Institution, Semey city

Abstract. The article titled «Teaching Abai Kunanbayuly's poem «Masgut» presents the methodology for teaching Abai Kunanbayuly's poem «Masgut» in general secondary schools. Within the framework of updated educational content, the article explores ways to introduce students to the poem's plot-compositional features, themes and central ideas, system of imagery, linguistic devices, and the author's style, as well as methods of literary-theoretical analysis. The article also highlights innovative and active teaching methods applicable to the teaching of Abai's poem. Furthermore, it discusses the development of tasks aligned with the learning objectives of the updated standard curriculum for the subject «Kazakh Literature». It shares the methodology for diversifying and using tasks that enhance learners' cognitive and creative abilities, and foster their capacity to apply acquired knowledge in real-life contexts.

Keywords: poem, composition, imagery, author's style, values, active teaching methods.

FTAMP 14.07.01

ЗАМАНАУИ ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ОҚУ ПРОЦЕСІНЕ КІРІКТІРУ ЖОЛДАРЫ

Оразбекова Г.А.,

Астана қаласы әкімдігінің «Әдістемелік орталығы», Астана қ.

Аштаева Г.М.,

Астана қаласы әкімдігінің «№71 мектеп-лицей» ШЖҚ МКК, Астана қ.

Абильдина Д.К.,

Астана қаласы әкімдігінің Ақселеу Сейдімбек атындағы №54 мектеп-лицей, Астана қ.

Кунафина Д.А.

Астана қаласы әкімдігінің Бейімбет Майлин атындағы №52 мектеп-гимназия, Астана қ.

Аңдатпа.

Бұл мақалада қазақтың ұлттық ойындарын цифрлық технологиялар арқылы жаңғыртудың маңыздылығы мен мүмкіндіктері қарастырылады. Зерттеу жазбасында заманауи цифрлық платформаларда ұсыну арқылы жас ұрпақтың қызығушылығын арттыру, мәдени мұраны сақтап қалу және кеңінен насихаттау жолдары сипатталады. Зерттеу барысында ұлттық ойындарды мобильді қосымшаларға енгізу, геймификация әдістерін қолдану және виртуалды шындық платформаларын пайдалану мәселелері зерделенді. Ұлттық ойындарды цифрлық технологиялар арқылы жаңғыртып, оларды білім беру процесіне енгізу әдістері, тәсілдері мен жолдары туралы ұсыныстар айтылады.

Мақала білім беру ұйымдары директорының оқу ісі, тәрбие жұмысына жауапты орынбасарлары, барлық санаттағы педагогтер мен сынып жетекшілері, сол сияқты әдіскерлер үшін пайдалы болады деген үміттеміз.

Түйінді сөздер:

ұлттық ойындар, цифрлық технологиялар, виртуалды шындық, интерактивті білім беру, мобильді қосымшалар.

Кіріспе

Ұлттық ойындар – халықтың мәдени-тарихи мұрасын сақтаудағы маңызды институттардың бірі. Қазіргі заманда оқушылардың цифрлық технологиялар мен гаджеттерге деген қызығушылығының өсуі айқын байқалып отыр. Жаһандану контекстінде ұлттық дәстүрлі ойындарды сақтау және оларды білім беру үдерісіне кіріктіру стратегиялық маңызға ие. Бұл жағдай ұлттық ойындарды оқушылардың

физикалық, интеллектуалдық және рухани дамуына тиімді әсер ететін заманауи әдіс-тәсілдер арқылы қолдану қажеттілігін туғызады. Осы ретте ұлттық ойындарды қазіргі цифрлық шешімдер арқылы жаңғырту олардың білім беру жүйесіндегі қолданыс ауқымын кеңейтеді.

Ұлттық ойындарды цифрлық технологиялар негізінде трансформациялау олардың қазіргі заман талаптарына сай келуін қамтамасыз етеді. Білім беру процесінде

оларды тиімді пайдалану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, оқу мотивациясын көтеруге ықпал етеді. Осы тұрғыдан қарағанда, ұлттық ойындарды цифрландыру қоғамдағы мәдениетті сақтау мен жаңа буынға жеткізудегі өзекті мәселе ретінде қалыптасуда. Оқушыларды ұлттық мәдени мұрамен таныстыруды заманауи технологиялармен үйлестіру – қазіргі күн тәртібіндегі өзекті мәселе.

Зерттеудің мақсаты – білім беру үдерісінде цифрлық платформалар мен ойындық технологиялар арқылы ұлттық ойындарды енгізудің әдіснамалық негіздерін зерттеу. Осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылды:

- ▶ мектеп бағдарламасына ұлттық ойындарды кіріктіру жолдарын анықтау;
- ▶ ұлттық ойындар арқылы оқытудың тиімділігін талдау;
- ▶ оқу үдерісіндегі ұлттық ойындардың функционалдық рөлін және педагогикалық мәнін айқындау.

Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары (МЖМБС) бойынша ұлттық ойындарды білім жүйесіне енгізу Қазақстан Республикасының білім саясатына сәйкес жүзеге асырылуы тиіс. Бастауыш, негізгі және жалпы орта білім беру стандарттарында ұлттық ойындардың мәдени-танымдық, тәрбиелік және дене тәрбиесін дамытудағы маңызы ерекше атап өтілген. Атап айтқанда, «Дене тәрбиесі» және «Музыка» оқу пәндерінің бағдарламаларында ұлттық ойындарды қолдану арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыру мақсаты көрсетілген.

Қазақстан Республикасы Білім беру стандартының 2-тарауы 7-тармақшасына сәйкес, дене шынықтыру салауатты өмір салтын қалыптастыруды, денсаулыққа саналы қарым-қатынасты дамытуды, қауіпсіз өмір сүру дағдыларын игеруді көздейді. Білім стандартында ата-аналардың балалардың физикалық дамуына қолдау көрсетуі, негізгі қимыл-қозғалыс дағдыларын меңгеру, мәдени-гигиеналық іс-әрекеттерді қалыптастыру, дене қабілеттерін

жетілдіру, сондай-ақ ұлттық және спорттық ойындар арқылы шығармашылық пен ынтымақтастық қабілеттерін дамыту талап етіледі [1].

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының 2024-2025 оқу жылына арналған әдістемелік нұсқаулығында айтылғандай: «Білім беруде ойындық элементтерді пайдалану оқушылардың назарын сабаққа аударуға және оқу мотивациясын арттыруға ықпал етеді. CodeCombat, Scratch, Kahoot т.б. цифрлық платформалар бағдарламалау, алгоритмдік ойлау және басқа да заманауи дағдыларды дамытуға бағытталған интерактивті тапсырмалар ұсынады. Бұл құралдар оқушылардың жетістіктерін мониторингілеуге және жеке түрде қолдау көрсетуге мүмкіндік береді» [2].

Мектеп пәндерінің үлгілік оқу бағдарламаларында (ҮОБ) ұлттық ойындардың тәрбиелік және білім беру мақсаттары белгіленген. «Дене тәрбиесі» оқу пәнінің шеңберінде асық ату, тоғызқұмалақ, көкпар сияқты дәстүрлі ойындарды енгізу жоспарланған. «Қазақстан тарихы», «Қазақ тілі», «Қазақ әдебиеті» оқу пәндері, жаратылыстану бағытындағы пәндері мен элективті курстарда ұлттық ойындардың мәдениет пен ұлттық сананы қалыптастырудағы орны қарастырылған.

Бастауыш сыныптарда мультимедиялық құралдарды пайдалану оқытудың тиімділігін арттыратын көпкомпонентті жүйе ретінде қарастырылады. Бұл сурет, анимация, дыбыс және графикалық элементтерді біріктіретін инновациялық әдіс [3]. Оқу мотивациясын қалыптастыруда ойындық механикаларды (ойын элементтері мен құрылымдарын оқыту процесіне кіріктіру) қолдану елеулі рөл атқарады. Дидактикалық ойындар – оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың тиімді тәсілі. Ойын жағдайына енгізілген баланың оқуға деген қызығушылығы күрт өседі, ал материалды меңгеру сапасы жақсарады. Бастауыш сынып оқушылары қиял мен жарыс сипатындағы тапсырмаларды ұнатады, сондықтан оқу үдерісін ойын элементтерімен байланыстыру олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Отандық ғылыми әдебиеттерде ұлттық ойындардың педагогикалық әлеуеті кеңінен талданған. Ғалымдар Қ.Жарықбаев пен С.Қалиевтің зерттеулерінде ұлттық ойындардың қазақ халқының рухани-тәрбиелік дәстүріндегі орны ашылады. Олар аталған ойындарды патриотизм, жауапкершілік және ынтымақтастық сияқты құндылықтарды тәрбиелеу құралы ретінде қарастырады. С.Мұхтарованың еңбектерінде ұлттық ойындарды заманауи білім беруге бейімдеу мәселелері, соның ішінде цифрлық технологиялармен интеграциялау қажеттілігіне баса мән берілген. Дене шынықтыру сабақтарында асық ату, тоғызқұмалақ, қыз қуу сияқты ойындардың психологиялық-физиологиялық тиімділігі дәлелденген. О.Сәтбаеваның зерттеулерінде ұлттық ойындарды виртуалды форматта ұсыну әдістемесі ұсынылса, Б.Жұмаділдаев цифрлық платформалар арқылы интеллектуалды ойындарды (мысалы, тоғызқұмалақ) насихаттау жолдарын зерттеген.

XX ғасырдың белгілі орыс психологтары Л.С. Выготский пен Д.Б. Эльконин ойынның әлеуметтік-педагогикалық мәнін терең талдаған. Л.С. Выготскийдің пікірінше, ойын – баланың әлеуметтік әрекеттерді меңгеруінің маңызды тетігі [4]. В.С. Кукушин ойынды «іс-әрекеттің әлеуметтік тәжірибесін қайта жасауға бағытталған формасы» деп анықтайды [5].

Демек, ұлттық ойындарды цифрлық шешімдер арқылы орта білім беру жүйесіне енгізу – ұлттық мәдениетті сақтау мен жаңа технологияларды пайдалануды үйлестіруге бағытталған кешенді мақсат.

Әдістеме

Цифрлық технологиялар – заманауи білім беру мен тәрбиелеудің маңызды құрамдас бөлігіне айналды.

Ұлттық ойындарды цифрлық технологиялар арқылы жаңғырту – қазіргі заманның талабына сай білім беру мен мәдениет салаларында қолданылатын перспективалық бағыттардың бірі. Бұл процесс оқушылар мен жастардың қызығушылығын арттыруға, ұлттық құндылықтарды сақтау мен дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен

қатар балалар мен жасөспірімдерді ұжымшылдыққа, тапқырлыққа және шыдамдылыққа тәрбиелейді.

Орта білім беру жүйесінде ойын технологиясы оқу-тәрбие процесінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде кең қолданыс табады. Ойын әдістері арқылы жеке тұлғаның өзін-өзі басқару қабілеті дамып, оның әлеуметтік және когнитивтік дамуына қолайлы жағдай жасалады. Ойын – баланың танымдық қызығушылығын ұйымдастыратын мәдени-стратегиялық кеңістік ретінде қарастырылады.

Ойын әдісі оқушының жеке психологиялық ерекшеліктерін, мінез-құлық моделін тереңірек талдауға мүмкіндік береді. Ойын процесінде баланың эмоционалды жауаптары, әрекеттері және өзара әлеуметтік қарым-қатынасы байқалады, бұл педагогке оқушының даму деңгейін жан-жақты бағалауға көмектеседі.

Ойын әрекеттері оқушылардың жауапкершілік сезімін арттырады, ұйымдастырушылық дағдыларын қалыптастырады. Топтық ойындар арқылы оқушылар өздерінің әлеуметтік рөлдерін анықтайды, топтық мақсатқа қол жеткізу үшін өз үлестерін қосады. Бұл процесте балалар бауырмалдық, жанашырлық, ізеттілік, үлкендерге сыйластық, кішілерге қамқорлық сияқты құнды қасиеттерді игеріп, өзара қарым-қатынастарын жетілдіреді. Сонымен қатар ойын әдісі арқылы оқу материалы жеңіл меңгеріледі, оның тереңдігі артады, ал білім ұзақ мерзім оқушының жадында сақталады. Ойын элементтері оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, оларды белсенді ете түседі.

Зерттеуші ғалымдар ойынды үйрету әдісінің ерекше түрі деп есептейді. Оның себебі ойын мәжбүрлеу емес, баланың еркін және ішкі мотивациясын қолданады, оқушылардың тапсырмаларды ойын формасы арқылы шешуіне мүмкіндік береді, жаңа ұғымдарды меңгерту үшін ойын құралдарын пайдаланады және үйрету мен үйренуді жарыс түрінде ұйымдастырады.

Ойын әрекет ретінде келесі құрылымдық компоненттерден тұрады:

- ▶ мақсат қою – ойынның нақты нәтижесін анықтау;
- ▶ жоспарлау – ойын процесін стратегиялық түрде ұйымдастыру;
- ▶ мақсатты іске асыру – ойын түріндегі тапсырмаларды орындау арқылы мақсатқа жету;
- ▶ нәтижелерді талдау – ойын барысындағы өзін-өзі бағалау және рефлексия.

Жоғарыда аталған кезеңдер арқылы оқушы өзінің субъектілік қасиеттерін толық көрсете алады, бұл оның тұлға ретінде дамуына ықпал етеді.

Демек, ойын әдісі орта білім беруде оқушылардың когнитивтік, эмоционалды және әлеуметтік дамуына ықпал ететін тиімді педагогикалық құрал ретінде маңызды рөл атқарады. Оның арқасында білім алушылар материалды терең меңгереді, жауапкершілік пен ұжымдық қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырады, сонымен қатар оқуға деген мотивациясын арттырады.

Зерттеулер нәтижесі көрсеткендей, ойын педагогикалық мәдениеттің күрделі феномені ретінде келесі негізгі қызметтерді атқарады:

1. Әлеуметтендіру қызметі. Ойын – баланың жалпыадамзаттық құндылықтар мен әртүрлі этномәдени дәстүрлерді игеруіне қолайлы орта құрайды. Ол ұлттық және интернационалдық сипатта болуымен бірге, азаматтық қасиеттерді қалыптастырудың тиімді әдісі ретінде танылады.
2. Өзін-өзі көрсету қызметі. Ойын балаға адамзаттық тәжірибе аясында өзінің мүмкіндіктерін ашады. Бұл процесс бір жағынан өмірлік қиындықтарды модельдеуге, екінші жағынан жеке тәжірибедегі қалыптасқан олқылықтарды анықтауға жағдай жасайды.
3. Қатысымдық қызметі. Ойындық әрекет баланың шынайы әлеуметтік қатынастарға енуі үшін күрделі коммуникативтік кеңістік құрады. Бұл қызмет оның әлеуметтік дамуының маңызды

факторы болып табылады.

4. Диагностикалық қызметі. Ойын педагогке оқушының интеллектуалдық, шығармашылық, эмоционалдық салалардағы даму деңгейін бағалауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар ойын баланың өз мүмкіндіктерін объективті түрде бағалай алатын өзіндік рефлексия аймағы ретінде қызмет етеді.
5. Емдік қызметі. Ойын құралы ретінде қарым-қатынас, оқу процесі және мінез-құлықтағы әртүрлі проблемаларды жеңуге ықпал етеді. Бұл қызмет психологиялық-педагогикалық түзету жұмыстарында кеңінен қолданылады.
6. Түзеу қызметі. Ойын тұлғалық құрылымға жағымды әсер ету арқылы оның дамуындағы қалыптасқан кемшіліктерді жұмсақ әдіспен түзетуге мүмкіндік береді.
7. Дамытушылық қызметі. Ойын әрекеті – баланың барлық даму салаларын (зияткерлік, эмоционалды, әлеуметтік) үйлесімді түрде дамытудың маңызды құралы. Бұл процесте баланың танымдық белсенділігі мен шығармашылық қабілеттері жетіледі.

Педагогикалық ойындардың басқа ойын түрлерінен негізгі айырмашылығы анықталып қойылған оқыту мақсаттарына бағытталғандығымен, педагогикалық нәтижемен және оқу-танымдық бағыттылығымен сипатталады.

Сабак процесінде ойын элементтерін қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады, зияткерлік қабілеттерді (сыни ойлау, тапқырлық, шешім қабылдау) дамытады және теориялық білімді практикалық іс-әрекетпен ұштастырады. Сонымен қатар ойын баланың танымдық қызығушылығын арттыратын, рухани әлемін байытатын қуатты педагогикалық құрал ретінде танылады.

Ойын процесінде мұғалімнің рөлі оқушылардың шығармашылық іс-әрекетін шектемей, ұжымдық қарым-қатынасты дамытуға бағытталған болуы қажет. Мұндай жағдайда педагог достық қарым-қаты-

насты қалыптастырады, рөлдік ойындар арқылы әлеуметтік дағдыларды жетілдіреді және оқушылардың өздерінің мүмкіндіктерін ашуына жағдай жасайды.

Жаратылыстану және әлеуметтік-гуманитарлық пәндер циклінде, соның ішінде «Кәсіпкерлік және бизнес негіздері» сияқты элективті курста келесі ойындық технологияларды қолдану тиімділігі дәлелденген. Атап айтқанда, олар: рөлдік ойындар, іскерлік-өндірістік жағдаяттар, кейс-стади әдісі, интеллектуалды ойындар (брейн-ринг, блиц-ойындар) және т.б. ойын әдістері.

Аталған ойын әдістері оқушылардың тұлғалық құзыреттілігін қалыптастыруға және теориялық білімді практикалық іс-әрекетпен ұштастыруға жағдай жасайды.

Блиц оқу ойындары – білім алушылардың нақты біліктері мен дағдыларын қысқа мерзімдік формада дамытуға бағытталған интерактивті әдіс ретінде танылады. Бұл әдістемелік тәсілдің ерекшелігі – оқушыларға ойынның жалпы нобайы мен тапсырмалары ғана ұсынылып, олардың өздігінен шешім қабылдау қабілеттерін дамытады. Ойыннан кейінгі рефлексиялық кезең аса маңызды рөл атқарады, өйткені бұл кезеңде білім алушылар өздерінің ойын тәжірибесін талдап, ой-пікірлерін жазбаша түрде бекітеді.

«Шындық детекторы» ойынының концепциясы білім алушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған. Ойынның алгоритмі: бір оқушыға 8–10 сұрақ қойылады. Ол барлық сұрақтарға шынайы жауап беріп, тек біреуіне ғана жалған ақпарат береді. Қалған топ мүшелері қай жауаптың өтірік екенін анықтауға тырысады. Бұл әдіс «Жаһандық құзыреттер» курсының «Тауар айналымы мен жарнама» тақырыбында тиімді қолданылды. Ойынның мақсаттары: білім алушылардың өз ойын дәлелдеу дағдыларын қалыптастыру, пәнге деген қызығушылықты арттыру, өзін-өзі басқару және жауапкершілік сезімін дамыту. Нәтижесінде оқушылардың мәселелерді талдау қабілеті артады, өз пікірін дәйектейді, пәнге деген оң көзқарасы пайда болады. Сонымен қатар

өндіріс тақырыбына арналған оқушылардың практикалық мәселелерді шешуге бағыттап, топтық қарым-қатынасты дамытады және коммуникациялық дағдыларды жетілдіреді. «Жаһандық құзыреттер» курсының «Қаржылық сауаттылық» тарауында өндірістік ойындардың тиімді үлгісі ретінде несие беру процесін модельдеу қарастырылады. Оқушылар несие беруші мен несие алушы рөлдерінде өздерін сынайды, келісім-шарттарды толтыру тәжірибесін алады, шешім қабылдау стратегияларын жетілдіреді. Нәтижесінде оқушылардың кәсіби тұрғыдан ойлау қабілеті дамиды, құжаттармен жұмыс істеу дағдылары қалыптасады және топтық шешімдерді қабылдау қабілеті артады.

«Брейн-ринг» – білімдерін тереңдетуге арналған интеллектуалды ойын форматы. Ұйымдастыру ерекшеліктері: топ 5-7 оқушыдан құралады. Сұрақтар деңгейлеп орналастырылады: 1-деңгей – дайындықсыз жауап беруге арналған; 2-деңгей – 3-5 минут ойлану уақыты қажет; 3-деңгей – 7-10 минутты талдауды талап етеді. Жеңімпаз – ең көп фишка жинаған топ аталады.

Асық ату – қазақ халқының дәстүрлі ойыны, балалардың зейін қабілетін, дәлдігін және шапшаңдығын дамытуға көмектеседі. Бұл ойынды цифрлық технологиялар арқылы ұйымдастыру оқушылардың қызығушылығын арттырады және ойын тәжірибесін байытады. Ойынды ұйымдастыру үшін әртүрлі цифрлық платформаларды пайдалануға болады. Мобильді қосымшалар («Асық Game» сияқты), онлайн платформалар (Kahoot, Quizizz) және VR технологиялары ойынды жаңа деңгейге көтереді. Ойын процесінде алдымен ережелерді түсіндіру, содан кейін цифрлық демонстрация жасау қажет. Оқушыларды топтарға бөліп, виртуалды ортада ойнату арқылы олардың белсенділігін арттыруға болады. Бұл әдісті білім беру жүйесіне де қолдануға болады. STEM пәндерімен байланыстырып, интерактивті сабақтар өткізу, әлеуметтік желілер арқылы насихаттау тиімді нәтиже береді. Тоғызқұмалақ сияқты логикалық ойындарды математика сабақтарында қолдану, инженерлік жобалар жасау мүмкін.

Осылайша, ұлттық ойындарды заманауи технологиялармен үйлестіру – дәстүр мен инновацияны біріктірудің тиімді әдісі болып табылады.

Демек, ойын – қоғамдық тәжірибені игеру мен қайта құрудың тиімді құралы. Оның арқасында тұлғаның өзін-өзі басқару қабілеті дамиды, коммуникациялық дағдылар қалыптасады және кәсіби құзіреттілігі артады.

Ұлттық ойындарды цифрландырудың негізгі артықшылықтары:

- ▶ жас ұрпақтың қызығушылығын оятады;
- ▶ ұлттық мәдениетті сақтауға ықпалдасады;
- ▶ оқу процесін қызықты етеді;
- ▶ баршаға қолжетімді білім беруді қамтамасыз етеді.

Ұлттық ойындарды цифрлық технологиялар арқылы жаңғыртудың жолдары:

1. Мобильді қосымшалар жасау.

Мобильді ойындар мен қосымшалар қазіргі жастардың өмірінде ерекше орын алады. Ұлттық ойындарды мобильді платформаға енгізу – бұл ойындардың цифрлық форматта қайта жандануының бір тиімді жолы. Мысалы, «Тоғызқұмалақ» немесе «Асық ату» сынды ойындарды Android немесе iOS жүйесіне негізделген қосымшалар ретінде жасап шығару. Осы мақсатқа жету үшін келесі қадамды жасау керек: ұлттық ойындар ережелері мен ерекшеліктерін толық зерделей талдап, ойынның графикасын, интерфейсін және дизайн элементтерін әзірлеп, дыбыстар мен визуалдарды ұлттық нақыштарға сәйкестендіріп, пайдаланушыларға ыңғайлы етіп ойынның қолданушы интерфейсін жасау және оны тестілеуден өткізу керек.

Осы тәсіл арқылы оқушылар мен жастар ұлттық ойындарды үйреніп, күнделікті өмірде қолдана алады. Мобильді қосымшалар ұлттық ойындардың танымалдылығын арттырып, ойын барысында ұлттық мәдениетті дәріптеуге ықпал етеді.

2. Виртуалды және толықтырылған шындық (VR/AR) технологиялары.

Осы технологиялар арқылы ұлттық ойындарды шынайы өмірде ойнау мүмкіндігін цифрлық әлемде қайта жасайды. Мысалы, «Асық ату» ойынын толықтырылған шындық технологиясын пайдалана отырып жасауға болады. Ол үшін келесі қадамды жүргізу керек: ұлттық ойындарға арналған виртуалды орта құру, ойынға арналған интерактивті элементтер әзірлеу және AR технологиясын қолданып, ойынның шынайы өмірде қалай көрінетінін көрсету (мысалы, камера арқылы асықтардың ату процесін көрсету). Нәтижесінде оқушылар мен жастар ұлттық ойындарды виртуалды әлемде көріп, оларды тәжірибеде ойнап көре алады. Бұл әдіс ұлттық ойындардың ережелері мен мәнін қызықты және интерактивті жолмен жеткізуге мүмкіндік береді.

3. Онлайн платформа құру.

Ұлттық ойындарды үйренуге және оларды ойнауға арналған арнайы онлайн платформа құрылады. Аталған платформа ұлттық ойындардың тарихын, ережелерін, нұсқаулықтары мен бейне сабақтарын қамтиды. Атқаратын қадамдары: ойындар туралы мәліметтерді жинақтау және олардың ережелерін толық сипаттау, ұлттық ойындарды ойнау үшін көп пайдаланушыға арналған онлайн ойындар жасау және білім беру мақсатындағы видео материалдар, инфографикалар және онлайн тесттер дайындау керек. Бұл тәсіл оқушылар мен мұғалімдерге ұлттық ойындарды үйренудің интерактивті жолын ұсынады. Оқушылар өз бетімен ойындармен танысып, оларды виртуалды түрде ойнауға мүмкіндік алады.

4. Геймификацияланған оқу бағдарламалары.

Білім беру жүйесіне ұлттық ойындар арқылы геймификация элементтерін енгізу керек. Ұлттық ойындар сабақтарда немесе үйірмелерде интерактивті түрде пайдаланылып, оқу үрдісін жандандырады. Негізгі атқаратын қадамдары: сабақ барысында ұлттық ойындарды қолдану арқылы оқушыларды ынталандыру, әр ойынға байланысты тапсырмалар мен ойын негізінде марапаттар беру жүйесін құру, оқушылардың білімін ұлттық ойындар арқылы тексеру әдістерін енгізу керек.

Күтілетін нәтижесі оқушылардың оқуға деген қызығушылығы артып, ұлттық ойындар арқылы олардың танымдық және шығармашылық қабілеттері дамиды.

Практикада қолдану

Астана қаласы гимназия-мектептерінде ұлттық ойындарды цифрлық технологиялар арқылы білім беру жүйесіне енгізудің тиімділігін бағалау бойынша зерттеу жүргізілді. Аprobация барысында бірнеше маңызды міндеттер айқындалды. Атап айтқанда, ұлттық ойындарды цифрлық ортада оқытудың педагогикалық тиімділігін анықтау, оқушылардың жаңа форматтағы ойындарға деген қабылдауын бағалау және интерактивті технологиялардың мәдени мұраны сақтауға ықпалын зерделеу.

Зерттеу жұмысына жалпы саны 100 оқушы қатысты, олардың қатарына 5-11 сынып аралығындағы білім алушылар енді. Оқушылар екі негізгі топқа – эксперименттік (60 оқушы) және бақылау (40 оқушы) топтарына бөлінді. Эксперименттік топпен жұмыс барысында «Цифрлық тоғызқұмалақ» атты мобильді қосымшасы, AR технологиясына негізделген «Асық ату тренажері» және «Ұлттық ойындар энциклопедиясы» атты веб-платформа қолданылды.

Аталған цифрлық ресурстар оқушылардың білім алу үдерісіне айтарлықтай оң әсер еткенін зерттеу нәтижелері айғақтайды. Атап айтқанда, «Цифрлық тоғызқұмалақ» қосымшасын пайдаланған оқушылардың 90%-ы логикалық ойлау қабілетінің артқанын байқадық. Ал AR тренажері оқушылардың 85%-ы үшін қызықты әрі пайдалы құрал ретінде бағаланған. Сонымен қатар энциклопедия платформасы оқушылардың 92%-ына ұлттық мәдениет туралы білім алуды жеңілдеткен.

Салыстырмалы талдау нәтижелері бойынша, эксперименттік топтағы оқушылардың ұлттық ойындарға деген қызығушылығы 30%-ға артқаны байқалды. Ақпаратты түсіну және есте сақтау деңгейі 25%-ға жақсарған. Бұдан өзге, оқушылардың 95%-ы цифрлық форматты дәстүрлі әдістермен салыстырғанда анағұрлым тиімді деп таныған. Кері байланыс нәтижелері де бұл тұжырымдарды нақтылай

түседі. Атап айтқанда, оқушылардың 87%-ы цифрлық форматтағы оқу процесін қызықты деп бағаласа, 92%-ы мобильді қосымшалардың қолдануға ыңғайлы екенін атап өткен. Сонымен қатар, AR технологиясы ұлттық ойындарды меңгеруде жаңа мүмкіндіктерге жол ашқан.

Жалпы, аprobация нәтижелері ұлттық ойындарды цифрлық форматта ұсыну білім беру жүйесінде тиімді іске асырылуы мүмкін екенін дәлелдеді.

Ұсыныстар

Мектеп педагогтері мен әдіскерлерге ұлттық ойындарды оқу процесіне кіріктіру барысында келесі ұсыныстарды қарастыруға болады:

1. Ұлттық ойындарды оқу бағдарламасына бейімдеу. Ұлттық ойындарды сабақтарға енгізу үшін оларды пәндермен үйлестіру маңызды. Мысалы, дене шынықтыру сабақтарында «Асық ату», «Қыз қуу» сияқты ойындарды қолдану арқылы оқушылардың физикалық дамуына ықпал етуге болады. Бұл әдіс оқушылардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттырады және сабақты қызықты етеді.
2. Іс-шаралар мен жарыстар ұйымдастыру. Ұлттық ойындарды насихаттау үшін мектеп ішінде және аудандық деңгейде турнирлер өткізген жөн. Мысалы, «Тоғызқұмалақ», «Асық ату» сияқты ойындар бойынша жарыстар ұйымдастыру оқушылардың қатысу белсенділігін арттырады. Мұндай іс-шаралар тек қана спорттық дағдыларды дамытпай, сонымен қатар ұлттық рухты нығайтады.
3. Цифрлық технологияларды интеграциялау. Заманауи оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін ұлттық ойындарды цифрлық форматта ұсынуға болады. Мысалы, «Тоғызқұмалақ» немесе «Асық ату» ойындарын мобильді қосымшалар арқылы ойнату, онлайн жарыстар ұйымдастыру оқушылардың белсенділігін арттырады. Бұл әдіс оқу үрдісін интерактивті етеді және үйренуді ойын арқылы жеңілдетеді.

4. Геймификация элементтерін қолдану. Сабақтарды қызықты ету үшін ұлттық ойындар негізінде геймификация әдістерін қолдануға болады. Мысалы, оқушылардың жетістіктерін «үздік ойыншы», «шебер асықшы» сияқты атақтармен марапаттау, балдық жүйе енгізу олардың мотивациясын арттырады. Бұл тәсіл сабақтардың сапасын көтереді және оқушыларды белсенді қатысқа ынталандырады.
5. Ата-аналармен бірлескен жобалар жүргізу. Ұлттық дәстүрлерді сақтауда ата-аналардың қатысуы маңызды. Олармен бірлесіп ойын кештерін, отбасылық жарыстарды ұйымдастыру ұлттық рухты нығайтады және ұрпақтар арасындағы байланысты күшейтеді. Мысалы, «Ата-баба ойындары» атты іс-шаралар өткізу арқылы дәстүрлі ойындарды кеңінен насихаттауға болады.
6. Мультимедиялық құралдарды жасау және пайдалану. Ұлттық ойындардың тарихы мен ережелерін түсіндіру үшін анимациялық бейнелер, инфографикалар, презентациялар дайындау қажет. Бұл құралдар оқушылардың материалды тез және қызықты түрде меңгеруіне көмектеседі. Сонымен қатар мектепте ұлттық ойындар бұрышын құру арқылы оларды күнделікті тәрбие үрдісіне бейімдеуге болады.
7. Насихаттау жұмыстарын жүргізу. Ұлттық ойындардың танымалдылығын арттыру үшін әртүрлі насихаттау шараларын (плакаттар, әңгімелер, әлеуметтік желілердегі мазмұндар) қолдану тиімді. Мектепте ойындар клубын ашу, оқушылардың өздері ойын ережелерін үйрететін жобаларды құру арқылы ұлттық мәдениетті сақтауға ықпал етуге болады.

Ұлттық ойындарды оқу процесіне енгізу – бұл тек дәстүрлерді сақтау ғана емес, сонымен қатар оқушылардың танымдық, әлеуметтік және физикалық дамуына ықпал ететін тиімді әдіс. Педагогтер ретінде біздің міндетіміз – бұл тәжірибені инновациялық тәсілдермен үйлестіре отырып, ұрпақтың рухани-мәдени құндылықтарын

дамыту.

Қорытынды

Ұлттық ойындарды цифрлық технологиялар негізінде жаңғырту – заманауи білім беру жүйесінің өзекті талабы. Дәстүрлі ойындарды қазіргі оқушылардың талаптарына сай бейімдеу, оларды интерактивті және цифрлық форматтарда ұсыну – білім беру процесінде ұлттық мәдениетті сақтау мен дамытудың маңызды факторы болып табылады.

Цифрлық шешімдерді, инновациялық педагогикалық тәсілдерді және ұлттық дәстүрлерді интеграциялау арқылы ұлттық ойындарды оқу ортасына тиімді енгізуге болады. Бұл тәсіл тек мәдени мұраны сақтаумен шектелмейді, сонымен қатар жастардың зияткерлік, шығармашылық және физикалық дамуына ықпал етеді.

Ұлттық ойындарды цифрлық платформаар арқылы насихаттау – ұлттық бірегейлікті нығайтудың және жаңа буынның күнделікті өмірінде ұлттық құндылықтардың орнығуына негіз болады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы N348 бұйрығы [Электронды ресурс] // URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031#z140> (қаралған күні 10.12.2024)
2. «2024-2025 Оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» Әдістемелік нұсқау хат. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2024. – 113 б.
3. Караев Ж.А. Активизация познавательной деятельности учащихся в условиях применения компьютерной технологии обучения: Автореф. докт. диссерт. – Алматы, 1994.
4. Выготский Л.С. Психология познания [Текст]/Л.С. Выготский. - М.: Просвещение, 1977.- С.127.
5. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии// учебное пособие.- М.: Просвещение, 1988.- С.456с.
6. Қалиев Б. Дене тәрбиесі және ұлттық спорт: әдістемелік нұсқаулық – Шымкент: ОҚМУ, 2017. – 27 б.

7. Сарбасова Л. Цифрандыру: ұлттық мәдениет пен дәстүрлерді сақтау. – Нұр-Сұлтан: Тұран университеті, 2023. – 116 б.
8. Хасенова Г. Қазақ ұлттық ойындарының тарихы мен дәстүрлері. – Алматы: Дәуір, 2016. – 15 б.
9. Есмағамбетова Ә. Ойын және ойындық әрекет-тер: теория мен практика. – Алматы: Мектеп, 2014. – 84 б.
10. Бекмұратов Н. Қазақ ұлттық ойындары: тарихы мен тәрбиелік мәні. – Астана: Елорда, 2018. – 16 б.
11. Мұқанов С. Ұлттық ойындар және олардың мәдениеттегі орны. – Алматы: Жазушы, 2020. – 23 б.

● ПУТИ ИНТЕГРАЦИИ СОВРЕМЕННЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИГР В УЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС

Оразбекова Г.А.,

ГККП «Методический центр» акимата города Астаны

Аштаева Г.М.,

ГКП ПХВ «Школа - лицей № 71» акимата города Астаны

Абильдина Д.К.,

ГКП ПХВ «Школа-лицей № 54» имени Акселеу Сейдимбека» акимата города Астаны

Кунафина Д.А.

ГКП ПХВ «Школа-гимназия № 52 имени Беимбета Майлина» акимата города Астаны

Аннотация. В данной статье рассматривается важность и возможности модернизации казахских национальных игр с помощью цифровых технологий. В исследовательской заметке описываются способы повышения интереса молодого поколения, сохранения и популяризации культурного наследия посредством представления на современных цифровых платформах. В ходе исследования были изучены вопросы внедрения национальных игр в мобильные приложения, применения методов геймификации и использования платформ виртуальной реальности. Будут озвучены предложения о методах, способах и путях модернизации национальных игр с помощью цифровых технологий и их внедрения в образовательный процесс.

Надеемся, что статья будет полезна для заместителей директоров организаций образования, ответственных за учебную работу, воспитательную работу, педагогов и классных руководителей всех категорий, а также методистов.

Ключевые слова: национальные игры, цифровые технологии, виртуальная реальность, интерактивное образование, мобильные приложения.

● WAYS TO INTEGRATE MODERN NATIONAL GAMES INTO THE EDUCATIONAL PROCESS

Orazbekova G.A.,

GKP "Methodological center" of akimat of Astana city

Ashtaeva G.M.,

GKP PHB "School - lyceum No. 71" of the akimat of Astana

Abildina D.K.,

GKP PHB "Lyceum School No. 54 named after Akseleu Seidimbek" of the Akimat of Astana

Kunafina D.A.

State Enterprise PHB "Gymnasium school No. 52 named after Beimbet Mailin" of the Akimat of Astana

Abstract. This article examines the importance and possibilities of modernizing the Kazakh national games with the help of digital technologies. The research note describes ways to increase the interest of the younger generation, preserve and popularize cultural heritage through presentation on modern digital platforms. The study examined the implementation of national games in mobile applications, the use of gamification methods and the use of virtual reality platforms. Proposals will be made on methods, methods and ways to modernize national games using digital technologies and their implementation in the educational process.

We hope that the article will be useful for deputy directors of educational organizations responsible for academic work, educational work, teachers and classroom teachers of all categories, as well as methodologists.

Keywords: national games, digital technologies, virtual reality, interactive education, mobile applications.

FTAMP 14.25.09

БАСТАУЫШ СЫНЫПТЫҢ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА МНЕМОТЕХНИКА ӘДІСІН ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ

Рахымханқызы Н.

Алматы қаласы Білім басқармасының «№34 гимназия» КММ.

Аңдатпа. Мақалада бастауыш сынып оқушыларына ағылшын тілін үйретуде мнемотехника әдісін қолдану мәселесі қарастырылды. Мнемотехниканы тілдерді оқытуда қолдану жолдары, қағидаттары мен жалпы табиғаты зерделенді. Аталған әдістің зерттелу тарихына шолу жасалып, жүзеге асыру кезеңдеріне талдау жұмысы жүргізілді. Оқу процесінде жүзеге асырылған оқыту әдісіне сынақ жұмыстары сараланып, оның нәтижелері талданды. Сонымен қатар осы әдісті қолдануда кездескен кедергілерді жеңу жолдары мен тетіктерін мысалдар келтірілді. Бұл мақала білім беру саласындағы мүдделі мамандар, барлық педагогтер мен жас мамандар үшін пайдалы болады деген ойдамыз.

Түйінді сөздер: шетел тілін үйрену, мнемотехника, бастауыш сынып оқушылары, сөздік, грамматика, тиімділік.

Кіріспе

Шетел тілін үйрену ол оқушының екінші тілді меңгеруі. Бұл дегеніміз – өз ойын жеткізудің жаңа жолы. Шетел тілдерін оқи отырып оқушы жаңа таным мен білікке қол жеткізеді. Адам баласының миы жастық шақта жақсы қызмет атқарады. Осы шақта ақпаратты жылдам қабылдап, есте жақсы сақтай алады. Ағылшын тілінде басқа да көптеген пәндер сияқты ерте жастан бастап оқуға мүмкіндік бар. Себебі бала неғұрлым кешірек шетел тілін оқыса, соғұрлым оны қабылдау қиынырақ болатыны дәлелденген. Қазіргі білім беру контекстінде оқушыларға академиялық білімді игеруді қамтамасыз ету ғана емес, сонымен бірге, олардың әлеуметтік құзыреттерін – басқалармен өзара әрекеттесу дағдыларын, командада жұмыс істеу қабілетін, жанаашырлық пен жанжалдарды сындарлы шешуді дамыту маңызды. Бұл

– бәсекеге қабілетті, заман талабына сай оқушы тұлғасын қалыптастыруда өте өзекті.

Оқу-тәрбие бағытын білім алу барысында дұрыс ұштастыру үшін әр алуан оқыту әдіс-тәсілдерін тиімді пайдалану маңызды. Оқытудың әдіс-тәсілдерін тиімді таңдап алу, оқытуда мақсатқа жетуге негіз болады әрі оқытудың тиімділігі мен сапасын барынша арттыруға мүмкіндік береді [1].

Қазіргі таңда шетел тілі пәні 3-сыныптан бастап оқытылады. ҚР ҰОБ сәйкес 3-сынып оқушысы ортақ тақырыптардың шектеулі аясында өзі туралы қарапайым сөйлем (5–6 сөйлем) құрастырады, ортақ және оқу тақырыптарына сұрақтар қояды, қарапайым сөздермен адамдар мен заттарды суреттейді, ортақ тақырыптардың шектеулі шеңберінде сұрақтарға жауап береді,

тақырыптардың шектеулі шеңберіне өзге адамдармен шағын диалог барысында сөз алмасады, жұптасып, топтасып, барлық сыныппен қысқа талқылауларға қатысады, тиісті сөздер, сөз тіркесімдері мен сөйлемдердің шектеулі шеңберін пайдалана отырып, өз пікірлерін білдіреді, қысқа жеңіл мәтіндерді мазмұндайды [2].

Оқу бағдарламасы жүктемелерінің көптігіне байланысты жаңа білімді меңгеруде жан-жақтылық пен қалыптасқан дағдылар қажет болады. Бастауыш сынып оқушылары үшін бұл күрделі үрдіс, себебі олар оқу мақсатын түсінбейді. Сонымен қатар көптеген зерттеулер оқытудың алғашқы кезеңдерінде шетел тілін меңгеру білім алушыларға әртүрлі қиындықтар тудыруы мүмкін екенін растайды. Мысалы, *Challenges Faced by Young Learners of English: A Case Study of primary Schools in Malaysia (2019)* зерттеуі бастауыш сынып оқушылары сөздік қорының жеткіліксіздігінен, айтылу мен грамматикадағы түсінбеушіліктен және нақты жағдайларда тілді қолдану тәжірибесінің болмауынан оқушыларда тіл үйренуде қиындық туындайтындығын атап көрсетеді [3].

Дыбыстаудағы кемшілік, сөйлемді грамматикалық тұрғыдан дұрыс құрастыра алмау да шетел тілін жылдам үйренуге кедергі келтіреді. Сондықтан бастауыш сынып оқушыларының ағылшын тілін үйренуде кездесетін мәселелерді зерттеу және оқытудың тиімді стратегияларын іздеу қазіргі педагогиканың өзекті міндеті болып табылады.

Әдістеме

«Балаға қалай көмектесуге болады?» Бұл жағдайда мнемотехника әдісі пайдалы. Мнемотехника – дегеніміз не? Мнемотехника – тиімді есте сақтауды көрнекілік және ассоциативті байланысты қолдану арқылы дамытудың әдісі мен тәсілдерінің жүйесі [4].

«Мнемотехника» дегеніміз – есте сақтау технологиясы. Ол гректің «mnemonikon» есте сақтау өнері деген сөзінен шыққан. Бұл сөзді Пифагор ойлап тапқан. Негізі, ол ерте грек есте сақтау құдайы Мнемозина атымен байланысты делінген [5].

Мнемотехника бойынша сақталған алғашқы жұмыс Цицеронға қатысты. Ал Джордано Бруно оны зерттеді, дамытты және оқытты; Аристотель оған қызығушылық танытып, осы өнерді өзінің шәкірті Александр Македонскийге үйреткен. Юлий Цезарь мен Наполеон Бонапарттың мнемотехникаға негізделген феноменальды жадысы болған деседі.

Мнемотехника үш табиғи заңдылыққа негізделген: әсер, қайталау, ассоциация [6]. Бұл дегеніміз, есте сақтау үшін: есте сақтау қажет нәрселер туралы толық, айқын әсер алу керек; бұрыннан бар ақпаратты ескере отырып, жаңа сөздерді мағыналы түрде қайталау; жаңа сөзбен түсініп, нақты ассоциация құру.

Осыған байланысты мнемотехниканы үш кезең аясында ұсынған және қолданған орынды. Бірінші кезеңнің мақсаты – жаңа ақпаратпен танысу. Бұл кезеңде жаңа ақпараттың мағынасын, формасын және қолданылуын ашып, оны түсінуді қамтамасыз ету қажет [7]. Бұл кезең үшін әдеттен тыс контекст мнемотехникасын қолдану ұсынылады. Бұл техниканы кез келген материалды енгізу үшін қолдануға болады және оны әмбебап деп санауға болады. Оның мәні мұғалімнің жаңа материалды, мысалы, әдеттен тыс әңгіме айту арқылы енгізеді. Егер оқиға мұғалімнің өзіне тікелей байланысты жеке сипатқа ие болса, онда сабақтың мотивациялық қауіпсіздігіне кепілдік беріледі, өйткені оқушылар әдетте оқытатын адам туралы ақпаратты ерекше қызығушылықпен тыңдап, қабылдайды.

Екінші кезең – есте сақтау. Ол үшін мына алгоритмді қолдану ұсынылады: сөзге сүйене отырып, бейне жасау; ассоциация арқылы бейнені сөз мағынасымен байланыстыру; бейнені қажет кезде еске түсіріп, сөзді қалпына келтіру. Мысалы, owl [aʊl] ағылшын тілінен аударғанда «үкі» дегенді білдіреді. Ол қазақ тіліндегі «ауыл» сөзімен үндес. Елестетіп көрейік, үкілер ауылдың айналасында ұшып жүр. Немесе eat [i:t] сөзі тамақтану, жеу деген мағынаны береді. Ал қазақша бұл сөз үй жануарын бейнелейді. Демек, ас ішіп отырған иттің суретін елестетіп, ойда сақтау қажет.

Үшінші кезең – еске түсіру. Керек уақытта аталған сөзді еске түсіру үшін есте сақталған бейнені көз алдыңызға келтіресіз, сәйкесінше, сөздің айтылуы да, мағынасы да ойға оралу мүмкіндігі артады. Осындай жолмен сөзді жаттап қана

қоймай оның дұрыс айтылуын, мағынасын үйретуге болады. Ағылшын тілі сабақтарында балаларға сөздерді тез жаттауға мүмкіндік беретін ассоциация кестесінің үлгісі ұсынылады (1-суретті қараңыз).

№	Ағылшын сөзі	Оқилуы	Көзек бейне	Аудармасы
1	One	оң	Алғаш айналғанда ұшпақ ұш	ұш
2	Eat	ит	Тамақ ішпеген ит	Тамақ, іш, төмендету
3	Animal	жанайал	Еңе қал деп іростуде	жанайар
4	Ask	аск	Еңе артапал сұрақ	Сұрақ, іш
5	Buy	бай	Бай бақылау тап сатып алды	Сатып алу
6	Barber	барбер	Барбер ер	хүрескер
7	Belt	белт	Белт-а	Белт
8	Bad	бад	Бад еңе	қас
9	Head	безд	Мин Безд-т	Мин
10	Circle	септ	Септ-тәт септ	Шеңбер, айлау
11	Seperate	сеперет	Сеперет сүттен қалыптап	Алжауы
12	Coat	коф	Коф (қалыпта коф қыс деген сөзбен сипатталады)	Жауы
13	Den	ден	Адам (Адам-тәт ең)	Іш, апан
14	Dish	деш	М. деш	Ыдыс
15	Gun	гун	Гун	Науқат
16	Stomach	Стонс	Іш тамақ	
17	Sun	сан	Сан	Ұа
18	Tail	тол	Тол-ағай бек, таңды көтерді	бөк
19	Tie	тай	Тай	Байла, қыстук, арқан, түбік
20	Tin	тин	Мас. Тин	мас
21	Tissue	тиссо	Машина тиссо	машина
22	Tonight	тунайт	Түн ап	түнде

1-сурет. Ағылшын тілі сабақтарында балаларға сөздерді тез жаттауға мүмкіндік беретін ассоциация кестесі

Практикада қолдану

Мнемотехниканы қолданудың тиімділігін тексеру мақсатында Smiles 4 ағылшын тілінің оқу-әдістемелік жиынтығының негізінде 4-сыныптар арасында тәжірибе жүргізілді. Оның гипотезасы келесідей болды: оқу процесіне мнемотехниканы белсенді енгізу білім беру процесінің тиімділігін арттырады, лексикалық және грамматикалық дағдыларды, дыбыстау кемшілігін түзетіп, жетілдіреді, оқушылардың жан-жақты болуына ықпал етеді.

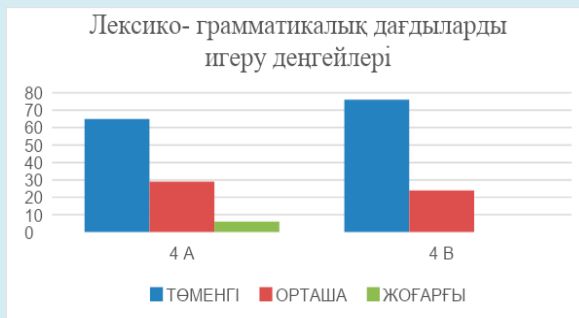
Тәжірибе 4 А (бақылау тобы) және 4 В (эксперименттік топ) сыныптар арасында жүргізілді. Тәжірибе үш кезеңде өткізілді: анықтау, жаттығу, бақылау (қорытынды). Іс-әрекет барысында оқушылардың лексикалық және грамматикалық дағдыларды игеру деңгейлерін бақылау үшін келесі жұмыс түрлері қолданылды. Олар: баста-

пқы және қорытынды тексеру жұмыстары; ағымдағы тексеру жұмыстары; ауызша сұрау; оқуды түсінуді тексеру (оқу); естігендердің түсінуді тексеру (тыңдау); эксперимент кезінде жинақталған материалды көрсете отырып, оқушының жетістіктерін бақылау, грамматикалық және лексикалық дағдыларды игеру деңгейін жоғары, орта және төмен деп бағалау. Сонымен қатар, алғашқы анықтау кезеңінің негізгі міндеттері: бақылау және тәжірибелік топтарды анықтау және сипаттау; лексикалық дағдылардың қалыптасу деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін бақылау жұмысын алу.

Тәжірибелік топ ретінде 4 В сыныбы, ал бақылау тобы ретінде 4 А сыныбы таңдалды. Әр сыныпта 17 оқушы оқиды. Бақылаушы топта 5-нің орташа лексико-грамматикалық деңгейі бар, яғни 29% құрады.

Қалған 11 оқушы төменгі деңгейде болды. Бұл жалпы оқушы санының 65%-ы. Бір ғана жоғары деңгейдегі оқушы 6%. Ал тәжірибелік сыныпта орта деңгей 4

оқушы, ол дегеніміз 24% . Төменгі лексико-грамматикалық деңгей 76%, демек 13 оқушы. Жоғары деңгейдегі оқушы жоқ (2-суретті қараңыз).

2-сурет. Анықтау кезеңіндегі грамматикалық және лексикалық дағдыларды игеру деңгейлері

Осылайша, анықтау бөлімі көрсеткендей, екі топтың да лексикалық және грамматикалық дағдылардың қалыптасуында төменгі деңгей (65% және 76%) басым. Лексикалық дағдыларды қалыптастырудың орташа деңгейін тәжірибелік оқушылардың 24% және бақылау тобындағы оқушылардың 29% көрсетті. Анықтау кезеңінде тек бақылау тобында ғана 1 оқушының деңгейі жоғары екенін анықталды.

Сонымен 4 В сыныбына мнемотехника әдісі қолданылып, 4 А сыныбында басқа әдістер қолданылатын болып шешілді.

Тәжірибелік топтар анықталғаннан кейін жаттығу кезеңі іске асырылды. Лекси-

калық және грамматикалық дағдыларды қалыптастыру үшін бір тоқсан бойы оқушыларға мнемотехника әдісі арқылы сабақтар жүргізілді. Апта сайын нәтижесін анықтау мақсатында аралық бақылаулар алынып отырды.

Ағылшын тілін меңгерудегі негізгі мәселе *to be* етістігі. Бұл тақырып меңгерілмесе, ары қарай ағылшын тілін үйрену қиындық тудыратынын ескере отырып, арнайы бастауыш сынып оқушыларына арналған *to be* түрленгіш етістігі туралы грамматикалық ертегі түсіндірілді. Оқушыларға ертегі айтылу барысында суреттер де көрсетіліп отырады (3-суретті қараңыз).

3-сурет. Ертегі суреті

«Ағылшын грамматикасы - бұл етістіктер, зат есімдер, сын есімдер және басқа тұрғындар өмір сүретін патшалық. Бұл мемлекеттің патшасы – *to be* деген кішкентай, бірақ өте күшті етістік. Оның тәжі бар. (Кейінірек дәптерге *to be* етістігінің жоғарғы жағына тәждің суретін салып қою ұсынылады). Неге мұндай кішкентай етістік патша болған? Себебі ол бәрін өзі жасайды, барлығы онда бар және көмекшілерге мұқтаж емес. Бұл патша - кез келген жағдайды дәлелдей алады, бәрінен бас тарта алады және кез келген сұрақ қоя алады. Бірақ ол ерекше патша. Көбінесе оны танымай қалады, өйткені ол бет-әлпетін өзгертеді және бұл үшін оны екіжүзді патша деп атайды. Ол қалай өзгереді десеңіз, назар аударыңыз: *I am, You are, She is, He is, It is, We are, You are, They are*.

Бұл етістік тек ағылшын грамматикасында кездеседі.. Сөйлемді қазақ не орыс тілдеріне аударғанда ол жоғалады. Мысалы: Мен Арманмын. Мен оқушымын. Қанша сөз? (текшелер қатарға) - Екі. *I am Arman. I am a student. To be* етістігі бәрін жоққа шығара алады. Оған «жоқ» деп айту жеткілікті және бірден теріс сөйлем шығады. Бірақ көмекші бөлшек *not* сөйлемде тек патшадан кейін ғана тұрады, өйткені ол оны құрметтейді және ешқашан алдында тұрмайды: *I am not, You are not, She is not, He is not, It is not, We are not, You are not, They are not*.

Патшаның сұрақ қойғысы келген кезде, ол жай сөйлемде бірінші орынға шығады, сонда бәрі патшаның бір нәрсе туралы сұрап отырғанын көре алады: *Are you Arman? Are you ten?* Кейде патшалыққа елшілер келеді. Олар әрдайым сұрақтар қояды: *What? Why? Who? Where?* Патша өзінің қонақтарын құрметтейді, сол себепті оларға орын береді: *Who are they? Where is a cat?* Міне бұл *to be* атты өте қызықты патша етістігі! Бұл етістік қазіргі уақытта патшалықта не болып жатқанын қырағылықпен бақылайды.

4-сыныптағы ертегіні талдап болған соң, оқушыларға *to be* етістігіне байланысты тапсырмалар берілді. Ертегіні тыңдаған оқушылардың белсенділігі артты. Сабақта 80%-ы тапсырманы дұрыс орындады.

Орындай алмаған үш балаға ертегіні үйден тағы да бірнеше рет қайталап оқуға тапсырма берілді. Нәтижесінде келесі сабақта берілген өздік жұмыста сыныптың 100%-ы тапсырмаларды орындап берді. Сабақ барысында *to be* етістігі кездескен сөйлемдерде *to be* етістігінің дұрыс формасы қолданылды.

4 А сыныбында грамматикалық ереже видео арқылы түсіндірілді. Бұл сыныпта қолданылған әдіс те жақсы нәтиже берді. Оқушылардың барлығы берілген тапсырмаларды 90%-ға орындап шықты.

Бірнеше сабақ өткеннен кейін *to be* етістігіне байланысты бақылау тапсырмасы берілгенде 4 В сынып оқушылары тамаша нәтиже көрсетті. Үлгермеуші оқушылардың өздері *to be* етістігінің формаларын дұрыс анықтаған. Ал 4 А сынып оқушылары арасындағы үлгермеуші оқушылар ережені ұмытып қалып, жоғары нәтиже көрсете алмады.

Smiles оқу бағдарламасындағы калық тақырыптарына 4 В сыныбына сабақ жоспарлары мнемотехникалық грамматика әдісіне негізделіп құрылды. Түсіндірмесі ертегі арқылы берілсе, мысалдары мұғалімнің, оқушылардың өмірінен алынды. Сонымен қатар үй тапсырмасы ретінде жаттауға рифмалық тақпақтар беріліп, олар сабақта хормен қайталап отырды. Оқушылар сабақ барысында тапсырма орындау барысында қате жіберген кезде мұғалім осы ертегілер мен рифмалық тақпақтарды оқушының есіне түсіріп отырды. Сол кезде оқушы грамматикалық құрылымды тез есіне түсіріп, тапсырманы орындады. Бұл әдіс 4 В сыныбының белсенді оқушыларының білімін нығайтып, үлгермеуші, сабаққа қызығушылығы жоқ оқушылардың сабаққа белсенді қатысуына зор ықпал етті. Себебі оқушы үшін қиын көрінген тақырыптар мнемотехникаға негізделген рифмалар, суреттер, ертегілер арқылы тез еске сақталды. Оқушылар берілген грамматикалық құрылымды көрген кезде, көз алдарында мнемотехникалық карталар суреттер тұрып, тапсырманы тез, әрі дұрыс орындауына себепші болды. 4 А сыныбында сабақ жоспарлары түрлі басқа әдістерге негізделіп құрылды. Оқушылардың 70%-ы берілген граммати-

калық тапсырмаларды түсініп орындады, ал үлгермеуші оқушылардың белсенділігі сол өз деңгейінде қала берді.

Сонымен қатар жаңа сөздерге де осындай эксперимент жасалынды. Бір тоқсан бойы 4 В сыныбына жаңа сөздер мнемотехника әдісіне байланысты құрылған флешкарталар арқылы, ал 4 А сыныбына оқулықпен берілген оқу әдістемелік кешендегі флешкарталар арқылы түсіндірілген болатын. Үй тапсырмасын сұраған кезде келесі сабақта оқушылардың барлығы дерлік жаңа сөздерді жатқа білді. Алайда, аралық бақылау кезінде 4 В сынып оқушыларының жаңа сөздерді, есте сақтауы, ал 4 А

сынып оқушыларының көпшілігі ұмытып қалғаны байқалды. Бұдан шығатын қорытынды, мнемотехника әдісі ұзақ мерзімді есте сақтауына оң әсер етеді.

Іс-тәжірибенің соңғы кезеңі бақылау бөлімі. Өткізілген тақырыптар бойынша лексикалық және грамматикалық дағдылардың қалыптасу деңгейін тексеру мақсатында бақылау екі топта да өткізілді. Нәтижесінде: бақылау тобында оқу материалын жоғары игеру пайызы 64%, ал тәжірибелік топта 71% құрады. Топтар бойынша қорытынды бөлімнің нәтижелері (пайызбен) 2-диаграммада келтірілген (4-суретте).

4-сурет. Қорытынды кезеңіндегі грамматикалық және лексикалық дағдыларды игеру деңгейлері

Бұндай нәтижеге қол жеткізуге мнемотехниканы оқу процесінде белсенді қолдану үлкен септігін тигізгені анық.

Берілген әдістің білім алушыларға ұнағанының дәлелі осы техниканы зерттеп, ғылыми жоба жазып, интерактивті ойындар жасап, сайыстарға қатысып, орындар алған оқушылар көрсеткіші бар.

Ұсыныстар

Сабақта мнемотехниканы қолданушы ұстаздар келесідей ұсыныстарды басшылыққа алуына болады.

- Суреттер мен сызбаларды қолдану: белгілі бір заттарды немесе әрекеттерді білдіретін сөздер үшін суреттерді немесе сызбаларды қолдану. Сызбаларды құру барысында оқытушы оқу материалының негізгі бөліктерін бірнеше бөліктерге бөлу

арқылы құрайды. Әр бөліктегі ақпарат ортақ белгілері, арнайы суреттер немесе сөздер арқылы біріктіріледі. Ақпарат жеңіл әрі қысқа болғаны абзал. Бұл оқушыларға сөзді жақсы есте сақтауға көмектеседі.

- Ассоциативті тізбектерді құру: шетел тіліндегі сөздер мен қазақша аудармасын бір біріне ұқсатып ассоциация құру арқылы жаттау. Тапсырманы оқушыларға өздік жұмыс ретінде берсе, оқушының есте сақтау қабілетімен қатар, сыни ойлау, шығармашылық қабілеті де дамиды. Мысалы, ағылшынның «hammer» сөзі мен қақтың «қамыр» сөздерін ұқсатып, есте сақтап алуға болады.
- Рифмалар мен өлеңдерді әзірлеу: рифмалар немесе өлеңдер жа-

сау оқушыларға жақсы көңіл-күй сыйлап, сөздерді, грамматикалық құрылымдарды жылдам әрі оңай жаттап алуға мүмкіндік береді. Кез келген тақырыптағы өлеңдерді YouTube арнасынан табуға болады. Мысалы, көптік жалғау ережесін есте сақтау үшін өлеңді қолдануға болады.

- ▶ Әңгімелер немесе ертегілер құрастыру: оқушыларға жаңа сөздер немесе грамматикалық құрылымдар қолданылатын оқиғаны немесе ертегіні айту есте сақтау қабілетімен қатар, оқушының қиялын дамытады.
- ▶ Интерактивті жаттығулар: түрлі сайт пен мобильді қосымшалар арқылы оқушыларға дайын ойындарды ойнатуға болады.
- ▶ Тұрақты қайталау: қайталау мнемотехниканы сәтті қолданудың кілті болып табылады. Оқушыларды есте

сақтау үшін материалды үнемі қайталауға шақыру керек.

- ▶ Топтық жобалар: оқушыларды жаңа сөздер мен сөз тіркестерін, немесе грамматикалық тақырыпты қолдана отырып шағын қойылым жасау сияқты мнемотехниканы қолдануды қамтитын жобалар жасау үшін оқушыларды топтарға бөлуге болады.

Мнемотехниканы қолданған кезде жоғарыда айтылған әр ұсынысты оқушылардың жас ерекшелігіне, оларды қызықтыратын, өзекті тақырыптарға сай қолдану керек. Қажеттілікке қарай заманауи технологияларды, мобильді қосымшаларды, сайттарды, түрлі платформаларды пайдалануға, тіпті оқушылардың өздеріне де интерактивті ойындар жасатып, тәжірибе жүзінде қосымша тапсырмалар ұйымдастыруға болады (5-суретте).

5-сурет.

Ал оқушылар нәтижесін түрлі тесттер, флеш карталар, викториналар, хат, эссе жазу арқылы бақылап, бағалауға болады. Әр тапсырмаға критерийлерді нақты жазу керек. Мысалы, жаңа үйренген 5 сөзді қолданып, сөйлем құрастыр. Критерийлер: әр сөзді дұрыс жазу - 1 ұпай; сөйлемнің грамматикалық құрылымының дұрыстығына -1 ұпай; мағыналық дұрыстығына - 1 ұпай.

Қорытынды

Берілген мақаланы қорытындылай келе, бастауыш сынып оқушыларына ағылшын тілін оқытуда мнемотехниканың маңыздылығын атап өткім келеді. Бұл – жаңа материалдарды игеруде қолданылатын таптырмас әдістердің бірі және бірегейі. Оны қолдану шетел тілін жылдам әрі оңай игеруге мүмкіндік береді. Бұл әдісті қолдану үшін ұстаздар өздерінің сабақтарына не-

гіздеп, түрлі интерактивті ойындар құраса болады. Оқушылар ассоциацияны, суреттерді, ойындарды, тақпақтарды қолданған кезде сабаққа қатысу белсенділігі артады, зейіні шоғырланады, сын тұрғысынан ойлау қабілеті дамиды, тез әрі креативті ойлануға мүмкіндік береді, ағылшын тілін үйренуге деген ынтасы артады, тіпті кейде зерттеу жобасын да жазуға ықпал етеді. Бір сөзбен айтқанда, ұзақ уақыт бойы отырып жаттамай, тез есте сақтауға мүмкіндік береді әрі қажет кезінде сол мнемотехникалық әдісті қолдана отырып, еске түсіреді.

Жоғарыда айтылғандардың барлығын ескерсек, шетел тілі сабағы мнемотехника әдісін қолдану арқылы қызықты әрі көңілді болатыны айқын. Сондықтан мнемотехника білім беру жүйесіне кеңінен енгізілетін болашағы зор әдіс.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Бастауыш мектепте пәндерді оқытудың инновациялық тәсілдері бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2023. – 80 б.
2. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1200008170>
3. https://www.researchgate.net/publication/355316706_ESL_Learners'_Challenges_in_Speaking_English_in_Malaysian_Classroom
4. Бим И.Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника. – М.: Русский язык, 2012. — 288 с.
5. Шейх – Заде Ю. Р. Суперпамять: древняя методика мнемотехники. – М.: Дел Центр, – 2012. – 36 с.
6. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М.: Академия, 2014. – 199 с.
7. Афанасьева О. С. Приемы запоминания английской лексики. Учительский портал. – URL: <http://www.uchportal.ru/publ/23-1-0-2800> (дата обращения 04.09.2016).

● СПОСОБЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МНМОТЕХНИЧЕСКОГО МЕТОДА ПРИ ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Рахымханқызы Н.

КГУ «Гимназия №34» Управления образования города Алматы

Аннотация. В статье рассмотрена проблема использования мнемотехнического метода при обучении английскому языку в младших классах. Изучены пути, принципы и общая природа применения мнемотехники в обучении языкам. Проведен обзор истории изучения данного метода, проведен анализ этапов реализации. Исследованы результаты пробных работ по данному методу обучения, реализованному в учебном процессе. Также были приведены примеры способов и механизмов преодоления препятствий, с которыми мы сталкиваемся при использовании этого метода. Мы надеемся, что данная статья будет полезна всем заинтересованным лицам в области образования, педагогам и молодым специалистам.

Ключевые слова: изучение иностранного языка, Мнемоника, учащиеся начальных классов, словарный запас, грамматика, эффективность.

● THE WAYS OF USING THE MNEMONIC METHOD IN TEACHING ENGLISH IN ELEMENTARY SCHOOL

Rakhymkhankyzy N.

KGU Gymnasium № 34, Almaty

Abstract. The article considers the problem of using the mnemonic method in teaching English in elementary school. The ways, principles and general nature of using mnemonics in language teaching are studied. The review of the history of using this method is carried out, the analysis of the stages of implementation is given. The results of trial work on this teaching method implemented in the educational process are studied. There were also examples of ways and mechanisms to overcome the obstacles that we face while using this method. We hope that this article will be useful to all interested persons in the field of education and teachers.

Keywords: learning a foreign language, Mnemonics, primary school students, vocabulary, grammar, efficiency.

МРНТИ 14.25.09

ЭЛЕКТРОННЫЕ ИНТЕРАКТИВНЫЕ ЗАДАНИЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Яремків Е.Д.

КГУ «Школа-лицей имени Шокана Уалиханова» отдела образования Абайского района управления образования Карагандинской области, г.Абай

Аннотация.

В статье рассматривается использование интерактивных заданий на уроках английского языка как эффективного средства повышения мотивации обучающихся. Описываются различные формы интерактивного обучения, включая цифровые технологии, игровые элементы, онлайн упражнения, кроссворды. Уделяется внимание педагогическим и психологическим аспектам применения таких заданий, их влиянию на вовлеченность учащихся, развитие их коммуникативных навыков и самостоятельности. На основе анализа образовательной практики и современных исследований подчеркивается положительное влияние интерактивных методов на учебную активность и успеваемость обучающихся. Статья предназначена для преподавателей, занимающихся вопросами инновационного подхода к обучению иностранным языкам.

Ключевые слова:

интерактивные задания, мотивация обучающихся, инновационные методы обучения.

Введение

В условиях стремительного развития информационных технологий и глобализации иностранные языки становятся важнейшим инструментом межкультурной коммуникации, профессионального роста и личностного развития. Современная образовательная система вынуждена адаптироваться к новым вызовам, чтобы отвечать потребностям обучающихся, растущим в цифровую эпоху. Это требует внедрения инновационных подходов, которые делают процесс изучения языка более увлекательным, эффективным и практико-ориентированным.

Актуальность темы обусловлена необходимостью адаптации образовательных подходов к потребностям поколения, выросшего в эпоху цифровизации. Интерак-

тивные задания, включающие игровые элементы, кроссворды, онлайн-упражнения и аудиоматериалы, способствуют созданию активной учебной среды, которая побуждает учащихся к самостоятельной и творческой работе.

Одной из таких методик являются интерактивные задания, способные интегрировать игровые элементы, коллективные формы работы и возможности для применения языковых навыков в реальных или приближенных к реальности ситуациях. Они не только способствуют повышению мотивации обучающихся, но и развивают их коммуникативные способности, критическое мышление и умение работать в команде.

Анализ отечественных и зарубежных исследований показывает, что интерактив-

ные методики оказывают положительное влияние на мотивацию и академические достижения. Работы зарубежных авторов, таких как Seda Ekiz [7] и Putu Subakthiasih [10], подчеркивают важность использования игровых элементов и современных технологий для вовлечения учащихся. Т.В. Хильченко [6] и И.А. Неживлева [4] в своих работах исследуют мотивацию обучающихся через использование онлайн платформ. В литературе казахстанских ученых, например, таких как А.К. Садвакасова [5] и А.К. Мынбаева [3] описаны исследования, в которых рассматривается вовлеченность обучающихся в учебный процесс через использование интерактивных методов и приемов.

Цель данной статьи – рассмотреть особенности разработки и использования интерактивных заданий для повышения мотивации обучающихся на уроках английского языка. В статье представлены методические подходы к созданию электронного сборника интерактивных заданий, разработанного с использованием платформы Canva и адаптированного для учащихся 5-х классов естественно-математического направления.

Задачи исследования включают:

- ▶ анализ преимуществ интерактивных заданий для учебного процесса;
- ▶ обзор методик их использования в образовательной практике;
- ▶ рассмотрение опыта внедрения электронного сборника интерактивных заданий «A Collection of Interactive Activities for English Lessons» и его влияние на развитие языковых навыков.

Сборник интерактивных заданий «A Collection of Interactive Activities for English Lessons» структурирован в соответствии с Государственным общеобязательным стандартом образования Республики Казахстан с целью «поддержки и развития инновационной практики» [1] и Типовой учебной программы для 5 класса и состоит из девяти модулей, таких как «Home and away», «Living things», «Values»,

«The world of work», «Creativity», «Reading for pleasure», «Fantasy world», «Sports», и «Holidays» [2]. Каждый модуль охватывает как грамматические, так и лексические аспекты языка. Оно включает тематические модули, которые позволяют учащимся осваивать язык через интересные и доступные формы работы. Материалы сборника могут быть полезны как для преподавателей, так и для обучающихся, способствуя повышению эффективности учебного процесса и развитию ключевых языковых компетенций.

Настоящая статья посвящена исследованию роли интерактивных методик, включая использование упомянутого сборника, в повышении мотивации и эффективности изучения английского языка. Рассматриваются преимущества интерактивных заданий, их влияние на учебный процесс и возможности практического применения.

Методика

Термин «мотивация» занимает важное место в исследованиях, охватывающих как образовательную сферу, так и другие научные дисциплины. В образовательном контексте мотивация рассматривается как ключевой фактор, стимулирующий активность, направленную на изучение, освоение или преподавание английского языка. Она выступает основой, определяющей интенсивность и устойчивость усилий, прилагаемых обучающимися и преподавателями для достижения поставленных целей [7].

Отсутствие мотивации у обучающихся может быть обусловлена множеством различных факторов. Среди них выделяются такие причины, как недостаток уверенности в собственных силах, застенчивость, нехватка знаний или недостаточная подготовка к курсу [8]. Кроме того, важно учитывать возможное наличие физических или психологических проблем у учащихся, которые также могут негативно сказываться на их мотивации.

Результаты исследований, проведенных среди педагогов и обучающихся, указывают на дополнительные факторы, влияющие на мотивацию.

яющие на уровень вовлеченности обучающихся. Например, такие аспекты, как сложность запоминания материала, монотонность объяснений преподавателя, игнорирование педагогом психологических особенностей обучающихся, а также сложность или скучность изучаемых тем, могут значительно снизить готовность к обучению [9]. Совокупное воздействие перечисленных факторов затрудняет образовательный процесс и снижает его эффективность.

Мотивация является ключевым фактором эффективности образовательного процесса, особенно при организации учебных занятий. В связи с этим, педагоги активно интегрируют инновационные методы обучения, например, интерактивные задания в структуру уроков, что способствует повышению уровня вовлеченности обучающихся, стимулирует их познавательную активность и улучшает результаты освоения учебного материала.

При разработке интерактивных заданий важно учитывать основные шаги, которые составляют структуру их создания и внедрения. Эти этапы обеспечивают эффективное использование электронных интерактивных заданий для повышения мотивации обучающихся на уроках английского языка.

На начальном этапе педагог определяет образовательные и мотивационные цели, которые планируется достичь с использованием электронных заданий. Эти цели могут включать развитие определённых языковых навыков, таких как аудирование, чтение или письмо, расширение словарного запаса, а также формирование коммуникативных умений. Важно учитывать возрастные особенности, уровень знаний и интересы обучающихся для обеспечения релевантности заданий.

После постановки целей создаются задания, соответствующие их достижению. Для этого выбираются подходящие цифровые платформы, например, такие как LearningApps, Kahoot!, Liveworksheets, Wordwall, Educaplay или иные. Эти платформы отличаются удобством в исполь-

зовании и богатым набором функций. Задания должны быть интерактивными и увлекательными, включать викторины, квесты, аудио- и видеоматериалы, а также элементы игры. Основное внимание уделяется качеству содержания, которое должно быть аутентичным и отвечать потребностям обучающихся.

Следующий шаг предполагает планирование использования заданий в рамках урока. Они могут применяться при введении нового материала, для закрепления знаний, контроля усвоения или в качестве домашней работы. Интерактивные задания должны органично вписываться в структуру урока и способствовать достижению его образовательных целей.

После выполнения заданий учащимся необходимо предоставить обратную связь. Это может быть автоматизированная проверка результатов, комментарии педагога или обсуждение ответов в группе. Обратная связь помогает обучающимся осознать свои достижения и определить направления для дальнейшей работы. Как правило, интерактивные задания разрабатываются с использованием системы оценки, которая предполагает шкалу в 5 или 10 баллов. Выбор шкалы зависит от сложности выполнения задания и направлен на упрощение процесса подсчета результатов в рамках десятибалльной системы оценивания.

Заключительный этап включает анализ применения заданий. Педагог оценивает, насколько эффективно они способствовали достижению образовательных и мотивационных целей. На основе этого анализа выделяются успешные подходы и вносятся изменения для повышения качества последующих заданий.

Эти этапы обеспечивают структурированный подход к созданию и внедрению электронных интерактивных заданий.

Создание интерактивных заданий для образовательного процесса требует учета ряда ключевых принципов, которые обеспечивают их эффективность и соответствие целям обучения.

Разработка интерактивных заданий должна базироваться на учёте интересов и потребностей обучающихся. Ученики находятся в центре образовательного процесса, поэтому задания должны быть адаптированы к их возрастным, когнитивным и эмоциональным особенностям. Индивидуализация подхода позволяет создавать задания, которые вызывают у обучающихся внутреннюю мотивацию и интерес к изучаемому материалу.

Одной из ключевых задач интерактивных заданий является активизация учебной деятельности. Задания должны стимулировать обучающихся к самостоятельному поиску решений, анализу, экспериментированию и взаимодействию как с материалом, так и с другими участниками образовательного процесса. Вовлечённость учеников в процесс выполнения заданий способствует глубокому усвоению знаний и развитию критического мышления.

Необходимо акцентировать внимание на то, что задания должны соответствовать уровню подготовки учащихся и обеспечивать комфортное восприятие учебного материала. Принцип доступности подразумевает ясность формулировок, логичность подачи информации и отсутствие избыточной сложности на первоначальных этапах обучения. Постепенное усложнение заданий помогает формировать устойчивые навыки, поддерживает интерес к изучению и предотвращает чувство перегруженности.

Содержание и структура интерактивных заданий должны соответствовать учебным целям и задачам конкретного курса, обеспечивая связь с другими темами и разделами. Это позволяет обучающимся видеть общий контекст изучаемого материала, что способствует формированию системного подхода к обучению.

Интерактивные методы обучения предполагают использование цифровых инструментов для разработки интерактивных заданий, включая онлайн-тесты для оценки уровня знаний, упражнения для закрепления изученного материала, викторины и тренажёры. Эти технологии способствуют повышению эффективности

образовательного процесса за счёт активного вовлечения обучающихся и использования современных средств коммуникации.

Практическое применение

В рамках образовательного процесса на уроках английского языка была внедрена методика использования электронных интерактивных заданий для повышения мотивации и вовлечённости обучающихся. Методика включала использование цифровых платформ, таких как LearningApps, Kahoot!, Liveworksheets, Wordwall, Educaplay, для создания и проведения различных интерактивных заданий, что способствовало улучшению языковых навыков обучающихся.

Для интеграции и систематизации интерактивных заданий был разработан сборник «A Collection of Interactive Activities for English Lessons», составленный с использованием платформы Canva. Сборник апробировался в трех школах Абайского района Карагандинской области в течение учебного года. В апробации участвовали обучающиеся 5-х классов, а также их преподаватели, которые предоставили положительные отзывы о применении интерактивных заданий.

На первом этапе апробации был создан авторский сборник, основанный на девяти модулях типовой учебной программы. Все задания предусматривали обратную связь в реальном времени и включали оценочные критерии от 5 до 10 баллов в зависимости от сложности. К сборнику были разработаны методические рекомендации, ориентированные как на педагогов, так и на обучающихся. Эти рекомендации включают теоретические и практические задания, представленные в виде ссылок и QR-кодов, охватывающие основные языковые навыки: чтение, аудирование, письмо и говорение. Также прилагаются ключи ответов для самопроверки. Интерактивные задания использовались на различных этапах уроков, начиная с введения нового материала и заканчивая повторением и закреплением изученного.

Интерактивные задания, в зависимости от поставленных целей, могут быть использованы как для отработки грамматических и лексических навыков, так и для закрепления изучаемых тем. Они также могут быть эффективно применены в качестве домашнего задания. Кроме того, задания включают элементы, способствующие развитию критического мышления, включая как открытые, так и закрытые опросы, что позволяет обучающимся формировать аргументированные суждения и анализировать информацию.

Внедрение интерактивных заданий дало следующие положительные результаты:

- ▶ повышение мотивации и вовлеченности: учащиеся стали более активно участвовать в уроках, демонстрируя повышенный интерес к изучаемому материалу;
- ▶ улучшение усвоения грамматики и лексики: онлайн-тесты и интерактивные карточки способствовали лучшему пониманию и запоминанию грамматических конструкций и словарного запаса;
- ▶ развитие аудирования и чтения: задания с аудиоматериалами и текстами помогли учащимся лучше воспринимать английскую речь и анализировать прочитанные тексты.
- ▶ совершенствование письменных и устных навыков: выполнение заданий на написание эссе и составление диалогов повысило уровень владения письменной и устной речью.
- ▶ развитие критического мышления: открытые вопросы и задания на сопоставление стимулировали аналитические способности обучающихся.

В процессе апробации было зафиксировано положительное изменение в результатах обучающихся. В течение 2023–2024 учебного года в классах, где применялись интерактивные задания, наблюдалось повышение качества знаний при выполнении формативных и суммативных работ. Анализ данных показал улучшение

показателей успеваемости на 18–24%, что свидетельствует о повышении эффективности образовательного процесса и подтверждает целесообразность внедрения интерактивных методов обучения.

Рефлексивные задания позволяли обучающимся осмыслить процесс обучения и оценить собственный прогресс. В рамках апробации были предложены следующие виды рефлексивных заданий:

Журналы самооценки: учащиеся вели записи о том, какие задания были для них наиболее полезными, с какими трудностями они столкнулись и что помогло их преодолеть.

Анкетирование: регулярные опросы выявляли уровень удовлетворенности интерактивными заданиями, а также предпочтения учащихся.

Групповые обсуждения: на завершающих этапах изучения темы учащиеся делились своим опытом и давали обратную связь о наиболее эффективных методах изучения материала.

Внедрение электронных интерактивных заданий показало свою эффективность, но также выявило определенные ограничения:

Одним из основных недостатков использования интерактивных заданий является зависимость от стабильного доступа к сети Интернет. В условиях не всегда стабильного или ограниченного интернет-соединения, особенно в сельских и отдалённых районах, могут возникать трудности с доступом к онлайн-платформам и ресурсам. Это может привести к задержкам, проблемам с загрузкой контента или невозможности выполнения заданий в режиме реального времени.

Интерактивные задания, хотя и представляют собой разнообразие форматов (викторины, тесты, квесты и др.), не всегда могут полноценно заменить традиционные методы обучения. Например, для развития навыков письменной речи или длительных проектов они могут быть недостаточно эффективными. Ограниченность таких заданий в контексте более сложных когнитивных задач может мешать разви-

тию глубоких аналитических и креативных навыков.

Одним из минусов использования цифровых интерактивных заданий заключается в том, что постоянное использование интерактивных заданий с элементами игры может вызвать у учащихся перегрузку информацией и привести к снижению концентрации. Это также может развить зависимость от внешней мотивации (например, получения баллов или наград), что в долгосрочной перспективе снизит внутреннюю мотивацию к обучению.

Рекомендации

Внедрение методики интерактивных заданий требует комплексного подхода и внимательной подготовки.

Интерактивные задания должны быть разнообразными и интерактивными. Это могут быть викторины, квесты, игры, а также аудио- и видеоматериалы, которые активизируют учащихся и делают процесс обучения более увлекательным.

После выполнения интерактивных заданий организуйте обсуждение с обучающимися, в ходе которого вы сможете не только обсудить ошибки, но и отметить достижения. Это поможет повысить осознание результатов и стимулировать дальнейшее улучшение.

Используйте материалы, которые будут интересны и актуальны для обучающихся. Это могут быть реальные примеры, новости, фильмы или тексты, связанные с их интересами или актуальными темами.

Разработайте систему оценки, которая позволяет отслеживать прогресс учащихся. Используйте шкалу оценки, которая соответствует сложности задания (например, 5 или 10 баллов). Также важно предоставить учащимся возможность получить мгновенную обратную связь, чтобы они могли понять свои ошибки и скорректировать действия.

Учтите, что не всегда может быть стабильный доступ к Интернету. Для таких случаев готовьте альтернативные задания, которые могут быть выполнены офлайн или

предложите ученикам распечатанные материалы.

Обучающиеся с разным уровнем подготовки могут столкнуться с трудностями при выполнении сложных заданий. Для таких случаев важно создавать адаптивные задания, которые могут быть упрощены или дополнены подсказками для слабых учащихся, в то время как более сильные могут получить дополнительные задания для повышения сложности.

Для успешного внедрения методики интерактивных заданий в образовательный процесс важно тщательно подготовиться, адаптировать задания под уровень учеников и возможности образовательного учреждения, а также обеспечивать постоянную обратную связь и оценку результатов.

Заключение

В заключение можно отметить, что применение интерактивных заданий в учебном процессе является эффективным инструментом для повышения мотивации обучающихся и улучшения их образовательных результатов. Внедрение цифровых платформ и заданий способствует развитию ключевых языковых навыков, а также стимулирует активное участие обучающихся в процессе обучения.

Исследования показали, что правильно подобранные и внедренные интерактивные задания могут значительно повысить уровень вовлеченности и успеваемости учащихся, а также создать динамичную и увлекательную образовательную среду. Важно, однако, учитывать технические и организационные аспекты при реализации данной методики, а также постоянно адаптировать задания в зависимости от потребностей учеников и конкретного образовательного контекста.

Можно отметить, разработанный авторский сборник интерактивных заданий является ценным инструментом для повышения мотивации и улучшения образовательных результатов обучающихся. Он представляет собой структурированную и адаптированную коллекцию заданий, которая охватывает основные языковые

навыки и может быть использована как в классе, так и для выполнения домашнего задания. Интерактивные задания, включенные в сборник, способствуют активному вовлечению учеников в процесс обучения и обеспечивают мгновенную обратную связь, что позволяет оперативно оценивать их успехи и выявлять области для улучшения.

Сборник представляет собой практическую реализацию методики, направленной на повышение интереса учащихся к изучению английского языка, способствует развитию критического мышления и улучшению коммуникативных навыков. Включение разнообразных форматов заданий, таких как викторины, квесты, аудио- и видеоматериалы, делает процесс обучения более увлекательным и доступным. Это позволяет значительно обогатить учебный процесс и помочь в достижении образовательных целей, повышая качество обучения и мотивируя обучающихся к дальнейшему изучению языка.

Таким образом, применение интерактивных заданий представляет собой перспективное направление в образовательной практике, которое требует внимания, подготовки и постоянного совершенствования со стороны педагогов.

Список использованных источников

1. Государственный общеобразовательный стандарт общего среднего образования // Электронный ресурс: <http://nao.kz> (дата обращения 12.01.2023).
2. Типовая учебная программа по учебному предмету «Английский язык» для 5-9 классов уровня основного среднего образования от 16 сентября 2022 года № 399 [Электронный ресурс] // Электронный ресурс: https://www.adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029767#z19_510 (дата обращения 10.09.2023).
3. Мынбаева, А.К., Садвакасова, З.М. Инновационные методы обучения, или как интересно преподавать. – Алматы, 2007. – С.186–190.
4. Неживлева, И.А. Интерактивное обучение иностранному как способ активизации познавательной деятельности // Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии: сб. ст. по матер. XXXIII междунар. науч.-практ. конф. №10 (34). – Новосибирск: СибАК, 2013.
5. Садвакасова, А.К., Рахметов, М.Е. Білім беруде қолдануға арналған онлайн платформалар. // Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ Хабаршысы. – 2022. -Т.64. -№1. –28-40 б.
6. Хильченко, Т.В. Использование интерактивных методов и приемов на современном уроке английского языка / Т.В. Хильченко, Ю.В. Оларь // Вестник Шадринского государственного педагогического института. – 2014. – №1. — С. 34–40.
7. Ekiz, Seda, and Zahitjan Kulmetov. «The Factors Affecting Learners' Motivation in English Language Education.» // Journal of Foreign Language Education and Technology 1.1 (2016): 18–38.
8. Ersöz, A. (2004). Intrinsic Motivation in English Language Teaching. Education and Science 29(132), 67-71.
9. Jafari, S. S. (2013). Motivated Learners and Their Success in Learning a Second Language. // Theory and Practice in Language Studies 3(10), 1913-1918.
10. Subakthiasih, Putu and I Gusti Putri. «An Analysis of Students' Motivation in Studying English during Covid-19 Pandemic» // Linguistic, English Education and Art (LEEAA) Journal 4(1), (2020): 126-141. <https://doi.org/https://doi.org/10.31539/leea.v4i1.1728>

● БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҢЫНТАСЫН АРТТЫРУ ҰШЫН АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДАҒЫ ЭЛЕКТРОНДЫҚ ИНТЕРАКТИВТІ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Яремкив Е.Д.

Қарағанды облысы білім басқармасының Абай ауданы білім бөлімінің «Шоқан Уәлиханов атындағы мектеп-лицейі» КММ

Аңдатпа. Мақалада ағылшын тілі сабақтарында интерактивті тапсырмаларды оқушылардың ынтасын арттырудың тиімді құралы ретінде пайдалану қарастырылады. Интерактивті оқытудың әртүрлі формалары, соның ішінде Цифрлық технологиялар, ойын элементтері, онлайн жаттығулар, кроссвордтар сипатталған. Мұндай тапсырмаларды қолданудың педагогикалық және психологиялық аспектілеріне, олардың оқушы-

лардың қатысуына, олардың қарым-қатынас дағдылары мен тәуелсіздігін дамытуға әсеріне назар аударылады. Білім беру практикасы мен заманауи зерттеулерді талдау негізінде интерактивті әдістердің білім алушылардың оқу белсенділігі мен үлгеріміне оң әсері атап өтіледі. Мақала шет тілдерін оқытуға инновациялық көзқарас мәселелерімен айналысатын оқытушыларға арналған.

Түйінді сөздер: интерактивті тапсырмалар, білім алушыларды ынталандыру, оқытудың инновациялық әдістері.

● **ONLINE INTERACTIVE ACTIVITIES IN ENGLISH LESSONS TO INCREASE STUDENTS' MOTIVATION**

Yaremkiv Y.D.

KSU «School lyceum named after Shokan Ualikhanov» of the Abay town Education Department of the Karaganda region Education Department

Abstract. The article discusses the use of interactive activities in English lessons as an effective means of increasing students' motivation. Various forms of interactive learning are described, including digital technologies, game elements, online exercises, and crosswords. Attention is paid to the pedagogical and psychological aspects of the application of such tasks, their impact on student engagement, the development of their communication skills and independence. Based on the analysis of educational practice and modern research, the positive impact of interactive methods on students' learning activity and academic performance is emphasized. The article is intended for teachers dealing with the issues of an innovative approach to teaching foreign languages.

Keywords: interactive activities, motivation of students, innovative teaching methods.

FTAMP 14.25.07

ОҚУШЫЛАРДЫҢ МЕДИАСАУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ АРҚЫЛЫ СЫНИ ТАЛДАУ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Жанабергенова М.С.

Маңғыстау облысы білім басқармасының Түпқараған ауданы бойынша білім бөлімінің «Ақшұқыр мектеп-лицейі» КММ

Аңдатпа. Мақалада оқушылардың медиасауаттылығын дамыту арқылы сыни ойлау, ақпаратты талдау, сұрыптау, бағалау дағдыларын қалыптастыру тәжірибесі баяндалды. Автор бұл жұмысты тек үйірмеде емес, сабақ барысында, түрлі пәндермен кіріктіре отырып жүйелі қолданады. Медиасауаттылық жобалары, дебат сабақтары, сауалнамалар арқылы оқушылардың қызығушылығы мен жауапкершілігі артқаны көрсетілді. Сонымен қатар осы әдісті қолданудағы қиындықтар мен артықшылықтар талданды. Оқушылардың медиасауаттылығын дамыту олардың ойлау қабілетіне, сабаққа қызығушылығына және жауапкершілігіне оң әсер ететіні анықталды.

Түйінді сөздер: медиасауаттылық, сыни ойлау, ақпаратты талдау, медиадебат, сабақтағы интеграция, пәнаралық байланыс.

Кіріспе

Бүгінгі ақпарат ағыны тасқындаған заманда балалардың не оқып, нені қабылдап жүргенін бақылау мұғалім ретінде мені

жиі ойландырады. Күн сайын түрлі дерек, видео, жаңалық көз алдымыздан өтеді. Бірақ сол ақпаратты дұрыс қабылдау, оның шынайы не жалған екенін ажырату қазіргі оқушылардың барлығына бірдей

оңай шаруа емес. Сондықтан оқушылардың медиасауаттылығын дамыту тек қосымша бағыт емес, заман талабы деп білемін.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесін басқару органдарын ақпараттық қамтамасыз етуді жүзеге асырады; бірыңғай ақпараттық білім беру жүйесін және оның жұмыс істеу қағидаларын әзірлеуді ұйымдастырады», - деп атап көрсетілген [1]. Бұл заңнамалық негіз білім саласында ақпараттық жүйелерді енгізудің, соның ішінде медиасауаттылықты арттырудың маңызын нақтылайды. Өйткені медиасауатты бала тек ғаламторға кіре білетін емес, ондағы деректерді сұрыптап, саралап, қажет болған жағдайда, күмәнмен қарай алатын бала. Бұл қабілетті олардың ертеңгі өмірде өз орнын адаспай табуына көмектесетін басты дағды деп білемін. Ал бұл дағдыны қалыптастырудың негізгі жолы – сыни ойлау қабілетін дамыту. Сондықтан осы бағыттағы жұмыс өзекті әрі маңызды. Сондай-ақ, білім берудегі құндылықтарды дарыту негізінде оқушылардың шығармашылық пен сын тұрғысынан ойлау қабілеттері дамиды. Мұның өзі баланың тек пәндік біліммен шектелмей, өмірлік дағдыларды меңгеруіне жол ашады. Қарым-қатынас жасау, ойын дәл жеткізу, пікірталаста өз көзқарасын қорғау қазіргі заманда әр баланың бойынан табылуы тиіс қасиет. Осы орайда ақпараттық-коммуникациялық құралдарды тиімді қолдануға баулу – ұстаздың басты міндеттерінің бірі [2].

Өйткені медиасауатты, ойы сергек, заманауи технологияны меңгерген оқушы – болашаққа сенімді қадам басатын тұлға. Сол себепті өз жұмысымда оқушылардың медиасауаттылығын арттыруды басты бағыттардың бірі ретінде қарастырамын. Бұл тек ақпаратты оқып шығу емес, оны сын тұрғысынан бағалап, шынайылығына күмәнмен қарап үйрену деген сөз. Қатысушыларды желідегі ақпаратты талдауға, салыстыра ойлауға дағдыландыру олардың сенімді дереккөздерді таңдауға және ақпараттың дұрыстығын анықтай білуіне жол ашады (1.1.4.2. желідегі барлық ақпарат сенімді және пайдалы емес деп пай-

ымдау). Сонымен қатар оқушылардың ақпаратты жүйелеп, өңдеп, ыңғайлы форматта ұсыну дағдыларын қалыптастыру – олардың деректердің үлкен көлемімен тиімді жұмыс істеу қабілетін арттырады (1.1.2.1. қабылдау тәсілі бойынша ақпарат түрлерін анықтау). Бұл – бүгінгі ақпараттық қоғамда аса қажет машықтардың бірі. Мұнымен қоса, жобалық ойлауды ынталандыру – балалардың шығармашылық қабілетімен қатар, мәселені шешуге бағытталған нақты қадамдарды жоспарлай білу, шешім қабылдау секілді маңызды дағдыларын дамытады. Осы бағыттағы жұмыс баланың тек білім алушы емес, ертеңгі күні өз бетінше ойлай алатын тұлға болып қалыптасуына ықпал етеді [3].

Мақаланың мақсаты – оқушылардың медиасауаттылығын арттыру арқылы ақпаратты сын тұрғысынан қабылдау, талдау, сұрыптау қабілеттерін дамыту және шығармашылықпен жұмыс істеуге дағдыландыру. Осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылды:

- ▶ Оқушыларға ақпаратты дұрыс қабылдау, шынайы мен жалған деректерді ажыратуды үйрету;
- ▶ «Жас тілші», «Лицей TV» жобалары аясында сыни ойлау мен шығармашылық қабілеттерін шыңдау;
- ▶ Ақпаратты сұрыптау, жүйелеу, өңдеу және ыңғайлы түрде ұсыну дағдыларын қалыптастыру.

Оқушының ақпаратпен жұмыс істей білуі, оны талдап, сұрыптап, қажет кезде күмәнмен қарай алуы – қазіргі білім беру үдерісінде ерекше мәнге ие. Осы тақырыпта бірқатар отандық, шетелдік авторлар зерттеу жүргізіп, медиасауаттылықты дамытуда тиімді әдістер мен көзқарастарын ұсынып келеді. Қазақстандық зерттеушілер ішінде медиа және ақпараттық сауаттылық мәселесін жан-жақты қарастырған ғалымдардың бірі – Қ. Қабылғазыұлы. Ол өзінің еңбектерінде медиа құралдарын оқу процесіне тиімді енгізу жолдарын сипаттап, оқушылардың сыни ойлауын дамытуда ақпараттық технологиялардың рөліне тоқталады [4]. Сонымен қатар А.Мырзахметова да оқушының медиамәтінді талдау қабілеті мен зерттеу

жүргізу білігін қалыптастыру жолдарын ұсынады. Оның жұмыстары практикалық тұрғыдан құнды. Себебі мектеп жағдайында жүзеге асырылған нақты мысалдармен дәлелденген [5].

Шетелдік зерттеулер арасында Рене Хоббстың еңбектері ерекше орын алатындығын айтып өткен жөн. Ол медиасауаттылықты жеке пән ретінде емес, барлық пәнмен кіріктіре оқытудың қажеттілігін дәлелдейді. Оның «Media Literacy in the Digital Age» атты еңбегі – мұғалімдер үшін нақты құралдарға толы әдістемелік нұсқаулық. Сондай-ақ Тесса Жолли және Дэвид Бакингемнің зерттеулері де оқушылардың медиа мәтінмен жұмыс істеу қабілетін арттыру жолдарын ұсынады. Олар оқушыларды тек тұтынушы емес, медиа өнімді жасаушы ретінде қалыптастыру керектігін баса айтады. Бұл құптарлық жайт [6]. Жаһандық құзыреттілікке негізделген білім беру бағдарламаларында да медиасауаттылық маңызды бағыт ретінде көрсетіледі. OECD зерттеулерінде оқушылардың ақпаратпен жұмыс істей білуі ХХІ ғасыр дағдыларының бірі ретінде танылып отыр [7].

Жалпы алғанда, аталған әдебиеттердің барлығы менің жұмыс бағытымның ғылыми-әдістемелік негізін айқындауға көмектесті. Солардың ішінде мектеп жағдайына бейімдеуге қолайлы әрі тәжірибемен ұштастыра алатын тұстарын іріктеп алып, өз жұмысымда қолдануға тырыстым.

Әдістеме

Бүгінгі таңда оқушыларды ақпаратты сыни тұрғыдан қабылдай алатын, дереккөздерді талдап, бағалай білетін тұлға ретінде қалыптастыру – әрбір ұстаздың басты міндетінің бірі. Осы мақсатта мен өз жұмысымда медиасауаттылықты дамытудың түрлі әдіс-тәсілдерін қолданып келемін. Бұл бағытта «Жас тілші» және «Лицей TV» сияқты жобалар мен цифрлық платформаларды тиімді пайдалана оқушылардың қызығушылығын арттырып, оқу үдерісін өмірмен ұштастырудың нәтижелі жолы болды.

«Лицей TV» жобасы аясында оқушылар өздері жаңалық дайындап, сюжетке қа-

жетті мәліметтерді жинап, бейнематериалдармен жұмыс істейді. Бұл жерде олар дереккөздерді тексеру, ақпаратты өңдеу, қысқарту, өз ойымен толықтыру сияқты маңызды дағдыларды меңгереді. Жаңалық жазу барысында мәтінді монтаждауға Canva, CapCut, iMovie сияқты қосымшаларды қолданамыз. Мұның өзі цифрлық дағдылармен қатар, медиа өнім жасау процесін де меңгеруге көмектеседі. Медиасауаттылықты дамытуда мен «оқушы-зерттеуші» моделіне сүйенемін. Бұл тәсілді Финляндия, Сингапур сияқты білім беру жүйелері тәжірибеде сәтті қолданып келеді. Мен оны мектеп жағдайына бейімдеп, оқушыларға өз бетімен ақпарат іздеу, салыстыру, тұжырым жасауға мүмкіндік беретін тапсырмалар дайындаймын. Мысалы, бір жаңалықты екі дереккөзден алып, шынайылығын салыстырып, дәлелдермен қорғау оқушының сыни ойлауын, медиасауаттылығын қатар дамытады. Сабақ барысында «РАФТ», «ИН-СЕРТ», «Ойды дәлелде» сияқты әдістерді жиі қолданамын. Өз тәжірибеде «Оқушы – автор» ұстанымын алдыңғы қатарға шығарамын. Біздің алдымызда отырған оқушылар ақпаратты дайын түрде қабылдауға үйреніп қалған. Ал өздері ақпарат жасап көргенде ғана оның құрылымын, мақсатын, ықпалын түсіне бастайды. Осы бағытта «Жас тілші-жауапты тұлға» атты шағын авторлық бағдарлама құрдым. Бағдарлама аясында оқушылар медиаталдау жүргізіп, пост, мақала, сюжет дайындайды. Олар белгілі бір тақырыпқа ақпарат жинап, пікірталасқа түседі, соңында өз ұстанымын дәлелдеуге үйренеді. Бұл тәсіл оқушылардың өз ойын ашық айтуына, ойын дәлелмен жеткізуіне өзіндік ықпалын тигізді.

Медиасауаттылықты дамытуда пәнаралық кіріктіру басты әдістердің бірі ретінде қолданылды. Қазақ тілі мен әдебиеті, информатика, тарих сабақтарында ортақ тақырыптар негізінде бірлескен тапсырмалар беремін. Мысалы, әдебиет сабағында қоғамдағы өзекті мәселені көтерген шығарманы талдай отырып, оқушыға сол мәселеге байланысты шағын зерттеу жасап, бейнесюжет немесе пост әзірлеуді тапсырамын. Бұл әдіс – оқушының шығармашылық ойлауын дамытып,

алған білімін өмірмен байланыстыруға сеп болады. Сонымен қатар, «медиадебат» әдісі өз тәжірибемізде жиі қолданылады. Бұл тәсілде оқушылар жаңалықты, әлеуметтік желідегі пікірді немесе қандай да бір ақпаратты дәлелмен қолдап немесе теріске шығарады. Бұл тек сөйлеу шеберлігін емес, дәлел келтіру, нақты сөйлеу, тыңдаушыны сендіру дағдыларын дамытады. Сондай-ақ, бұл әдісте оқушылар жалған ақпаратқа алданып қалмауы тиіс.

Жалпы алғанда, медиасауаттылық бір ғана пәннің аясында емес, барлық салаға қажет дағды. Өз тәжірибемде осы бағыттағы жұмыстардың оқушыға әсері мол екенін байқадым және практикалық жұмыс барысында көз жеткіздім. Олар тек тұтынушы емес, ақпаратты өндіруші әрі саналы қолданушы ретінде қалыптаса бастады. Бұл болашаққа салынған ең берік іргетас деп білемін.

Медиасауаттылықты дамыту жұмыстарын тек теориямен шектемей, оны күнделікті сабақтарда, үйірмелерде, жобаларда қолдануға тырысып келемін. Өйткені, қазіргі бала – ақпараттың ортасында өсіп келе жатқан жаңа заманның өкілі. Сондықтан оларды тек тілдік біліммен қаруландыру аздық етеді. Біз олардың ақпаратпен дұрыс жұмыс істеу, оны сұрыптау, бағалау, жалғаннан шынайыны ажырату дағдыларын қалыптастыруымыз керек. Өз жұмысымда осыны мақсат тұттым. Алғашқы қадамымды мектептегі «Жас тілші» үйірмесін ұйымдастырудан бастадым. Бұл үйірме мен үшін жай ғана қосымша сабақ емес, үлкен бір зертхана болды десем де болады. Үйірмеде оқушылар жаңалықтар дайындады, бейнеролик түсірді, түрлі сценарийлер жазды. Осы жұмыстардың нәтижесінде «Лицей ТВ», «Лицей үні», «Лицей хабаршысы» сынды оқушылардың медиажобалары пайда болды. Бұл жобаларда балалар тек орындаушы емес, нағыз ойлап табушы, ұйымдастырушы болды. Бірі – тілші, бірі – оператор, бірі сценарист болып, шығармашылыққа белсенді араласты. Мұндай жұмыстар оларды топпен жұмыс істеуге, жауапкершілікті сезінуге, өз пікірін ашық айтуға баулыды.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің сабақтарында да медиасауаттылық элемент-

терін кеңінен енгізіп отырдым. Әсіресе, әлеуметтік желідегі жазбаларды талдау – оқушылар үшін өте қызықты тапсырма болды. Олар түрлі посттарды қарап, ондағы грамматикалық қателерді бейресми сөздерді анықтады. Бұл жұмыс барысында оқушылар тек тілдік білімін бекітіп қоймай, ақпаратқа деген жауапкершілікпен қарауды, әр жазбаның мазмұнына мән беруді үйренді. Мәселен, Асқар Алтайдың «Прописка» шығармасын талдағанда оқушылар Желтоқсан оқиғасына қатысты деректерді зерттеп, шынайы ақпарат пен бұрмаланған мәліметті салыстырып үйренді. «Ақпарат детективі» әдісі арқылы көркем мәтін мен өмірлік шындықты қатар қарастырып, дереккөздің сенімдігіне баға берді.

Медиасауаттылықты тек пән аясында ғана емес, пәнаралық бағытта да қолдануға тырыстым. География сабағында климат мәселелерін талдау барысында жаңалықтардан алынған мәлметтерді тексеру, тарих сабағында түрлі дереккөздерді салыстыру, информатикада фейк пен сенімді сайттарды ажырату жұмыстары жүргізілді. Бұл тәсіл оқушының ақпаратты түрлі қырынан бағалап, жан-жақты қарастыру дағдысын дамытты.

«Жаһандық құзыреттілік» пәні аясында да, медиасауаттылықтың маңызы ерекше болды. Бұл пәнде біз экология, көші-қон, мәдени әртүрлілік секілді жаһандық тақырыптарды қарастырдық. Оқушылар өз ойларын түрлі медиа форматтар арқылы жеткізді. Біреулер инфографика жасаса, енді бірі видео түсірді, кейбіреулер презентация жасап, зерттеу жұмыстарын жүргізді. [8] Мұндай жұмыс түрлері оқушыны тек білім алушы емес, зерттеуші ретінде дамытты. Оқушылардың сыни ойлау қабілетін арттыру үшін сабақтарға жүйелі түрде дебат элементтерін енгіздім. Дебат кезінде олар өз пікірін дәлелдей білуге, қарсы тараптың уәжіне жауап беруге, логикалық ойлау арқылы қорытынды жасауға үйренді. Бұл тәсіл оқушылардың тіл байлығын арттырып қана қоймай, сенімді сөйлеу, нақты дәлел келтіру және дұрыс сөйлесу мәдениетін қалыптастырды.

Практикада қолдану

Осы бағыттағы жұмысымды одан әрі тереңдету үшін арнайы сайт жасап, оған медиасауаттылыққа қатысты видеосабақтар, тапсырмалар, тесттер жүктедім. Бұл сайт оқушылардың өз бетімен білім алуына, қайталап жаттығуына, қосымша материалдармен жұмыс істеуіне мүмкіндік берді.

2024 жылдың қаңтар айында осы тәжірибемен «Педагогикалық идеялар панорамасы» республикалық байқауына қатысып, II дәрежелі диплом иелендім. Бұл мен үшін үлкен жетістік қана емес, жылдар бойы жинаған тәжірибемнің нәтижесін көрсеткен бағалы марапат болды.

1-сурет. «Лицей хабаршысы» газеті

2-сурет. Оқушылар шығармашылығы

Сонымен қатар биылғы оқу жылының басында және соңында 9 «А» сынып оқушыларынан медиасауаттылыққа қатысты сауалнама жүргіздім. Сауалнамаға 23 оқушы қатысып, олардың медиасауаттылық дағдыларының даму деңгейі зерттелді. Сауалнама қорытындысы бойынша, бастапқыда ақпаратты тексеру, жалғанын ажырату, дереккөзге күмәнмен қарау қабілеті төмен болса, жыл соңына қарай бұл дағдылар айтарлықтай жақсарды. Сауалнамада келесі сұрақтар қамтылды:

1. Интернеттен немесе әлеуметтік желіден алынған ақпараттың рас-өтірігін тексеруге тырысасың ба?

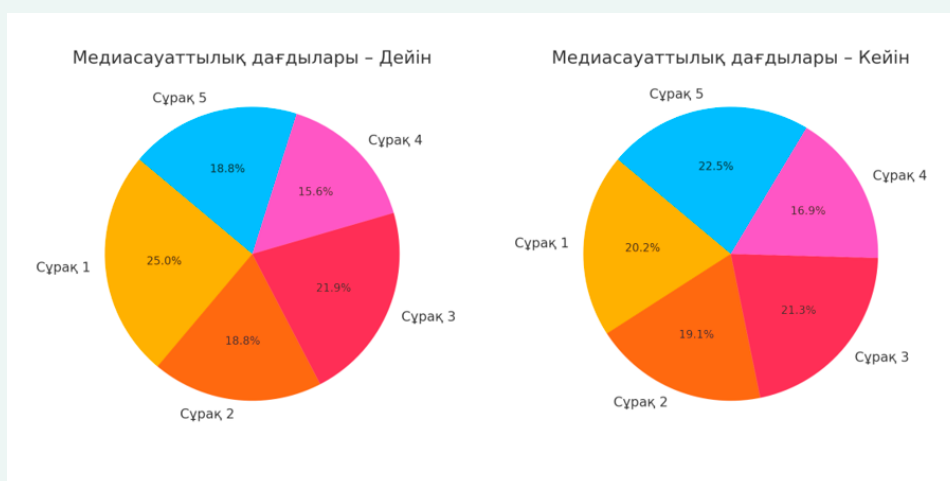
2. Жалған ақпаратты қалай ажыратуға болатынын білесің бе?
3. Ақпараттың дереккөзін тексеріп көресің бе? (мысалы кім жазғанын, қай сайт екенін)?
4. Әлеуметтік желі мәйде көрген жаңалықты бірден таратып, бөлісесің бе?
5. Ақпаратты мәтін, сурет, видео арқылы дұрыс ұсыну жолдарын білесің бе?

Ал курс соңында бұл көрсеткіштер айтарлықтай өскені байқалды. Оқушылардың көбі ақпаратты таратуға асықпай, алдымен тексеруге тырысатынын айтты. Бұл – медиасауаттылықтың нақты нәтижесі.

Кесте-1. Медиа сауаттылық дағдыларының даму динамикасы (9 А сыныбы, 23 оқушы)

№	Сұрақтар	Дейін (оқушы саны)	Кейін (оқушы саны)
1	Ақпараттың рас-өтірігін тексеруге тырысасың ба?	8	18
2	Жалған ақпаратты ажыратуды білесің бе?	6	17
3	Ақпараттың дереккөзін тексеріп көресің бе?	7	19
4	Әлеуметтік желідегі жаңалықты бірден таратасың ба?	5	15
5	Ақпаратты дұрыс ұсыну жолдарын білесің бе?	6	20

Диаграмма

Тәжірибеге дейін

Тәжірибеден кейін

Жалпы бұл жұмыс барысында мен оқушылардың бойында келесі дағдыларының қалыптасқанын байқадым:

- ▶ ақпаратты бағалай алу;
- ▶ жалған мен шынайыны ажырату;
- ▶ сыни көзқараспен қарау;
- ▶ өз ойын дәлелмен жеткізу;
- ▶ медиа тексттерді визуалды түрде ұсыну;
- ▶ зерттеу жүргізу және қорытынды жасау;

Әрине, бұл жұмыс кезінде қиындықтар да болды. Кейбір оқушыларда техника болмады, кейбір жобалар көп уақытты та-

лап етті. Мұғалім ретінде мен де үнемі өз білімімді жетілдіріп, цифрлық құралдармен жұмыс істеуді үйреніп отырдым.

Жүргізілген жұмыстардың қорытындысы бойынша оқушыларда медиа сауаттылық үйірмесі аясында оқушылардың қызығушылығы біртіндеп артып, сабақ барысында белсенділік таныта бастады. Бастапқыда ақпаратпен жұмыс істеуге күмәнмен қараған кей оқушылар кейіннен шынайы әрі жалған деректерді ажырату, өз ойын дәлелмен жеткізу сияқты дағдыларды игерген сайын бұл үйірменің өмірмен тығыз байланысын түсінді. Сабаққа деген жауапкершілік пен қызығушылық едәуір өсті. Олар ең алдымен

ақпаратты сараптау, талдау, бағалау, құзыреттерін меңгерді. Әртүрлі дереккөздерге күмәнмен қарап, шынайылығын тексеруге дағдыланды. Сонымен қатар, өз көзқарасын дәлелді жеткізу, медиамәтін құрау, ақпаратты визуалды түрде ұсыну (постер, инфографика, бейнежазба) сияқты практикалық жұмыстарды орындай отырып, зерттеу мен шығармашылық қабілеттерін де дамытты. Медиасауаттылық курсы арқылы олар өмірде жиі кездесетін ақпараттық жағдайларға байыппен қарауды, жалған жаңалықтар мен манипуляцияларға алданбауды үйренді. Бұл – олардың шындықты іздеу, жауапкершілікпен бөлісу, сыни ойлау сынды өмірлік құндылықтарды іс жүзінде қолдану дағдысын қалыптастырды. Әлеуметтік желідегі белсенділіктерінде де өзгешелік байқалды: оқушылар енді кез келген ақпаратты тексеріп, бөліспес бұрын ойланатын болды. Бұл үйірме тек теориялық білім беріп қана қоймай, шынайы өмірде қажет болатын нақты дағдыларды қалыптастыруға ықпал етті. Кемшіліктері мен шектеулерге тоқталар болсақ, Барлық оқушылардың цифрлық құралдарға қолжетімділігі бірдей емес екендігін де ескеру керек. Медиа құралдармен жұмыс істеу мұғалімнің арнайы дайындығын қажет етеді. Жобалық жұмыстар көп уақытты талап етеді. Бұл кей жағдайда оқу бағдарламасының тығыздығына әсер етуі мүмкін.

Ұсыныстар

Қазір сабақ беріп жүріп анық түсінген бір нәрсе медиасауаттылықты дамыту тек журналистикаға немесе бір пәнге қатысты дүние емес. Бұл – қазіргі баланың өміріне тікелей қатысы бар өте өзекті бағыт. Сондықтан бұл жұмысты сабақтан тыс үйірмеде емес, күнделікті оқу процесінде де қолданып келемін. Өз тәжірибемде байқап, нәтижесін көріп жүрген соң осы бағытта жұмыс жасайтын әріптестеріме аз-кем ұсыныс айтқым келеді.

Біріншіден, медиасауаттылықты пән мазмұнымен қатар алып жүру – ең тиімді жол. Біз кейде әдебиетті тек кейіпкерді талдап, мазмұн айтқызумен шектеп қоямыз. Ал шын мәнінде шығарманың ішіндегі кейіпкердің ойы мен бүгінгі әлеуметтік

желідегі көзқарастарды салыстыру, түрлі жаңалықтардан үзінді алып, оны оқушылардың өз өмірімен байланыстыра талдау арқылы олар жай ғана мәтінді оқып қоймай, шынайы өмірге сілтеме жасап үйренеді. Сыни ойлау да осындайда қалыптасады.

Екіншіден, медиасауаттылықты басқа пәндермен байланыстыру әдістің артықшылығы деп айтар едім. Мәселен, география сабағында климат мәселесін талқылағанда жаңалықты тексеріп көру, тарихта дереккөздердің айырмашылығын салыстыру, информатикада жалған ақпаратты ажырату сияқты тапсырмалар оқушыны кеңінен ойлауға баулиды. Сол кезде бала тек тыңдаушы емес, ойлаушы, сараптаушы, шешім қабылдаушы болып қалыптасады.

Үшіншіден, оқушының жетісітігін тек тестпен есес, медиажоба, дебат, пост талдау сияқты жұмыс түрлері бағалауға болады. Мұндай тапсырмалар баоланың ақпаратпен жұмыс істеу қабілетін, ойын нақты жеткізу шеберлігін анық көрсетеді. Қалыптастырушы бағалауда бақылау парағы, дескрипторлар, оқушы рефлексиясы жақсы нәтиже береді.

Төртіншіден, мектептің мүмкіндігі мен оқушы деңгейі ескерілуі қажет. Әр мектептің техникамен жабдықталуы әртүрлі. Егер құрылғылар жеткіліксіз болса, тапсырманы қағаз түрінде не қарапайым слайдпен беруге де болады.

Қорытындылай келе, оқушылардың медиасауаттылығын дамыту, тек бір пәннің аясында ғана емес, кез келген сабақтың мазмұнына сәтті ендіруге боатын маңызды бағыт.

Қорытынды

Қазіргі ақпарат тасқыны қарқынды дамыған заманда оқушының білім алып қана қоймай, сол ақпаратты дұрыс пайдалана білуі, талдап, саралап, өз ойын дәлелмен жеткізе алуы өте маңызды. Өз тәжірибемде медиасауаттылықты дамыту арқылы балалардың бойында осы қабілеттердің біртіндеп қалыптасып келе жатқанын анық байқадым. Олар бұрынғыдай кез

келген ақпаратқа сене салмайды, ой елегінен өткізіп барып қабылдайды. Бұл – біз күткен ең басты нәтиже.

Қорыта айтқанда, оқушылардың медиасауаттылығын дамыту арқылы сыни ойлау дағдысын қалыптастыру бүгінгі білім берудегі аса өзекті әрі нәтижелі бағыттардың бірі екеніне тағы бір мәрте көз жеткіздік. Тәжірибе барысында байқағаным, балалар бұл тақырыпқа ерекше қызығушылықпен қарап, өз бетімен ақпарат іздеп, оны сараптауға, салыстыруға, бағалауға дағдыланды. Бұл олардың тек мектеп пәніне деген қызығушылығын емес, жалпы өмірлік көзқарасын қалыптастыруға да оң әсер етті. Медиасауаттылықты дамытуға бағытталған ұсынылған әдістеме – оқушыны дайын білімді жаттаушы емес, ақпаратты талдай алатын, өз пікірін дәлелдей алатын, саналы тұтынушы ретінде тәрбиелеуге бағытталған озық тәсіл. Оның әмбебаптығы – кез келген пінмен кіріктіріп қолдануға ыңғайлы болуында. Осы орайда бұл әдістемені тек жеке мектеп тәжірибесі шеңберінде қалдырмай, өзге әріптестермен бөлісіп кең көлемде тарату қажет деп есептеймін. Себебі бұл заман талабына сай, нәтижесі айқын, өмірмен байланысты білім берудің нақты бір қадамы.

Бүгінгі оқушы – ертеңгі ел болашағы. Ал біз, ұстаздар, сол ұрпақтың ақпаратты сүзгіден өткізіп, сыни көзқараспен қарай

алатын, білімін өмірде қолдана білетін саналы тұлға болып қалыптасуына жол ашуымыз керек. Менің ойымша, бұл әдістеме – осы жолдағы маңызды құралдың бірі.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. Астана, 2007. Өзгертілген 2024.
2. Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығына қосымша
3. «2024-2025 Оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» Әдістемелік нұсқау хат. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2024. – 113
4. Қабылғазыұлы Қ. Медиа сауаттылық және ақпараттық мәдениет негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2021.
5. Мырзахметова А. Мектептегі медиасауаттылық теориясы мен тәжірибесі. – Нұр-Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2022.
6. Рене Хоббс. Media Literacy in the Digital Age. – New York: Peter Lang Publishing, 2017.
7. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Жаһандық құзыреттілік: XXI ғасыр дағдыларына негізделген оқу бағдарламаларының мазмұны. – Астана: ҚР БҒМ, 2020.
8. Жаһандық құзыреттер. Негізгі орта білім беру деңгейінің 8-сынып оқушыларына арналған оқулық / Б.У. Салыхова, Ж.Ж.Акимбаева, Р.А. Абдраймова, Қ.Ә. Әуесбай, Е.Ж. Қараев. – Астана: «Arman-PV» баспасы, 2024. – 112 бет.

● ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ЧЕРЕЗ РАЗВИТИЕ МЕДИАГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Жанабергенова М.С.

КГУ «Акшукурская школа-лицей» Отдела образования по Тупкараганскому району
Управления образования Мангистауской области

Аннотация. В статье рассматривается опыт формирования у учеников навыков критического мышления, анализа, отбора и оценки информации через развитие медиаграмотности. Автор применял этот подход не только во внеурочной деятельности, но и системно внедрял его на уроках, интегрируя с различными учебными предметами. Через медиапроекты, дебаты и анкетирования была показана высокая заинтересованность и ответственность учащихся. Также подробно описаны как сложности, так и эффективные стороны использования данной методики. Выявлено, что развитие медиаграмотности положительно влияет на мышление, интерес к обучению и чувство ответственности у школьников. влияет на мышление, интерес к обучению и чувство ответственности у школьников.

Ключевые слова: медиаграмотность, критическое мышление, анализ информации, медиадисбаты, интеграция в учебный процесс, межпредметная связь.

● DEVELOPING CRITICAL ANALYSIS SKILLS THROUGH MEDIA LITERACY AMONG STUDENTS

Zhanabergenova M.S.

«Aqshuqyr School-Lyceum» Municipal State Institution, Tupkaragan district, Mangystau region

Abstract. The article presents the practical experience of developing students' critical thinking, information analysis, selection, and evaluation skills through media literacy. The author applied this approach not only in extracurricular activities but also systematically integrated it into lessons across various subjects. Media projects, debate sessions, and surveys showed increased student engagement and responsibility. The article also outlines both the challenges and benefits of implementing this method. It was found that fostering media literacy has a positive impact on students' thinking skills, interest in learning, and sense of responsibility.

Key words: media literacy, critical thinking, information analysis, media debate, lesson integration, cross-curricular connection.

FTAMP 14.25.07

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӘДЕБИ ТІЛ НОРМАСЫН МЕҢГЕРУ ДЕҢГЕЙІН ПРАКТИКАЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Мухтар А.

«Қаныш Сәтбаев атындағы «BINOM SCHOOL» мектеп-лицейі,
Астана қ.

Аңдатпа.

Мақалада қазақ тілінде оқытылатын 6-сынып сабақтарында қазақ тілінің орфографиялық, орфоэпиялық, лексикалық, грамматикалық және пунктуациялық нормаларын сақтау жұмыстарын практикалық тапсырмаларға кіріктірудің тиімді әдістемелік тәсілдері қарастырылған. Сауатты сөйлеудің тұрақты дағдыларын дамыту үшін сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлерін (тыңдалым және айтылым, оқылым, жазылым) пайдалану мүмкіндіктері талданады. Тілдік нормаларды саналы түрде қолдануға және оқушылардың типтік қателіктерін болдырмауға бағытталған практикалық жаттығуларды әзірлеуге ерекше назар аударылады. Оқушылардың тіл нормаларын меңгеруге деген ынтасын арттыруға және сөйлеу мәдениетін дамытуға көмектесетін стратегиялар мен әдістер ұсынылады.

Түйінді сөздер:

сөйлеу нормалары, лексикалық нормалар, грамматикалық нормалар, тыныс белгілері, практикалық тапсырмалар.

Кіріспе

Қазақ тілі – Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі. Оның қоғамдағы мәртебесі мен қолданылу аясының кеңеюі тіл мәдениетін қалыптастыру мен әдеби тіл нормаларын сақтау мәселесін өзекті етеді. Әдеби тіл нормалары – тілдің барлық саласында (дыбысталуы, сөз қолданысы, грамматикалық құрылысы, емлесі мен тыныс белгілері) қалыптасқан және жалпыға ортақ деп танылған тілдік құралдарды қолдану ережелерінің жиынтығы.

Әдеби тіл нормасын зерттеуге отандық және шетелдік ғалымдар зор үлес қосқан. Қазақ тіл білімінде бұл мәселені Ә.Т. Қайдар (қазақ тілінің лексикологиясы, диалектологиясы, тіл мәдениеті, ономастикасы, тіл тарихы мен қазіргі жай-күйі [1]),

Ш.Ш. Сарыбаев (қазақ тілінің диалектілік ерекшеліктері, олардың әдеби тілмен қарым-қатынасы [2]), Н.Уәлиева (мәдени ұғымдарды білдіретін сөздердің тарихы мен қолданысы [3]), Р.Сыздықова (қазақ әдеби тілінің тарихи дамуы, көркем мәтін тілінің ерекшеліктері [4]), Ф.Оразбаева (тіл мәдениетінің теориялық және практикалық мәселелері, сөйлеу мәдениетін қалыптастыру жолдары, қазақ тілін оқыту әдістемесі [5]), Қ.Жұбанов (қазақ тілінің дыбыстық жүйесі мен грамматикалық құрылысы [6]), С.Аманжолов (қазақ тілінің фонетикасы, лексикологиясы, диалектологиясы мәселелері [7]), І.Кеңесбаев (қазақ тілінің сөздік құрамы, фразеологизмдерінің ерекшеліктері [8]) және т.б. сынды ғалымдар зерттеген.

Шетелдік ғалымдардан Л.В. Щерба (тіл білімінің жалпы мәселелері, фонетика, жазу теориясы, транскрипция және транслитерация, лексикография, шет тілдерін оқыту әдістемесі [9]), В.В. Виноградов (стилистика, поэтика, әдебиет теориясы, тіл тарихы, грамматика, лексикология және лексикография мәселелері, әдеби-көркем шығарманы зерттеуге кешендік көзқарас [10]), Д.Э. Розенталь (тіл мәдениетінің сөйлеу нормативтілігі, оның әуезділігі, мәнерлілігімен байланысты мәселелері [11]), А.А. Реформатский (қазіргі лингвистиканың теориясы мен әдістерінің мәселелері, типология мәселелері, тілдік категориялардың формальды-семантикалық талдауы, баспа мәтіні мен поэтиканы семиотикалық қарастыру, көркем мәтінді формальды талдау, фонология мәселелері [12]) еңбектерінде әдеби тіл нормаларының теориялық және практикалық мәселелері қарастырылған.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде оқушылардың тілдік құзыреттілігін арттыру, оның ішінде әдеби тіл нормаларын меңгерту – маңызды мәселелердің бірі. Осыған орай, 6-сынып оқушыларының әдеби тіл нормаларын меңгеру деңгейін практикалық тапсырмалар арқылы арттыру жолдары қарастырылады.

Осы жастағы оқушылар тілдің орфографиялық, орфоэпиялық, лексикалық, грамматикалық және пунктуациялық аспектілері бойынша мақсатты жұмыс істеуге қолайлы жағдай жасайтын тыңдалым және айтылым, оқылым және жазылым сияқты сөйлеу әрекеттерінің әртүрлі түрлерін белсенді меңгереді.

Алайда, тәжірибе көрсеткендей, тілдік нормаларды оқытуда көбінесе фрагменттік, олардың шынайы коммуникативті жағдайлардан бөлінуі байқалады. Бұл оқушылардың алған білімдерін іс жүзінде қолдануда қиындықтарға тап болуына, ауызша және жазбаша сөйлеуде қателіктер жіберуіне алып келеді, соның салдарынан олардың коммуникациясының тиімділігі төмендейді.

Осыған байланысты 6-сыныпта қазақ тілі сабақтарында практикалық тапсырмаларға сөйлеу нормаларын сақтау бой-

ынша жүргізілетін жұмыстарды енгізуге бағытталған тиімді әдістемелік тәсілдерді іздеу және енгізу қажеттілігі туындайды. Тілдік нормаларды оқытуды сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлеріне біріктіру оқушылардың сауаттылық деңгейін арттырып қана қоймай, олардың тілдік түйсігін дамытуға, тілдік құралдарды саналы түрде қолдануына және нәтижесінде жоғары деңгейдегі сөйлеу мәдениетін қалыптастыруына ықпал етеді.

Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА «2024-2025 Оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» Әдістемелік нұсқау хатында «Негізгі орта білім беру деңгейіндегі тілдік оқу пәндерінің мазмұны білім алушылардың жас ерекшеліктеріне, қажеттіліктері мен мүдделеріне сәйкес тіл жүйесімен танысуды қоса алғанда, тілдік дағдылары мен рухани-адамгершілік құндылықтарды дамытуды, сөздік қорын байытуды, қазіргі әлемде тілдерді үйренудің маңыздылығын, көптілді және көпмәдениетті әлемнің тұтас бейнесін түсінуді, құрметпен қарауға тәрбиелеуді қамтамасыз етеді және әртүрлі көзқарастар мен мәдениеттерге, оқытылатын тілдегі әртүрлі ақпарат көздерімен өз бетінше жұмыс істей білуге, оның ішінде жасанды интеллект негізіндегі Интернет-ресурстар мен платформалармен шығармашылық және сыни ойлауды дамытуға және пайдалануға бағытталған» деп жазылған [13]. Нұсқау хатта белгіленген құзыреттердің ішіндегі маңыздысы – әдеби тіл нормасын игеру.

Бұл мақалада 6-сынып оқушыларының әдеби тіл нормаларын меңгеруіндегі практикалық тапсырмалардың рөліне баса назар аударылады. Оқу процесінде қолданылатын әдіс-тәсілдер тілдік нормаларды меңгертуге, сауатты сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға және оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттыруға бағытталған.

Мақаланың мақсаты – практик мұғалімдер үшін оқушылардың әртүрлі коммуникативті жағдайларда сауатты сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін нақты әдістер мен стратегияларды ұсыну.

Осы мақсат шеңберінде келесі міндеттер қойылды: сөйлеу нормаларын зерделеудің теориялық негіздерін қарастыру, 6-сыныпта қазақ тілін оқыту тәжірибесі талдау, оқушылардың типтік қателіктерін анықтау және оларды алдын алуға және түзетуге бағытталған практикалық тапсырмаларды сынақтан өткізу.

Сабақта мотивациялық ортаны құруға, жұмыстың ойын және интерактивті түрлерін пайдалануға, сондай-ақ тілдік нормаларды оқыту процесінің тиімділігін арттыру үшін көрнекілік құралдары мен ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға ерекше назар аударылатын болады.

Бұл мақаланың өзектілігі негізгі мектепте қазақ тілін оқыту әдістемесін жетілдіру, тілдік білім беру сапасын арттыру және оқушылардың табысты әлеуметтенуі мен мәдени дамуының ажырамас бөлігі болып табылатын сауатты сөйлеу дағдыларын қалыптастыру қажеттілігіне байланысты.

Әдістеме

6-сыныпта қазақ тілі сабақтарында практикалық тапсырмаларға сөйлеу нормаларын сақтау бойынша жұмысты тиімді интеграциялау жүйелі және мақсатты тәсілді талап етеді. Ұсынылған әдіс келесі принциптерге негізделген:

1. Коммуникативтік бағыттылық, тілдік нормаларды оқытудың оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту мақсаттарына бағындырылуын білдіреді. Нормалар өз алдына мақсат ретінде емес, түрлі қарым-қатынас жағдайларында сөйлеудің анықтығы, дәлдігі мен әсерлілігін қамтамасыз ететін құрал ретінде қарастырылады.
2. Практикалық бағыттылық, шын коммуникативті жағдайларды модельдейтін әртүрлі практикалық тапсырмаларды орындау барысында тілдік нормалар туралы білімді қолдануға баса назар аударылатын практикалық

бағдар. Теориялық материал мөлшермен беріледі және практикалық жаттығулармен тікелей байланысты.

3. Сөйлеу әрекетінің түрлерін интеграциялау, мұнда нормаларды сақтау бойынша жұмыс тыңдалым және айтылым, оқылым және жазылым тапсырмалары енгізіледі. Мысалы, тыңдалған мәтінді талқылау кезінде лексикалық бірліктердің айтылуы мен қолданылуының дұрыстығына, ал эссе жазу кезінде орфографиялық және пунктуациялық ережелердің сақталуына назар аударылады.
4. Контекстуализация, яғни тілдік нормаларды зерттеу нақты тақырыптар мен жағдайлар аясында жүреді, бұл ережелерді түсінуді және есте сақтауды жеңілдетеді, сонымен қатар олардың саналы түрде қолданылуына ықпал етеді.
5. Көп деңгейлі тапсырмаларды пайдалана отырып, оқушылардың жеке ерекшеліктері мен дайындық деңгейін есепке алуды және тілдік нормаларды меңгеруде қиындықтарға тап болғандарға уақытылы көмек көрсетуді көздейтін сараланған тәсіл.
6. Оқушылардың белсенді қатысуы, сабақта ынтымақтастық атмосферасын құру және оқушылардың белсенді танымдық іс-әрекетін ынталандыру тілдік нормаларды тереңірек және саналы түрде игеруге ықпал етеді.
7. Әр сабақта сөйлеу нормаларын сақтау бойынша жұмыстың жүйелілігі мен дәйектілігі, тапсырмалардың біртіндеп күрделенуі және зерттелетін материал көлемінің кеңеюі.
8. Рефлексия және өзін-өзі бақылау, оқушылардың өз сөзін тілдік нормаларды сақтау тұрғысынан тексеруі және бағалауы бойынша жұмысы.

Осы әдістеме аясында келесі практикалық әдістер мен тапсырмалардың түрлерін қолдану ұсынылады (1-кесте):

1-кесте. Тапсырмалардың практикалық әдістері мен түрлері

Сөйлеу әрекетінің түрлері	Тапсырмалардың практикалық әдістері мен түрлері
Тыңдалым және айтылым	Орфоэпиялық қателерді анықтау тапсырмасымен тыңдалым (оқушыларға екпін немесе айтылымда әдейі жіберілген қателері бар аудиожазбалар ұсынылады, олар осы қателерді тауып, түзетуі керек). Берілген лексиканы қолдана отырып, диалогтар мен рөлдік ойындар (оқушылар берілген тақырыптар бойынша ұсынылған көнерген сөздер, неологизмдер, терминдер немесе кәсіби сөздерді қолданып диалог құрастырады және ойнайды, олардың мағынасы мен қолданылуының орындылығын түсіндіреді). Лексикалық және грамматикалық нормаларды сақтау тұрғысынан ауызша мәлімдемелерді талдау (оқушылар ұсынылған ауызша мәтіндерді немесе сыныптастарының мәлімдемелерін талдап, сөздерді дұрыс қолданбау, грамматикалық құрылымдардағы қателер немесе сөз тәртібінің бұзылуын анықтайды). Орфоэпиялық сөздіктерге сүйене отырып ауызша хабарламалар құрастыру (оқушылар орфоэпиялық сөздікте түйін сөздердің айтылуын алдын-ала тексеріп, берілген тақырыпқа шағын ауызша хабарламалар дайындайды).
Оқылым	Бөлек, біріктірілген немесе сызықша арқылы жазылған сөздерді анықтау тапсырмасы бар мәтіндерді оқу (оқушылар мәтіндерді оқиды және сөздерді жазу тәсіліне қарай жіктейді, тиісті ережелерді түсіндіреді). Мәтіндерді көнерген сөздерді, эвфемизмдерді, дисфемизмдерді, неологизмдерді және диалектизмдерді қолдану тұрғысынан талдау (оқушылар мәтіндегі осы лексикалық бірліктердің стилистикалық рөлін анықтайды және олардың орындылығын талқылайды). Грамматикалық қателерді анықтау және түзету мақсатында мәтінмен жұмыс істеу (оқушыларға есімдіктерді, етістіктерді, үстеулерді қолдануда әдейі жіберілген қателіктері бар мәтіндер ұсынылады, оларды тауып, түзету керек). Дұрыс интонация мен логикалық екпінге баса назар аудара отырып, рөлдер бойынша оқу (рөлдер бойынша диалогтарды оқу кезінде оқушылар логикалық екпіндердің орналасуына және интонациялық нормалардың сақталуына ерекше назар аударады).
Жазылым	Әртүрлі диктант түрлері (сөздік, таңдамалы, шығармашылық) орфографиялық және пунктуациялық ережелерді меңгеруге баса назар аударып өткізіледі (диктанттарды үнемі өткізу орфографиялық және пунктуациялық нормалар туралы білімді бекітуге мүмкіндік береді). Жазылуына ерекше назар аударуды қажет ететін сөздерді қолдана отырып, сөйлемдер мен мәтіндерді құрастыру (бөлек, біріктірілген, сызықша арқылы) (оқушылар үйренген орфографиялық ережелерді қолдана отырып, өз ойларын білдіретін сөйлемдер мен мәтіндер құрастырады). Жанрдың грамматикалық және стилистикалық ерекшеліктерін ескере отырып, сипаттамалар, өмірбаяндар, құттықтаулар жазу (әр түрлі жанрдағы жұмыстарды жазу кезінде оқушылар грамматикалық нормалар туралы білімді қолданады және стилистикалық талаптарды ескереді). Орфографиялық және пунктуациялық қателерді түзету мақсатында мәтіндерді редакциялау (оқушыларға қателері бар мәтіндер ұсынылып, олар қателерді тауып, орфографиялық сөздіктер мен ережелерді пайдалана отырып түзетеді). Терминдер мен кәсіби сөздерді қолдана отырып графикалық мәтіндерді (кестелер, диаграммалар) құрастыру (жұмыстың бұл түрі лексикалық нормаларды бекітуге және ақпаратты құрылымдау қабілетіне ықпал етеді). Грамматикалық конструкциялар мен тыныс белгілерін дұрыс қолдануды талап ететін өз көзқарастарын дәлелдей отырып эссе жазу (эссе жазу кезінде оқушылар үйренген тілдік нормалардың барлық кешенін қолдана білу шеберлігін көрсетеді).

Тілдік материалмен жұмыс	Сөздер мен сөз тіркестерін орфоэпиялық тұрғыдан талдау (екпіннің орнын анықтау) (оқушылар орфоэпиялық сөздіктерді пайдалана отырып, сөздерді дұрыс айтуға машықтанады). Сөздердің лексикалық мағынасы бойынша жіктелуі (ескірген, неологизмдер, терминдер және т.б.) (жұмыстың бұл түрі оқушылардың сөздік қорын кеңейтеді және лексикалық нормаларды түсінуді тереңдетеді). Грамматикалық категориялар мен синтаксистік байланыстарды анықтау мақсатында сөйлемдерді талдау (грамматикалық талдау грамматикалық нормаларды саналы түрде қолдануға ықпал етеді). Жеке мүшелермен және олардың жанында тыныс белгілерімен ұсыныстар жасау (жұмыстың бұл түрі тыныс белгілерінің нормаларын бекітуге бағытталған).
--------------------------	---

6-сыныптың «Қазақ тілі» оқулығынан алынған мысалдарды келтірейік.

Тапсырма: Мәтінді оқып шығып, диалект сөздерді теріп жазыңдар. Олардың әдеби тілдегі баламасын табыңдар.

Бұл тапсырма оқушылардың лексикалық нормаларды меңгеруіне, диалект сөздер мен әдеби тіл арасындағы айырмашылықты түсінуіне көмектеседі.

Тапсырма: Берілген сөз тіркестерін грамматикалық нормаға сай құрастырыңдар.

Мысалы: «кітап оқу», «мектепке бару», «досымен сөйлесу».

Бұл жаттығу оқушылардың сөздерді дұрыс байланыстыруын, сөз тіркестерін құрастыруын және грамматикалық нормаларды қолдануын қалыптастырады.

Тапсырма: Мәтінді көшіріп жазып, қажетті тыныс белгілерін қойыңдар.

Бұл тапсырма оқушылардың пунктуациялық сауаттылығын арттырады, тыныс белгілерінің қойылу ережелерін меңгертеді.

Практикалық тапсырмалар оқушыларды белсенді оқуға ынталандырады, теориялық білімдерін практикада қолдануға мүмкіндік береді. Оқушылардың өздігінен жұмыс істеу дағдылары қалыптасады, сыни ойлау қабілеті дамиды.

Сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлері шеңберінде әдістемелік әдістерді практикалық қолданудың нақты мысалдарын қарастырайық (2-кесте).

2-кесте. Әдістемелік әдістерді қолдану мысалдары

Сөйлеу әрекетінің түрлері	Әдістемелік әдістердің мысалдары
Тыңдалым және айтылым	Орфоэпиялық нормаларға мысал. Кішкентай мәтінді тыңдағаннан кейін (мысалы, ертегі немесе әңгіме үзіндісі) мұғалім оқушыларға тапсырма ұсынады: «Мен қазір осы мәтіннен бірнеше сөз тіркестерін оқып, екпінде әдейі қателіктер жіберемін. Сіздің міндетіңіз - қате жіберілген сөзді мұқият тыңдап, атау, содан кейін оны дұрыс айту». Мұғалім сөз тіркестерін айтады: кітапхананың сөресі, мектеп оқушысы, жаңа тапсырма. Оқушылар қатені анықтап, дұрыс нұсқасын айтады: кітапхананың сөресі, мектеп оқушысы, жаңа тапсырма. Лексикалық нормаларға мысал. «Қазақ халқының салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары» тақырыбын өткенде мұғалім оқушыларға келе жатқан Наурыз мейрамын талқылаған екі оқушы арасындағы диалогты сахналауды ұсынады. Бір оқушыға мерекеге қатысты көнерген сөздерді диалогта қолдану (мысалы, сарқыт, бесікке салу, тұсау кесу), екіншісіне қазіргі тілдегі мағынасын түсіндіру тапсырмасы жазылған карточка беріледі. Диалогтан кейін осы сөздерді қазіргі жағдайда қолданудың орындылығы туралы пікірталас жүргізіледі.

Оқылым	Лексикалық нормаларға мысал. Оқушыларға диалектілік сөздер немесе кәсіби терминдер кездесетін көркем шығармадан үзінді ұсынылады (мысалы, ауыл өмірі немесе мал дәрігерінің жұмысы туралы әңгіме). Тапсырма: сөздерді көшіріп жазыңыз, олардың мағынасын контекст бойынша түсіндіруге тырысыңыз, содан кейін диалект сөздігі немесе терминологиялық сөздік арқылы өзіңізді тексеріңіз. Пунктуациялық нормаларға мысал. Оқушыларға оқшау мүшелері бар сөйлемдерде тыныс белгілері түсіп қалдырылған мәтін ұсынылады. Тапсырма: мәтінді оқып, оқшау ережесін түсіндіре отырып, қажетті үтірлерді қойыңыз.
Жазылым	Орфографиялық нормаларына мысал. Мұғалім әртүрлі орфографиялық ережелермен реттелетін сөздерді қамтитын сөздік диктант жүргізеді (бөлек, біріктірілген, дефис арқылы). Диктанттан кейін өзін-өзі тексеру немесе өзара тексеру жүргізіледі, содан кейін жіберілген қателіктер талданады. Редакциялау мысалы. Оқушыларға әдейі жіберілген орфографиялық және пунктуациялық қателері бар мәтін ұсынылады. Тапсырма: барлық табылған қателерді түзету және емле ережелеріне сүйене отырып, түзетулеріңізді түсіндіре отырып мәтінді өңдеңіз.
Тілдік материалмен жұмыс	Грамматикаға мысал. Мұғалім оқушыларға әр түрлі үстеулермен ұсыныстар береді. Тапсырма: үстеу түрін анықтаңыз (уақыт, орын, әрекет ету тәсілі және т.б.) және оның сөйлемдегі синтаксистік рөлін түсіндіріңіз. Пунктуацияға мысал. Мұғалім оқушыларға жеке анықтамалары, жағдайлары және үндеулері бар, бірақ тыныс белгілері жоқ ұсыныстар ұсынады. Тапсырма: тыныс белгілерін дұрыс орналастырыңыз және сөйлемнің қай мүшелері бөлек екенін және неге екенін түсіндіріңіз.

6-сыныпта қазақ тілі сабақтарында осындай практикалық тапсырмаларды жүйелі түрде қолдану оқушылардың сөйлеу нормалар туралы теориялық білімдерін бекітіп қана қоймай, сонымен қатар сауатты жазу мен сөйлеудің тұрақты дағдыларын қалыптастыруға, олардың тілдік мәдениеті мен коммуникативтік құзыреттілігін арттыруға мүмкіндік береді.

Практикада қолдану

Ұсынылған әдістемені біз Астана қаласының «Қаныш Сәтбаев атындағы Vinom school» мектеп-лицейінде 6-сыныптың қазақ тілі сабағының әртүрлі кезеңдерінде оқушылардың сөйлеу нормалары туралы білімдерін жандандыруға және оларды оқу қызметінде қолдануға бағытталған түрлі практикалық тапсырмаларды енгізу арқылы жүзеге асырдық.

Сөйлеу нормаларын сақтау бойынша жұмысты практикалық тапсырмаларға біріктірудің тиімділігін бағалау үшін эксперименттік зерттеу жүргізілді, оған 6-сынып оқушыларының екі тобы қатысты: бақылау

тобы (24), онда сөйлеу нормалары бойынша жұмыс дәстүрлі түрде жүргізілді және эксперименттік топ (25), онда сөйлеу нормалары бойынша жұмысты практикалық тапсырмаларға біріктірудің ұсынылған әдістемесі қолданылды. Сөйлеу нормаларының сақталу деңгейін бағалау эксперимент басталғанға дейін (алдын ала бақылау) және ол аяқталғаннан кейін (қорытынды бақылау) бес критерий бойынша (дұрыс орындалған тапсырмалардың %-ы) жүргізілді:

1. Орфографиялық сауаттылық: сөздерді жазу ережелерін сақтау.
2. Орфоэпиялық сауаттылық: сөздердің дұрыс айтылуы және екпіннің орналасуы.
3. Лексикалық сауаттылық: лексикалық бірліктерді орынды және дәл қолдану.
4. Грамматикалық сауаттылық: грамматикалық формалар мен құрылымдарды дұрыс қолдану.
5. Пунктуациялық сауаттылығы: тыныс белгілерінің дұрыс орналасуы.

3-кесте. Эксперимент нәтижелері

Бағалау критерийі	Бақылау тобы (экспериментке дейін)	Эксперименттік топ (экспериментке дейін)	Бақылау тобы (эксперименттен кейін)	Эксперименттік топ (эксперименттен кейін)
Орфографиялық сауаттылық	55%	58%	65%	82%
Орфоэпиялық сауаттылық	60%	62%	68%	85%
Лексикалық сауаттылық	62%	65%	70%	88%
Грамматикалық сауаттылық	58%	60%	66%	84%
Пунктуациялық сауаттылығы	50%	53%	58%	79%
Орташа көрсеткіш	57%	59,6%	65,4%	83,6%

3-кестеден көріп отырғанымыздай, алдын ала кезеңде бақылау және эксперименттік топтардағы сөйлеу нормаларын сақтау деңгейінің орташа көрсеткіштері шамамен бірдей болды (сәйкесінше 57% және 59,6%), бұл эксперимент басталған кезде екі топтағы оқушылардың салыстырмалы дайындық деңгейін көрсетеді.

Эксперимент жүргізілгеннен кейін екі топта да оң динамика байқалады. Алайда, эксперименттік топ барлық бағалау критерийлері бойынша айтарлықтай жоғары нәтижелер көрсетті. Эксперименттен кейінгі эксперименттік топтағы орташа көрсеткіш 83,6% құрады, бұл эксперимент алдындағы көрсеткіштен 24% жоғары және эксперименттен кейінгі бақылау тобына қарағанда (65,4%)18,2% жоғары.

Эксперименттік топтағы ең елеулі өсім орфографиялық, орфоэпиялық және лексикалық сауаттылық критерийлері бойынша байқалады, бұл сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлерінде тиісті нормаларды саңалы түрде қолдануға бағытталған практикалық тапсырмаларды белсенді қолданумен байланысты болуы мүмкін.

Бақылау тобында көрсеткіштердің жақсарғаны да байқалады, алайда өсу қарқыны айтарлықтай төмен, бұл практикалық тапсырмаларға интеграциялаудың ұсынылған әдістемесімен салыстырғанда сөйлеу нормаларымен жұмыс істеудің дәстүрлі әдістерінің тиімділігінің төмендігін көрсетуі мүмкін.

Осылайша, нәтижелер сөйлеу нормаларын сақтау бойынша жұмысты практикалық тапсырмаларға біріктіру 6-сынып оқушыларының тілдің барлық аспектілері бойынша сауаттылық деңгейіне оң әсер етеді және дәстүрлі оқыту әдістерімен салыстырғанда тиімдірек тәсіл болып табылады деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Ұсыныстар

Сөйлеу нормаларын сақтау бойынша жұмысты практикалық тапсырмаларға және оны қолданудың болжамды оң нәтижелеріне интеграциялаудың ұсынылған әдістемесі негізінде 6-сыныпта қазақ тілінде оқытатын қазақ тілі мұғалімдеріне арналған келесі ұсыныстарды тұжырымдауға болады:

1. Орфографиялық, орфоэпиялық, лексикалық, грамматикалық және пунктуациялық нормаларды зерттеуді оқу материалының жеке блоктары ретінде қарастыруға болмайды. Оқытылатын тақырыпқа және сөйлеу әрекетінің түріне қарамастан, әр сабаққа олармен жұмысты органикалық түрде қосу қажет.
2. Тілдік нормалар туралы теориялық ақпарат шын коммуникативті жағдайларды модельдейтін әртүрлі практикалық тапсырмалармен қамтамасыз етілуі керек. Оқушылар сөйлеудің айқындығына, дәлдігіне және мәнерлілігіне қол жеткізу үшін нормаларды

сақтау қажеттілігін көруі керек.

3. Сөйлеу нормалары бойынша жұмысты тыңдалым және айтылым, оқылым және жазылым тапсырмаларына біріктіру қажет. Әр түрлі іс-шаралар нормаларды тереңірек және саналы түрде игеруге, сондай-ақ оларды әртүрлі контексте қолдану қабілетін қалыптастыруға ықпал етеді.
4. Тілдік нормаларды зерттеуді зерттелетін тақырыптармен және қарым-қатынас жағдайларымен байланыстыру маңызды. Бұл ережелерді түсінуді және есте сақтауды жеңілдетеді, оқу процесін оқушылар үшін қызықты әрі мағыналы етеді.
5. Әртүрлі диктанттарды, қателерді түзету жаттығуларын, өз сөздеріңізді құрастыруды, мәтіндерді талдауды, рөлдік ойындарды, сөздіктермен және анықтамалықтармен жұмыс істеуді қолдану қажет. Бұл жағдайда оқушылардың қызығушылығын сақтау үшін жұмыс формаларын өзгерту керек.

Сондай-ақ оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру, мотивациялық орта құру және т. б. қажет.

Осы ұсынымдарға сүйене отырып, қазақ тілі мұғалімдері 6-сыныптағы сабақтардағы практикалық тапсырмаларға сөйлеу нормаларын сақтау бойынша жұмысты тиімдірек біріктіре алады, бұл өз кезегінде оқушылардың тілдік сауаттылығы мен сөйлеу мәдениетінің деңгейін арттыруға ықпал етеді.

Қорытынды

Жүргізілген талдау және 6-сыныптағы қазақ тілі сабақтарындағы практикалық тапсырмаларға сөйлеу нормаларын сақтау бойынша жұмысты интеграциялаудың ұсынылған әдістемесі оқушылардың тілдік құзыреттілігін қалыптастыруға жүйелі және мақсатты көзқарастың маңыздылығын көрсетеді. Ережелерді оқшаланған зерттеуге жиі назар аударатын дәстүрлі оқыту әдістері әрқашан нормаларды берік игеруді және оларды нақты коммуникативті жағдайларда тиімді қолдануды қамтамасыз ете бермейді.

Коммуникативті бағдарлау, практикалық бағдарлау және оқушыларды сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлеріне белсенді тарту принциптеріне негізделген ұсынылған интегративті әдіс осы алшақтықты жоюға мүмкіндік береді. Орфографиялық, орфоэпиялық, лексикалық, грамматикалық және пунктуациялық нормалар бойынша жұмысты әртүрлі практикалық тапсырмаларды орындау контекстіне қосу тіл ережелерін тереңірек түсінуге және саналы түрде қолдануға ықпал етеді.

Осы әдістемені эксперименттік сынақтан өткізу нәтижелері оның тілдің барлық аспектілері бойынша оқушылардың сауаттылық деңгейін арттырудағы тиімділігін көрсетеді. Бақылау тобымен салыстырғанда эксперименттік топтағы көрсеткіштердің айтарлықтай өсуі сөйлеу нормаларын зерделеумен интеграцияланған практикалық тапсырмаларды белсенді қолдану сауатты сөйлеудің тұрақты дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететінін және оқушылардың қазақ тілін үйренуге деген ынтасын арттыратынын көрсетеді.

Демек, сөйлеу нормаларын сақтау бойынша жұмысты практикалық тапсырмаларға біріктіру 6-сыныпта қазақ тілін оқыту әдістемесінің перспективалық бағыты болып табылады деп қорытынды жасауға болады. Ұсынылған ұсыныстар тілдік білім беру сапасын арттыруға және оқушылардың сауатты және тиімді қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға ұмтылатын мұғалімдерге практикалық нұсқаулық бола алады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Қайдаров Ә.Т. Ғылым тілі және әдеби тіл статусы // Терминдер және олардың аудармалары. – Алматы: Ғылым, 1990. – 9-21 б.
2. Сарыбаев Ш.Ш. Қазақ тілінің аймақтық сөздігі / Жауапты ред.Ш.Ш.Сарыбаев. – Алматы: Арыс, 2005. – 824 б.
3. Уәлиев Н. Сөз мәдениеті. Алматы: Мектеп, 1984. – 107 б.
4. Сыздықова Р. Абай шығармаларының тілі. – Алматы: Ғылым, 1968. – 331 б.
5. Оразбаева, Ф. Шығармалар жинағы [Мәтін]. Т. 1: Ой өрнегі – сөз: зерттеулер / Ф. Оразбаева. – Ал-

- маты : Ан Арыс, 2020. – 516 б.
6. Жұбанов Қ. Қазақ тілі жөніндегі зерттеулер. – Алматы: Мемлекеттік тілді дамыту институты, 2010. – 501 б.
 7. Аманжолов С. Қазақ тілі диалектологиясы мен тарихының мәселелері. - Алматы: «Сөздік-Словарь», 2004. – 536 б.
 8. Кеңесбаев І. Қазақ тілінің фразеологиялық сөздігі – Алматы, 1977. - 712 б.
 9. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. – М.: Едиториал УРСС, 2004. - 432 с.
 10. Виноградов В.В. Избранные труды. Поэтика русской литературы. – М.: Наука, 1976. – 516 с.
 11. Розенталь Д.Э. Говорите и пишите по-русски правильно. – М.: Айрис-Пресс, 2007. - 768 с.
 12. Реформатский А.А. Лингвистика и поэтика. – М.: Наука, 1987. - 264 с.
 13. «2024-2025 Оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» Әдістемелік нұсқау хат. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2024. – 113 б.
 14. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығына 3-қосымша Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты.

● ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ОСВОЕНИЯ УЧАЩИМИСЯ НОРМ ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА ЧЕРЕЗ ПРАКТИЧЕСКИЕ ЗАДАНИЯ

Мухтар А.

Школа-лицей «Binom school имени Каныша Сатбаева», г. Астана

Аннотация. В статье рассматриваются эффективные методические подходы к интеграции работы над соблюдением орфографических, орфоэпических, лексических, грамматических и пунктуационных норм казахского языка в практические задания на уроках в 6 классе с казахским языком обучения. Анализируются возможности использования различных видов речевой деятельности (слушание, говорение, чтение, письмо) для формирования устойчивых навыков грамотной речи. Особое внимание уделяется разработке практических упражнений, направленных на осознанное применение языковых норм и предупреждение типичных ошибок учащихся. Предлагаются стратегии и приемы, способствующие повышению мотивации учащихся к изучению языковых норм и развитию их речевой культуры.

Ключевые слова: речевые нормы, лексические нормы, грамматические нормы, пунктуационные нормы, практические задания.

● WAYS TO IMPROVE STUDENTS' MASTERY OF LITERARY LANGUAGE NORMS THROUGH PRACTICAL TASKS

Mukhtar A.

School-lyceum «Binom school named after Kanysh Satbayev», Astana

Abstract. The article discusses effective methodological approaches to integrating work on observing spelling, orthoepic, lexical, grammatical and punctuation norms of the Kazakh language into practical assignments in 6th grade lessons with the Kazakh language of instruction. The possibilities of using various types of speech activity (listening, speaking, reading, writing) to form stable skills of literate speech are analyzed. Particular attention is paid to the development of practical exercises aimed at the conscious use of language norms and the prevention of typical student errors. Strategies and techniques are proposed to increase students' motivation to study language norms and develop their speech culture.

Key words: speech norms, lexical norms, grammatical norms, punctuation norms, practical assignments.

МРНТИ 14.25.09

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ 10–11 КЛАССОВ: АКТУАЛЬНОСТЬ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ

Салхаева Д.У., Туралиева Г.Х.

Филиал НАО «Республиканская физико-математическая школа» в городе Астана

Аннотация. В статье раскрывается педагогический опыт учителей математики по развитию математической грамотности учащихся в условиях современных образовательных реалий. Дан анализ ключевым аспектам понятия «математическая грамотность», подчеркивая ее значимость как основы для формирования функциональной грамотности в целом. Особое внимание уделяется формированию математической грамотности как базовой компетенции, необходимой для успешного решения жизненных задач, требующих логического и аналитического мышления. В статье представлены подходы и методики, используемые педагогами для развития математической грамотности учащихся, а также рассматриваются вызовы, связанные с ее формированием в условиях цифровизации образования.

Статья может быть полезна педагогам, методистам и исследователям, занимающимся вопросами совершенствования математического образования в школе.

Ключевые слова: критическое мышление, реальные жизненные ситуации, междисциплинарные связи, конкурентоспособная среда.

Введение

В условиях стремительно развивающегося информационного общества математическая грамотность становится неотъемлемой частью образовательного процесса и основой формирования функциональной грамотности. Она не только способствует развитию логического и аналитического мышления, но и служит базой для успешной профессиональной деятельности и полноценной повседневной жизни. Умение решать математические задачи помогает учащимся ориентироваться в финансовых вопросах — управлении личным бюджетом,

расчёте ипотеки, налогообложении и других жизненно важных аспектах. Это делает математику не просто академической дисциплиной, а практико-ориентированным предметом. Математика учит анализировать информацию, выявлять закономерности и принимать обоснованные решения — навыки, актуальные как в учебной, так и в реальной жизни. Кроме того, математическая грамотность развивает способность критически оценивать информацию, что особенно важно в современном мире, перенасыщенном противоречивыми и недостоверными данными.

В Инструктивно-методическом письме НАО им. И. Алтынсарина «Об особенностях образовательного процесса в общеобразовательных школах РК в 2024–2025 учебном году» подчеркивается, что математическая грамотность – одна из ключевых составляющих функциональной грамотности.

Математическая грамотность предполагает, что учащиеся не просто владеют теоретическими знаниями, но умеют применять их в реальных жизненных ситуациях. Это проявляется в способности мыслить в математических категориях, формулировать конкретные задачи и находить практические решения повседневных проблем. По сути, такая грамотность означает уверенное владение математическими понятиями и методами — от базовых арифметических операций до более сложных аналитических инструментов. Ключевой аспект — умение использовать математический аппарат для анализа окружающего мира: описывать закономерности, выявлять причинно-следственные связи, строить логичные выводы и обоснованные прогнозы. Всё это способствует осознанию того, что математика пронизывает практически все сферы современной жизни — от финансов и экономики до науки и технологий. В итоге развитая математическая грамотность формирует у молодых людей важный навык: способность обосновывать свои суждения точными расчётами и принимать решения на основе объективных данных, а не субъективных представлений или домыслов. Такой подход превращает математику из абстрактной школьной дисциплины в практический инструмент для ориентации в сложном мире чисел и закономерностей [1].

Казахстан принимает участие в PISA с 2009 года. В PISA-2022 приоритетным направлением было Математическая грамотность. Это означает, что задания по математической грамотности составляют большую часть тестирования. Математическая грамотность в последний раз была основным направлением десять лет назад – в PISA-2012. В следующем цикле PISA-2025, основным направлением будет

– естественнонаучная грамотность. Средний балл Казахстана в PISA-2022 составил 425 баллов по математике [2].

В Астане 62% учащихся достигли 2-го уровня математической грамотности (Казахстан – 50%, ОЭСР – 69%). На этом уровне ученики могут применять математику в простых ситуациях. 4,1% учащихся Астаны достигли 5-6 уровней (Казахстан – 1,6%, ОЭСР – 8,7%). Лидеры: Сингапур (92% на 2-м уровне и выше, 41% на 5-6 уровнях), Китайский Тайбэй (32%), Макао (29%), Гонконг (27%), Япония и Корея (по 23%). В 16 из 81 страны более 10% учащихся достигли 5-6 уровней. Низкий результат у Доминиканской Республики (8% на 2-м уровне) [3].

Обзор литературы показывает, что проблема формирования математической грамотности активно исследуется в международной практике. Работы таких авторов, как М. А. Клементс (Clements, 2013) [4], Дж. Боалер (Boaler, 2016) [5] и П. Салливан (Sullivan, 2017) [6], подчеркивают важность интеграции практико-ориентированных подходов в обучении математике, а также необходимость развития у учащихся навыков критического мышления и решения реальных задач. В казахстанском контексте исследования А. Кусаинова (2020) [7] и Г. Абильдаевой (2021) [8] акцентируют внимание на необходимости модернизации учебных программ и внедрения активных методов обучения для повышения интереса учащихся к математике и улучшения их образовательных результатов.

С 2024 года математическая грамотность является обязательным предметом для всех участников Единого национального тестирования (ЕНТ) в Казахстане, что подчеркивает ее значимость в системе образования [9]. Как объясняет Саясат Нурбек, это изменение направлено на проверку способности учащихся применять математические знания в жизненных ситуациях, что соответствует современным требованиям к функциональной грамотности [10].

Целью данной статьи является анализ педагогического опыта учителей мате-

матики по развитию математической грамотности учащихся в условиях современного образования, а также выявление эффективных подходов и методик, способствующих формированию у школьников навыков, необходимых для успешной адаптации в обществе и профессиональной деятельности.

Задачи исследования:

- ▶ актуализация содержания учебного предмета с учётом современных образовательных требований и жизненных задач, стоящих перед учащимися.
- ▶ применение активных методов обучения, способствующих развитию познавательной активности и самостоятельности учащихся.
- ▶ внедрение межпредметной связи для расширения контекста изучения математических понятий и их практического применения.
- ▶ разработка и использование системных подходов к оценке уровня математической грамотности учащихся, включая как формативные, так и суммативные методы контроля.

Результатом качественного преподавания, направленного на развитие математической грамотности, становится не только повышение учебных достижений, но и формирование личности, способной уверенно ориентироваться в мире чисел, данных и информационных потоков. Математическая грамотность выступает основой для продолжения образования, профессионального самоопределения и успешной социализации. Она способствует развитию ответственности, умения принимать обоснованные решения и критически оценивать информацию.

Методика

Для реализации вышеуказанных целей и задач, используя свой многолетний опыт в преподавании математики, мы составили авторскую программу «Математическая грамотность в 10-11 классах».

С каждым днём возрастает общественный запрос на развитие индивидуальности — уникальной, неповторимой личности. Именно человек, обладающий ярко выраженной индивидуальностью, талантами и способностями, способен адаптироваться к стремительному ритму современной жизни, не потеряться в нём и внести свой значимый вклад в развитие общества. Такой вклад может быть не всегда заметным, но он играет незаменимую роль в сложной системе общественных и профессиональных отношений.

Несомненно, каждый педагог согласится с тем, что школа во все времена выполняла не только функцию обучения основам наук, но и важнейшую миссию — подготовку выпускников к самостоятельной взрослой жизни.

Новый век, новое тысячелетие вносят существенные изменения в сферу образования. Сегодня, в эпоху стремительного развития цифровых технологий, от нас — современных педагогов — требуется способность ориентироваться в широком спектре инновационных подходов к проектированию и реализации образовательного процесса. Особенно важно создавать учебные материалы нового поколения, соответствующие потребностям времени и способствующие формированию у школьников универсальных компетенций.

Методы и подходы, использованные в реализации программы

Авторская программа основана на современных педагогических технологиях, направленных на развитие математической грамотности и практических навыков учащихся, как проектное обучение, проблемное обучение, интерактивные технологии, межпредметной связи, стратегии работы с текстом и технологии критического мышления.

Традиционные уроки часто ограничиваются теорией, тогда как проекты, связывают учебу с практикой, где учащиеся решают реальные задачи, а не абстрактные упражнения, развивают самостоятельность планируя работу, ищут инфор-

мацию, анализируют результаты и тем самым прокачивают функциональную грамотность, умело используя знания в разных жизненных ситуациях, от финансовых расчетов до анализа данных.

Проектное обучение наиболее эффективно применимо при включении реальных проектов, связанных с математикой, которые требуют практического применения знаний. Класс разбивается на группы сменного состава и работают над реализацией проекта задачи по заданной теме.

Для визуализации математических концепций, особенно в разделе «Пространство и форма», лучше использовать программы GeoGebra и Desmos.

Интеграция математики с экономикой, наукой и искусством не только расширяют контекст изучения, но и ведут учащихся к полному вовлечению в процесс обучения делая уроки яркими, запоминающимися и плодотворными. Развиваются метапредметные умения, которые учащийся может применить к любой области знаний и в различных жизненных ситуациях. Это очень важно сегодня, когда от выпускника школы требуются мобильность, креативность, способность применять свои знания на практике, умение мыслить нестандартно.

Формированию аналитических и рефлексивных навыков способствуют, хорошо известные нам всем и широко применяемые приемы технологии критического мышления, как приёмы «ИН-СЕРТ», «Синквейн», «Шесть шляп».

В ходе реализации программы наблюдалось, что в большинстве случаев учащиеся не проявляли интереса к текстовым задачам, испытывая сложности с пониманием текста задачи, его содержания и структуры. Некоторые затруднялись самостоятельно интерпретировать задания, создавать оригинальные тексты, визуализировать информацию из текстов или применять навыки рефлексии. Таким образом, выявилась целесообразность применения стратегий и приёмов эффективной работы с текстовым материалом разного вида

Быть математически грамотным это не только знать хорошо формулы и идти по заданному алгоритму, это и умение работать с текстом, анализировать текстовую информацию и находить ключевые моменты. Для развития навыков работы с информационными хорошо использовать такие стратегии, как «Фишбоун», «Диаграмма Венна», «Дерево предсказаний», «SWOT-анализ». Данные стратегии удобно использовать при прохождении раздела «Статистика».

Стратегии «Знаю – хочу узнать – узнал»; «Последовательность»; «Дерево предсказаний» удобны при составлении задач на неопределенность (вероятность); «Карта событий», «Что? Где? Когда? Почему?», «Ключевое событие»; «Кто?» при решении задач на темы последовательности, определение возраста, рассадка деревьев и распилов.

А стратегии «Цветок лотоса», «Софт-анализ»; «Плюс-минус-интересно», «IDEAL – ИДЕАЛ», «SWOT – анализ» активное применение нашли при решении задач по темам «Движение», «Работа», «Сплавы и смеси», «Проценты».

В целом, задания к обучающей программе, приведенные в отдельном сборнике, составлены логично, с постепенным переходом от простых к более сложным. Весь процесс обучения построен на активном вовлечении учеников в учебный процесс и использовании вышеуказанных педагогических технологий.

Моделируя математическое образовательное пространство, нельзя обойти вниманием ещё один важный момент: каков бы ни был математический потенциал используемых педагогических технологий, стратегий и приёмов, он «не упакован» в самой технологии, а проявляется усилиями педагога, действия которого действительно основаны на любви к человеку и заботе о нём. Эту цель можно достигнуть только, зная и учитывая возрастные и индивидуальные особенности учащихся.

Основные аспекты математической грамотности, которые мы выделили, включают умение анализировать графики, диаграм-

мы и таблицы, использование математики для решения практических задач, способность объяснять свои мысли и процессы решения задач.

Программа математической грамотности в старших классах не просто обучает, она формирует активных, мыслящих людей, которые могут лучше ориентироваться в современном мире и принимать обоснованные решения.

Мы считаем, что преподавание математической грамотности в 10-11 классах приводит к следующим результатам: ученики станут более уверенными в своих математических способностях, что способствует улучшению успеваемости, смогут применять математические концепции в повседневных ситуациях, начиная от расчетов бюджета до анализа научных данных и будут лучше подготовлены к поступлению в вузы и к профессиональной жизни, где требуется математическое мышление и навыки анализа.

Несмотря на эффективность диагностического подхода, следует отметить его ограниченность. Во-первых, тестовые задания, хотя и разработаны с учетом стандартов PISA, не охватывают все аспекты математической грамотности, такие как креативность и нестандартное мышление. Во-вторых, временные ограничения (10 минут на выполнение заданий) могли повлиять на результаты учащихся, особенно тех, кто испытывает трудности с концентрацией внимания. В-третьих, исследование проводилось в ограниченном числе школ, что не позволяет полностью экстраполировать результаты на все образовательные учреждения Казахстана.

Практическое применение

Авторская программа «Математическая грамотность в 10-11 классах» прошла апробацию в наших филиалах НАО РФМШ г. Астаны, г. Алматы и в ГКП на ПХВ «Школлецей №11 имени У. Жанибекова» акимата г. Астана.

Для проведения исследования по данной теме осуществлялось динамическое

наблюдение учащихся 10-11 классов 2022-2023, 2023-2024 годов. Уровень развития ключевых компетенций учащихся мы определяли путём применения многоаспектного диагностического подхода. Учащимся было предложено выполнить входную, промежуточную, итоговые тестовые работы из 10 заданий на 10 минут в течение года по следующим темам:

- ▶ Количественные рассуждения;
- ▶ Неопределенность;
- ▶ Изменения и зависимости;
- ▶ Пространство и форма.

Оценки распределялись следующим образом:

9-10 баллов – высокий уровень: учащиеся продемонстрировали исключительные навыки;

7-8 баллов – удовлетворительный уровень: успешное выполнение задач без ярко выраженных достижений;

4-6 баллов – низкий показатель: ограниченные умения с затруднениями при решении поставленных задач;

0-3 баллов – крайне низкий уровень: неспособность учащегося уложиться во временной режим, сконцентрироваться и прийти к верным решениям.

Этот подход позволяет всесторонне оценить уровни развития математических компетенций учащихся на разных этапах диагностики.

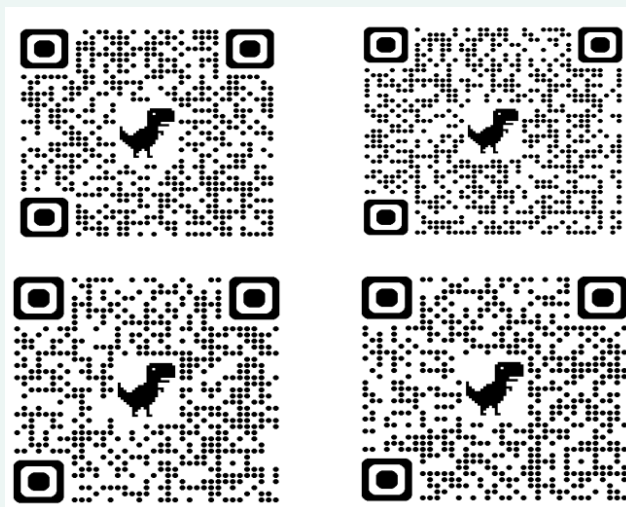
В ходе анализа, основу которого составили суммарные баллы по всем заданиям диагностической проверки, на исходной диагностике выявлен следующий ряд проблем среди обучающихся:

- ▶ выявлен низкий уровень заинтересованности в решении текстовых задач;
- ▶ недостаточная сформированность навыков глубокого понимания текстов и их осмысленного прочтения;
- ▶ трудности с интерпретацией математических академических знаний и задач из реальной жизни.

- недостаточная сформированность таких компетенций, как рефлексия, самооценка и обратная связь.

По завершению каждого раздела учащиеся работают над проектами «Своя за-

дача» и проводилась защита работ, где каждая составленная учащимися задача проходит полный анализ и реконструкцию, конечный индивидуальный проект учащегося имеет свой QR код.

Творческие работы учащихся: Проект «Своя задача»

Программа показала высокую эффективность, что подтверждается положительной динамикой результатов промежуточных и итоговых срезов знаний по математической грамотности учащихся 10-11х классов. Учителя отметили, что про-

грамма легко адаптируется к различным условиям, а родители подчеркнули её положительное влияние на уверенность детей. Это подтверждает эффективность программы и её готовность к широкому внедрению в образовательную практику.

Филиал НАО РФМШ г. Астаны

Вид диагностики	2022-2023уч.год % СОУ	2022-2023уч.год % СОУ
Входная диагностика	36%	43%
Промежуточная диагностика	59%	63%
Итоговая диагностика	72%	85%

Филиал НАО РФМШ г. Алматы

Вид диагностики	2022-2023уч.год % СОУ	2022-2023уч.год % СОУ
Входная диагностика	53%	73%
Промежуточная диагностика	75%	87%
Итоговая диагностика	86%	94%

ГКП на ПХВ «Школа-лицей №11 имени У. Жанибекова» акимата г. Астана

Вид диагностики	2022-2023уч.год % СОУ	2022-2023уч.год % СОУ
Входная диагностика	26%	32%
Промежуточная диагностика	40%	43%
Итоговая диагностика	69%	72%

Результаты исследования подтверждают целесообразность внедрения программы «Математическая грамотность в 10-11 классах» в образовательную практику на более широком уровне. Для дальнейшего повышения эффективности программы рекомендуется:

1. Расширить выборку исследования, включив больше школ из различных регионов Казахстана.
2. Разработать дополнительные методические материалы для учителей, включая видеоуроки и интерактивные задания.
3. Провести обучение педагогов по использованию новых технологий и методов преподавания.
4. Внедрить систему мониторинга и оценки результатов на долгосрочной основе для отслеживания устойчивости достигнутых результатов.

Рекомендации

На основе опыта реализации программы «Математическая грамотность в 10-11 классах» мы предлагаем следующие рекомендации для педагогов, желающих внедрить подобный подход в своей практике:

1. Включайте в учебный процесс реальные проекты, которые требуют применения математических знаний. Например, предложите учащимся разработать бюджет семьи или проанализировать статистические данные.
2. Связывайте математику с другими предметами, такими как экономика, физика и информатика, чтобы показать её практическую значимость.
3. Используйте программы, такие как

GeoGebra и Desmos, для визуализации математических концепций и повышения интереса учащихся.

4. Обучайте учащихся стратегиям анализа и интерпретации текстовых задач, используя методы, такие как «Фишбон», «Диаграмма Венна» и «SWOT-анализ».
5. Используйте приёмы, такие как «Шесть шляп критического мышления» и «ПОПС-формула», чтобы развивать у учащихся способность анализировать и оценивать информацию.
6. Проводите входные, промежуточные и итоговые тестовые работы для отслеживания прогресса учащихся и корректировки учебного процесса.
7. Поощряйте учащихся к самостоятельному поиску решений, развивайте их уверенность в себе и способность к рефлексии.

Преподавание математической грамотности в современном мире – это не только процесс передачи знаний, но и формирование личности, способной критически мыслить и принимать обоснованные решения. Актуальность этой области образования будет только возрастать, открывая новые горизонты для учащихся и поддерживая их в конкурентоспособной среде.

Заключение

Математическая грамотность важна для формирования критического мышления, решения реальных задач и принятия обоснованных решений в повседневной жизни. Она помогает учащимся развивать аналитические навыки, необходимые для анализа данных и оценки информации, осваивать способы моделирования ре-

альных ситуаций с помощью математических методов, приобретать уверенность в решении задач, связанных с финансами, экономикой и наукой.

Мы надеемся, что представленный опыт и рекомендации помогут педагогам в их работе и будут способствовать повышению уровня математической грамотности учащихся, их успешной адаптации в обществе и профессиональной реализации.

Список использованных источников

1. Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2024-2025 учебном году». – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2024. – 116 с.
2. Опубликованы результаты международного исследования PISA-2022: Казахстан сохраняет свои позиции по математике и чтению и улучшает по естественным наукам [Электронный ресурс]. – URL: <https://taldau.edu.kz/ru/novost/opublikovany-rezultaty-mezhdunarodnogo-issledovaniya-pisa-2022-kazahstan-sohranyaet-svoipozicii-po-matematike-i-chteniyu-i-uluchshaet-po-estestvennym-naukam> (дата обращения: 10.10.2023).
3. Аналитические записки по «Региональному анализу результатов исследования PISA-2022» / Министрство просвещения Республики Казахстан, АО «Национальный центр исследований и оценки образования «Талдау» им. А. Байтұрсынұлы». – Астана, 2024. – 347 с.
4. Clements, M. A. International Perspectives on Mathematics Education / M. A. Clements. – Rotterdam: Sense Publishers, 2013. – 320 p.
5. Boaler, J. Mathematical Mindsets: Unleashing Students' Potential through Creative Math, Inspiring Messages and Innovative Teaching / J. Boaler. – San Francisco: Jossey-Bass, 2016. – 292 p.
6. Sullivan, P. Teaching Mathematics: Using Research-Informed Strategies / P. Sullivan. – Melbourne: ACER Press, 2017. – 180 p.
7. Кусаинов, А. Современные подходы к преподаванию математики в Казахстане / А. Кусаинов // Педагогика и психология. – 2020. – № 3. – С. 12-20.
8. Абилядаева, Г. Формирование функциональной грамотности через математическое образование / Г. Абилядаева. – Алматы: Қазақ университеті, 2021. – 180 с.
9. ЕНТ-2024 в Казахстане: изменения, особенности, предметы, сроки [Электронный ресурс]. – URL: <http://sredigornoe.mektebi.kz/main/411-ent-2024-v-kazahstane-izmeneniya-osobennosti-predmety-sroki.html> (дата обращения: 10.10.2023).
10. Нурбек, С. Реформы в системе ЕНТ: новые требования к математической грамотности // Образование и наука. – 2023. – № 5. – С. 45-52.

● 10–11 СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ: МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ МЕН ПРАКТИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ

Салхаева Д.Ү., Туралиева Г.Х.

«Республикалық физика-математика мектебі» КеАҚ Астана қаласындағы филиалы

Аңдатпа. Мақалада заманауи білім беру жағдайында оқушылардың математикалық сауаттылығын дамыту бойынша педагогикалық тәжірибе көрсетілген. «Математикалық сауаттылық» ұғымының негізгі аспектілері талдап, оны функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың негізі ретінде маңыздылығы атап көрсетілген. Математикалық сауаттылықты логикалық және аналитикалық ойлауды қажет ететін өмірлік мәселелерді сәтті шешу үшін қажетті негізгі құзыреттілік ретінде қалыптастыруға ерекше назар аударылады. Мақалада мұғалімдердің оқушылардың математикалық сауаттылығын дамыту үшін қолданатын тәсілдері мен әдістері, сондай-ақ білім беруді цифрландыру жағдайында оны қалыптастыруға байланысты сын-қатерлер қарастырылады.

Мақала математикалық білім беруді жетілдіру мәселелерімен айналысатын мұғалімдерге, әдіскерлерге және зерттеушілерге пайдалы болуы мүмкін.

Түйінді сөздер: сыни тұрғыдан ойлау, нақты өмірлік жағдаяттар, пәнаралық байланыс, бәсекелестік орта.

● **DEVELOPING FUNCTIONAL MATHEMATICAL LITERACY IN 10TH–11TH GRADE STUDENTS: RELEVANCE AND PRACTICAL APPROACHES**

Salkhayeva D.U., Turaliyeva G.K.

Astana city, Non commercial JSC National School of Physics and Math
Astana

Abstract. The article reveals the pedagogical experience of mathematics teachers in developing students' mathematical literacy in the context of modern educational realities. An analysis of the key aspects of the concept of "mathematical literacy" is provided, emphasizing its importance as the foundation for the formation of functional literacy in general. Special attention is paid to the development of mathematical literacy as a core competency necessary for successfully solving real-life problems requiring logical and analytical thinking. The article presents approaches and methods used by educators to enhance students' mathematical literacy, as well as examines the challenges associated with its development in the context of digitalization in education.

The article may be useful for teachers, methodologists, and researchers involved in improving mathematics education in schools.

Keywords: critical thinking, real-life situations, interdisciplinary connections, competitive environment.

FTAMP 14.25.07

БАСТАУЫШ СЫНЫП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНА ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Сатеева Г.С.

Астана қаласы әкімдігінің «№ 19 орта мектеп» КММ

Аңдатпа.

Мақалада жазбаша сөйлеу дағдыларын қалыптастыру және дамыту мәселелері қарастырылады. Бұл – күрделі сөйлесім әрекетінің түрі әрі тілдік құзыреттіліктің негізгі саласының бірі болып табылады. Зерттеу бастауыш сынып оқушыларына қазақ тілін оқыту аясында жүргізілген. Автордың практикалық тәжірибесіне сүйене отырып, жазу дағдысын ерте кезеңнен бастап оқыту қажеттігі атап өтіледі. Жазу сауаттылығын дамытуға бағытталған тиімді әдіс-тәсілдер ұсынылады. Жазылым дағдысының дамуы оқушылардың ойлау қабілетін, талдау жасауын, сауатты жазуын және сыни тұрғыдан ойлауын жетілдіреді. Мақалада жазу дағдыларын жүйелі түрде қалыптастыру бастауыш білім беру жүйесінің маңызды бөлігі ретінде қарастырылады.

Түйінді сөздер:

жазылым дағдысы, жазу сауаттылығы, жазбаша ойлау, оқыту әдістері, сыни ойлау.

Кіріспе

Бүгінгі күнгі білімнің реформаланған кезеңінде болашақ ұрпақтың функционалды сауатты болуы бірінші орында тұр. Білім беру ұйымдарындағы басты өзгерістің өзі үлгілік оқу бағдарламасы құрылымының шетелдік озық тәжірибелерін саралай отырып төрт дағдыға негізделіп құрылуында. Бұл төрт дағдыны меңгертудегі мақсат заман талабына сай, сұранысты қанағаттандыра алатын функционалды сауатты тұлға қалыптастыру.

Қазақ тілі балаға ереже жаттату емес, алған білімін өмірде қолдана алатындай білік-дағды қалыптастыруы керек. Ол туралы 2024-25 жылдарға арналған әдістемелік нұсқау хатта: «Бастауыш білім беру деңгейіндегі тілдік оқу пәндерінің мазмұны тыңдалым, айтылым, оқылым және жа-

зылым дағдыларын, сондай-ақ фонетика, лексика және грамматика негіздерін дамыту арқылы бастапқы коммуникативтік дағдыларды дамытуды қоса алғанда, білім алушылардың бастапқы сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған, оларды зерделеу имплициттік оқыту принципін пайдалану арқылы жүзеге асырылады, бұл пәндік мазмұнды ережелерді жаттамай меңгеруді білдіреді» деп көрсетеді [1]. Яғни сабақта орынды қолданылған әдіс-тәсіл ереже жаттатуға орын қалдырмайды.

Осы бағытта бастауыш сынып білім алушыларының төрт дағдының бірі – жазылым дағдысын қалыптастырудың тиімді әдіс-тәсілдерін саралау маңызды болмақ. Жазылым арқылы жүзеге асырылатын тілдік қатынастың бұл түрі күрделі болғандықтан, бұған ертеден бастауыш сы-

ныптардан бастап ерекше көңіл бөлінуі керек. Жазылым дағдысы арқылы білім алушының ойлау, талдау, сауатты жазу, сыни көзқарас қабілеттері дамиды. Әсіресе, қазіргі көп тілді қоғамда мектепке енді келетін баланың тілі қойыртпақ болып шығып жатқан кезеңде (теледидардан орысша, ағылшынша мультфильмдерді көріп, сол тілмен тілі шығып жатқан бүлдіршіндер), сауатты жазуды баланы босатып алмай бастан қалыптастыру бүгінгі білім жүйесіндегі өзекті мәселе болып саналады. Жазудағы сауаттылық ой айқындығының, тілдің тазалығының кепілі болмақ.

Зерттеудің мақсаты бастауыш сынып білім алушыларына жазылым дағдысын қалыптастырудың тәжірибеден өткен тиімді әдістерін саралап, ұсыну.

Міндеттері:

- ▶ отандық әдіскерлердің зерттеулерін басшылыққа ала отырып, жазылым дағдысының теориялық негіздерін талдау;
- ▶ жазылым дағдысын жүзеге асырудағы отандық, шетелдік зерттеулерді саралау;
- ▶ жазылым дағдысының үлгілік оқу бағдарламасында берілуі;
- ▶ жазу дағдысын дамытуға қолайлы әдіс-тәсілдерді анықтау;
- ▶ бастауыш сынып білім алушыларын жазуға үйретуде қолдануға тиімді әдістерді тәжірибе арқылы көрсету;
- ▶ педагогтерге нақты әдістемелік ұсыныстар беру.

Бастауыштан бастап баланың жазу дағдысын қалыптастыру алаш арыстарының еңбектерінен бастау алады. Жазу туралы алаш қайраткері, ағартушы Ахмет Байтұрсынов: «Сауатты адам жазғанда қол дағдысымен жазады. Жазып отырғанда әр әріпті ойлап барып жазбаймыз, қолымыз дағдыланған күйімен өзі кетеді. Ойың әріп тізімінде болмайды, сөз тізуінде болады. Көз жазылғанның дұрыс-терісін бақылаумен ғана болады, неғұрлым сауаты көбірек ашылған адам болса, неғұрлым жазуды көп жазатын адам болса, оның

көз бақылауынан көрі қол дағдысы басым болмақ»,–дейді [2]. Яғни жазуға баланың жас кезінен бастап көңіл бөлінуі қажет екен.

Жазылым дағдысын қалыптастыру мен дамыту шетелдік зерттеулерде кеңінен қарастырылған. Мысалы: Финляндия, Сингапур, Канада және Ұлыбритания елдерінің білім жүйесінде жазылым дағдыларын дамытуда креативті жазу, коллаборативті жазу (бірлесіп жазу) т.б. түрлері кеңінен қолданылады. Коллаборативті жазу дегеніміз не? Ол әріптестік, яғни екі немесе одан да көп адамдардың бірлесе әрекет етуі. Жазылым жұмыс түрлерін бірлесіп орындауы т.б. Бұл туралы АҚШ зерттеушісі Гейл Томпсон: «Бірлесіп жазу әдісі оқушылардың ойлау қабілетін дамытып, жазу барысында идеялар алмасуға мүмкіндік береді»,–дейді.

Ал әдіскер ғалым Л.Выготскийдің «Жақын арадағы даму аймағы» теориясы жазылым дағдысын білім алушының когнитивтік мүмкіндіктерін ескере отырып дамыту қажет дегенді алға тартады [3]. Жан Пиаже мен Джером Брунердің зерттеулерінде білім алушының жазу дағдысын меңгеруінің жас ерекшеліктеріне байланысты кезеңдері сипатталады.

Бастауыш сыныптардағы білім алушылардың жазылым дағдысын қалыптастыруға азды-көпті үлес қосып жүрген отандық ғалымдар бар. Мысалы, С.Рахметова, Т.Әбдікәрімова, Ә.Жұмабаевалардың еңбектерінде жазу дағдысын қалыптастырудағы талдау, салыстыру, модельдеу әдістерінің рөлі зерттелген [4]. Сондай-ақ, Б.Игенбаева, А.Құлмағамбетова зерттеулерінде ұлттық ерекшеліктерге негізделген жазылым дағдысын қалыптастыруға арналған әдіс-тәсілдер қарастырылады [5].

Әдістеме

Білім алушының тілдік сауаттылығы жазылым дағдысы арқылы дамиды. Бастауыш сыныптағы білім алушыларды сауатты жазуға, шығармашылыққа үйрету, олардың ойлау қабілетімен қатар, жазу дағдысын да дамытады.

Оқушының жазу дағдысын дамытуда мұғалім:

1. Жазылым жұмыстарын жүргізуде баланың креативтілігі мен еркіндігіне мүмкіндік беруі керек. Қорытынды сабақтарда шығармашылық жазылым тапсырмаларын орындату (ертегі, өлең, әңгіме, жұмбақ жазу) әдетке айналуы керек. Оқушыны қателесуден қорықпай, ойын ашық жеткізуге мүмкіндік жасау.
2. Оқушының жазбаша орындаған жұмыстарын талқылауда қателігінен бұрын жетістіктеріне көбірек тоқталып, баса назар аударта отырып, мыналарды былай жазса дұрыс болар еді деп, қателерінің түзету жолдарымен көрсету керек. Яғни бала неден қателескенін және оны қалай түзетуге болатындығын сезінуі керек.
3. Жазылым дағдыларын меңгерте отырып, оқушыларға мотивация беру: жасаған жұмыстарын мақтау, көрмелер ұйымдастыру, сыныптағы шығармашылыққа арналған газет, оны ары қарай мектеп ішілік газетке ұластыру т.б.
4. Әр оқушының жазу дағдыларын меңгеруі әр түрлі деңгейде. Сондықтан, мұғалім әр білім алушының дайындық деңгейіне қарай жазылым тапсырмаларын бейімдеп, жеке қолдау көрсету арқылы олардың жазуға деген қызығушылығын арттырып, мотивациясын нығайту керек.

Бастауыш сыныптың үлгілік оқу бағдарламасында жазылым бөлімі жеті бөлімшеден тұрады. Олар:

1. Мәтін түрлеріне сәйкес мәтін құрап жазу;
2. Түрлі стильде мәтін жазу;
3. Оқыған, тыңдаған және аудиовизуалды материалдар бойынша жазба жұмыстар жазу;
4. Жазба жұмыстарын түрлі формада ұсыну;
5. Қатені табу және түзету;

6. Каллиграфиялық нормаларды сақтау;
7. Пунктуациялық нормаларды сақтау [6].

Осы бөлімшелердің әрқайсысын жеке-жеке талдар болсақ, олар сынып өскен сайын, яғни баланың жас ерекшелігіне сай әр бөлімшеде берілген оқу мақсаттары шиыршық әдісін сақтай отырып күрделенеді.

Баланы сауатты жазуға үйретуде осы бөлімшелердегі оқу мақсаттарын орнымен қолдана білу оқу нәтижесіне жеткізеді. Сондықтан бастауыш сынып мұғалімі үлгілік оқу бағдарламасын терең түсініп, ондағы оқу мақсаттарын сабақ мақсатына айналдыра білуі міндетті.

«Мәтін түрлеріне сәйкес мәтін құрап жазу» бөлімшесінде 2-сыныпқа келген білім алушы сабақ барысында мұғалімнің көмегімен жеке суреттер, сюжетті суреттерге қарап отырып, шағын сипаттау/әңгімелеу мәтіндерін құрап жаза алуы керек. Ал 3-сыныпқа келген білім алушы осы білімін ары қарай дамытып, пайымдау мәтінін құрап жаза алуы керек. 4-сыныпта осы жинақтаған білімдерін негіз ете отырып, белгілі бір берілген тақырып бойынша төменгі сыныпта меңгерген жазу дағдыларын басшылыққа алып әңгімелеу, сипаттау және пайымдау элементтері бар мәтін құрап жазады [6].

Мұғалім осындай мәтіндерді жаздыруда қандай әдіс-тәсілдерді қолдануына болады? Мысалы 2-сыныптың баласына «Оқиға желісі» (сюжет картасы) сюжетті сурет ұсынайық. Суретте әртүрлі жеміс ағаштары өсіп тұрған бақша. Балалар қолдарына себет ұстап жеміс теріп жүр. Суретке қарап отырып білім алушы көзімен көріп отырған оқиғаны бастап-аяқ баяндап айтып береді. Мысалы: *Бақшада әртүрлі жеміс ағаштары өсіп тұр. Балалар алма, алмұрт, шие теріп жүр. Бала суреттен көргенін айтып тұр. Ары қарай мұғалімнің көмегімен мынадай «Үш сұрақ» әдісі арқылы сипаттау, әңгімелеу мәтінін құрастырады.*

- Бақшада қандай жеміс ағаштары өсіп тұр?

- ▶ Балалар не істеп жүр?
- ▶ Қанша бала жұмыс істеп жүр. Балаларға ат қояйықшы.
- ▶ Кімнің себетінде жеміс көп?

Білім алушылар сұрақтарға жауап бере отырып, шағын сипаттау, әңгімелеу мәтінін құрастырды. Осы мәтінді дәптерлеріне жазады. Мұғалім жұптық жұмыс түрін қолданып, қатар отырған екі оқушының дәптерлерін бір-біріне тексертеді. Осы әдіс арқылы балалардың бірін-бірі бағалау дағдысын қалыптастыруға болады.

3-сыныптың баласы жас ерекшелігіне сай осы мәтінді ары қарай дамытып, сипаттай отырып, пайымдау мәтінін жаза алады. Енді оқушы суретте берілген бақшадағы әр жеміске түсі, пішіні, дәмі, иісіне қарай талдап, сипаттап «сипаттау кестесі» әдісін қолданып, кестені толтырады. Әр жеміс туралы көлемі, пішімі, түсін кестеге түсіріп жазады. Кестедегі жазылған әрбір жеміс туралы енді пайымдай отырып қасиетіне тоқталады. Яғни мұғалім «5 сезім мүшесі» (балаға берілген нәрсені, мысалы алма жемісіне жан-жақты талдау жасайды. Алманың көлемі, түсі, пішіні, дәмі, иісі, қайда өсетіндігі т.б.) әдісін қолданып, баланы жемістің қасиетін талдап, айтуға жетелейді. Бұл оқушының танымын дамытып, жан-жақты, жүйелі ойлауға, көзбен көріп, қолмен ұстауға болатын заттың қасиеттерін түсіну үшін, ізденуге жетелейді. Баланың байқампаздығы, сөздік қоры артады, өзіндік пікір айтуға дағдыланады. Алма – қызыл, тәтті, шырынды, иісі жағымды. т.б. Осы әдістерді қолдана отырып, пайымдау мәтінін құрастырады. Мысалы: Саматтың себетіндегі алманың түсі қызыл, көлемі өте үлкен, дөңгелек. Дәмі тәтті, шырынды, иісі жағымды. Әлияның жинаған алмұрты сопақша келген, көлемі орташа, түсі сарғыш. т.б. Арманның жеміс теріп жүрген себеті бәрінен де үлкен. Себеті жеміске толып тұр, салмағы бәрінен де ауыр. Балалар жұмыс істеп үлкендерге көмектесіп жүр. Балалардың көмегіне үлкендер қатты қуанды.

Мұғалім жоғарыдағы әдістерді қолдана отырып, балаларды сөйлетеді. Жоғарыдағыдай өз ұғымдарына сай мәтін құрастыртады. Оны дәптерлеріне жазуды

тапсырады.

4-сыныптың білім алушысы осы сурет бойынша үш элементтің де басын құрап, оқиғаны құрастыра (оқушылар сөздер арқылы әңгімелеу мәтінін жазады), суреттегі әрбір заттың қасиетіне қарай қызметін сипаттай (түрі, түсі, пішіні, қызметі туралы айта алады), осы көріп отырған заттары туралы өз пікірін пайымдап (өз тұрғысынан пікірін, көзқарасын, бағасын бере алады) баға беріп айта алады. Мысалы: *Бақшада әртүрлі жеміс ағаштары өсіп тұр. Балалар алма, алмұрт, шие теріп жүр. Саматтың себетіндегі алманың түсі қызыл, көлемі өте үлкен, дөңгелек. Әлияның жинаған алмұрты сопақша келген, көлемі орташа, түсі сарғыш. Арманның жеміс теріп жүрген себеті бәрінен де үлкен. Себеті жеміске толып тұр, салмағы бәрінен де ауыр. Ал Мараттың себетінің көлемі шағын. Жинаған жемістері аз. Мараттың жалқау екені көрініп тұр. Бұл дұрыс емес. Балалардан қалмай жұмыс істеу керек. Егер жақсы жұмыс істесең ата-анаң қуанады. Сабақты да жақсы оқитын боласың. Өскенде жақсы адам боласын. Отырыңа, еліңе адал қызмет етесің.*

Оқушы өз ойын дәлелдеп, қорытынды жасай білуге үйренеді. Мұғалімнің қолданатын әдісі «пікір+дәлел+қорытынды». Бұл әдісте мұғалім балаға сұрақ қоя отырып жетелейді. Қорытындысында бала пікірін айтып, оны дәлелдеп, соңында қорытынды жасайды. Ал осы біліктерін ары қарай бекіту үшін «Сен қалай ойлайсың?» диалогтік әдісті қолданып, сыныптағы жалпы барлық оқушыны диалогқа түсіреді. Енді олар жеке-жеке талдаған жұмыстарын өз пікірі ретінде тұтас баяндауға дағдыланады.

Оқушының жазылым бойынша орындаған жұмыстарына кері байланыс беруде мұғалім қолданатын әдістер: «жоспарлау-жазу-тексеру» кезеңдері бойынша жұмыс істейді. Бұл кезеңдер әрбір тапсырманы орындау барысында кіріктіріліп отырады. Мұғалім сабақ соңында бағалау критерийлерін басшылыққа ала отырып, қорытынды ретінде комментарий айтып, кері байланыс жасайды. Бұл білім алушылардың оқуға деген мотивациясын туғызады. Бағалау критерийінің құрастырылуы:

Рет саны	Бағалау көрсеткіші	Деңгейі
1	Мәтінде әңгімелеу элементі бар	Иә/жоқ
	Мәтінде сипаттау элементі бар	Иә/жоқ
	Мәтінде пайымдау элементі бар	Иә/жоқ
	Мәтін құрылымы дұрыс	Толық/жартылай/жоқ
	Сөйлемдер логикалық тұрғыдан байланысқан	Иә/жоқ
	Жазудағы орфографиялық қателер саны	0-1-жоғары; 2-3-орта, 4- -төмен

Оқушылар өздері құрастырған мәтіндерін оқып, сыныптастарына немесе мұғалімге бағалатады. Кері байланыс ретінде барлығы БББ әдісі бойынша мұғалім таратып берген стикерге жазбаша жауап жазады:

- ▶ Маған оңай болды
- ▶ Қиындау болды, бірақ түсіндім
- ▶ Маған көмек керек.

Оқушы оқиғаға желісіне қарай баға беріп, өзіндік пікірін айта алуы керек. Бұл соңғы жетістік білім алушының сыни ойлау дағдысын қалыптастырудың алғашқы қадамдары болмақ. Яғни мұғалімнің де негізгі мақсаты осы – білім алушының сыни ойлау дағдысын қалыптастыру және оны ары қарай дамыту.

Үлгілік оқу бағдарламасындағы берілген келесі бөлімше «Түрлі стильде мәтін жазу» деп аталады. Онда әр сыныпта жазып, үйренетін мәтін түрлері қарапайымнан күрделіге қарай өсе отырып, оқу мақсатында нақты беріледі. Мысалы: 2-сыныпта үлгі бойынша қарапайым хабарландыру, хабарлама жазу түрлері берілсе, 3-сыныпта өзіндік іс-әрекеті баяндалған күнделік, өмірбаян, хабарландыру жазу деп күрделене түседі, ал 4-сыныпта тірек сөздерді қолданып, белгілі бір стильде мәтін (мақала, мінездеме, сұхбат) жазу беріледі[6].

2-сыныптағы қарапайым хабарландыру жазып үйретуде мұғалім қандай әдіс-тәсілдерді қолдануына болады. Баланың жас ерекшелігіне сай хабарландыру мәтіні балаға таныс, қызықты болуы керек. Мысалы туған күнге шақыру, жоғалған мысық т.б.

Балаға қарапайым хабарландыруды жазуға үйрету–жазылым дағдысын да-

мытудың маңызды кезеңі. Бұл дағдыны меңгертуде баланы қызықтыратын, жалықтырмайтын ойын элементтері бар әдіс-тәсілдерді қолданған тиімді. Мұғалімнің мақсаты оқушыға хабарландыру мәтінінің құрылымын меңгерту арқылы өзі хабарландыру жаза алатындай болуы керек. «Хабарландыру бөлшектері» әдісін қолдана отырып, сұрақтар бойынша жазылған хабарландырудың мәтінін (хабарландыру мәтініндегі қиылған сөздерді) ретімен орналастырады. Мысалы: *«10 маусым күні біздің «Ақшақар» атты мысығымыз жоғалып кетті. Ол өте сүйкімді, барлық жері аппақ, көзінің түсі жасыл, мойынында қызыл қарғыбауы бар. Мысықты көрген немесе тапқан адам 8 777 016 55 15 номеріне хабарлассын. Көмек беріңіздер!»*.

Сұрақтар: қашан?, не туралы?, қандай?, байланыс/қосымша ақпарат.

Хабарландыру жазу туралы оқушыларға жоғарыдағыдай мәліметтерді беріп, жазу үлгісін үйреткеннен кейін, «Бос үлгіні толтыр» әдісі арқылы өздеріне жаздырып, іздендіруге болады. Бұл әдіс арқылы оқушы дайын құрылымға ақпарат енгізіп, хабарландыру мәтінін құрауды үйренеді. Мысалы «Назар аударыңыз!күні сағатдеөтеді. Барлық шақырылады. Келіңіздер!». Өздері түрлі мәтін құрап, хабарландыру мәтінін жазуға дағдыланғаннан кейін, келесі әдісті қолданып, алған білімдерін бекітуге болады. «Құрастыр да жаз» әдісі. Мақсаты: хабарландыру құрылымын тәжірибе арқылы меңгеру. Қолданылу жолдары: Мұғалім түрлі хабарландыру мәтіндерін қимақағаздарға бөліп береді. Оқушылар сол бөліктерді оқи отырып, дұрыс ретпен мұғалімнің көмегінсіз ор-

наластырып, толық хабарландыру мәтінін құрастырады. Кейін өздері сондай хабарландыру мәтіндерін жазады.

Осы сияқты әр сыныптағы жазылым түрлерін мұғалім баланың жас ерекшелігін ескере отырып, сонымен қатар әдіс-тәсілдерді ретімен бірінен кейін бірі туындайтындай қолдануы қажет. Ретсіз қолданылған әдіс-тәсілдер балаларға тапсырманы орындауда қиындық тударады, мақсатқа жеткізбейді.

Үлгілік оқу бағдарламасындағы үшінші бөлімше «Оқыған, тыңдаған және аудиовизуалды материалдар бойынша жазба жұмыстар жазу» деп аталып, 2-сынып-

та оқыған, тыңдаған және аудиовизуалды материалдар бойынша мұғалімнің көмегімен жоспар құру және тірек сөздерді пайдалана отырып, мазмұндама жазу; 3-сыныпта оқыған, тыңдаған және аудиовизуалды материалдар бойынша мұғалімнің көмегімен жоспар құрып, мазмұндама жазу; 4-сыныпта оқыған, тыңдаған және аудиовизуалды материалдар бойынша жоспар құрып, мазмұндама/ тірек сөздерді пайдаланып эссе жазу беріледі.

Мақалада ұсынылған әдістердің нақты қолданылу жолдары кестеде көрсетіліп берілді.

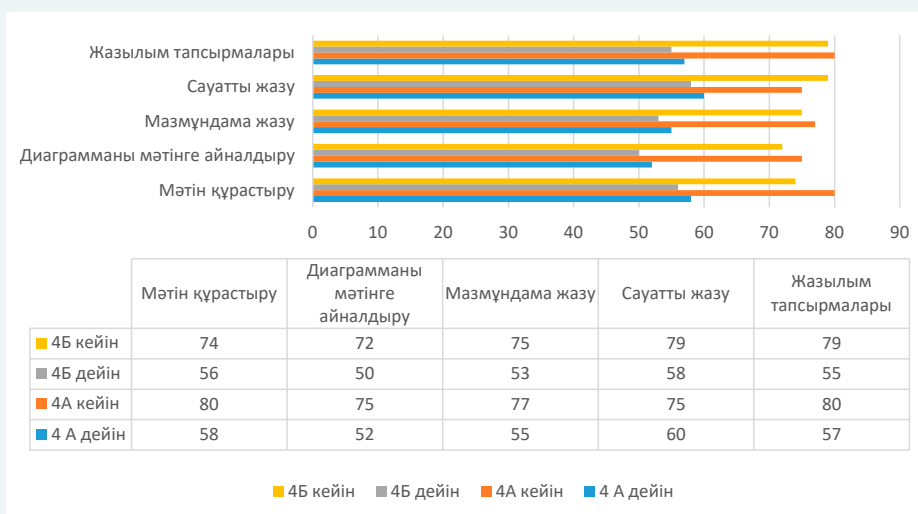
р/с	Жұмыстың түрі	Сипаттамасы	Нәтижесі	Сыныбы	Қолданылған әдіс-тәсіл түрлері
1	Әңгімелеу, сипаттау мәтінін жазу	Суретке қарап отырып, сұрақ арқылы көзімен көріп отырған оқиғаны баяндап айтып береді.	Білім алушы байқампаздыққа, ойын жүйелі жеткізуге дағдыланады.	2-сынып	«Үш сұрақ» әдісі
2	«Түрлі стильде мәтін жазу» Қарапайым хабарландыру жазу	Баланың жас ерекшелігіне сай хабарландыру мәтіні балаға таныс, қызықты болуы керек. Мысалы туған күнге шақыру, жоғалған мысық т.б.	Академиялық жазылым дағдысының алғашқы элементтері қалыптасады.	2-сынып	«Хабарландыру бөлшектері»
3	Хабарландыру мәтінін күрделендіру	Оқушыға хабарландыру мәтінінің құрылымын меңгерту	Ресми құжаттар жазудың алғашқы элементтері қалыптасады.	2-сынып	«Бос үлгіні толтыр» әдісі, «Құрастыр да жаз» әдісі.
4	Сипаттай отырып, пайымдау мәтінін жазу	Кестедегі жазылған әрбір жеміс туралы зерделей отырып, қасиетіне тоқталады.	Білім алушы ойын сөзбен жеткізе отырып, жазады. Айтылым, жазылым дағдысы қалыптасады.	3-сынып	«5 сезім мүшесі» әдісі
5	Үш элементтің де басын құрап, оқиғаны құрастырады, сипаттайды, пайымдайды (өзіндік пікірін, көзқарасын, бағасын бере алады).	Мұғалім балаға сұрақ қоя отырып жетелейді, бала пікірін айтып, оны дәлелдеп, соңында қорытынды жасайды	Бала бойындағы сыни ойлаудың алғашқы элементтерін ары қарай дамытады.	4-сынып	«пікір+ дәлел+ қорытынды» әдісі
6	Кері байланыс беруде мұғалім «жоспарлау-жазу-тексеру»	Оқушы оқиғаға желісіне қарай баға беріп, өзіндік пікірін	Мұғалім тарапынан берілген комментарий білім алушылардың оқуға	4-сынып	БББ әдісі

	кезеңдері бойынша жұмыс істейді.	айта алуы керек.	деген мотивациясын туғызады.		
7	«Жазба жұмыстарын түрлі формада ұсыну»	Дайын мәтінді ақпаратты кестеге немесе диаграммаға айналдырады.	Ақпаратты әртүрлі формада ұсынудың алғышартын үйренеді. Мазмұн мен форманы ажырата алады.	4-сынып	«Ақпаратты түрлендір» әдісі. «Галереяны аралау» әдісі
		Мәтінді өзі жазып, түрлі формада (сызба, сурет, диаграмма) ұсыну	Оқушыны шапшаң ойлауға, жылдамдыққа, жазуға ғана емес, ақпаратты визуалды түрде ұйымдастыра алуға дағдыландырады.	4-сынып	«Кім жылдам» әдісі.

Практикада қолдану

Бастауыш сынып білім алушыларына жазылым дағдысын қалыптастыруда өткізілген тәжірибеге Астана қаласындағы №19 орта мектептің 4-сыныбынан екі сынып 4А сыныбы (23 бала) және 4Б сыныбы (22 бала) қатысты.

Эксперименттің мақсаты балалардың жазылым дағдысын қалыптастыру болды. Жазылым жұмыстарының түрлері: мәтін құрастыру, диаграмманы мәтінге айналдыру, мазмұндама жазу, сауатты жазу, жазылым тапсырмалары.

Бұл жазылым жұмыстарының барлығы баланың жас ерекшелігін ескере отырып, қарапайым түрде жүргізіледі. Бала бастауышты аяқтап, орта білімге, яғни 5-сыныпқа өткенде сипаттау эссесін жазатын болады. Ал 4-сыныптағы оқыған, тыңдаған және аудиовизуалды материалдар бойынша жоспар құрып, мазмұндама/ тірек

сөздерді пайдаланып эссе жазу соған дайындық болмақ.

Үлгілік оқу бағдарламасының жазылым бөлімінің 4-бөлімшесі «Жазба жұмыстарын түрлі формада ұсыну» деп атала отырып, әр сыныптағы баланың жазып үйренетін жазба жұмыстары шиыршықты

сақтай отырып, нақты беріледі. Мысалы: 2-сыныпта мұғалімнің көмегімен тірек сөздерді, сөйлем, суреттерді пайдаланып, қарапайым постер, құттықтау, нұсқаулық (бұйым жасау нұсқаулығы, қауіпсіздік ережесі) құрастыру; 3-сыныпта мұғалімнің көмегімен сызба, график, кесте, фотосуреттер пайдаланып, мәтінді (хат, шақыру, нұсқаулық) құру/компьютерде теру; 4-сыныпта мәтінді құруда (жаңалық, репортаж, жарнама) сызба, график, кесте, фото және диаграмманы қолмен сызу/компьютерде теру деп бөліп беріледі.

Бұл бөлімшедегі мәтіндерді меңгерудің, үйренудің маңызы неде?

1. Оқушы мәтін мазмұны мен көрнекі материалдардың арасындағы байланысты түсінеді.
2. Ақпаратты әртүрлі формада ұсынудың алғышартын үйренеді.
3. Информатика пәнімен тығыз байланыста пәнаралық байланыс жүзеге асырылады.
4. Мәтінді жан-жақты талдауға дағдыланады. Бұл өз кезегінде бастауыш білім алушыларына IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) ұйымы өткізетін PIRLS – халықаралық деңгейде бастауыш сынып оқушыларының мәтінді түсініп оқу дағдыларын бағалайтын зерттеуге баланы дайындауға мүмкіндік береді.

Бұл мәтіндерді орындауда қандай әдістерді қолдануға болады? Мысалы: «Галереяны аралау» әдісі. Әр оқушы өзі құрастырған мәтініне сай сурет немесе диаграмма, кесте жасап тақтаға іледі. Бірнеше мәтінге арналған осындай қосымша материалдар ілінеді. Басқа оқушылар мәтіндерді тыңдай отырып, мәтін мен қосымша материал арасындағы байланысты табады.

«Ақпаратты түрлендір» әдісі. Оқушылар мұғалім берген дайын мәтінді ақпаратты кестеге немесе диаграммаға айналдырады. Немесе керісінше кесте беріліп, оқушы мәтін құрастырады.

«Кім жылдам» әдісі. Оқушы белгіленген уақыт аралығында мәтін жазып, оған сәйкес сызба, сурет, диаграмма қосу керек. Бұл тәсіл оқушыны шапшаң ойлауға, жылдамдыққа, жазуға, ақпаратты визуалды түрде ұйымдастыра алуға дағдыландырады. Мақсаты баланы креативтілікке үйрету. Бұл тапсырманы шығармашылықпен жұмыс жасайтын, ерекше қабілетті балаларға жасату, олардың дамуына зор ықпалын тигізеді.

Үлгілік оқу бағдарламасындағы келесі бөлімшелер: «Қатені табу және түзету», «Каллиграфиялық нормаларды сақтау», «Пунктуациялық нормаларды сақтау» деп беріле отырып, әр сыныптың жас ерекшелігіне сай шиыршық әдісімен оқу мақсаттары беріледі. Мұғалім әр сабақта оқушы бойына жазылым дағдысын қалыптастыруда осы мақсаттарды басшылыққа алып, сабақ мақсатына айналдырады. Сол бойынша дайындалған тапсырмаларды орындатып, бағалау критерийлерін, дискрипторларды қолдану арқылы кері байланыс жасап, сабақ мақсатына жетудің жолдарын ҚМЖ-да жоспарлайды.

Ұсыныстар

Бастауыш сыныпта жазылым бөлімі бойынша оқушы бойына жазылым дағдыларын қалыптастыруда жоғарыдағы аталған жеті бөлімшенің оқу мақсаттары өз дәрежесінде жүзеге асырылатын болса, оқу нәтижесі де жоғары болмақ. Жоғарыда осы бөлімшелерді өз тәжірибемізді қолдана отырып, жеке-жеке талдау арқылы төмендегідей ұсынымдама беруді дұрыс деп санаймыз.

1. Бастауыш сыныптан бастап оқушы бойына жазылым дағдысы жүйелі түрде сіңірілуі керек. Мұғалім жазу жұмыстарын жүргізуде үнемі тыңдау, сөйлеу, және оқу дағдыларымен байланыстырып отыруы керек. Оқушыға сыныптың ерекшелігіне қарай әр сабақта жазу жұмыстарын орындату «сөз жазғызудан бастап, сөйлем құрастыру, мәтін түрлерін жазу».
2. Жазылым дағдысын қадам-қадаммен үйрету, яғни мұғалім алдымен үлгі көрсете отырып, келесі кезекте

сыныппен бірге, одан кейін оқушылардың жеке-жеке, өз бетімен (жеке жұмыс түрі) орындауына мүмкіндік туғызу.

3. Жазылым тапсырмаларын оқушыны жалықтырмайтындай түрлендіріп беру керек. Мысалы суретке қарап жазу, оқиғаны өз ойымен жалғастыру, хат жазу, күнделік жазу, көршісімен диалог құру т.б. Жазу барысында тыныс белгілерінің дұрыс қойылуын үнемі назарда ұстау, оқушыларға ол тыныс белгілері не үшін қажет, осы сөйлемде қандай қызмет атқарып тұр деген мәселелерді үнемі талдатып отыру керек. Бұл оқушының сауатты жазуына көмегін тигізеді. Сөйлемнің стилінің дұрыс құрылуын да назардан тыс қалдырмау қажет. Ол баланың сауатты, ойын анық, ашық жеткізе білуіне жол ашады.
4. Жазылым жұмыстарын орындатуда жаңа сөздерді қосып отыру, оның беретін мағынасын түсіндіру. Сөйлем құрауда сөз тіркестеріне назар аударту, тұрақты тіркестер туралы мағынасын ашып түсіндіре отырып, жазуда қолдануға үйрету. Ол баланың тілінің көркем болуына, жазбаша ойын көркем жеткізуіне дағдыландырады. Сөздік қорын молайтады.

Қорытынды

Бастауыш сыныптардағы жазылым дағдысын қалыптастыруда қолданатын әдіс-тәсілдерді өз тәжірибемнен ала отырып бердім. Жалпы әдіс-тәсілдерді қолдануда өте талғаммен қарау керек. Қай әдісті сабақтың қай кезеңінде қолдану туралы педагог қысқа мерзімді жоспар жасау барысында жан-жақты қарай отырып, таңдауы қажет. Өз орнымен қолданылмаған әдіс-тәсілдер сабақты мақсатына жеткізбеумен қатар баланы шатастырады. Яғни жүйесіз орындалған жұмыс баланы шаршатады. Оның соңы оқуға, жазуға деген қызығушылығы төмендеп, баланың біліміне кері әсер етеді. Сондықтан қолданылатын әдіс-тәсілдер баланың жұмысын алға қарай жүргізіп отыруы керек. Тапсырманы орындату барысындағы қолданылатын әдіс-тәсілдер баланы қызықтырып, жеңілден күрделіге қарай жүруі керек.

Бала өзінің күрделі, қиын тапсырманы қолға алғанын байқамай жеңіл түрде өтуі қажет. Бұл баланың білуге, білімге, ізденуге деген қызығушылығын туғызып, алға жетелейді. Сабақтың өз мақсатына жетуіне зор көмек болады. Жоғарыда тапсырма орындау барысында әдіс-тәсілдерді бірінен-бірі туындайтындай, қадам-қадаммен орындалатындай беруге тырыстық. Көп жылғы тәжірибеміздің жас педагогтерге басшылыққа алуына жарайды деген сеніміміз бар.

Қорыта келе, бастауыштағы жазылым дағдысын қалыптастыру балаға не береді?

1. Бастауыш сыныпта баланың жазылым дағдысын қалыптастыру баланың ойлау қабілетін дамытады. Жазу барысында бала ойын жүйелі, логикалық байланысқа құра алады. Бұл – сыни және шығармашылық ойлаудың дамуына негіз болады.
2. Тіл байлағы артады. Жазу барысында бала сөз, сөз тіркестері, грамматикалық құрылымды саналы түрде қолданады. Сөйлемді сауатты құрып жаза білген баланың, ойын сыртқа шығарудағы сөйлеу дағдысы да сапалы қалыптасады.
3. Жазу сауаттылығының негізі қаланады. Грамматикалық қатесіз жазу, тыныс белгілерін орнымен қолдану – жазбаша ойды дұрыс жеткізудің кепілі.
4. Бала жазылым жұмыстарын көп орындаса, мәтінді жақсы түсінетін болады, өз ойын жазбаша нақты жеткізе алады.
5. Бала жазу арқылы өз ойын, пікірін, сезімін, қиялын еркін жеткізуге үйренеді. Бұл оның өзіндік «менін» қалыптастырады.
6. Жазылым дағдысы дамыған баланың есте сақтауы да жақсы болады.

Қазақ тілі пәні – жетекші пән. Оқушының жазылым дағдысының қалыптасуы тек қазақ тілі сабағында ғана емес, барлық пәндерде жетістікке жетудің іргетасы. Сондықтан бастауыш сыныптан баланың жазуға деген қызығушылығы мен сауаттылығын қалыптастыру өте маңызды.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. «2024-2025 Оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» Әдістемелік нұсқау хат. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2024. – 113 б.
2. [https://uba.edu.kz/storage/app/media/2024%202024%202024%20%20KZ%20%20%20KZ.pdf](https://uba.edu.kz/storage/app/media/2024%202024%202024%20%20KZ%20%20%20KZ%20%20%20KZ.pdf).
3. Байтұрсынұлы А. Алты томдық шығармалар жинағы, том I. – Алматы: Ел-шежіре, 2013. – 384 б.
4. Выготский Л.С., Психология развития человека. Изд-во Смысл Эксмо, -2005. -1136 с.
5. Әбдікәрімова Т., Әбдіғалиева Т.Шаймерденова К. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы, 1999.
6. А.Ш. Құлмағамбетова. Тілдік төрт дағды бойынша белсенді оқыту тапсырмалары, оқу-әдістемелік құрал. – 2014. - 54 б.
7. Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім деңгейлерінің жалпы білім беретін пәндері мен таңдау курстары бойынша үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 16 қыркүйектегі № 399 бұйрығы; 12-қосымша. Бастауыш білім беру деңгейінің 2-4-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы (оқыту қазақ тілінде).
8. Бастауыш сынып білім алушыларының оқу дағдыларын қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2024 ж. –80 б.
9. Қазақстан Республикасы Білім Және Ғылым Министрлігі Ы. Алтынсарин Атындағы Ұлттық Білім Беру Академиясы «Назарбаев Зияткерлік Мектептері» Дербес Білім Беру Ұйымы Жалпы білім беретін мектеп мұғалімдеріне арналған критерилды бағалау басшылығы. – Астана, 2016.
10. Г.Ж. Жарылғапова. Жаңартылған білім мазмұнының ерекшеліктері. –Алматы, 2017 ж.
11. Сабыров Т. Болашақ мұғалімдердің дидактикалық дайындығын жетілдіру. – Алматы: РБҚ, 1999. – 83 б.

● ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ ПИСЬМА У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Сатекова Г.С.

КГУ «Средняя школа № 19» акимата города Астаны

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы формирования и развития навыков письменной речи — сложного вида речевой деятельности и одной из четырёх основных языковых компетенций — в контексте обучения казахскому языку учащихся начальных классов. Основываясь на практическом опыте автора, подчёркивается важность раннего введения обучения письму. Приводится спектр эффективных методов и приёмов, направленных на развитие письменной грамотности. Развитие навыков письма способствует когнитивному росту обучающихся, включая аналитическое мышление, грамотное письмо и критическое осмысление. В статье подчёркивается необходимость систематического формирования письменных умений как неотъемлемой части языкового образования в начальной школе.

Ключевые слова: навык письменной речи, грамотность письма, письменное мышление, методы обучения, критическое мышление.

EFFECTIVE METHODS FOR DEVELOPING WRITING SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Satykova G.S.

KSU «Secondary School No. 19» of the Akimat of Astana City

Abstract. This article examines the formation and development of writing skills—a complex type of speech activity and one of the four core language competencies—in the context of teaching the Kazakh language to primary school students. Drawing on the author's practical experience, the study emphasizes the importance of introducing writing instruction from the early stages of education. It presents a range of effective methods and techniques aimed at fostering writing proficiency. The development of writing skills contributes significantly to learners' cognitive growth, including analytical thinking, writing literacy, and critical reasoning. The article underscores the necessity of systematically cultivating writing abilities as a fundamental component of language education in primary school.

Keywords: writing skills, writing literacy, written reasoning, teaching methods, critical thinking.

FTAMP 14.25.09

ЕЖЕЛГІ ҚАУЫМДАР ТАРИХЫН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Сейниханова А.С.

Ақтау калалық білім бөлімінің «№13 гимназиясы» КММ

Аңдатпа.

Атаулы мақалада бастауыштан шыққан 5 сынып оқушылары үшін Қазақстан тарихын меңгертудің жаңаша жолы қарастырылады. Әдісті жүзеге асыруда жалпы білім беретін мектептердің 5 сыныптарындағы Қазақстан тарихы пәніндегі ежелгі қауымдар туралы білімді қалыптастыруға арналған бөлімдер («Сақтар», «Үйсіндер мен қаңлылар», «Ғұндар», «Сарматтар») қамтылған.

Бағдарлама «Оқу жоспарындағы» «Ежелгі Қазақстан тарихын» оқытуға арналған оқу мақсаттарына сәйкес сақ-сармат, үйсін, қаңлы, ғұн ежелгі қауымдарының тарихын этнокарталар мен түрлі оқу тапсырмалары арқылы білім алушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған. Сондай-ақ, білім көзі оқушының ерте және кейінгі темір дәуіріндегі ежелгі Қазақстан қауымдарының тарихи, мәдени, географиялық, антропологиялық, археологиялық білімдерін қалыптастыруға, тереңдетуге мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер:

этнокарта, ежелгі қауымдар, функционалдық сауаттылық, сақтар, сарматтар, үйсіндер, қаңлылар, ғұндар.

Кіріспе

Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының ашылу салтанатында мемлекет басшысы Қ.Тоқаев өз сөзінде: «Ұлы Дала көшпенділері ежелден байтақ Еуразияны мекен еткен. Олар жаһандық даму үдерісіне түбегейлі өзгеріс әкелді, сол замандағы озық технологияның иесі болды. Көшпенділер бес мың жыл бұрын жылқыны қолға үйретті. Дүниені дүбірлеткен салт аттылар мәдениетін қалыптастырды» деп, көшпенділер тарихының ұлттың тарихи санасында маңызды орын алатындығын атап өтті [1]. Әлем тарихын көшпелілер тарихына қарастыру мүмкін еместігін ғылыми тұрғыдан тұжырымдаған Л.Н.Гумилев өзінің «Ғұндар», «Ежелгі түркілер» сынды еңбектерінде көшпенділердің дүние-

ежүзілік өркениеттің дамып, өркендеуіне баға жетпес жағымды ықпалын тигізгендігін дәлелдеді. Ал мектеп бағдарламасындағы 5 сыныпқа арналған «Қазақстан тарихы» оқулығы негізінен сол ежелгі көшпенділер тарихын қамти отырып, қазақ этногенезінің түп-негізін қалыптастыруға арналған білімнен тұрады. Бұл мектеп бағдарламасында тарих пәнін оқуды жаңадан бастағалы отырған әрбір оқушы үшін маңызды. Менің іс-тәжірибемдегі ежелгі қауымдар тарихын оқытуға арналған құралым да «Оқу бағдарламасына» негізделіп отырып, жоғарыда аталған мәселелерді қарастырады.

Тарихи білімді терең меңгертумен қатар, қазіргі таңда заманның талабына сай оқушының күнделікті сабақта мәтінмен

жұмыс жасау қабілетін арттыру да маңызды. Себебі, білім саласындағы өзекті болып отырған мәселе бұл – функционалдық сауаттылықты арттыру. Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында анық көрсетілген [2]. Бұл бағдарламалар бойынша функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады. Тарих сабақтарында бұл дегеніміз оқушының жазбаша мәтіндерді түсіну және пайдалану, ол туралы ойлану және мақсатқа жету, өз білімі мен мүмкіндігін кеңейту, әлеуметтік өмірге қатысуға қол жеткізу үшін оқумен айналысу қабілеті. Оқушының функционалдық сауаттылық дағдысын дұрыс қалыптастырсақ, оқушы мәтіннен ақпарат алуда жазу мен оқу дағдысын қолданады, оны түсінеді, өзгертеді [13]. Сондықтан да бұл курстың әр сабағында түрлі тарихи тақырыптар төңірегінде оқушының алдына мәтінмен жұмысты зерттеуге айналдыратын оқу міндеттері қойылған.

Аталмыш әдістеменің басты мақсатының негізінде оқушының қол жеткізетін нәтижесі бұл – тарихи білімді меңгерумен қатар, өзінің функционалдық сауаттылық мүмкіндігін кеңейтуі. Бұл мақсатқа қол жеткізу үшін сабақта түрлі жаңаша әдіс тәсілдерді қолдану, оқу тапсырмаларын тұтас және тұтас емес мәтіндер формасында ұсыну, негізгі мазмұнды оқулықтан тыс тың деректермен толықтыру, баланы ұлттық құндылықтармен сусындату және т.б. сияқты міндеттер қойылады. Жалпы б.з.б I мыңжылдықта Ұлы даланы мекен еткен ежелгі қауымдар туралы білімді қалыптастыруда олар туралы тұңғыш рет тарихи фактілер беретін көне парсы тарихи деректерінің құндылығы өте жоғары. Парсының қасиетті кітабы «Авестада» ежелгі қауымдардың тұрмысы мен мәдениеті, рухани өмірі туралы жазылса, ал I Дарийдің бұйрығымен жартасқа жазылған Бехистун жазбалары Орталық Азия тұрғындары туралы құнды тарихи-географиялық дерек болып табылады. Отандық тарихнамада қазақ тайпалық бірлестіктерін зерттеу ісі өз тамырын тереңге жайған. Бұл жерде А.Н.Бернштам [3], Ә.Х.Марғұлан [4], С.С.Черников [5], К.А.Кушаев К.А.Ақышев [6],

[7] сияқты кеңестік кезеңдегі тарихшы-археологтардың есімдерін атамай өту мүмкін емес [8]. Олар қазақ этногенезінің негізін салған тайпалар туралы ірі зерттеудің түп-негізін қалаушылар. Отандық тарихшы, антропология мектебінің негізін салушы О.Смағұловтың «Қазақ халқының шығу тегі» еңбегі де аса маңызды. Ол бұл еңбегінде қазақ халқын көнеден келе жатқан этнос ретінде тануға үйретеді, оның бұзылмай-сызылмай сақталған қырық ғасырлық тарихын ғылыми дәлелдемелер арқылы түсіндіреді. Ежелгі қауымдар тарихы терең зерттелген келесі бір отандық еңбек – К.Ә.Берденованың «Қазақстан тарихы» оқу құралы [9]. Мұнда сақ, үйсін, қаңлы, ғұндардың тайпалық бірлестіктерінің ерекшеліктері жан-жақты талданады. Еліміздің жас тарихшылары қатарында Р.Д.Темірғалиевтің «Тамға. Қазақ тайпаларының тарихы» да құнды ақпараттар береді [10]. Осы жерде ежелгі қауымдар туралы жазылған келесі бір тарихи еңбекке назар аудартқым келеді. Ол Қазақстан Республикасының Қытай Халық Республикасындағы Елшілігінің ғылыми тапсырмасы бойынша Шадыман Ахметұлының жинақтап құрастыруымен жасақталған. Жинақ қытайлық деректер мен зерттеулерге сүйене отырып, ежелгі қазақ даласындағы қауымдар тарихы туралы жан-жақты мағлұматтар береді. Атап айтар болсақ үйсін, қаңлы, ғұн секілді ежелгі қауымдардың генезисі, этникалық және қоғамдық құрылымы, аумағы, саяси тарихы, мәдени жәдігерлері және т.б. мәліметтері келтіріледі. Юй Тәйшанның «Батыс өңірінің жалпы тарихы» негізіндегі Хань әулеті тұсындағы Батыс өңірінің картасының аудармасы да берілген. Мұнда қазақ даласында кейінгі темір дәуірінде өмір сүрген ежелгі қауымдар жөнінде маңызды топоникалық ақпараттар ұсынылады. Тарихи жинақты жазуда көне қытай деректемелері «Тарихи жазбалар. Дад-уан баяны» және «Хәннама. Жаң Чянный ғұмырнамасында» сақталған мағлұматтардың орны ерекше [11]. Атаулы деректер әдістеменің теориялық бөлімін жасақтауда қолданылды.

Ал ресейлік тарихшы Е.Д.Войченконың «Тарих сабақтарында функционалдық сауаттылықты дамыту» әдістемесінде

сол теориялық ақпарат арқылы дамитын функционалдық сауаттылық түрлері келтіріледі, олар – коммуникативті, ақпараттық, іс-әрекеттік және оқу сауаттылықтары [12]. Сондай-ақ, функционалдық сауаттылықты дамытуға арналған отандық құнды құрал – бұл Т.М.Көпжасарованың «Мәтінмен жұмыстың тиімді тәсілдері». Нұсқаулықта ақпаратпен оқушыларға танымдық үдерісін реттеуге көмектесетін әр түрлі әдіс тәсілдер беріліп, мұғалімдерге оқу үдерісінде мәтінмен жұмысты тиімді ұйымдастыруға әдістемелік көмектер беріледі[13].

Әдістеме

Атаулы бағдарламаның маңызды тұсы – ол мұғалім мен оқушы үшін пәндік білімге қосымша ресурс көзі болып табылуында. Ал бастауыш буыннан шыққан 5 сыныптың білім алушылары үшін «Қазақстан тарихы» пәнін терең меңгеруге ықпалдасуы – бағдарламаның өзектілігін аңғартады. Жалпы әдістемені жүзеге асыруда келесі принциптер басшылыққа алынады:

- а) теорияны практикамен байланыстыру принципі;
- б) тайпаларды жинақтап оқыту принципі;
- в) визуальды білімді қалыптастыру принципі;
- д) мәтінмен жұмыс жасау принципі;

е) жекелеп оқыту принципі.

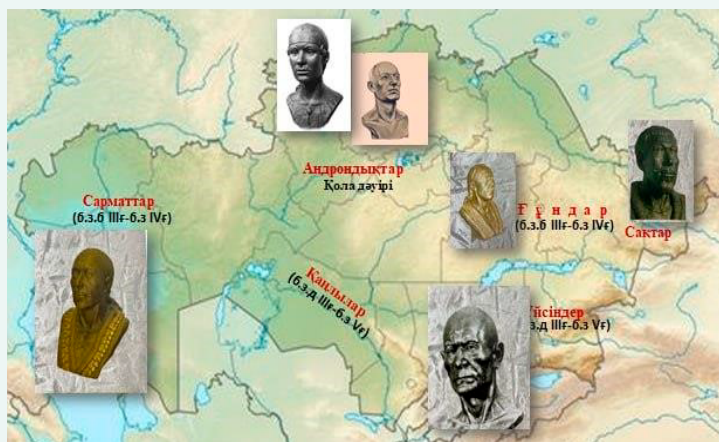
Аталған принциптерді жүзеге асыру үшін Бағдарламалық оқыту, Блум таксономиясы, Проблемалық оқыту, Дамыта оқыту, Жобалау және т.б білім беру технологиялары қолданылған.

Бағдарламаның бірінші бөлімінде ежелгі Қазақстан аумағындағы тайпалардың географиялық орналасуын, этногенездік ерекшеліктерін, антропологиялық белгілерін, рухани және материалдық мәдени жәдігерлерін және т.б маңызды ақпараттарын карта бетіне енгізіп, этнокарта түрінде балаға ұсыну арқылы, оның визуальды ақпаратты тез әрі жеңіл қабылдауына, ұсынылған тапсырмаларды уақытылы орындауына мүмкіндіктер беріледі. Этнокарталар ежелгі қауымдар туралы тарихи білімді меңгертудің маңызды компоненті болып табылады. Мұндай әдістің түрі оқушының тақырыпқа деген қызығушылығын оятып, картамен жұмыс жасауға дағдыландырады.

Мәселен, үлгідегі этнокарта ежелгі көшпелілердің антропологиялық белгілері бойынша білімді визуальды қалыптастыруға, әрі келесі оқу мақсаттарына қол жеткізуге көмектеседі:

5.1.1.1 алғашқы адамдардың антропологиялық белгілерін сипаттау;

5.1.1.2 Ежелгі Қазақстан адамдарының антропологиялық тұрпатын анықтау;

Сурет 1 - Ежелгі Қазақстан тайпаларының антропологиялық тұрпаты бойынша этнокартасы

Оқушыға 1 суреттегі этнокартаны ұсына отырып, сабақ үстінде бастапқы білімді жұпта «тілсіз карта» арқылы тексеруге болады. Оқушылар алған білімін практикада «Тарихи диктант» әдісімен де тексереді. Оқушының жаңа сабаққа қызығушылығын ояту үшін жаңа тақырып төңірегінде «Ой шақырту» әдісін қолданудың да өзіндік тиімділігі бар. Тарих пәнінде «Суреттегі тұлғаны анықта» әдісі де оқушының тұлғатану бойынша білімін тереңдетеді. Тарихи деректерді талдап, оларға өз бетімен баға беріп, қорытынды жасауда ПТМС формуласымен эсселерді де оқушының жеке жұмыстануына жиі ұсынып отырған абзал. Бұл оқушылардың сыни, логикалық ойлауын дамытады. Сонымен бірге, мәселен сабақта оқушыларға ғұндардың «Ұлы қоныс аударуы» туралы тұтас мәтінді ұсына отырып, «Екі жақты күнделік» әдісімен ақпаратты талдауына мүмкіндік береміз. Бұл әдісте оқушы мәтіндегі негізгі және жанама фактілерді тауып үйренеді. Бұл баланың ақпаратты саралау қабілетін оятады.

Бағдарламаның екінші және үшінші бөлімдері «Ежелгі Қазақстан» тарихындағы қауымдарды терең зерттеуге бағытталады. Бұл бөлімде сақ-сармат, үйсін, қаңлы, ғұн тайпаларының мектеп бағдарламасы және одан тыс ақпараттар негізінде олардың қоғамдық құрылымы, орын алған ішкі және сыртқы саяси үдерістері, ірі мәдени аудандары, қолөнер туындылары, археологиялық олжалары туралы кеңінен ақпарат беріледі. Сонымен қатар оқушының бойында түрлі тарихи оқиғаларды салыстыру, талдау, саралау, бағалау, жинақтау, қорытындылау дағдыларын дамыту мақсатында ежелгі тайпалардағы халықаралық қарым-қатынастар, саяси интеграция, дала мен қаладағы сауда байланысы, этногенездік немесе этникалық сабақтастықтың ерекшеліктері және т.б мәселелер бойынша функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған тапсырмалар ұсынылған. Мәселен, оқушы көне археологиялық жәдігерді зерттей отырып, тұтас емес мәтін түрімен жұмыс жасайды. Бұл жерде тапсырманың әрбір сұрағына жауап беруі үшін оқушы суретке қайта-қайта оралып, оны мұқият зерттеуі қажет болады.

«Қарғалы тәтісі» қандай дерек көзіне жатады (заттай, жазбаша)?	
Жәдігер несіктен Қарғалы деп аталған?	
«Қарғалы тәтісінен» қандай бейнелерді көруге болады?	
«Қарғалы тәтісінде» ежелгі мәдениет стильдерінің қайсысы бар? (аң стилі, полихромдық стиль)	
Несіктен «Қарғалы тәтісінде» ежелгі тайпалардың дүниетанымы туралы түсінік бар деп есептеледі?	
Несіктен тәтіні үйсіндердің ғажайып туындысы деп атайды, өз ойыңызды фактілер арқылы дәлелдеңіз.	Менің ойымша,

Сурет 2 - Үйсін тайпасына тиісті Қарғалы шатқалынан табылған жәдігерді зерттеуге арналған тапсырма түрі

5.3.2.1 Қазақстан аумағындағы ерте көшпелілердің халықаралық сахнадағы орнын анықтау;

5.3.2.2 Қазақстан аумағындағы алғашқы мемлекеттік бірлестіктердің көрші елдермен қарым-қатынасын анықтау;

Әдістемеде бұл оқу мақсаттарына жету үшін сақ-парсы, сақ-грек-македон соғыстарының хронологиясын «Уақыт сызығында» тауып, ғұндардың саяси тарихын «Екіжақты күнделікте» талдап, өзгеріс пен маңыздылықты анықтайды.

Б.з.д 49 жылы Чан-чжи ғұндарды қайта біріктіруді көздейді. Осы мақсатта үйсіндерден көмек сұрап, елші жібереді. Ал үйсіндер болса, елшіні өтірік, ғұндарға қарсы жорыққа аттанады. Чан-чжи әскері үйсіндерден 8000 атты әскерін талқандайды.

Солтүстік ғұндарға Хань империясы тарапынан шабуылдар жиілей түседі. Сондықтан олар Батысқа жылжып, оңтүстік Қазақстандағы қапшылармен шекаралас жерлерге барады. Бұл ғұндардың Батысқа алғашқы көшу толқыны болды. **А. тапсырма**

Саяси оқиғалар	Оңтүстік ғұндар	Солтүстік ғұндар	Салдары
Хуаньне басқарам	+		Бұл оқиға Хань империясына бағытталған. Хань империясы Чан-чжи басқарам Байкалға жылжыды. Ғұндардың басын біріктіріп келді. Қытайға қарсы үйсіндерден көмек сұрады. Үйсіндерден 8000 атты әскерін талқандайды. Хань империясының иыбуылы жиілей түсті. Батысқа алғашқы көшу толқыны басталды.
Хань империясына бағытталды	+		
Чан-чжи басқарам		+	
Байкалға жылжыды		+	
Ғұндардың басын біріктіріп келді		+	
Қытайға қарсы үйсіндерден көмек сұрады		+	
Үйсіндерден 8000 атты әскерін талқандайды		+	
Хань империясының иыбуылы жиілей түсті		+	
Батысқа алғашқы көшу толқыны басталды		+	

В. тапсырма
Мәтін бойынша 2 өзгеріс және сол өзгерістің біреуінен туындайтын 1 маңыздылықты анықтаңыз.

42

Сурет 3 – оқу тапсырмалары

Бағдарлама мазмұнының екінші бөлімінде тайпалардың археологиялық олжаларын тануға арналған оқу тапсырмалары бар. Жалпы бұл жердегі мақсат – оқушыға әр тайпаның археологиялық мәдениетін тек заттай дерек қана емес, сонымен қатар оның тұтас бір халықтың тарихын ашуға мүмкіндігі бар екендігіне көздерін жеткізіп, тереңірек зерттеу жасауға бағыт беру. Бұл тақырып «Оқу бағдарламасында» келесі оқу мақсаттарын қамтиды:

5.2.3.1 қазақстандық ғалымдардың археологиялық жаңалықтарын білу;

5.2.2.1 археологиялық ескерткіштерді сипаттау;

5.2.1.2 ежелгі тайпалардың дүниетанымын сипаттау;

Атаулы оқу мақсаттарына қол жеткізу үшін алдымен тақырыптық суреттер арқылы оқушының археология, археологиялық қазба жұмыстары сияқты ұғымдарға түсініктерін қалыптастырып алуымыз керек.

Сурет 4 – Тұтас емес мәтінмен жұмыс түрі

Бұдан әрі оқушылар келесі оқу тапсырмаларымен жұмыстануы керек: берілген суреттерді мұқият талдай отырып, сақтар-

дың Есік және Берел қорымдарынан табылған олжаларын кілт сөздерді пайдалана отырып, кестеге енгізеді.

Суреттегі Есік обасы мен Берел обасынан табылған олжаларға мұқият назар аударыңыз. Төмендегі керекті сөздерді пайдалана отырып, кестеге әр обаның олжаларын дұрыс реттілікпен орналастырыңыз.

(астау-саркофаг, 16 аттың қаңқасы, бес қыруы түгел асылған жасы 1718 жастағы «Алтын адамның» майіті, жазуы бар күміс тостаған, аттарымен бірге ер-тұрман, алтынмен апталған ат әбзелдері, аққұстанның басы бейнеленген күміс қасық, аттарымен жерленген адамдар, ақшақ-қанжар, ағаш ыдыстар – табақша, тегенелер мен ожау))

Есік обасының олжалары	Берел қорғанының олжалары
1 Үлкен тостаған	1 Үлкен қыруа
2 5 Үлкен тостаған	2 Үлкен қыруа
3 Үлкен қыруа	3 Үлкен қыруа
4 Үлкен қыруа	4 Үлкен қыруа
5 Үлкен қыруа	5 Үлкен қыруа

Сурет 5 – Тұтас емес мәтінмен жұмыс. Сақ обалары

Шілікті патша қорғаны туралы қосымша дереккөзді пайдалана отырып, кестедегі сұрақтарға жауап береді; сақ-исседондардан қалған Тасмола мәдениеті туралы мәтінді оқи отырып, деңгейлік тапсырмаларды орындауы керек:

А деңгейіндегі тапсырмада Тасмола мәдениеті бойынша картамен жұмысты орындайды;

В деңгейіндегі тапсырмада мәтіннен алынған деректердің ішінен «Дұрыс/бұрыс» тұжырымды табады;

Сдеңгейіндегі тапсырмада Тасмола мәдениеті туралы мәтінге саралау жасай отырып, оның ішінен сақ-исседондар тарихы туралы (тайпа хронологиясы, тайпаның әлеуметтік жағдайы, тайпаның дүниетанымы, кәсібі т.б.) керекті ақпараттарды кестеге толтырады;

Келесі тұтас мәтін Бесшатыр обасы туралы. Бұл тапсырмадағы қосымша дереккөзде автор оқушыға «Проблемалық сұрақ» тастайды. Оқушы ежелгі қорғандардың нәліктен «сақ пирамидалары» деп аталуына талдау жасай алуы қажет. Демек, оқушы ежелгі өркениеттерді салыстыра алуы керек.

Әдістемені жүзеге асыру кезінде картамен жұмысқа аса мән беріледі. Себебі аталған сынып мазмұнын меңгеруде тайпалардың географиялық орналасуы, олардың саяси тарихы, материалдық және рухани мәдениеті және т.б. ақпараттар бойынша оқушы білімін қалыптастыруда картографиялық білімнің маңызын ерекше атап өткен жөн. Мәселен, 5 сыныпта тайпалардың орналасуын жетік меңгерген оқушы, келесі сыныпта ортағасырлық мемлекеттердің картада орналасуын әлдеқайда жеңіл қабылдап үйренеді.

Әдістемедегі оқушыға арналған тапсырмалар негізінен тұтас және тұтас емес мәтіндерден құрастырылған. Тұтас емес мәтіндермен (портреттер, карталар, суреттер, диаграммалар) жүйелі жұмыстың педагогикалық әсері-бұл оқу сауаттылығын қалыптастыруға ғана емес, сонымен қатар оқушылардың әмбебап оқу әрекеттерінің тұрақты дамуына ықпал етеді. Демек, әдістеменің мақсаты тарихи білімді меңгерте отырып, оқушының функционалдық сауаттылығын дамытуға да бағытталып отыр.

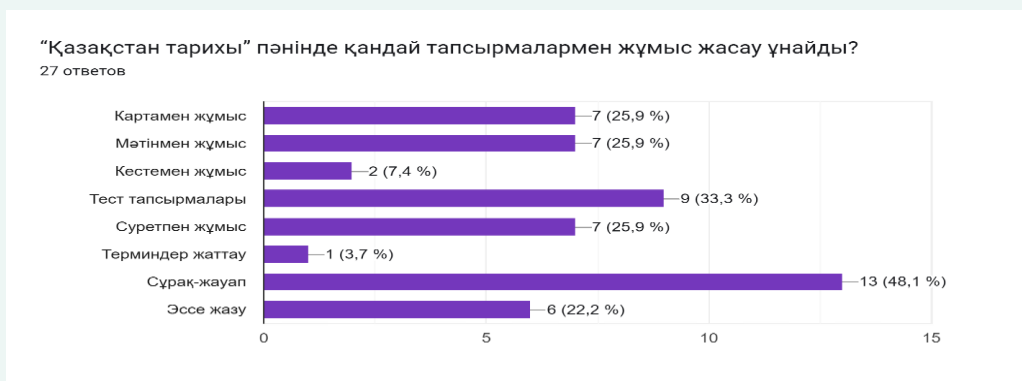
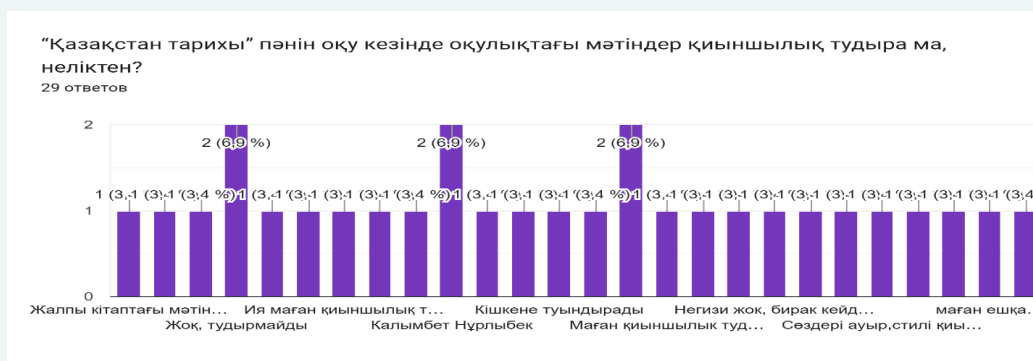
Практикада қолдану

Әдістеме 2022-2023 оқу жылдарынан бастап Батыс Қазақстан облысы, Атырау мен Маңғыстау облыстарының білім беру мекемелерінен апробациядан өтті. Апро-

бациялық жұмыстар нәтижесі кезінде оның пәндік білімді тереңдетуге арналған құрал ретіндегі тиімділігіне оң баға берілді. Бағдарлама мазмұнының мемлекеттік стандартпен сәйкестігі оның тәжірибедегі қажеттілігін, маңыздылығын, тиімділігін арттыра түсті.

5 сынып оқушылары құралмен жұмыс жасаған кезде «Оқу бағдарламасындағы» ежелгі қауымдар тарихын оқытуға берілген бөлімдердегі («Сақтар», «Үйсіндер мен қаңлылар», «Ғұндар», «Сарматтар») білімді жаңаша жолмен меңгереді. Яғни, әр тайпаға жеке тоқталмайды, керісінше оларды тарихи даму ерекшеліктеріне қарай (айта кетсек, мәдениеті, саясаты, экономикасы т.с.с.) жинақтап оқиды. Бұл дегеніміз бір күрделі оқу мақсатының төңірегінде бірнеше тайпаның тарихы бойынша тапсырмаларды бір сабақтың үстінде орындап үйренеді деген сөз. Бұл білім алушының ежелгі қауымдар тарихы туралы білімді меңгерудегі көзқарасын кеңейтуге мүмкіндіктер береді.

Әдістемені қандай мақсатпен пайдаланды дейтін болсақ, ол негізінен теориялық білімді практикаға айналдыру кезінде өзекті болып отыр. Оны өз тәжірибесінде қолданған мұғалімдер әдістемедегі оқу тапсырмаларына оқушылардың қызығушылығының жоғары екендігін көрсетті. Жалпы бұл әдістемені сабақта қолдана отырып, баланың білімін көтеруге жұмыстанған мұғалімдер құралмен жұмыс барысында, яғни тоқсанның басында апробациялық сыныптарға 6 суреттегідей сауалнама ұйымдастырған. Бұл әдетте оқушының оқулықпен жұмыс жасауындағы кедергілерді жоюға, оқушыға сабақ мақсатына жетуге қызықты әдіс-тәсілдерді таңдау еркін беру үшін жүргізіледі. Яғни, жұмыс барысында нәтижеге қол жеткізу үшін «Оқушы үні» жобасымен бірге әрекет еткен дұрыс. NIS «Мұғалімдерге арналған нұсқаулығында» Rudduk, J «Оқушы үні» жобасында оқушымен пікір алмаса отырып, оның не өзгерткісі келетіні туралы ауызша не жазбаша сұхбат алысуды жазады.

Сурет 6 – Әдістемені жүзеге асыру үшін жыл басында «Оқушы үні» жобасымен сауалнама алу

Rudduk, J есептеуінше мұндайда барлық оқушы қамтылып, «үндемейтін» және «жеке дара» оқушылардың да пікірлері ескерілуге тиіс. Жалпы «Оқушы үнін» пайдаланып, оқыту мен оқуға байланысты оқушыларға қызықты және маңызды сұрақтардың қамтылуы аса өзекті. Ол мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты дамытады, оқушының мақсаттарға жетуіне ықпал етеді. Әдістемені қолдану кезінде «Оқушы үнін» басшылыққа алған мұғалімнің келесі нәтижелерге қол жеткізетіндігі анықталды:

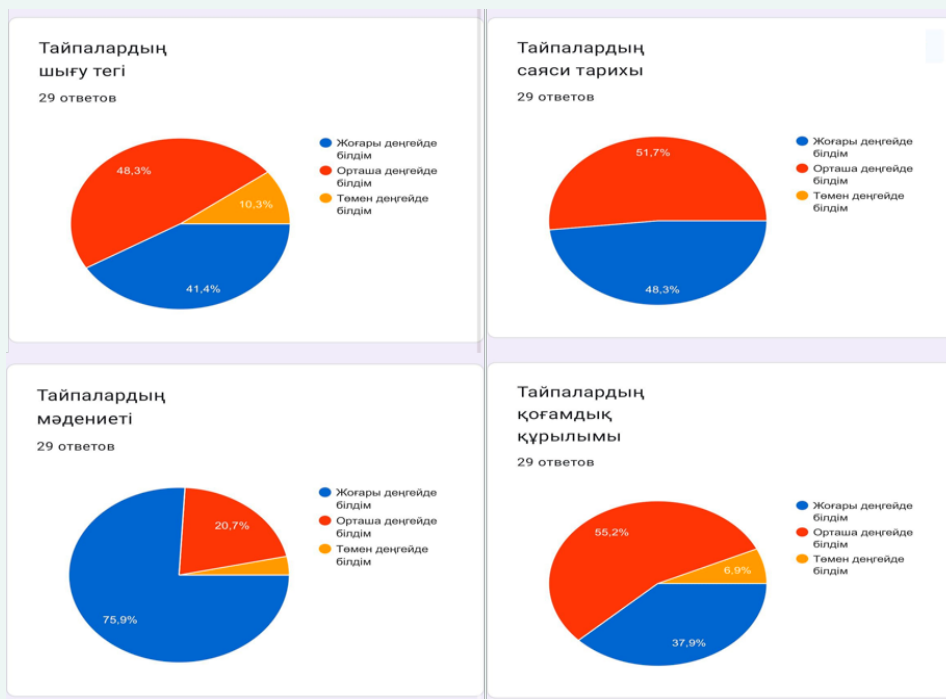
- ▶ Мұғалім өз тәжірибесін жақсарту тұстарымен жұмыстанады;
- ▶ Білім алушыларының ойын тыңдауға мүмкіндігі болады;
- ▶ Оқу процесіндегі кемшіліктерді анықтайды;

- Оқушыларының білім алудағы қажеттіліктерін анықтайды;
- Сапалы оқу ортасын құрады;[14]

Бағдарламада 5 сынып оқушылары үшін ежелгі қауымдар тарихы туралы білімді түрлі әдістермен меңгерту оның қолда ныстағы тиімділігін көрсетті. Әсіресе, «С» деңгейлі оқушылардың сабақтағы теориялық материалға қол жеткізе алмағанда, әдістеменің көмегімен практикада белсенді оқу ортасына араласып, материалды игеруге қызығушылық танытып, өз білім деңгейін көтергендігі байқалып отыр. Бұл жерде мұғалімдердің NIS «Мұғалімдерге арналған нұсқаулықтағы» Alexander, 2001 тәжірибесіндегі білімді игерудің бес үлгісін (механикалық есте сақтау, декламация, баяндау, талқылау, диалог) қолданып отыруының да ықпалы зор. Оқушылар

жыл бойы теориялық білімді практикаға айналдыру кезінде аса белсенділік танытып, өз білімдерін БЖБ, ТЖБ жұмыстары кезінде де дәлелдеген. Жыл соңында апробациялық мектептер оқушылардың

ежелгі қауымдар туралы білімдерін тексеруге арналған өзіндік жұмыстарды, сонымен бірге 7 суреттегідей сауалнама формасындағы кері байланыстарды алып отырды.

Сурет 7 – Әдістемелік білім бойынша жыл соңындағы кері байланыс

Сондай-ақ, әдістемені пайдаланудың келесі бір маңызды жолы – бұл оқушыларды білім сайыстарына дайындаудың мүмкіндіктері. Әдістемедегі ежелгі қауымдар тарихы туралы білімді қосымша ресурс ретінде пайдаланған мектептердің оқушылары білім сайыстарында жүлдегер атанып, курстың тиімділігін көрсетті. Өз тәжірибеме келер болсам, биылғы оқу жылында бұл құралмен дайындалған оқушымы Асқар Ақерке ҚР Оқу-ағарту министрлігі, «Дарын» РҒПО-ң Жалпы білім беретін пәндер бойынша 5-6 сынып

оқушыларына арналған республикалық олимпиаданың жүлдегері атанды. Сонымен бірге, әдістемелік білімді жүйелі пайдаланып отырған сыныптарым «Дарын» РҒПО-ң «Ақбота», «Тарих Ата» республикалық білім сайыстарына да белсенді қатысып отыр.

Әдістемені пайдаланған апробациялық мектептерде оқушылардың сыни ойлауын дамыту мақсатында жыл соңында сыныптан тыс шаралар, интеллектуалды ойындар да ұйымдастырылған.

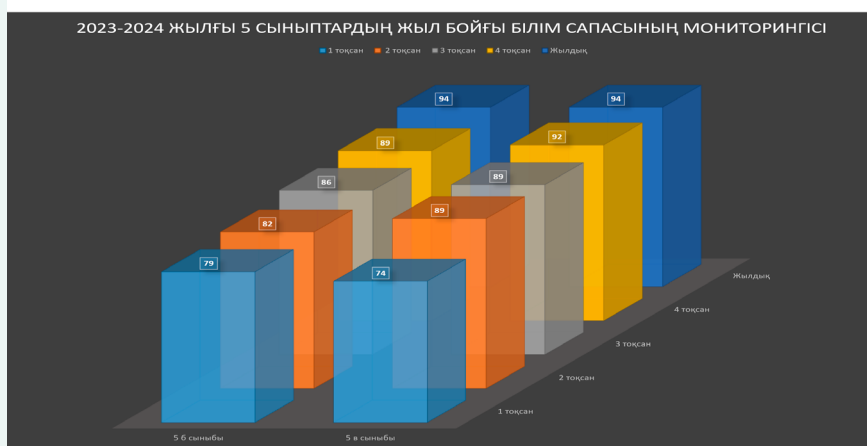
Сурет 8 – «Тарихқа тағзым» сыныптан тыс шарасы, Маңғыстау облысы

Демек, әдістемелік білім балаларымыздың бойында ұлттық құндылықтарды танытуға, оларды құрметтеуге деген дағдыларды қалыптастыруға қызмет етері анық.

Ұсыныстар

«Оқу бағдарламасындағы» 5 сынып бойынша «Қазақстан тарихындағы» оқу мақсаттарына қол жеткізіп, оқушыға ежелгі қауымдар тарихы туралы білімді игертуде бұл әдістеменің маңыздылығы жоғары. Сабақ үстінде теориялық білімді меңгерген оқушы бағдарламадағы оқу тапсырмаларымен жұмыстана отырып, өз білімін пысықтайды, оқуға деген құлшынысын, қызығушылығын арттырады. Бағдарла-

мадағы оқу тапсырмалары оқушының 5 сыныпқа арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен тоқсандық жиынтық бағалау спецификациясындағы тексерілетін оқу мақсаттарына қол жеткізуге тікелей ықпалын тигізеді. Нәтижесінде бұл үрдіс оқушылардың әр тоқсан бойынша оқу сапасының динамикасының біртіндеп өсуіне ықпалын тигізеді. 9 суретте өз тәжірибемдегі 2023-24 оқу жылындағы 5 сыныптарымның жыл бойғы білім сапасының мониторингісі көрсетіліп отыр. Диаграммадағы оқушылардың білім сапасының динамикасының өсіміндегі ілгері көрсеткіштер сабақта және сабақтан тыс уақытта атаулы құралды тиімді қолданумен де байланысты болып отыр.

Сурет 9 - 5 сыныптардың білім сапасының мониторингісі

Бұдан бөлек бағдарлама сабақтан тыс уақытта пәндік білім бойынша кез-келген іс-шараларда да оқушының білімін жетілдіруде маңызды құрал болып отыр. «Қазақстан тарихы» пәнінен өткізілетін білім сайыстарының кезінде қатысушылардың негізінен ежелгі қауымдар тарихы туралы (сақтар, сарматтар, үйсіндер, қаңлылар, ғұндар) білімдерін қалыптастырып, практикалық жұмыстар арқылы білімдерін тереңдетуге мүмкіндіктер береді, әрі баланың жас ерекшелігін сақтай отырып, мектеп бағдарламасымен жасақталуы да бұл құралдың қолданыстағы маңыздылығын арттырады. Сонымен қатар әдістемеді пәнаралық интеграция да қарастырылған. Оқушылар этнокарталармен жүйелі жұмыс жасай отырып, бұл білімдерін жаратылыстану пәндерінде де белсенді қолдана алады.

Қорытынды

5 сыныпқа арналып жасақталған әдістеме қазіргі таңда бастауыш буыннан шыққан оқушылардың теориялық білімін қалыптастыруға көмектеседі. Бағдарлама мазмұны – құндылықты білім берудің нағыз қайнар көзі. Өзгермелі әлемде өз тарихи құндылықтарымызды сақтап, оны болашақ ұрпақтарымыздың бойына сіңіру қазіргі таңдағы басты міндеттердің бірі болып отыр. Ал егер сол тарихи білімді балаға ұсына отырып, сол біліммен бірге функционалдық сауаттылығын да дамытар болсақ – бұл нағыз құнды білім болар еді. Себебі, бүгінгі таңда білім саласында өзекті болып отырған мәселе – функционалдық сауаттылықты арттыру, оның ішінде оқу сауаттылығын арттыру. Оқу сауаттылығы – адамның жазбаша мәтіндерді түсіну және пайдалану, ол туралы ойлану және мақсатқа жету, өз білімі мен мүмкіндігін кеңейту, әлеуметтік өмірге қатысуға қол жеткізу үшін оқумен айналысу қабілеті. Оқушының функционалдық сауаттылық дағдысын дұрыс қалыптастырсақ, оқушы мәтіннен ақпарат алуда жазу мен оқу дағдысын жеңіл қолданады, оны түсінеді, өзгертеді [15]. Бағдарламадағы оқу тапсырмаларының осы бағытпен жасақталуы оның педагогикалық тәжірибедегі маңыздылығын, құндылығын аңғартады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Қ.К.Тоқаев, akorda.kz Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың V Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының ашылу салтанатында сөйлеген сөзі. URL: <https://search.app/MzfMsWvGCvrmXKgM6> (Жарияланған уақыты: 2024) - Текст: электронды.
2. ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1000001118>
3. Бернштам, А.Н. Памятники старины Таласской долины.// Алматы-1941., Чуйская долина// 1950., Историко-археологические очерки Центрально-го Тянь-Шаня и Памиро-Алтая.//1952., Очерк истории гуннов.// Ленинград – 1951.
4. Марғұлан, Ә.Х. Ежелгі Қазақстан қалалары мен құрылыс өнерінің тарихы.// Алматы-1950.
5. Черников, С.С. Восточный Казахстан в эпоху бронзы.//1960., Загадка Золотого кургана.// Наука-1965.
6. Кушаев, Г.А, Акишев, К.А. Древняя культура саков и усуней долины реки Или: монография.// Алматы-1963.
7. Акишев, К.А. Древние и средневековые государства на территории Казахстана.// Алматы- 2013
8. Көшпелілер немесе Дала өркениеті/Көшпелі қоғам эволюциясы. <https://e-history.kz/media/scorm/264/313/text/text.htm> - Текст: электронды.
9. Берденова, К.А. Қазақстан тарихы: оқу құралы.// Қарағанды -2023.,
10. Темірғалиев, Р.Д. Тамға. Қазақ тайпаларының тарихы.//Алматы – 2023.,
11. Ахметұлы, Ш. Ежелгі Үйсін елі. // ҚХР Шыңжаң халық баспасы. Үрімжі. – 2005.
12. Войченко, Е.Д. Формирование функциональной грамотности на уроках истории.// Международный научный журнал «ВЕСТНИК НАУКИ» №12, 2022.
13. Көпжасарова, Т.М., Утешева, К.Г. Мәтінмен жұмыстың тиімді тәсілдері: әдістемелік нұсқаулық. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016. – 46.
14. Мұғалімге арналған нұсқаулық. NIS. ДББҰ, 2012.
15. Көпжасарова, Т.М., Жанұзақова, Т.З., Даутова, Г.Ж. Тұтас емес мәтіндермен жұмыс. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2022. – 8-96.

● **ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ В ОБУЧЕНИИ ИСТОРИИ ДРЕВНИХ ОБЩИН**

Сейниханова А.С.

КГУ «№13 гимназия» Отдела образования по городу Актау

Аннотация. В статье рассматривается новый способ изучения «Истории Казахстана» учащимися 5 классов.

Реализация метода включает разделы «Истории Казахстана» («Саки», «Уйсуны и Канглы», «Гунны», «Сарматы») в 5-х классах общеобразовательной школы для формирования знаний о древних общинах.

Программа направлена на развитие функциональной грамотности учащегося посредством этнокарт и различных заданий по изучению истории сакско-сарматских, уйсунских, канглыских, гуннских общинных объединений в соответствии с учебными целями преподавания «Истории Древнего Казахстана» в «Учебной программе». Также источник знаний позволяет ученику сформировать и углубить свои исторические, культурные, географические, антропологические, археологические знания о древних казахских общинах раннего и позднего железного века.

Ключевые слова: Этнокарта, древние общины, функциональная грамотность, саки, сарматы, уйсуны, канглы, гунны.

FORMATION OF FUNCTIONAL LITERACY SKILLS OF STUDENTS IN TEACHING THE HISTORY OF ANCIENT COMMUNITIES

Seinikhanova A.S.

KSI «Gymnasium No. 13» Department of Education in the city of Aktau

Abstract. The article proposes a new method for studying the history of Kazakhstan by 5th-grade students. When implementing the method, sections on the history of Kazakhstan in the 5th grade of a comprehensive school are included to form the ancient communities ("Saks", "Uysuns and Kangly", "Huns", "Sarmats") knowledge. The program is aimed at developing the functional literacy of the student through ethno maps and various tasks to study the history of the Saka-Sarmatian, Uysun, Kangly, Hun ancient communities associations in accordance with the educational goals of teaching "History of Ancient Kazakhstan" in the "Curriculum". Also, the source of knowledge allows the student to form and deepen historical, cultural, geographical, anthropological, archaeological knowledge about the ancient Kazakh communities of the early and late Iron Age.

Keywords: Ethnomap, ancient communities, functional literacy, «Saks», «Sarmats», «Uysuns», «Kangly», «Huns».

МРНТИ 14.25.09

РАБОТА С ТЕКСТОМ НА УРОКАХ КАК СПОСОБ РАЗВИТИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ

Сейткожина Б.К., Батжанова С.Т., Шекешева Г.Д.

КГУ «Саумалкольская школа-гимназия № 2»

КГУ «Отдел образования Айыртауского района»

КГУ «Управление образования акимата Северо-Казахстанской области»

Аннотация. В статье рассматривается одна из актуальных тем для образования – проблема формирования читательской грамотности. Авторы исследуют значимость читательской грамотности не только в привычном понимании, но ставят во главу существующую проблему в практике преподавания общеобразовательных предметов – обучения школьников дочитыванию текста до конца, когда обучающиеся не обращают внимания на содержание темы и прочитанный текст вызывает у них замешательство. Результаты исследования показали, что систематическое и целенаправленное применение методов и приёмов работы с текстом на уроках способствуют существенному повышению качества знаний по общеобразовательным предметам. Статья предназначена для учителей, работающих в условиях предметного обучения в среднем звене.

Ключевые слова: исследование, читательская грамотность, текст, повышение качества знаний.

Введение

Закон образования Республики Казахстан регламентирует учебные программы основного среднего образования направленностью на освоение обучающимися базисных основ системы наук, самоопределение личности и профессиональную ориентацию [1]. Государственный общеобразовательный стандарт основного среднего и общего среднего образования Республики Казахстан в требованиях к содержанию образования отмечает важность проявления функциональной грамотности и конкурентоспособности выпускника в любой жизненной ситуации, умение решать учебные задачи, а также в повседневной жизни. [2]. Оба нормативно-правовых акта, определяющие основные принципы государственной

политики Республики Казахстан в сфере образования, демонстрируют необходимость формирования у обучающихся навыков самостоятельной работы с различными информационными источниками, развитие функциональной грамотности, развитие и использование критического мышления.

В типовых учебных программах по общеобразовательным предметам уровней начального, основного среднего и общего среднего образования уточняются требования к планируемым предметным результатам обучения, где умения и навыки, связанные с овладением функциональной читательской грамотностью детализированы и представлены во всех предметных областях [3].

Практика преподавания в 9-ых классах показывает, что возникающие проблемы при изучении наук, при низком качестве знаний по предметам, необходимо связывать с читательской грамотностью, с навыками работы с текстом, с умением дочитывать текст до конца. Современное обострение существующих проблем указывают на низкую мотивацию подростков к обучению: отсутствие активности на уроках; отсутствие желания посещать занятия; увеличение числа детей, испытывающих трудности в освоении учебных программ.

Главные задачи исследования:

1. Определить уровень понимания текста учащимися 9-х классов с помощью различных стратегий чтения на начальном этапе исследования.
2. Проанализировать научно-методическую литературу, исследовать методы, направленные на изучение и понимание текста подростками.
3. Совместно определить отвечающие установленным задачам методы преподавания.
4. Используя педагогический подход Lesson Study, совместно осуществлять планирование, преподавание, наблюдение, анализ обучения, документируя свои выводы.
5. Определить уровень понимания текста у обучающихся 9 «Г» класса на заключительном этапе исследования.
6. Разработать рекомендации по развитию навыков работы с текстом, в частности чтения обучающимися текста до конца, с целью совершенствования педагогического подхода.
7. Представить результаты использования подхода Lesson Study педагогам, методистам в виде демонстрации опыта.

Актуальность темы становления подростка компетентным читателем раскрывают в своих работах исследователи: Александрова О. М., Добротина И. Н., Ускова И. В., Ковалёва Г.С. Авторы предлагают общие

и частные подходы работы с текстом, обсуждают проблемы формирования читательской грамотности подростков, как важнейший результат обучения в основной школе.

Статья является продуктом проведённого исследования педагогов через применение подхода Lesson Study. Работа направлена на отбор эффективных приёмов работы с текстом, способствующие развитию навыков получать, перерабатывать, передавать, эффективно использовать текстовую информацию в ежедневной, учебной, общественной жизни.

Методика

Читательская грамотность – это важный аспект образования, который включает не только умение читать, но и способность анализировать, интерпретировать и критически осмысливать текстовую информацию. В современных условиях, когда доступ к информации стал проще благодаря цифровым технологиям, перед учительской общественностью стоит задача не просто научить школьника читать, а важно обучить глубокому пониманию прочитанного, обучить умению дочитывать текст до конца.

Формирование читательской грамотности включает в себя несколько ключевых элементов:

1. Критическое мышление, когда обучающийся должен уметь оценивать достоверность источников, осознавать авторские намерения и уметь анализировать аргументы.
2. Анализ текстов различных жанров. Важно познакомить учащихся с литературой, научными текстами, газетными статьями и другими жанрами, чтобы расширить их восприятие и углубить понимание различных форм выражения мысли.
3. Обучение использованию библиотек, интернет - ресурсов и других источников для поиска информации, с целью развития навыка самообразования.
4. Эмоциональный и социальный кон-

текст – это чтение текстов с учётом культурных, исторических и социальных контекстов, которые помогают ученику углубить понимание и воспринимать тексты более многогранно.

5. Практическое применение. Важно создавать условия для практического применения читательских навыков, например, в форме дискуссий, дебатов и исследовательских проектов.

Внедрение этих аспектов в образовательный процесс позволит не только повы-

сить уровень читательской грамотности, но и подготовить учащихся к активному и ответственному участию в современном информационном обществе.

К важным коммуникативным умениям относится и освоение различных способов информационной переработки содержания текста: составление вопросов по теоретическому материалу; составление различных видов плана текста (простого, сложного, тезисного и т.д.), извлечение информации из рисунков, карт, таблиц.

Рисунок 1 - Виды текста

Коммуникативные умения подростков определяют специфику проектирования заданий по различным предметам, где каждое задание ориентировано на работу с текстом, что представляется чаще в различных формах.

Формирование и развитие видов речевой деятельности в их зависимости и взаимосвязи.

Текст как дидактический материал должен отвечать следующим критериям:

1. Соответствовать возрастным особенностям для восприятия ученика, к

примеру, вызывать естественное любопытство, чем-то удивлять.

2. Соответствие читательским и жизненным интересам подростка.
3. Соответствие образовательному уровню обучающегося (опора на содержание разных образовательных областей).
4. Опора на содержание соответствующего школьного курса.
5. Информационная насыщенность текстового материала.

6. Отражение реальных жизненных ситуаций, реалий, с которыми подростки сталкиваются.
7. Многоаспектная реализация межпредметных связей.

В методике обучения чтению классически выделяются четыре вида чтения.

Просмотровое чтение предполагает чтение, которое позволяет получить общее представление об информации, содержащейся в предоставленном тексте.

Например, можно предложить ученикам следующее:

1. Определить тему текста.
2. К каждой части текста подобрать подходящее название из предложенных вариантов (установить соответствие).
3. Ответить на вопросы к тексту.

Ученику даётся возможность только просмотреть текст, определить: почему он состоит из этого количества частей; какая часть наиболее значимая по информированию; в какой части текста есть уже знакомая ему информация; какая часть текста содержит новые для него сведения.

В отличие от просмотрового чтения, ознакомительное предполагает достаточно высокий темп чтения текста. Когда необходимо извлечь главную информацию, что-то воссоздавая воображением, позволяющее частично восполнить смысл текста. Этот вид чтения даёт возможность получить самое общее представление о представленной информации, выделить самое важное. Он в дальнейшем создаёт условие для использования изучающего чтения. Учитель может предложить такие задания:

1. Объясните, как вы поняли слова из текста ...

2. Найдите во втором абзаце слово «...». Что оно обозначает в данном тексте.
3. Верно ли следующее утверждение?
4. Отметьте у себя утверждение, соответствующее содержанию текста.
5. Из предложенных вопросов найдите тот, на который нет ответа в тексте/абзаце.

Внимательное чтение с целью точного понимания содержания, запоминания, в следствии дальнейшего применение полученной информации из текста – это изучающее чтение. При таком чтении необходимо знать не только главную, но и второстепенную информацию. Внимательное чтение предполагает последовательность в чтении, детальное рассмотрение содержания текста. Примерные задания:

1. Создайте анкету на сайт знакомств, используя биографию ученого.
2. Составьте текст социальной рекламы по экологии, учитывая предложенные в тексте причины заражения окружающей среды.
3. Сделайте вывод, используя прочитанную информацию.
4. По предложенным критериям оцените свою/чужую работу. Обоснуйте.
5. Аргументировать своё решение.

На уроках естественно-математического цикла в 9-х классах предлагается использование информации, представленной в виде схем, таблиц.

Через систематическое использование опорных схем на уроках можно добиться не только усвоения академических знаний обучающихся, но и обеспечить возможность сохранить в сознании запечатлённое, выражать и передавать его другим людям.

Формируемые умения	Примеры заданий
Обнаруживать в тексте доводы в подтверждение выдвинутых тезисов; делать выводы из сформулированных посылок; выводить заключение о намерении автора.	Основатель школы российских генетиков Н.К. Кольцов приводил такой пример, касающийся двух знаменитых оперных певцов: «Мы не можем ставить опыты, не можем заставить Нежданову выйти замуж за Шаляпина, только для того, чтобы посмотреть, какие у них будут дети». Отметь метод генетики, который имеет такой же смысл, какой вложил в свои слова Н.К. Кольцов? 1) Анализ родословных. 2) Анализ степени генетической совместимости. 3) Признак однояйцовых близнецов. 4) Закон доминирования.

Рисунок - 2. Преобразование и интерпретация информации

Целенаправленное и систематическое применение различных методов работы с текстом на уроках в 9-х классах подтверждает свою эффективность в развитии читательской грамотности, повышении мотивации к обучению у подростков.

Практическое применение

Участники исследования: учителя химии, биологии, географии, русского языка и литературы, английского языка, преподающие в 9 «Г» классе.

Первая встреча состоялась 28 февраля 2023 года. Для занятия участники группы получили план урока от Пита Дадли, где были ознакомлены с такой информацией, как теория и практика изучения уроков, изучение уроков как способа совершенствования практики преподавания [5].

Во-первых, чтобы выявить проблему исследования класса, каждый учитель-предметник в течение 5 минут должен был составить список предполагаемых причин, по которым обучающиеся не могут достичь целей обучения во время урока.

В перечнях была одна общая проблема, с которой каждый сталкивается. Речь шла об отсутствии у подростков устойчивых навыков работы с текстом, о неумении до-

читывать текст до конца.

После определения проблемы исследования были рассмотрены методы работы с текстом.

На втором заседании (03.03.2023 года) было принято решение рассмотреть тему «Генетика человека и методы ее исследования» из раздела «Законы наследственности и изменчивости». Для интервью были подготовлены вопросы. Был совместно составлен план урока.

Ожидаемым результатом для участников группы было определение того, какие приёмы работы с текстом позволяют развивать у обучающихся умение работать с текстом. Благодаря этому уроку участники убедились ещё раз, что у детей есть трудности при работе с текстом.

Для обсуждения урока была создана таблица исследования, которая состояла из четырёх критериев.

1) Какого прогресса добился каждый ученик? Был ли он достаточным?

Каковы результаты других учеников в данном классе?

2) Каким образом предложенный метод помог или помешал (возможно, и то, и другое)? Какие «сюрпризы» были?

3) Какие аспекты методики следует скорректировать в следующий раз, чтобы улучшить результаты каждого ученика?

4) Что следует попробовать сделать в следующий раз?

На первом уроке для участников фокус-группы был сделан прогноз на основе уровней обучаемости учащихся. Используя контрольный список с ожидаемыми результатами, пришли к выводу, что дети были отобраны правильно, исходя из уровня учебных достижений (А, В и С), на основе результатов выполненных ими заданий.

7 марта 2023 года прошёл урок с использованием подхода Lesson Study в 9 «Г» классе по разделу «Экономическая география». Урок на тему «Крупные физико-географические регионы Казахстана». Обучающимся было предложено на этапе изучения нового материала, после прочтения текста с помощью метода «Мозговой штурм», выдвинуть 2-3 идеи для заготовка.

На данном этапе урока обучающийся УУД «С» не принял участия, категории «Б» был не активен.

Следующий дидактический метод, который был предложен на уроке – это метод

«Пазл», разработанный американским психологом Эллиотом Аронсоном в 1971 году. В ходе работы ученик уровня «А» демонстрировал сосредоточенность, умение анализировать полученную из текста информацию. Ученик уровня «В» смог выполнить миссию «эксперта» только при неоднократном обращении к тексту. Ученик уровня «С», возвратившись в свою первоначальную группу, смог передать полученные знания другим членам группы только с помощью учителя.

После урока был проведён опрос. Обучающимся были предложены следующие вопросы:

- Было ли достаточно времени, чтобы прочитать текст до конца?
- Пригодится ли в жизни полученная по теме информация?

На первый и второй вопросы учащиеся уровней «А» и «В» дали развёрнутые ответы. Ученик из группы «С» написал кратко.

Этот урок дал возможность участникам исследовательской группы учителей увидеть разницу между тем, что, по мнению учителя, должно происходить во время обучения детей, и тем, что происходит в реальности [3].

А деңгейі (Айқынсы)	В деңгейі (Гүлдене)	С деңгейі (Қыр)
1 тапсырма Өткен тақырыпқа байланысты білгенін пайдаланып, кәсіпті 5 сөздерді жазды. ☐	1 тапсырма Өткен тақырыпқа байланысты білгенін пайдаланып, кәсіпті 3-4 сөздерді жазды. ☐	1 тапсырма Өткен тақырыпқа байланысты білгенін пайдаланып, кәсіпті 2-3 сөздерді жазды. ☐
2 тапсырма Мәтін бойынша белгілейді. «Мен білемін» ☐ «Мен білдім» ☐ «Білім келеді» ☐ Мәтін бойынша 3 сұрақ құрастырады. 1. _____ 2. _____ 3. _____ ☐	2 тапсырма Мәтін бойынша белгілейді. «Мен білемін» ☐ «Мен білдім» ☐ «Білім келеді» ☐ Мәтін бойынша 2 сұрақ құрастырады. 1. _____ 2. _____ ☐	2 тапсырма Мәтін бойынша белгілейді. «Мен білемін» ☐ «Мен білдім» ☐ Мәтін бойынша 1 сұрақ құрастырады. 1. _____ ☐
3 тапсырма «ДЖІГСО» әдісі арқылы берілген мәтінді оқығанын соң, топқа мазмұнды түсіндіріп береді және қосымша білгенін бөліседі. ☐	3 тапсырма «ДЖІГСО» әдісі арқылы берілген мәтінді оқығанын соң, топқа мазмұнды түсіндіріп береді. ☐	3 тапсырма «ДЖІГСО» әдісі арқылы берілген мәтінді оқығанын соң, топқа тірек сөздер арқылы мазмұндайды. ☐
4 тапсырма Мәтін бойынша 3 сұрақ қояды. 1. _____ 2. _____ 3. _____ ☐	4 тапсырма Мәтін бойынша 2 сұрақ қояды. 1. _____ 2. _____ ☐	4 тапсырма Мәтін бойынша 1 сұрақ қояды (сұрақтың қысқартылған нұсқасы). 1. _____ ☐
5 тапсырма Картадан Қазақстанның физикалық-географиялық 8-9 аудандарын белгілейді. ☐	5 тапсырма Картадан Қазақстанның физикалық-географиялық 6-7 аудандарын белгілейді. ☐	5 тапсырма Картадан Қазақстанның физикалық-географиялық 4-5 аудандарын белгілейді. ☐
6 тапсырма Картадан Қазақстанның физикалық-географиялық 8-9 аудандарын бойды. ☐	6 тапсырма Картадан Қазақстанның физикалық-географиялық 6-7 аудандарын бойды. ☐	6 тапсырма Картадан Қазақстанның физикалық-географиялық 4-5 аудандарын бойды. ☐
Рефлексия Қазақстанның қай ауданында тұрар есің? Нәсіптен? ☐	Рефлексия Қазақстанның қай ауданында тұрар есің? Нәсіптен? 2 себептерін айтады. ☐	Рефлексия Қазақстанның қай ауданында тұрар есің? Нәсіптен? ☐

Рисунок - 3. Лист оценивания наблюдателя

Сұхбаттасу сұрақтарына шынайы түрде жауап бер.		Сұхбаттасу сұрақтарына шынайы түрде жауап бер.	
Бүгінгі сабақ ұнады ма?	Иә, ұнады. Танысатын қызықтар, танысатын қызықтар.	Бүгінгі сабақ ұнады ма?	Иә, жақын ұнады.
Тақырыпты түсіндің бе?	Толық емес. Мәңгілік ел, қазақстан, түркістан, елдер, түркістан, елдер, түркістан, елдер, түркістан, елдер.	Тақырыпты түсіндің бе?	Иә, түсінікті. Жақсы.
Барлық тапсырма түсінікті болды ма?	Иә, барлығын емес. Ең 3. Талапшылдығын емес.	Барлық тапсырма түсінікті болды ма?	Иә.
Мәтінді соңына дейін оқуға уақыт жеткілікті болды ма?	Иә, сабақ тез өтті. Кеткен кезең, бірақ, тақырып.	Мәтінді соңына дейін оқуға уақыт жеткілікті болды ма?	Иә, уақыт жетті.
Тақырыпты қайталап өткің келеді ме?	Иә, қайталап. Түсінік. Түсінік. Түсінік. Түсінік.	Тақырыпты қайталап өткің келеді ме?	Иә.
Тақырып бойынша алған мәліметтер өмірде пайдасын тигізсе ме?	Иә, өмірде пайдасын тигізсе. Түсінік. Түсінік. Түсінік.	Тақырып бойынша алған мәліметтер өмірде пайдасын тигізсе ме?	Иә, пайдасын тигізсе.
Сабақ барысында ыңғайсыздық туғызған не?	Ешкімді сабақ өте. Түсінік. Түсінік. Түсінік.	Сабақ барысында ыңғайсыздық туғызған не?	Иә, ешкімді сабақ өте. Түсінік. Түсінік. Түсінік.
Сабаққа басқа сынып оқушыларының қатысуы кедергі туғызды ма?	Иә, бұл түсінік. Түсінік. Түсінік. Түсінік.	Сабаққа басқа сынып оқушыларының қатысуы кедергі туғызды ма?	Иә, бұл түсінік. Түсінік. Түсінік. Түсінік.

Рисунок - 4. Листы опроса исследуемых обучающихся

Третий урок прошёл в 9 «Г» классе четвёртого апреля 2023 года. Урок биологии в разделе «Репродукция» на тему «Виды контрацепции». После урока состоялась дискуссия.

После прочтения текста, с целью стимулировать познавательную деятельность обучающихся, было предложено фиксировать свои мысли с помощью метода «Плейсмет», самостоятельно обдумывая задания.

Учащиеся проявили активность в заполнении прочитанного текста в соответствующем секторе, объяснении его друг другу и написании ответов на распространённый вопрос. Исследуемый уровня «В» высказал своё мнение и определил два распространённых вопроса. Ученик уровня «С» определил два метода и их последствия.

В конце урока, в рефлексии, ученики написали развёрнутую записку - «Письмо другу».

Наблюдатели отметили, что в классе царил спокойная рабочая обстановка: практически каждый ученик стремился читать текст внимательно, дочитывать его до конца; дети не перебивали друг друга

и терпеливо слушали одноклассников. Изюминкой урока стало активное участие ребят групп «А» и «В». Возросла активность учащегося группы «С» на этапе мозгового штурма.

При обсуждении LS-3 учителя-предметники пришли к выводу, что планируя урок, необходимо подбирать такие методы обучения, которые вызывают, в первую очередь, интерес и удовлетворяют потребности учащихся. В тот же день после интервью с учащимися, обсуждения Lesson Study, было проведено первоначальное планирование ещё одного урока.

Планирование урока прошло после тщательного анализа всех недочётов и рекомендаций по итогам предыдущих Lesson Study, после основательного изучения продуктов обратной связи исследуемых учеников.

На уроке биологии по теме «Влияние курения, наркотиков и алкоголя на развитие плода человека» кроме ранее применяемых методов, обучающимся были предложены методы «Tarsia» и «Wordwall». В третьем задании ученик уровня «А» ответил на 5 из 7 вопросов. Учащийся уровня «В» ответил на 4 вопроса. Учащийся уровня «С» успел ответить на 3 вопроса.

Фото - 1. Lesson Study

Фото - 2. Метод «Tarsia»

Мүшесінің жаны дегендігі оқыма (А)	Мүшесінің ішкі дегендігі оқыма (В)	Мүшесінің тегі дегендігі оқыма (С)
1. Тарсыма «Tarsia» әдісі Адамның ұрпағын танытуға мақсаты 3 жерде жазылған: 1. ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 2. ұрпақ бұл дүниені 3. зерттеушілердің (адамдар) бұл дүниені	1. Тарсыма «Tarsia» әдісі Бұлмен ішкі дегендігі оқыма 1. ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 2. ұрпақ бұл дүниені 3. зерттеушілердің (адамдар) бұл дүниені	1. Тарсыма «Tarsia» әдісі Адамның ішкі дегендігі оқыма 1. ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 2. ұрпақ бұл дүниені 3. зерттеушілердің (адамдар) бұл дүниені
2. Тарсыма «Tarsia» әдісі 8-9 сұраққа жауаптармен сәйкестендіріңіз оқыма. 1. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 2. зерттеушілердің (адамдар) бұл дүниені 3. зерттеушілердің (адамдар) бұл дүниені 4. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 5. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 6. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 7. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 8. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 9. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма	2. Тарсыма «Tarsia» әдісі 6-7 сұраққа жауаптармен сәйкестендіріңіз оқыма. 1. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 2. зерттеушілердің (адамдар) бұл дүниені 3. зерттеушілердің (адамдар) бұл дүниені 4. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 5. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 6. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 7. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 8. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 9. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма	2. Тарсыма «Tarsia» әдісі 4-5 сұраққа жауаптармен сәйкестендіріңіз оқыма. 1. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 2. зерттеушілердің (адамдар) бұл дүниені 3. зерттеушілердің (адамдар) бұл дүниені 4. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 5. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 6. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 7. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 8. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма 9. Ұрпақтың қызығарлығына сәйкесінше оқыма

Рисунок - 4. Листы ответа для обучающихся высокого, среднего или ниже среднего уровня успеваемости

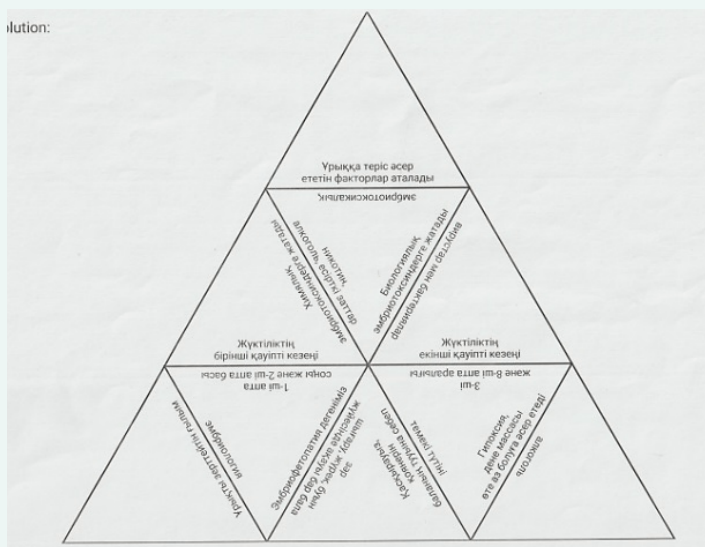

Рисунок - 5. Метод «Tarsia». Тема: «Влияние курения, наркотиков и алкоголя на развитие плода человека»

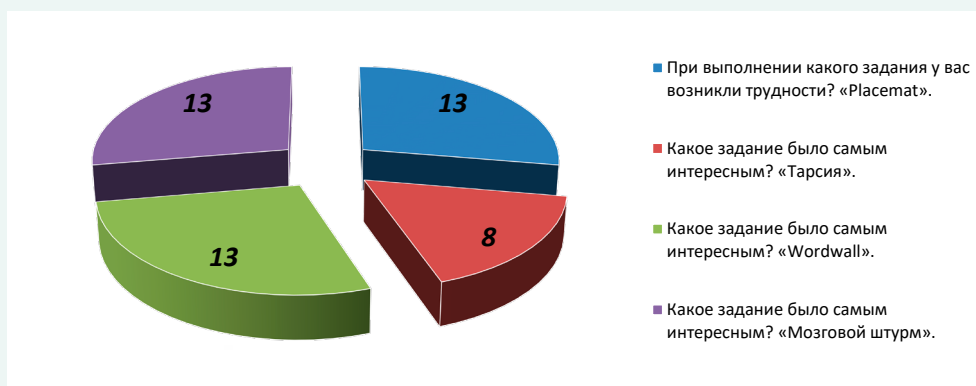

Диаграмма 1. Анализ опроса «исследуемых» учащихся после урока

Рекомендации

На основе исследовательской работы участниками группы были сделаны выводы для продолжения их использования, для воспроизведения коллегами, а также сформулированы рекомендации для учителей-предметников с целью повышения качества знаний через умение работать с текстом:

- 1) Изучить потенциальную возможность каждого ученика, изучить характер неудач и нежеланий, проявляющихся при работе с текстом.
- 2) Учитывать изменения объема учебной информации (вербальные/ визуальные).
- 3) Учитывать многообразие способов доступа к источникам информации [4].
- 4) Обогащать свою методическую копилку эффективными методами работы с текстом.
- 5) Систематически и целенаправленно применять различные методы работы с текстом, с целью развития навыков информационно-переработки.
- 6) На уроках предлагать для чтения не только тексты в традиционном его понимании, но и несплошные: графики, таблицы, фотографии, рисунки, ментальные, географические карты и т.д.

7) Подбирать аутентичные тексты, отражающие реальные ситуации из жизни, с которыми обучающийся сталкивается, вызывающий у него живой интерес, понимание в диапазоне его возраста и подготовленности.

Необходимо отметить, что существует потребность в:

- ▶ технологической преемственности между уровнями обучения (начальное и основное), которая обеспечит взаимодействие основных задач, форм, средств, приёмов и методов обучения;
- ▶ межаспектной интеграции межпредметных связей не только уроков гуманитарного направления, но и предметов образовательных областей «Математика и информатика» и «Естествознание».

Заключение

Итак, в ходе исследования был использован целый ряд методов работы с текстом, который при систематическом и целенаправленном применении в практике преподавания, позволил поднять уровень читательской грамотности, уровень понимания текста, уровень заинтересованности в чтении у обучающихся 9 «Г» класса.

Последовательные, совместно заплани-

рованные группой уроки показали эффективность применения подобранных методов. Это подтверждают результаты опроса, интервью с учащимися и наблюдения учителей.

К примеру, правильно организованный метод работы с текстом «Мозговой штурм» развивает навыки неподготовленной речи и позволяет критически оценивать речь одноклассников.

Работа с текстом с помощью методов логических диаграмм («Диаграмма Венна»), «Плэйсмэт» позволяет развить навык чтения текста до конца.

Групповой метод организации урока «Джигсо» показывает свою эффективность. Девятиклассники, осознавая ответственность за выполняемую работу, сначала внимательно сами ищут ответы в тексте на вопросы, только потом приступают к принятию коллективного решения. После неоднократного обсуждения, ребята смогли свободно передавать мысли, дополнять мысли друг друга, определять основные понятия по тексту. Данный метод вызвал живую заинтересованность, обучающиеся проявляли активность в выполнении заданий.

Очевидно, что на данном этапе обучения цель формирования навыков работы с текстом, как процесса восприятия, интерпретации, обеспечивающего решение учебно-познавательных задач, становится лишь исходной позицией для достижения именно тех результатов обучения, которые невозможны без развития чита-

тельской грамотности школьника основного звена [6].

Опыт работы исследовательской группы может повлиять на качество понимания прочитанного на всех уроках, независимо от предметной направленности.

Список использованных источников

1. «Об образовании» Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_ (дата обращения: 06.05.2025).
2. «Об утверждении государственных общеобразовательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования» Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031> (дата обращения: 06.05.2025).
3. «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций» Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1300008424> (дата обращения: 06.05.2025).
4. Добротина И.Н. Читательская грамотность школьника 5-9 классы Книга для учителя.-Москва «Просвещение», 2022.-142 с.
5. Пит Дадли (Великобритания). Lesson Study: теория и практика применения. Астана, 2013.-44с.
6. Виноградова Н.Ф. Универсальные учебные действия как результат обучения в начальной школе: содержание и методика формирования универсальных учебных действий младшего школьника.-М.: ФГЮНУ «Институт стратегии развития образования РАО», 2016.-с.145.

● ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ САБАҚТА МӘТІНМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ

Сейткочина Б.К., Батжанова С.Т., Шекешева Г.Д.

«Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы» КММ «Айыртау ауданының білім бөлімі» КММ «№ 2 Саумалкөл мектеп-гимназиясы» КММ

Аңдатпа. Мақалада білім берудегі өзекті тақырыптардың бірі – оқу сауаттылығын қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Авторлар оқу сауаттылығының маңыздылығын тек таныс мағынада ғана емес, сонымен қатар жалпы білім беретін пәндерді оқыту тәжірибесінде - оқушылар тақырыптың мазмұнына назар аудармайтын және оқылған мәтін оқушылардың қателесуін тудыратын оқушыларды мәтінді соңына дейін оқуға үйретудегі мәселені бірінші орынға қояды. Зерттеу нәтижелері сабақтарда мәтінмен жұмыс істеу әдістері мен тәсілдерін жүйелі және мақсатты қолдану жалпы білім беретін пәндер бойынша білім сапасын едәуір

арттыруға ықпал ететіндігін көрсетті. Мақала орта деңгейдегі пәндік оқыту жағдайында жұмыс істейтін мұғалімдерге арналған.

Түйінді сөздер: зерттеу, оқу сауаттылығы, мәтін, білім сапасын арттыру.

WORKING WITH TEXTS AS A MEANS OF DEVELOPING READING LITERACY

Seitkozhina B.K., Batzhanova S.T., Shekesheva G.D.

MPI «Saumalkol school-gymnasium No. 2»

Abstract. The article discusses one of the relevant topics for education – the problem of the formation of reading literacy. The authors explore the importance of reading literacy not only in the usual sense, but they also put at the forefront the existing problem in the practice of teaching general education subjects. This problem is teaching schoolchildren to read the text to the end. When students do not pay attention to the content of the topic and the read text causes confusion among students. The results of the study showed that the systematic and purposeful application of methods and techniques of working with text in the classroom contribute to a significant improvement in the quality of knowledge in general education subjects. The article is intended for teachers working in the context of subject-based education at the secondary level.

Keywords: research, reading literacy, text, improving the quality of knowledge.

FTAMP 14.25.07

МӘТІНМЕН ЖҰМЫС – ТІЛ ДАМУЫ ҚҰРАЛЫ

Сырбаева С.М., Ербозымова М.Н.,

«Ақтөбе қаласының білім бөлімі» ММ «Дінмұхамед Қонаев атындағы жалпы білім беретін орта мектеп-гимназиясы» КММ, Ақтөбе қ.

Резуанова Г.К.

ф.ғ.к., доцент, Астана халықаралық университеті, Астана қ.

Аңдатпа. Оқушылардың ойлау және сөйлеу әрекетін дамыту мақсатында қазақ тілі сабақтарында мәтінмен жұмыс істеу өте маңызды. Бұл мақалада авторлар білім алушылардың сөйлеу икемділіктерін, сөйлеу мәдениетін қалыптастыру мен дамытуда мәтінмен жұмыс істеудің қаншалықты орын алатынын нақты мысалдармен дәйектеп, мектепте мәтінмен жұмыс істеу қалай жүргізілуі керек деген сауалға жауап береді. Мәтінмен жұмыс нәтижелі болуы, оқушының ойын еркін айтуы, көркем сөйлеуі үшін мәтін бойынша жұмыс жолдары мен әдіс-тәсілдерін ұсынады. Мұғалім мәтінмен жұмысты жоспарлағанда неге назар аударуы қажет екенін түсіндіреді.

Түйінді сөздер: мәтінмен жұмыс, тіл дамыту, көркем сөйлеу, дағды, машық

Кіріспе

Техника күн сайын дамып, экономиканы дамытуға, халық өмірін жақсартуға мүмкіндік алғанымызбен, адамзат баласының, әсіресе, жеткіншек ұрпақтың қарым-қатынасы, соның ішінде коммуникативті қатынасы әлсіреу үстінде. Сол себепті бүгінгі мектеп оқушыларының бойында ұлттық, рухани құндылықтарды қалыптастыру және ойлау мен сөйлеу әрекетін дамыту қоғам өміріндегі маңызды мәселе болып отыр. Бүгінгі жас жеткіншек ел тізгінін ұстар басшы. Мейлі ол министр болсын, депутат болсын, шағын компанияның, ұйымның жетекшісі болсын, тіпті қарапайым жұмысшы болсын ол қоғамда өмір сүріп, адамдармен жұмыс істейтіндіктен, оның айтар сөзі айқын, нық болуы тиіс. Осы ретте білім алушылардың сөйлеу икемділіктерін, сөйлеу мәдениетін қалыптастыру мен дамытуда

қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің атқарар рөлі зор. Жас жеткіншектің жазбаша және ауызша сөйлеу тілін дамытудың бірден бір жолы – мәтінмен жұмыс істеу. Мектепте мәтінмен жұмыс бұрындары болмады ма? Әрине, болды да, қазір де жүргізіліп келеді. Алайда, бүгінгі күннің тілек-талабы тұрғысынан білім мазмұнын жақсарту, өмір талабына орай дамыта оқыту, оқытудың инновациялық технологиялары мен әдіс-тәсілдерін қолданып, заман ағымына жауап беруде қазақ тілі мен әдебиетін оқыту әдістемесін, соның ішінде мәтінмен жұмыс істеу әдістерін әлі де болса жетілдіре түсуіміз қажет. Оны басқа педагогтер де растай түседі. Мәселен, «...педагогиканың озық үлгілерін жаңашылдықпен пайдаланып, тәжірибені байыта түсу – бүгінгі білім беру ісінің басты мәселесі» [1]. Қазіргі тіл білімінде маңызды мәселе болып табылатын мәтін, мәтінмен жұмыс істеуді

орынды қолданғанда, берері де нәтижелі болмақ. «Оқушылардың функционалдық оқу сауаттылығын дамытуда (мектепте алған білімдерін өмірде тиімді қолдануына үйретуде) мәтінмен жұмыстың маңызы зор. Мәтін – тілді оқытудағы негізгі құрал. ... Тілді оқытуда мәтінмен жұмыс жүргізуде ұтарымыз мол болмақ», - дейді, Ақтөбе облыстық мамандандырылған физика-математикалық мектеп-интернатының қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі Кайсар Құлымов [1]. «Мәтін – қазақ тілін оқыту барысында үлкен орын алатын оқыту нысаны. Біріншіден, тілден білім беретін материал оқыту мәтіндері түрінде болса, екіншіден, жаттығулардың тұтас мәтін түрінде берілуі де мәтінмен орындалатын жұмыстардың сараланып жүйеленуін қажет етеді» [2]. Демек, көтеріліп отырған мәселе тақырыбы өзекті. Мақалада мектепте мәтінмен жұмыс істеудің бірнеше жолдарын ұсынамыз. Жұмысымыздың жаңашылдығы да сонымен анықталады. Мектепте мәтінмен жұмыс істеу қалай жүргізілуі керек деген мәселеге бармас бұрын, жалпы мәтін дегеніміз не, мәтін әдебиеттанудың зерттеу нысаны ма, әлде тіл білімінің нысанына жата ма, мәтінтану ғылымда арнайы зерттелді ме, оны кімдер зерттеді деген мәселерге тоқталып алайық.

Мектеп оқушыларының жаңартылған білім беру жағдайында күнделікті білім алу, пәндер бойынша жиынтық бағалау жұмыстарында, қорытынды аттестаттау емтихандары мен сыртқы және тәуелсіз бағалау сынақтарында берілген мәтіндегі ақпаратты табу біліктілігін арттыру үшін мәтінмен жұмыс жасау дағдысын дамытудың бүгінгі күні маңызы зор [1]. Мәтінмен жұмыс жақсы нәтиже беруі үшін, әрине, мұғалім оның маңызын білуі және мәтінмен жұмысты алдын ала ойластырып, жоспар құрғаны дұрыс. Оқушыларының меңгеруіне қиын немесе мағынасы күңгірт сөздермен жұмыс жүргізуі, сөйлеу әрекетінің бес дағдысын да (оқылым, айтылым, тыңдалым, тілдесім, жазылым) дамытатын тапсырмаларды орындатуы, білім алушы ойын жүйелі әрі көркем тілмен жеткізе білуі үшін мақал-мәтелдер, нақыл сөздер, тұрақты сөз тіркестері, көркемсөз, көсемсөз, сондай-ақ мысалдар, өлең-жырлар, қызықты әңгімелер

маңызды орын алатынын ұмытпауы тиіс. Яғни оларды алдын ала іріктеп алу, оларды оқушылардың ауызша және жазбаша сөйлеуде қолдануына жағдай туғызу сияқты жұмыс түрлерін жүзеге асыруы қажет. Жалпы тіл дамыту жұмыстары төменгі сыныптан басталып, сынып жоғарылаған сайын күрделене түсуі шарт. Және сыныпта тіл байлығы нашар оқушы болса, оған өз-өзімен жұмыс істеуге бағыт-бағдар берген жөн. Және жай ғана тапсырма беру емес, ол қадағаланып, мониторингісін жүргізіп, оқушының тіл байлығы қалай өзгеріп жатқанын өзіне көрсетіп, мадақтап отыру маңызды. Мұғалім мәтінмен жұмысты жоспарлағанда оның психологиялық әрі әдістемелік жақтарын қатар қарастыруы шарт.

Мәтін – бұл жалпы (бір) тақырып төңірегіндегі біріккен, сабақтастық пен тұтастық тән, ақпаратты жеткізетін мазмұнды (мәнді) сөйлемдердің тізбегі [3].

Мәтін құрылым, сипатына және тағы басқа ерекшеліктеріне қарай төрт салада қарастырылады. Ол: герменевтика, әдебиеттану, лингвистика, мәтінтану. Әдебиеттануда мәтін поэтикасы, мәтін композициясы, мәтін құрылымы қарастырылса, герменевтикада мәтін дегеніміз не деген сияқты мәтінді түсіндіру жұмыстары жүргізіледі. Мәтінтану қарастырылып отырған мәтіннің қай дәуірге қатысты екенін және оның авторы кім деген сияқты мәселелермен айналысады. Ал тіл білімінде мәтін лингвистикасы салыстырмалы түрде тіл білімінің басқа түрлеріне, салаларына қарағанда едәуір кеш пайда болған сала және ол мәтінді құрылымдық, мазмұндық, мағыналық жағынан қарастырады. Яғни тіл мен сөйлеу тығыз байланыста қарастырылатындықтан, тіл білімінде мәтінді құраушы бірліктердің байланысу амал-тәсілдері, мәтін түрлері анықталады.

Мәтін лингвистикасының негізін қалаушы Г.Лакофф, Э.Бенвенист, З.Шмидт, Т.Николаева, Р.Харвег, С.Карцевский сынды ғалымдар. Ғылымда мәтінді лингвистика тұрғысынан қарап, оның теориясын жасауды, жеке сала етіп алуды қажет деп санамаған ғалымдар да болған. Олардың ойынша, сөйлем грамматикасы неғұрлым толық жасалса жеткілікті, ол

мәтін құрылысын айқындауға да мүмкіндік береді. Алайда мәтін мен сөйлемді теңестіруге болмайтыны сөзсіз. Ол туралы академик В.В. Виноградов былай дейді: «Над всеми этими кругами и сферами грамматики (учение о слове, словосочетании, предложении) – воздвигается совсем неисследованная область стилистического синтаксиса, в центре которой лежит проблема строя сложных синтаксических единств ...» [4, 764]. Бұл жерден ғалымның мәтінді жеке лингвистика саласы ретінде қарастыру қажеттігін айтып тұрғаны айқын көрінеді. «Мәтінді зерттеу тілді әлемдік ауқымдағы кең құбылыс ретінде түсіну үшін де, қарым-қатынас жасаудың бірден-бір тұтас құралы ретінде ұғыну үшін де, тілдің адамзат қызметінің әр түрлі жақтарымен байланысын терең білу үшін де қажет болды. Мәтіннің көмегімен тілдің өмір сүруін, оның заңдылықтарын тануға болады» [5, 270]. Себебі мәтіннің өзі әр алуан тақырыпта, әр түрлі стильде жазылуы мүмкін. Мәтін оқушының дүниетанымын кеңейтіп, түрлі ақпаратпен қаруландырады, білімін тереңдетеді, ойлауға, ізденуге жетелейді. Мәтінді зерттеу арқылы біз мәтінді, оны баяндау қабаттары туралы білік-дағдыларды қалыптастырамыз және білім алушыларды өз ойларын жүйелі де айқын тілмен жеткізе білуге дағдыландырамыз; сөйлеу мәдениетін арттырамыз [6, 5].

Сонымен, мәтін дегеніміз – өзін құрайтын сөйлемдер мен абзацтардың жай қосындысы емес. Оның өзіндік белгілері, жүйесі, сипаты, формасы, мазмұн өлшемдері мен құрылысы бар өте күрделі тілдік категория. Ал мәтіннің өзі берілу сипатына қарай әңгімелеу мәтіні, сипаттау мәтіні және пайымдау мәтіні деген түрлерге бөлінетіні белгілі. Бір шығарманың (көркем туындының) бойында мәтіннің осы түрлерінің бәрі де ұшырасуы әбден мүмкін. Себебі автор көтеріп отырған мәселесін рет-ретімен баяндап (баяндау мәтіні), қажет болған тұста қандай да бір құбылысты немесе затты (адам портретін не табиғат көріністерін) басқа бір зат не құбылыспен салыстыра отырып, сипаттауы да (сипаттау мәтіні) және белгілі бір ойды, көзқарасты, пікірді дәлелдеп беруі де (пайымдау мәтіні) ықтимал. Жалпы мәтін автор ойын,

оның шығармашылық мүмкіндігін жүзеге асыру үшін құрылады.

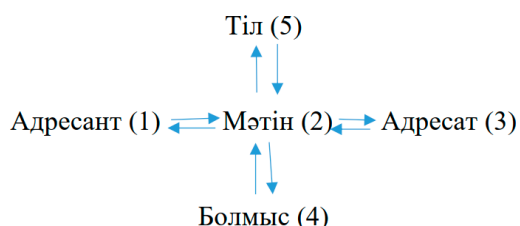
Әдістеме

Қазақ тілі сабағында оқушылардың сөйлеу тілін жетілдіруде мәтінмен жұмыс істеудің бірнеше жолы бар. Алдымен оны *мәтіналды жұмыс, мәтінмен жұмыс, мәтін соңды жұмыс* деп ажыратамыз. Мәтін арқылы немесе мәтін бойынша орындалатын жұмыстар сөйлесім әрекетінің барлық түрін қолдануға мүмкіндік берді. Ол үшін мұғалім коммуникативтік тапсырмаларды алдын ала ойластырып қойғаны абзал. Жақсы ойластырылған жұмыстың арқасында барлық әдістерді толық жүзеге асаруға мүмкіндік бар. Мәтін арқылы оқушының қатысымдық, танымдық, креативтілік, интерактивтілік және тағы басқа дағдыларын дамытуға болады. Мәселен, *мәтіналды жұмыс аясында* білім алушының мәтінді оқуға деген мотивациясын туғызуға бағытталған иллюстрациялар, тірек сөздерді пайдаланып, мәтін тақырыбын талқылау, мәтіннің қызықты деген жерінен үзінді келтіре отырып, мәтінді әрі қарай оқуға ынтасын ояту, мәтін мазмұны бойынша сөйлем құрату, сызба толтырту, сұрақтар құрастырту, сұрақ алмасу, және т.б. тапсырмалар орындалуға болады. Бұл, біріншіден, оқушыны мәтінді оқуға уәждейді, екіншіден, сөйлеуге, ойлануға, ойын негіздеуге жетелейді.

Мәтін адресат (оқырман, қабылдаушы-тыңдарман, мәтінді баяндаушы тұлға), адресант (автор), тіл және болмыс сияқты категориялардың байланысынан тұрады. Сол себепті мәтінмен немесе *мәтін бойынша жұмыс жасағанда* оқушыға жалпы ақпаратты талқылап немесе мазмұндатып қана қоймай, сұрақтар қою арқылы мәтіннен автордың позициясын анықтату да маңызды. Яки, антропоцентристік бағыт бойынша оқушы *автор – мәтін – оқырман* қарым-қатынасын зерттей білуі, ал танымдық (когнитивтік) тұрғыдан *автор – мәтін – болмыс* арасындағы байланысты анықтай алуы тиіс. Бірінші жағдайда оқушы автордың мәтінді дүниеге әкелуіндегі идеясы қандай, оқырман тарапынан ол қалай қабылданғанын, яғни мәтін қалай қабылданды,

оқырманда қандай эмоция тудырғанын айтуы тиіс. Мәтінде адресант пен адресат арасындағы күрделі қатысым әрекеті бір-бірімен тығыз байланысып жатады. Автордың дүниетанымы, ой-қиялы, өмірлік тәжірибесі, тілдік қабілеті арқылы жүзеге асқан идеясының арқасында көркем шығарма оқырман жүрегіне қалай жеткенін анықтау қалай маңызды болса, білім алушының соны айта білуі сондай мәнге ие болмақ. Өйткені соның бәрін айту үшін оқушының сөздік қоры мол, ойы жүйрік болуы қажет.

Мәтіндегі бейнеленетін болмыс және өзінің ойын жүзеге асыру үшін автор талғап, сұрыптауының нәтижесінде қолданылған тілдік жүйені ғалым М.К. Ахметова төмендегідей сызба түрінде көрсеткен және түсіндірген:

Ол сызбадағы бағыттардың мән-мағынасын былайша түсіндіреді:

1. Автор қабылдаушыға бағытталған мәтінді шығарады (1-2-3).
2. Автор тілдік жүйе байлығының ішінен өзінің түпкі ойын жеткізіп, мәтін мазмұнын ашатындай тілдік амал-тәсілдерді сұрыптап алады (1 - 5 - 2).
3. Автор мәтінде көрініс табатын болмыстағы фактілерді, түрлі құбылыстарды, жағдайларды, түрлі көңіл-күйлерді т.б. өзіндік «әлемдік тілдік бейнесі» арқылы саналы түрде бейнелейді (1 - 4 - 2).
4. Қабылдаушы мәтіннен ықпалды сезіне отырып, автордың шығармашылық ойын түсінуге және соған бойлай енуге тырысады (3 - 2 - 1).
5. Қабылдаушы тұтастай автордың әлемдік бейнесін елестетуге талпынады (3 - 2 - 4 - 1).

6. Сондай-ақ оқырманның мәтінді түсіну (интерпретация) әрекеті мәтіннің тілдік қолданыстарының (лексикалық, грамматикалық, стилистикалық) мағынасын ұғынып, ұғынбауымен байланысты (3 - 2 - 5 - 1) болады [6]. Шынымен де, білім алушы осыларды, яғни мәтіндегі негізгі ойды, идеяны білдіретін тірек сөздерді анықтап, мәтіндегі тілдік бірліктерді автор не үшін қолданғанын, оның адресатқа (оқырманға) қалай әсер еткенін айтып бере алса, біріншіден, оқушының мәтінді жақсы түсінгенін, әрі оқушының ойын толық жеткізе алатындай сөздік қорының молдығын көруге мүмкіндік аламыз. Әрине, мұндай жұмыс түрлерін жүргізуде оқушының жас ерекшелігі ескерілуі керек. Яғни, мұндай жұмыстарды жоғары сыныптарда жүргізген дұрыс.

Орыс тілділеніп бара жатқан бүгінгі таңда мәтінмен жұмыс істеу барысында оқушы мәтінді толықтай түсінуі үшін түсініксіз сөздермен жұмыс істеу де маңызды. Жаңа сөздермен жұмыс дегеніміз ол сөздерді оқытып, оның мағынасын немесе аудармасын оқытып қана қою емес. Оқушы жаңа және түсініксіз сөздерді толықтай меңгермейінше мәтінмен жұмыс істеуге болмайды. Жаңа және түсініксіз сөздермен жұмыс істеу арқылы оқушылардың сөздік қоры молайып қана қоймайды, ол оқушылардың сөйлеу дағдысы мен көркем сөйлеу (ауызша да, жазбаша да) шеберлігін де арттырады.

Түсініксіз сөздермен жұмыс істеудің де бірнеше әдіс-тәсілдері бар. Оқушыларға түсініксіз сөздерді меңгерту барысында «Қазақ тілінің түсіндірме сөздігін» пайдаланған жөн. Өйткені онда қазақ тіліндегі көптеген сөздердің мағыналары, жалпы сипаттамасы нақты мысалдармен көрсетіліп, дәлелденіп отырады. Өз тәжірибемізде түсініксіз сөздермен жұмыс істеуде төмендегідей әдістерді қолданамыз:

- мәтінді оқу үстінде түсініксіз сөздерді белгілеп сөздік дәптерлеріне жаздырту;
- мәтінді толық оқып болған соң ол сөздерге түсініктеме бергізу немесе беру;

- ▶ мәтіндегі түсініксіз сөзді мағынасы сол сөзге жуық сөздермен алмастырып түсіндіру;
- ▶ түсініксіз сөзді мағынасы сол сөзге қарсы сөз арқылы түсіндіру;
- ▶ түсініксіз сөздермен сөйлемдер құрату (бұл міндетті түрде жүргізілуі тиіс, сонда ғана оқушы ол сөзді есінде жақсы сақтайды) және т.б. әдістер.

Оқушылар жаңа немесе түсініксіз сөздерді бір-бірімен сөйлескенде, белгілі бір материалдарға жоспар жасағанда (мазмұндама, шығарма) және жаттығу жұмыстарын орындау үстінде пайдаланғаны дұрыс және жаңа және (немесе) түсініксіз сабақ барысында бірнеше рет қолданылып отырғаны жөн. Мәтін бойынша жұмыс істегенде лексика-грамматикалық минимумды меңгеруге бағытталған төмендегідей тапсырмалар да қолдануға болады:

1. Мәтін мазмұны бойынша сұрақ-жауап тапсырмалары:

а) бірнеше жауаптың ішінен дұрысын таңдау;

ә) еркін жауапты қажет ететін сұрақтар қою;

2. Уақытты үнемді қолдану және оқушының мәтін мазмұнын қаншалықты түсінгенін анықтауға арналған тапсырмалар орындалуы:

а) «иә»/«жоқ», «дұрыс»/«бұрыс» тәсілі;

ә) «келісемін/келіспеймін» тәсілі;

3. Мәтін мазмұнын түсінген-түсінбегенін тексеретін тапсырмалар:

а) кім, не, қайда, қашан, не үшін және т.б. сұрақтар арқылы мәтінді түсінген/түсінбегенін тексеру;

ә) тірек сөздерді анықтау/таңдау;

б) мәтін типін анықтау;

4. Сәйкестікті анықтауға арналған тапсырмалар:

а) суреттер мен сөйлемдерді сәйкестендіру;

ә) сөз тіркестері мен сөйлем сыңарларын сәйкестендіру;

б) суреттерді мәтін мазмұнымен үйлестіріп, орналастыру

в) диалогті кейіпкер бейнесімен сәйкестендіру;

5. Нұсқауларды орындау (тұтас емес мәтінді сөйлету) [7], [8]:

а) мәтін желісі бойынша суреттерді дұрыс орналастыру;

ә) мәтін желісі бойынша сызба сызу;

б) сызбадан бағытты анықтау;

в) сызбаны не суретті толықтыру;

г) суреттің не сызбаның бөлігін қосу;

ғ) суреттегі (сызбадағы) бөлектерді белгілеу;

д) естіген/оқыған ақпаратты сызбаға жазу;

ж) кестені толтыру;

е) тірек сөздердің көмегімен жазбаны толықтыру және т.б. жұмыстар;

6. Мәтін арқылы оқу сауаттылығын қалыптастыру тапсырмалары:

а) мәтінді мәнерлеп іштей оқу;

ә) мәтінді мәнерлеп тыныс белгілеріне орай кідіріс жасай отырып дауыстап, кезекпен оқу;

б) екпін мен дауыс ырғағын сақтай отырып, мәтінді рөлге бөлініп оқу;

7. Тыңдаған материалды қабылдап, түсінуге бағытталған тапсырмалар:

а) негізгі ойды анықтау;

ә) кейіпкерлердің әрекетін бағалау;

б) мәтіннің идеясын, автор//оқырман көзқарасын анықтау;

в) мәтіннен сипаттау, баяндау, суреттеу детальдарын айқындау және т.б. тапсырмалар;

8. Айтылған пікірлерді немесе сөйлемдерді толықтыру:

а) айтылған не жазылған сөйлесім түрлерін аяқтау;

- ә) мәтін бойынша берілген сөйлемді толықтыру;
- б) орындары алмасқан сөздер мен сөз тіркестерін қайта қалпына келтіру;
- в) диалогтегі репликаны толықтыру немесе кеңейту;
- г) мәтін желісі бойынша оқиғаны не әңгімені аяқтау және т.б.

Мұндай шығармашылық жұмыстар жақсы нәтиже береді және осындай тапсырмалар оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырумен қатар қазақ тілінде тыңдап, оқығанын дұрыс түсінуге, ойын сауатты жеткізуге дағдыландырады.

Мәтінмен жұмыс аясында оқушыларды әр стилдің ерекше тілдік (лексикалық-грамматикалық) ерекшеліктерін ажыратуға да машықтандыру қажет. Мектеп оқушыларына дайын мәтінмен жұмыс жүргізуден басқа өздеріне де мәтін түзгізіп үйреткен жөн. Ол үшін оқушыларға мәтін кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды сияқты үш бөліктен құрылатынын айту керек. Мәтіннің кіріспе бөлімінде сөз етіліп отырған оқиғаның қашан болғаны, мұны тудыратын себептер айтылады. Негізгі бөлімінде сөз етіліп отырған мәселе жөнінде түсінік, фактілер, іс-әрекеттер баяндалады, ал қорытынды бөлімінде сөз етіп отырған тақырыптан алған әсер, тілек-мақсат жөнінде өзіндік пікір білдіріледі [9]. Жазбаша сөйлеуге үйрету мен жазба жұмыстарын орындату «мәтін – үлгі – жаттығу – шығармашылық жұмыс – кері байланыс (бағалау) – қатемен жұмыс» тізбегімен жұмыс істеу арқылы іске асады. Мәтін түзу жұмысын жүргізу арқылы көркем әдебиетке (поэзия, проза, эссе, новелла) қатысты жанрларды меңгертіп қана қоймай, жазушылық қабілеттерін шыңдаймыз. Және публицистикалық стилдің ерекшеліктерін сақтай отырып, көпшілік алдында сөйлеу техникасын (тыңдаушының назарын аудару, аудиториямен қарым-қатынас дағдыларын, үйлесімді қозғалысты, өзіне деген сенімділікті) қалыптастырамыз.

Мәтін соңды жұмыстар өтілген лексикалық және грамматикалық материалдар бойынша оқушының алған білімін бекіту-

ге, мәтін мазмұнына ұқсас өмірлік жағдайларда шешім қабылдауға және тілдесім (сөйлеу) дағдыларын шыңдауға мүмкіндік береді. Мәтін соңды жұмысты жүргізуде:

- мәтін тақырыбы мен мазмұны бойынша сұрақтар ойластыру;
- мәтінді жалғастыру;
- мәтіндегі ойға өз көзқарасын білдіру;
- осыған ұқсас жаңа мәтін дайындау;
- мәтінді талдау;
- алған білімін өмірлік жағдаяттарда қолдана білу сынды жұмыстар жүргізу ұсынылады. Алайда, қорытынды тұжырым жасағанда тек мәтіннің мазмұны бойынша емес, өз білімі негізінде қорытынды жасатқан жөн.

Мәтін соңды жұмыстар оқушының алған білімін оқу жағдаятынан шынайы өмір жағдаятына аударып, әлеуметтенуіне жол ашатын тілдесімдік тапсырма түрлерінде (жағдаяттық тапсырма, рөлдік ойын тапсырмалары, ойын тапсырмалары, ойталқы, пікірталас ұйымдастыру) болғаны абзал. Сонда оқушы да, мұғалім де ұтымдылыққа ие болады. Яғни, оқушының ойлау қабілеті мен сөйлеу дағдысы артып, сабақ нәтижелі болады.

Тілдесімдік тапсырмаларды орындау арқылы білім алушы тілдік қатынас барысында әртүрлі жағдаяттардан шығудың жолын іздестіріп, өз пікірін айтуға, көзқарасын дәйектеуге – креативтік ойтанымға үйренеді. Аталған жұмыс түрлері мәселені бірлесіп талқылау, шешім ұсыну, проблемалар мен міндеттерді айқындау, өзара және өзін-өзі бағалау, мәтін мазмұнының аясынан шығып, өз білімін өмірлік дағдыларға ұластыру сияқты шағын топтық жұмыспен коммуникативтік мақсаттардың жүзеге асуына жол ашады.

Мәтін соңды тапсырмалардан кейін оқушы білімді бекітуге арналған жарнама, хабарландыру, кейіпкерге хат, авторға хат, мен автор болсам сынды танымдық, ізденімдік, шығармашылық сипаттағы жұмыстарға негізделген жаңа жазбаша мәтін түрлерін дайындай алатын болады.

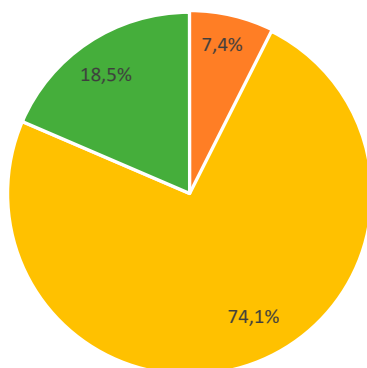
Мәтін бойынша жұмыс істеуде, ең алдымен, оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру қажет. Және сөйлеу әрекетінің бес дағдысын дамытуға бағытталған тапсырмаларды жеңілден күрделіге қарай біртіндеп берген жөн. Мәселен, оқылым бойынша 6-7 сыныптарда мәтін бойынша сұрақтар құрастырту, мәтінде берілген ақпаратты түсіну және негізгі ойды анықтау; 8-сыныпта тұтас және аралас мәтіндердегі ақпаратты салыстыру, тілдік құралдарды анықтату; 9-сыныпта тұтас емес мәтіндердегі мәліметтерді салыстыру, өңдеу әртүрлі стильдегі мәтіндердің қызметін, құрылымын, жанрлық ерекшелігін салыстыру; 10-11 сыныптарда оқылым стратегияларын қолдану, автор идеясын анықтау, тілдік құралдардың қолданысын айқындау, кейіпкерлер бейнесіне сыни тұрғыдан ой толғау, мәтіндегі ақпаратты өмірлік мәселелермен байланыстыра білу жұмыстарын жүргізуге болады. Жазылым дағдысын дамыту үшін 7-сыныпта мәтін мазмұны бойынша жоспар құру, сонымен қатар әртүрлі жанрда мәтіндер құрастыру, эссе жазу, 8-сыныпта тезистік жоспар құру, мақала, аннотация, тезис құрастырып жазу, графиктік мәтіндердегі деректердің маңызды тұстарын анықтап жазу, аргументативті эссе жазу, 9-сыныпта күрделі жоспар құру, әртүрлі жанрда мәтіндер құрастыру, жағдаятты талқылау, өз ойын дәлелдеп жазу (аргументативті эссе), перифраз тәсілдері арқылы жинақы мәтін (аннотация, тезис) жазу; 10-11 сыныптарда шығарманың идеялық мазмұнын заманауи көзқарастармен кіріктіре отырып ой толғау жазу, киносценарий, инсценировка жазу жұмыстарын жүргізген дұрыс.

Практикада қолдану

Білім алушыларға жоғарыда көрсетілген әдіс-тәсілдер арқылы мәтін бойынша жұмыстар жүргізу барысында едәуір нәтижеге қол жеткізгенімізді айтуымыз керек. Алдын ала жоспарлап, жақсы ұйымдастырудың арқасында сыныптағы оқушылар сабаққа 100% белсенді қатысып, әрқайсысы өз ойларын негіздеп айтуға, мәнерлеп сөйлеуге қол жеткізуде.

Кей педагогтер мәтінмен жұмыс жүргізу барысында кесте толтыру, белгі қою, смайлик жапсыру сияқты жұмыс түрлерін де қолданады. Біздің ойымызша, бұл мүлде дұрыс емес. Өйткені тіл сабағы болған соң оқушы сурет салғаннан, таңба қойғаннан гөрі сөйлеуі, айтуы керек. Мәселен, Г.Н. Ибраева «Мәтінмен жұмыс жасауда қолданылатын тиімді әдістер» деген мақаласында: «Оқушылардың мәтін бойынша жұмыс жасауына көмектесетін оқыту стратегиялары бар. Соның бірі INSERT. Ол бойынша оқушыға оқу, тақырыппен танысу барысында «V» – “білемін”, — «мен үшін түсініксіз», «+» «мен үшін жаңа ақпарат», «?» – «мені таң қалдырады» белгілерін қойып отырып оқу тапсырылады», - дейді [2]. Әрине, автордың өзі айтқандай INSERT әдісін қолдануға болатын шығар, алайда ол міндетті түрде мәтінді оқумен сүйемелденуі және не үшін мәтіндегі сол сөйлем, оралым, қайтарылым) оқушыға түсініксіз немесе оны таң қаң қалдырғанын айтып отыруы шарт. Сонда ғана ол оқығанын түсінуге, өз ойына басшылық етуге, ойын білдіруге үйрететін құрал бола алады. Енді бір педагог «Мәтінмен жұмыс жасаудың мақсаты – мәтіннің тілдік-құрылымдық, стильдік жүйесін ғылыми-теориялық тұрғыдан негіздеу», - деп көрсетеді [2]. Мақала «Мәтінмен жұмыс жасаудағы тиімді әдіс-тәсілдер» деп аталғанмен, нақты қай әдістің тиімді екендігі көрсетілмеген. Сондықтан да біз өз жұмысымызда мәтінмен жұмыс істеудің қандай жолдары мен әдіс-тәсілдері бар екенін нақты атап көрсетуге тырыстық. Өз жұмысымызда сол әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, оқушылардың тілін жетілдірудеміз. Бұл ретте оқушылардың тілді меңгеру//дамыту деңгейіне мониторинг жасалып, сауалнамалар жүргізіліп отырады. Мәтінмен жұмыстың нәтижелігін білу мақсатында олардың қаншалықты көпшілік алдына шығып сөйлеуге дайын екендерін білу мақсатымен жүргізілген сауалнамада оқушылардың 74%-дан астамы сөйлеу мәдениетін игергіндіктерін көрсетті. 18,5%-ы өзіне сенімді еместігін, ал 7,4%-ы дайын еместігін білдірді.

Сіз көпшілік алдында сөз сөйлеуге дайынсыз ба

Бұл жаман көрсеткіш емес деп ойлаймыз. Себебі 18,5% және 7,4% көрсеткіш олардың психологиялық жақтан дайын болмауын да білдіруі мүмкін, яғни ол оқушының мінезіне байланысты да болуы ықтимал. Дегенмен де, біз сол балаларды анықтап, коммуникативтік аспектіде олармен әлі де болса жұмыс істеп жатырмыз. Бұл оқушылардың сөздік қорын молайту, тақта алдына шығып сөйлеу, ойын дәлелдеу, пікірталасқа түсу, т.б. жұмыс түрлері.

Мәтінмен жұмысқа қатысты бұрын-соңды жарық көрген ғылыми мақалалардың ішінде Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің оқытушысы Г.А. Мамырбекованың «Оқушылардың функционалдық сауаттылығы – мәтінмен жұмыс: өзін-өзі тану сабақтарында оқу дағдыларын қолдану мүмкіндіктері» деп аталатын мақаласында біраз құнды пікірлер берілген. Автор әлемнің әртүрлі елдерінің бастауыш сыныптарының мәтінді түсіну деңгейлерін сәйкестендіру және ұлттық білім жүйесінің оқу сауаттылығын ашудағы ерекшеліктерін анықтауды мақсат ететін PIRLS зерттеуіне және орта мектеп оқушыларының PISA зерттеуіне қатысуы үшін де мәтінмен жұмыс дұрыс жолға қойылуы керектігін және мәтіндегі ойды түсіну үшін визуалды және вербалды элементтердің мағынасын білу оқушылардың мәтінмен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыратынын айтады [10, 124].

Мәтін бойынша жұмысты қызықты ету мақсатында Wordwall, Khatoot және т.б.

цифрлық ресурстарды қолданған тиімді. Біріншіден, ойын түріндегі материалдар арқылы оқушылардың сабаққа 100% қатысуы қамтамасыз етіледі. Екіншіден, оқушылардың қайсысы мәтіндегі ақпаратты қаншалықты меңгергендерін анықтау мүмкіндігі артады. Үшіншіден, оқушыларды зерікпейді, сабаққа деген қызығушылық артады.

Ұсыныстар

Мәтін бойынша жұмыста міндетті түрде мақал-мәтел, тұрақты тіркес, көсемсөздермен жұмыс істеп дағдыландыруды және қаламгерлер мен ойшылдардың пікірін келтіруге жаттықтыруды ұсынамыз. Ол үшін, әрине, мұғалімнің өзі сабақты түсіндіру барысында, баламен қарым-қатынас жасағанда барынша әсерлі сөйлеуге, тыңдаушысын өзіне қаратып баулып алуға тырысуы қажет, яғни мұғалімнің тіл мәдениеті жоғары болуы шарт. Мұғалім қарабайыр сөйлеуден біртіндеп қашықтауы тиіс. Осы мақсатта біз мынандай жұмыс түрлерін ұсынар едік:

- ▶ сабаққа дайындалу барысында тақырыпқа қатысты бір-екі мақалды жаттау және оны қай жерде қолданатынын міндетті түрде алдын ала болжау әрі қолдану;
- ▶ баладан сабақ сұрарда не баға қоярда көркем түрде мадақтау (көркем әдебиеттен не өлең жолдарынан бір-екі жол жаттау және қолдану; мыс.: бүгін болды ғанибет, жауабыңыз керемет немесе айтар ойың ашық болсын, бәрі сізге ғашық болсын);
- ▶ сабақ барысында міндетті түрде тұрақты сөз тіркестерін қолдану;
- ▶ сабаққа дайындалмай келген немесе ойын жеткізе алмай жатқан оқушыға екінші қайтара олай істемес үшін зілсіз өлең жолдарымен комментарий беру (мысалы, «айтайын десем тіл жетпейді, дәлелдейін десем білім жетпейді деп тұрсыз ба, келесіде оқып, дайындалып келеді деп сенемін» деген сияқты)

Жоғарыда біз оқушы тек дайын мәтінмен ғана жұмыс істемей, өзі де мәтін түзе білуі

керек дедік. Ал мәтін түзуге жаттықтыру үшін алдымен мәтін туралы жүйелі білім, теориялық негіз берілуі керек. Алдымен мәтін дегеніміздің не екенін және оның сөйлем мен абзацтан (қайырымнан) ерекшелігін түсіндіру жұмыстары жүргізілгеннен кейін төмендегідей жұмыс түрлерін өткізуге болады:

- ▶ ғылыми әдебиеттердің негізінде мәтіннің ерекшелігін ашу;
- ▶ мәтіннің құрылымын анықтату;
- ▶ мәтіннің құрушы бөліктерді (элементтерді) айқындату;
- ▶ мәтіннің түрлері туралы мәлімет беру.

Мәтін құрастыру икемділіктері мен дағдыларын қалыптастырғаннан соң оқушыларға:

- ▶ сипаттау, баяндау, пайымдау мәтіндерін құрастырту, оны талқылау;
- ▶ оқушыларды ынталандыру мақсатында мадақтау және білік, дағдыларын одан әрі шығарма жаза білу шеберліктеріне ұластыру;
- ▶ шығарма немесе ғылыми мақала жазуға дағдыландыру мақсатында тиісті шығарманы (әдебиеттерді) талдау, оны ұқсас шығармамен немесе оның авторын басқа қаламгерлер шығармаларымен салыстыру;
- ▶ тақырыпқа сай дәйексөздер тергізу және бірнеше дәйексөзді талқылай отырып, ішінен өзіне қажет дегендерін іріктетіп алғызу;
- ▶ мәтін бойынша негізгі ақпаратты бір бағанға, қосымша ақпаратты бір бағанға жинақтау;
- ▶ мәтінді өмірмен байланыстыра талқылау;
- ▶ мәтін мазмұны бойынша ой қорытынды жасау, т.с.с жұмыстар жүргізу ұсынылады.

Қорытынды

Сонымен, айтылғандарды жинақтай келгенде, жас жеткіншекті әдеби тілде ауызша көркем сөйлетуге және жазбаша сауатты жазуға үйрету жолында мәтінмен жұмыстың алар орны ерекше. Мәтін арқылы

оқушылар қоршаған орта және ондағы түрлі қарым-қатынастар, құбылыстар, сан түрді жағдайлар т.б. туралы хабар алып қана қоймайды, ізгілікке, адамгершілікке тәрбиеленеді, мәтін арқылы өмірдегі түрлі жағдаяттардан қалай шығуға болатынын, қандай шешім қабылдауы тиістігін де үйренеді, пікірсайыстарға қатыса отырып, ойын негіздеуге, тұжырым жасауға, көркем сөйлеуге машықтанады.

Білім алушыларды мәтін бойынша жұмыс істеу және өздері мәтін түзе білуге жаттықтыру үшін мәтін туралы жүйелі білім, теориялық негіз берілуі тиіс. Мәтінмен жұмыс оқушылардың сөздік қорын, ауызша және жазбаша сөйлеу тілін, сөйлеу мәдениетін қалыптастырады. Осы негізде үш түрлі жұмыс жүргізілуі керек. Ол:

- 1) мұғалімнің өз-өзімен жұмыс істеуі;
- 2) мұғалімнің сыныппен жұмысы;
- 3) оқушылардың өз-өзімен жұмысы.

Мұғалімнің өз-өзімен жұмыс істеуі не, ол не үшін қажет және ол қандай жұмыс түрлері екенін жұмыстың ұсыныс бөлімінде көрсеттік, тек соларды жинақтай келгенде, оқушы көркем тілде сөйлеуі үшін мұғалім оған үлгі болуы қажеттігін ескерткіміз келеді. Ал мұғалімнің сыныппен жұмысы дегенде, әрине, біз мәтін бойынша жұмыс жайлы айтып отырмыз. Мәтінмен жұмыстың бірнеше түрлерін жоғарыда көрсеттік, сол айтылғандарды қорытындылай келгенде, мәтін түзе білуге жаттықтыру жолында мектеп мұғалімдері оқушылардың сөздік қорын молайтып, сол үйренген сөздерін қолдана отырып, айтайын деген ойын анық жеткізіп, көркем сөйлеуіне зор көңіл бөлуі қажеттігін және сабақта оқушының дұрыс әрі көркем сөйлеу мәдениетін жоғары деңгейге көтеру, яғни сөйлеу тілін дамытуға ерекше назар аударуы керектігін баса айтқымыз келеді.

Жалпы алғанда, мәтінмен жұмыс істеу барысында мұғалім бірнеше әдістерді ұтымды пайдалану арқылы мәтінді түсіне қабылдау, берілген тақырыпты терең меңгерту сияқты мәселелерді шешеді. Мәтіналды жұмыс, мәтінмен жұмыс, мәтінсоңды жұмыстар аясында ұсынылған

тапсырмалар қазақ тілін коммуникативтік тұрғыдан жан-жақты игертіп, оқушыны ойын дұрыс, түсінікті, сауатты әрі көркем тілде сөйлеуге үйретеді. Осы арқылы тіл жұтандығынан арылту мүмкіндігіне ие боламыз.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Кулимов К.Ж. Мәтінмен жұмыс жасаудағы тиімді әдіс-тәсілдер // «Білімді ел» газеті. 10.06.2021// <https://bilimdinews.kz/?p=157109>
2. Ибраева Г.Н. Мәтінмен жұмыс жасауда қолданылатын тиімді әдістер// <https://ustazvko.orleu-edu.kz/?p=491&lang=ru>
3. <https://kk.wikipedia.org/wiki/>
4. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. - Москва: Наука, 1981. - 139 с.
5. Тіл білімі сөздігі. Жалпы ред. басқарған проф. Э.Сүлейменова. - Алматы: «Ғылым», 1998. - 544 б.
6. Ахметова М.К. Мәтін лингвистикасы. Оқу-әдістемелік құрал. – Орал: «Ағартушы», 2008. – 148 б.
7. Jensen E. Teaching with the brain in mind (2nd ed.). – Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development, 2005.
8. Wood W., Neal, D.T. A new look at habits and the habit-goal interface//Psychological Review. – 2007.
9. Арғынов Х. Қазақ тілі синтаксисі методикасының негіздері. – Алматы, 1987. - 205 б.
10. Мамырбекова Г.А. «Оқушылардың функционалдық сауаттылығы – мәтінмен жұмыс: өзін-өзі тану сабақтарында оқу дағдыларын қолдану мүмкіндіктері»//ҚҰУ Хабаршысы. Педагогикалық ғылымдар сериясы. №2 (63) 2020. -124 б.

● РАБОТА С ТЕКСТОМ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ЯЗЫКОВЫХ НАВЫКОВ

Сырбаева С.М., Ерозымова М.Н.

КГУ «Школа гимназия имени Д. Кунаева», г.Актобе

Резуанова Г.К.

Международный университет Астана, г.Астана

Аннотация. В целях развития мыслительной и речевой деятельности учащихся очень важно работать с текстом на уроках казахского языка. В данной статье авторы на конкретных примерах аргументируют, насколько важна работа с текстом в формировании и развитии речевых способностей обучающихся, культуры речи, отвечают на вопрос, как должна проводиться работа с текстом в школе. Предлагает способы и приемы работы над текстом, чтобы работа с текстом была продуктивной и учащиеся могли свободно художественной речью выражать свои мысли. Авторы также объясняют на что нужно обращать внимание при планировании работы с текстом.

Ключевые слова: работа с текстом, развитие речи, художественная речь, навыки, умения.

WORKING WITH TEXT AS A MEANS OF DEVELOPING LANGUAGE SKILLS

Syrbayeva S.M., Yerozymova M.N.

KSU «D. Kunaev Gymnasium School», Aktobe

Abstract. In order to develop students' thinking and speech activity, it is very important to work with text in Kazakh language lessons. In this article, the authors use specific examples to explain how important working with text is in the formation and development of students' speech abilities and speech culture, and answer the question of how to work with text in school. It offers ways and techniques of working on the text so that the work with the text is productive and students can freely express their thoughts in artistic speech. The authors also explain what you need to pay attention to when planning to work with the text.

Keywords: working with text, speech development, artistic speech, skills, abilities.

ӘДІСТЕМЕЛІК КОМПАС МЕТОДИЧЕСКИЙ КОМПАС

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАНДАР!

Сіздерге педагогтер мен әдіскерлерге кәсіби қызметінде қолдау көрсету үшін құрылған кезекті «Әдістемелік компас» айдарын ұсынып отырмыз. Бұл бөлімде біз әдістемелік құзыреттілікті дамытуға және білім беру процесінің сапасын жақсартуға көмектесетін материалдарды жариялаймыз.

Осы шығарылымда Мектепте академиялық адалдықты қамтамасыз ету бойынша

әдістемелік ұсынымдар, Кәсіптік бағдар беру іс-шараларын ұйымдастыру және өткізу бойынша әдістемелік ұсынымдар және Ауыл мектептері педагогтерінің озық тәжірибелерін тарату бойынша әдістемелік ұсынымдар берілген.

Осы құжаттардың толық нұсқасымен Академия сайтында танысуға болады: <https://uba.edu.kz/qaz/metodology/3>

Әдістемелік ұсынымдар

1

Мектепте академиялық адалдықты қамтамасыз ету бойынша әдістемелік ұсынымдар

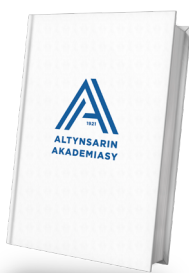

Академиялық адалдық – зияткерлік меншікке, дербестікке және әділеттілікке құрмет көрсетуді бейнелейтін сапалы білімнің ажырамас бөлігі. Академиялық адалдық қағидаттарын сақтау – білім алушылардың оқу мен болашақ кәсіби қызметіне жауапкершілікпен қарауын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Қазіргі таңда білім алушылар ақпараттық технологиялар мен жасанды интеллект құралдарына оңай қол жеткізе алатын жағдайда академиялық бұзушылықтар қаупі артып келеді. Бұл мектептерде адалдық мәдениетін дамыту бойынша жүйелі жұмыс жүргізуді қажет етеді.

Осыған байланысты Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы адал білім алу мәдениетін қалыптастырудың бірыңғай тәсілдерін әзірлеуге бағытталған әдістемелік ұсынымдар әзірледі. Ұсынымдарда халықаралық және ұлттық тәжірибеге талдау, ЖИ дәуіріндегі өзекті сын-қатерлер және мектептер үшін академиялық адалдықтың тиімді саясатын әзірлеу мен іске асыруға арналған практикалық қадамдар қамтылған.

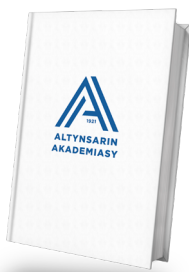
2

Кәсіптік бағдар беру іс-шараларын ұйымдастыру және өткізу бойынша әдістемелік ұсынымдар

Мектеп жүйесіндегі кәсіптік бағдар сыни ойлауды, өзін-өзі бағалау дағдыларын дамытуға бағытталуы керек. Бұл білім алушыларға өздерінің кәсіби траекториясын саналы және жауапкершілікпен таңдауға көмектеседі. Мектеп жасындағы балаларға олардың қызығушылықтары мен бейімділіктерін анықтауға көмектесу маңызды элемент болып табылады және олардың болашақ кәсіби қалауларын жақсырақ түсінуге ықпал етеді. Тиімді кәсіптік бағдарлау өскелең ұрпақты өз бетінше кәсіби таңдауға дайындауға ықпал ете отырып, еліміздің білім беру стратегиясы шеңберінде маңызды элементке айналады.

Осы әдістемелік ұсынымдар орта білім беру ұйымдары басшысының тәрбие ісі және кәсіптік бағдар беру жөніндегі орынбасарларына, бастауыш сынып мұғалімдеріне, сынып жетекшілеріне, кәсіптік бағдар беруші педагогтерге, психологтарға арналған.

3

Ауыл мектептері педагогтерінің озық тәжірибелерін тарату бойынша әдістемелік ұсынымдар

Әдістемелік ұсынымдама ауыл мектептері педагогтерінің озық тәжірибелерін, өнертапқыштық қабілеттерін танытып, тарату мақсатында әзірленді.

Аталған ұсынымдамада ағымдағы жағдайға талдау жасай келе, өңірлердегі педагогтердің зерттеу жұмыстарын «Білім беру саласындағы озық тәжірибелер», «Пәнді оқытуда денсаулық сақтау саласына бағытталған озық тәжірибелер» және «Пәнді оқытуда ауыл шаруашылығын дамыту және экологияны сақтауға бағытталған озық тәжірибелер» сынды негізгі үш бағытқа бөліп сараланды.

Әдістемелік ұсынымдар облыстық, аудандық білім басқармаларының/бөлімдерінің әдіскерлеріне, ауыл мектептерінің басшылары мен педагогтеріне қызмет ба-рысында басшылыққа алуға ұсынылады.

УВАЖАЕМЫЕ ЧИТАТЕЛИ!

Предлагаем вашему вниманию очередную рубрику «Методический компас», посвященную методической помощи педагогам и методистам в их профессиональной деятельности. В этом разделе мы публикуем материалы, которые помогут развить методическую компетентность и улучшить качество образовательного процесса.

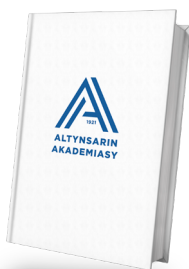
В данном выпуске представлены Методические рекомендации по обеспечению академической честности в школе, Методические рекомендации по организации и проведению профориентационных мероприятий и Методические рекомендации по распространению передового опыта педагогов сельских школ.

С полной версией этих документов можно ознакомиться на сайте Академии: <https://uba.edu.kz/ru/metodology/3?page=1>

Методические рекомендации

1

Методические рекомендации по обеспечению академической честности в школе

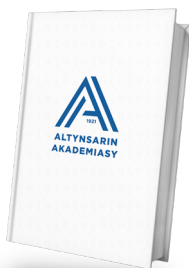

Академическая честность является неотъемлемой частью качественного образования, отражая уважение к интеллектуальной собственности, самостоятельности и справедливости. Соблюдение принципов академической честности важно для формирования ответственного отношения к учебе и будущей профессиональной деятельности обучающихся.

В современных условиях, когда учащиеся имеют легкий доступ к информационным технологиям и искусственному интеллекту, возрастает риск академических нарушений, что требует системной работы по развитию культуры честности в школах.

В связи с этим Национальной академией образования им. И. Алтынсарина разработаны методические рекомендации, направленные на создание единых подходов к формированию культуры добросовестного обучения. Рекомендации включают анализ международного и национального опыта, рассмотрение актуальных вызовов в эпоху ИИ, а также практические шаги для школ по разработке и реализации эффективной политики академической честности.

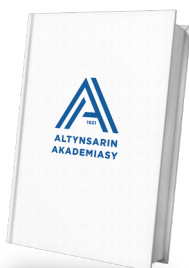
2

Методические рекомендации по организации и проведению профориентационных мероприятий

Профориентация в школьной системе должна быть направлена на развитие критического мышления, навыков самооценки, что поможет обучающимся осознанно и ответственно подходить к выбору своей профессиональной траектории. В этом контексте важным элементом является помощь детям в выявлении их интересов и склонностей, что способствует лучшему пониманию их будущих профессиональных предпочтений. Эффективная профориентация становится важным элементом в рамках образовательной стратегии Казахстана, способствуя подготовке подрастающего поколения к самостоятельному профессиональному выбору.

Данные методические рекомендации предназначены для заместителей руководителей организаций среднего образования по воспитательной работе и профориентации, учителей начальных классов, классных руководителей, педагогов-профориентаторов и педагогов-психологов.

3

Методические рекомендации по распространению передового опыта педагогов сельских школ

Методические рекомендации разработаны с целью выявления и распространения передового опыта и инновационных подходов педагогов сельских школ.

В данных методических рекомендациях исследовательские работы педагогов различных регионов, включая «Передовой опыт в сфере образования», «Методические рекомендации по распространению передового опыта педагогов сельских школ» и «Передовой опыт в области развития сельского хозяйства и экологии», систематизированы по трём основным направлениям с учётом анализа текущей ситуации.

Методические рекомендации предназначены для использования методистами областных и районных управлений/отделов образования, руководителями и педагогами сельских школ.

ҚҰРМЕТТІ САЛТАНАТ ҒИЗЗАТҚЫЗЫ!

Сізді өмір жолындағы биік белес – 60 жасқа толған мерейтойыңызбен шын жүректен құттықтаймыз!

Саналы ғұмырыңызды отандық орта білім беру саласына арнап, білім саясатын жетілдіріп, орта білім беру жүйесінде оқыту және ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету ісіне өз үлесіңізді қосып келесіз.

Сіз ғылыми академиялық ортада білікті маман және шебер сарапшы еңбегімен танылып, жас әдіскерлер мектебін қалыптастыруға атсалысудасыз.

Қымбатты Салтанат Ғиззатқызы, айтулы күнде Сізге зор денсаулық, игі жақсылық пен отбасыңызға бақ-береке тілейміз!

**Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясының
ұжымы**

Салтанат Ғиззатқызы Жұмабаева – Ыбырай Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Орта білім мазмұны институты директорының орынбасары, білім беру саласының магистрі.

Салтанат Жұмабаева – 1965 жылы 9 маусымда Павлодар қаласында дүниеге келген. 1982-1987 жылдары Украинаның Винница қаласындағы Н.Островский атындағы мемлекеттік педагогикалық институтында «Бастауыш сыныптағы орыс тілі мен әдебиеті» мамандығы бойынша жоғары білім алады. 2018-2019 оқу жылы Тұран-Астана университетінде «Педагогика және психология» мамандығы бойынша магистратурада оқыды.

Салтанат Ғиззатқызы еңбек жолын 1987 жылы Павлодар облысы Ертіс ауданының орта білім беру мектебінде орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі болып бастайды. 1990-1992 оқу жылдары Павлодар қаласының №29, №22 мектептерінде қазақ тілі пәнінің мұғалімі, 1992-2011 жыл аралығында Павлодар қаласы №39 мектебінде пән мұғалімі және директордың тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары болып қызмет етті. 2011-2013 жылдары Мұғалімдердің біліктілігін арттыру институтының Тәрбие жұмысы және қосымша білім беру кабинеті әдіскері және педагогика кафедрасының аға оқытушысы лауазымында қызмет атқарды. 2013-2022 жылдар Педагогика-

лық шеберлік орталығында деңгейлік бағдарламалар бойынша тренері және білім беру бағдарламаларының менеджері қызметінде жұмыс жасады.

Ұзақ жылдар орта білім беру ұйымдарында мұғалім, әдіскер, тренер және білім беру бағдарламалары менеджері ретінде мол тәжірибе жинақтаған Салтанат Ғиззатқызы Ресей, Финляндия, Эстония мен АҚШ елдерінің орта білім беру бағдарламалары бойынша оқыту курстарында біліктілігін арттырған. Сонымен қатар ол Мәскеу қаласындағы Жоғары экономика мектебімен «Қалыптастырушы бағалау студенттердің оқу жетістіктерін бағалаудың заманауи тәсілі ретінде» бірлескен халықаралық жобасы әзірлеушілерінің бірі болып табылады.

С.Жұмабаевның халықаралық және республикалық басылымдарда жарық көрген зерттеу жарияланымдары бар. Ол Білім және ғылым министрінің Алғыс хатымен және «Ғылымды дамытуға сіңірген еңбегі үшін» төсбелгісімен марапатталған.

Бүгінгі таңда Салтанат Жұмабаева орта білім беру саласының академиялық мазмұны, сапасы және білім стандарттарын ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету ісіне зор үлесін қосып келеді. Салтанат Ғиззатқызының кәсіби біліктілігі мен бай тәжірибесі Алтынсарин академиясындағы ізбасар жас буын үшін ерекше үлгі деп білеміз.

«АЛТЫНСАРИН АКАДЕМИЯСЫНЫҢ ХАБАРШЫСЫ» ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫНЫҢ АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕЛЕРІ

1. Жарияланымдарға қазақ, орыс, шет тілдеріндегі мақалалар қабылданады. Мақалаларды авторлар мұқият тексеріп, өңдеуі керек.
2. Мақалалар компьютерде терілуі керек, аралық интервал – 1, өрістер: сол жағы - 30 мм, оң жағы - 15 мм, жоғарғы жағы - 20 мм, төменгі жағы - 20 мм, сондай-ақ «Windows-ке арналған Word» мәтіндік редакторындағы электронды мақала қабылданады.
3. Мақаланың көлемі (әдебиеттер тізімін, кестелерді, суреттер, олардың атауын қоса алғанда) 10 беттен аспауы тиіс.
4. Суреттер көлемі мақала көлемінің 1/4 бөлігінен аспауы тиіс.
5. Мақалалар келесі ережелерге сәйкес қатаң түрде рәсімделуі керек:
 - ▶ FTAMP (ғылыми техникалық ақпараттың мемлекетаралық айдары) <https://grnti.ru/>;
 - ▶ мақаланың тақырыбы мақала мазмұнын толықтай ашуы керек және 12 сөзден аспауы керек. Техникалық параметрлер: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, бас әріптермен, қалың, абзац орталықтандырылған болуы керек;
 - ▶ автордың (авторлардың) аты-жөні мен тегі, сондай-ақ мекеменің толық атауы мынадай техникалық параметрлерге сәйкес келуі тиіс: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, орталықтандырылған абзац;
 - ▶ аңдатпа мақаланың негізгі ақпаратын қамтуы керек, көлемі 100 сөзден аспағаны жөн. Аңдатпа қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде беріледі. Аңдатпа келесі параметрлерді сақтауы керек: кегль - 12 пункт, гарнитура - Times New Roman, көлбеу (курсив), солдан оңға шегініс - 1 см, жоларалық интервал – дара;
 - ▶ түйінді сөздер аңдатпадан кейін қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде жазылуы тиіс және 5-6 сөз жеткілікті. Түйінді сөздер келесі параметрлерді сақтауы керек: кегль - 12, гарнитура - Times New Roman, көлбеу (курсив), сол-оң жақ шегініс - 1 см, жоларалық интервал – дара;
 - ▶ мақала мәтіні: кегль - 14, гарнитура - Times New Roman, жоларалық интервал – дара;

Мақаланың құрылымы: кіріспе, әдістеме, практикада қолдану, ұсыныстар, қорытынды және пайдаланылған дереккөздер тізімінен тұрады.

МАҚАЛА ҚҰРЫЛЫМЫ

Кіріспе

Кіріспеде әдістемелік мақала тақырыбының маңыздылығы мен өзектілігін жазылу керек. Мақаланың мақсаты мен міндеттерін тұжырымдап, осы тақырып бойынша жазылған отандық және шетелдік әдебиеттерге шолу жасалады.

Әдістеме (технологияны қолдану / озық педагогикалық тәжірибе / авторлық бағдарлама / әдіс / тәсіл)

Бұл бөлімде әдістеменің толық сипаттамасы ұсынылады. Оның ерекшеліктері, негізгі реттілігі мен принциптерін сипаттау керек. Білім беру немесе оқушылармен жұмыс істеу процесінде қолданылатын әдістер жазылады.

Практикада қолдану

Бұл бөлім әдістемені іс жүзінде қалай нақты қолданылғанын көрсетуге арналған. Сабақтар, авторлық бағдарлама, жобалар немесе басқа білім беру іс-шаралары сияқты әдістемені нақты білім беру процесінде қолдану барысы келтіреді. Әдістемені қолдану нәтижелерін талдау және оның тиімділігіне баға береді. Сонымен қатар осы бөлімде әдістемені қолдандудың артықшылықтары мен кемшіліктері де жазылады.

Ұсыныстар

Ұсыныстар бөлімінде басқа педагогтерге әдістемені оқу процесіне сәтті енгізу бойынша ұсыныстар беріледі. Бұл әдістемелерді қолдануға дайындық бойынша кеңестер, нәтижелерді бағалау әдістері, әртүрлі оқу топтары мен контексттерге бейімделу және басқа да практикалық ұсыныстар жазылады.

Қорытынды

Қорытынды – бұл әдістемелік мақаланың соңғы, бірақ маңызды бөлімі. Бұл бөлімде мақалада жазылған ойлардың, әдістемелердің, олардың практикада қолданылуы бойынша жалпы тұжырым жасалынады. Қорытынды қысқа, бірақ

мазмұнды болуы керек және педагогтердің практикалық қызметі мен білім беру процесін дамыту үшін зерттеудің маңыздылығын атап өтуі керек.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

Осы журналға арналған әдебиеттер тізімінде мақала мәтінінде сілтеме жасалған дереккөздер ғана көрсетілуі керек. Тізімді жасамас бұрын, тізімдегі барлық дереккөздердің мақалада болғандығын тексеру керек. Сондай-ақ ел ішіндегі зерттеулер мен жарияланымдарға негізделген жұмыстарды қоса алғанда, отандық көздердің болуы міндетті. Әдебиеттер тізімі ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003 сәйкес ресімделуі керек. Барлық сілтемелер түпнұсқа тілінде берілуі керек. Мақалада келтірілген сілтемелер нөмірленген және төртбұрышты жақшада болады.

- ▶ кестелер мәтіндегі сілтемеден кейін орналастырылады, оларды мәтінде атап өту ретімен нөмірленеді, әр кестенің өз тақырыбы болады. Диаграммалар мен графиктер кестелерді қайталамауы керек. Кестелердің материалы мәтінге қосымша сілтеме жасамай-ақ түсінікті болуы керек. Кестеде қолданылған барлық қысқартулар оның астында орналасқан жазбада түсіндірілуі керек;
 - ▶ суреттер TIFF (*.TIF) немесе JPG (Word бағдарламасына ендірілмеген) мақала мазмұнында беріледі. Әр суретте мәтінде бір сілтеме болуы керек, суреттердегі нөмірлеу өтпелі болуы керек, суреттерге қолтаңбалар жеткілікті толық ақпаратты қамтуы керек;
 - ▶ қысқартулар тек жалпы қабылданған – өлшем атауларын, физикалық, химиялық және математикалық шамалар мен терминдерді және т. б. қолдануға рұқсат етіледі;
 - ▶ математикалық формулаларды Microsoft Equation ретінде теру керек (әр формула бір объект).
6. Редакция мақаланы әдеби және стилистикалық өңдеумен айналыспайды. Талаптарға сәйкес келмейтін мақалалар жариялауға қабылданбайды.
 7. Мақаланың электрондық нұсқасы электрондық пошта арқылы жіберілуі керек: **bak@uba.edu.kz**
 8. Байланыс телефоны: 8(7172) 725882
 9. Мақала соңында автор туралы мәлімет берілуі керек: автор Т.А.Ә., жұмыс орны, эл.поштасы мен байланыс телефоны;

- ▶ мақаланың метадеректері (тақырыбы, автор туралы мәлімет, аңдатпа пен түйінді сөздер) орыс және ағылшын тілдерінде Пайдаланылған деректер тізімінен кейін жазылуы тиіс.

Мақаланы жариялау шарттары

- ▶ Әдістемелік зерттеулердің тұтастығын қамтамасыз ету үшін авторлар осы басылымда белгіленген мақаланы рәсімдеу талаптарын сақтауы тиіс.
- ▶ Мақаланы басылымға жолдаған кезде автор қолжазбаның түпнұсқа екендігін, ағымдағы немесе ұқсас түрде бұрын басқа басылымдарда жарияланбағандығын және басқа баспа үйлеріне қарауға берілмегендігін кепілдейді. Басқа тілдерде жарияланған мақалалардың аудармалары жариялануға қабылданбайды.
- ▶ Мақалада авторларды көрсету ретін авторлардың өздері анықтайды және қолжазбаны редакцияға тапсырғаннан кейін өзгертілмейді. Редакциялау барысында және мақала қабылданғаннан кейін авторлар құрамын өзгерту, авторды қосу, алып тастау немесе өзгертуге жол берілмейді.
- ▶ Журналдың бір санында бір автордан, соның ішінде ол бірлескен авторлық құрамында болса бір қолжазба (мақала) ғана қабылданады.
- ▶ Бір мақаладағы соавторлар саны **4 (төрт)** адамнан аспауы тиіс.
- ▶ Мақаланың түпнұсқалылығы кемінде **60%** болуы керек.
- ▶ Егер мақалада балалар (білім алушылар) қатысқан зерттеулерге қатысты мәселелерді қозғаса, этикалық комитеттің қорытындысын ұсыну қажет.

Рецензиялау түрі: **біржақты жасырын рецензиялау.**

Мақаланы қарау тәртібі

Журнал поштасына келіп түскен мақалалар үш кезеңдік тексеруден өтеді:

1-кезең – БАСТАПҚЫ САРАПТАМА

Барлық мақала журналдың техникалық рәсімдеу, құрылымдық және тақырыптық бағыттарына сәйкестігіне тексеруден өтеді. Осы талаптарға сәйкес келетін мақалалар екінші кезеңге өтеді. Бастапқы сараптамадан өткізу мерзімі – 10 жұмыс күні.

2-кезең – ПЛАГИАТТЫ ТЕКСЕРУ

Редакция саясатына сәйкес, бірінші кезеңді сәтті өткен мақалалар міндетті түрде плагиат бойынша тексеріледі. Журнал редакциясы «Антиплагиат-Қазақстан. Эксперт» лицензиялық бағдарламасын қолданады. Бұл бағдарлама жасанды интеллектпен интеграцияланған, сондықтан мақаланы жазу кезінде ЖИ-ны пайдалану ұсынылмайды. Плагиатты тексеру нәтижелері туралы анықтама редакцияда сақталады. Мақаланың түпнұсқалылығы 60% -дан асуы тиіс. Осы көрсеткішке жетпеген мақалалар журналда жарияланудан бас тартылады. Плагиатты тексеруді сәтті өткен мақалалар үшінші кезеңге жіберіледі. Плагиатты тексеру мерзімі – 3 жұмыс күні.

3-кезең – РЕЦЕНЗИЯЛАУ

Алдыңғы кезеңдерді сәтті өткен мақалалар міндетті сараптамалық талдауға, яғни рецензиялауға жіберіледі. Рецензентті журнал редакциясы ұсынады. Рецензиялауға журнал-

дың талаптарына сәйкес келетін және мәтіннің бірегейлігі 60%-дан кем емес мақалалар жолданады. Мақаланы рецензиялау мерзімі – 12 жұмыс күні. Рецензент үш шешімнің бірін қабылдай алады: «мақаланы жариялауға ұсыну», «мақаладан бас тарту» немесе «мақаланы ескертулерді жою және қайта рецензиялаудан кейін қабылдау». Рецензенттің шешімі авторға кері байланыс түрінде хабарланады.

Мақаланы журналда жариялау туралы **түпкілікті шешім журналдың редакциялық алқа құрамының отырысында қабылданады.**

Журналда мақаланы жариялау ақылы болып табылады. 2024 жылдан 10 бетке дейінгі мақаланы жариялау құны **5058 теңгені** құрады. Төлем Академияның банктік шотына тек рецензияланды сәтті өткеннен және мақаланың белгіленген талаптарға сәйкестігі туралы оң шешім қабылданғаннан кейін жүзеге асырылады.

Барлық талапқа сәйкес келетін мақалалар ғана жариялануға қабылданады.

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ МЕТОДИЧЕСКОГО ЖУРНАЛА «ВЕСТНИК АКАДЕМИИ АЛТЫНСАРИНА»

1. К публикациям принимаются статьи на казахском, русском, иностранных языках. Статьи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами.
2. Статьи принимаются в 1 экземпляре, набранных на компьютере, напечатанных на одной стороне листа с одинарным межстрочным интервалом, поля: левое - 30 мм, правое - 15 мм, верхнее - 20 мм, нижнее - 20 мм, а также электронный вариант со всеми материалами в текстовом редакторе «Word для Windows».
3. Объем статьи (включая таблицы, список литературы, подписи к рисункам, рисунки) не должен превышать 10 страниц.
4. Объем рисунков не должен превышать 1/4 объема статьи.
5. Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими правилами:
 - ▶ МРНТИ (межгосударственный рубрикатор научной технической информации) <https://grnti.ru/>;
 - ▶ заглавие статьи должно точно отражать содержание статьи и состоять из не более 12 слов; технические параметры: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, заглавные, жирные, абзац центрованный;
 - ▶ инициалы и фамилия(-и) автора(-ов), а также полное название учреждения должны соответствовать следующим техническим параметрам: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, абзац центрованный;
 - ▶ аннотация должна быть лишена вводных фраз, содержать только главную информацию статьи, не превышать объем 100 слов, выполняться на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman, курсив, отступ слева-справа - 1 см, межстрочный интервал – одинарный;
 - ▶ ключевые слова (5-6 слов): на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль - 12 пунктов, гарнитура - Times New Roman, курсив, абзац - 1 см, межстрочный интервал – одинарный;
 - ▶ текст статьи: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times New Roman, межстрочный интервал – одинарный;

Структура статьи: введение, методика, практическое применение, рекомендации, заключение и список использованных источников;

СТРУКТУРА СТАТЬИ

Введение

Во введении следует изложить важность и актуальность темы методической статьи. Формулируя цель и задачи статьи, следует дать обзор отечественной и зарубежной литературы, посвященной данной теме.

Методика

В этом разделе будет представлено подробное описание методики. Необходимо описать, как она разработана, основные этапы и принципы. Записать методы, используемые в процессе обучения или работы с учащимися.

Практическое применение

Этот раздел предназначен для демонстрации того, как методика была применена на практике. Предоставить опыт применения автором конкретной методики, как уроки, авторская программа, проекты или другие образовательные мероприятия, в реальном образовательном процессе. Проанализировать результаты применения методики и оценить ее эффективность. В этом разделе также описать преимущества и недостатки использования методологии.

Рекомендации

В разделе с рекомендациями предоставить рекомендации для других педагогов по успешному внедрению методики в учебный процесс. Сформулировать советы по подготовке к использованию данных методик, методы оценки результатов, адаптацию к различным учебным группам и контекстам, а также другие практические рекомендации.

Закключение

Закключение – это последний, но важный раздел методической статьи. В данном разделе делается общий вывод по изложенным в статье соображениям, методикам, их практическому применению. Закключение должно быть кратким, но содержательным и подчеркивать важность исследований для развития практической деятельности педагогов и образовательного процесса.

Список использованных источников

В списке литературы для данного журнала должны быть указаны только те источники, на которые ссылаются в тексте статьи. Перед составлением списка следует проверить, что все перечисленные источники были упомянуты в статье. Также обязательным требованием является наличие отечественных источников, включая работы, основанные на исследованиях и публикациях внутри страны. Список литературы должен быть оформлен в соответствии с ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003. Все ссылки должны быть даны на языке оригинала. Ссылки и сноски, приведенные в статье, пронумеровываются и заключаются в квадратные скобки.

- ▶ таблицы помещаются после ссылки в тексте, нумеруются в порядке упоминания их в тексте, каждая таблица имеет свой заголовок. Диаграммы и графики не должны дублировать таблицы. Материал таблицы должен быть понятен без дополнительного обращения к тексту. Все сокращения, использованные в таблице, должны быть пояснены в Примечании, расположенном под ней;
 - ▶ рисунки (только черно-белые) представляются в содержании статьи с расширением TIFF (*.TIF), или JPG (не встраивать в Word). На каждый рисунок должна быть одна ссылка в тексте, нумерация у рисунков – сквозная, подписи к рисункам должны содержать достаточно полную информацию;
 - ▶ сокращения разрешаются применять только общепринятые — названия мер, физических, химических и математических величин и терминов и т. п.;
 - ▶ математические формулы должны быть абраны как Microsoft Equation (каждая формула - один объект).
6. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются.
 7. Электронный вариант статьи следует направлять по электронной почте: **bak@uba.edu.kz**
 8. Контакты: 8(7172) 725882
 9. В конце статьи приводятся сведения об авторе: Ф.И.О. полностью, место работы, контактный телефон и электронная почта (данные необ. редакции для обратной связи с автором);
 - ▶ также после Списка использованных источников необходимо предоставить название статьи, ФИО автора (-ов), аннотацию и ключевые слова на казахском и английском языках.

Условия публикации статьи:

- ▶ Для обеспечения целостности методических исследований авторам необходимо придерживаться требований к оформлению статьи, установленных данным изданием.
- ▶ При подаче статьи автор гарантирует, что работа является оригинальной, ранее не публиковалась в других изданиях в текущем или аналогичном виде и не передана на рассмотрение в другие издательства. Переводы статей, опубликованных на других языках, к публикации не принимаются.
- ▶ Порядок указания авторов в статье определяется авторами самостоятельно и не подлежит изменению после подачи рукописи в редакцию. Добавление, удаление или изменение состава авторов на этапах редактирования и после принятия статьи не допускаются.
- ▶ В одном номере журнала допускается не более одной рукописи от одного автора, включая рукописи, в которых он выступает в качестве соавтора.
- ▶ Количество соавторов в одной статье не должно превышать 4 (четыре).
- ▶ Оригинальность статьи должна составлять не менее 60 %.
- ▶ В случае если статья затрагивает вопросы, связанные с исследованиями, в которых участвуют дети, необходимо предоставить заключение этического комитета.

Тип рецензирования: **одностороннее слепое рецензирование.**

Порядок рассмотрения статьи

Все статьи, поступающие на электронную почту, рассматриваются в три этапа:

1 ЭТАП – ПЕРВИЧНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

Все статьи проходят проверку на соответствие требованиям технического оформления, структуры и тематической направленности журнала. Статьи, соответствующие этим требованиям, переходят на второй этап. Срок проведения первичной экспертизы составляет 10 рабочих дней.

2 ЭТАП – ПРОВЕРКА НА ПЛАГИАТ

В соответствии с редакционной политикой, все статьи, прошедшие первый этап, в обязательном порядке проверяются на плагиат. Редакция журнала использует лицензионную программу «Антиплагиат-Казахстан. Эксперт». Данная программа интегрирована с искусственным интеллектом, поэтому при написа-

нии статьи не рекомендуется использовать ИИ. Справка о результатах проверки на плагиат хранится в редакции. Оригинальность статьи должна превышать 60 процентов. Статьи, не достигшие этого показателя, отклоняются от публикации в журнале. Статьи, успешно прошедшие проверку на плагиат, направляются на третий этап. Срок проверки на плагиат составляет 3 рабочих дня.

3 ЭТАП – РЕЦЕНЗИРОВАНИЕ

Статьи, успешно прошедшие предыдущие этапы, направляются на обязательный экспертный анализ, то есть на рецензирование. Рецензента назначает редакция журнала. К рецензированию допускаются статьи, соответствующие требованиям журнала и обладающие уникальностью текста не менее 60%. Срок рецензирования статьи составляет 12 рабочих дней. Рецензент может принять одно из трех

решений: «одобрить статью к публикации», «отклонить статью» или «принять статью после устранения замечаний с последующей повторной рецензией». Решение рецензента сообщается автору в форме обратной связи.

Окончательное решение о публикации статьи в журнале принимается на заседании редакционной коллегии журнала.

Публикация статьи в журнале является платной. С 2024 года стоимость публикации статьи объемом до 10 страниц составила **5058 тенге**. Оплата производится на банковский счет Академии только после успешного прохождения рецензирования и принятия положительного решения о соответствии статьи установленным требованиям.

К публикации принимаются статьи, полностью соответствующие требованиям журнала

Журналдың құрылтайшысы:

Қазақстан Республикасы
Оқу-ағарту министрлігінің
«Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы» ШЖҚ РМК.

Журнал 2023 жылдың
наурызынан шыға бастады.
Басылым 3 айда бір рет шығады.

Журнал Қазақстан Республикасының
Ақпарат және қоғамдық даму
министрлігінің Ақпарат комитетінде
қайта есепке қойылған
(2023 жылғы 20 ақпандағы Мерзімді баспасөз
басылымын, ақпарат агенттігін және желілік
басылымды қайта есепке
кою туралы №КЗ35VPY00064971 куәлік).

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар
редакцияның көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің анықтығына,
сондай-ақ стилистикалық қателерге
авторлар жауапты.
Журналға шыққан материалдарды
редакцияның келісімінсіз
көшіріп басуға болмайды.

Мекенжайы:

010000, Астана қ.,
Мәңгілік Ел даңғ., 8/2
«Алтын Орда» БО.
E-mail: bak@uba.edu.kz
Басуға 27.06.2025 ж. қол қойылды.
Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 300 дана.

Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА-ның
Дизайн және полиграфиялық қызметтер
бөлімінде басылып шығарылды.

Учредитель журнала:

РГП на ПХВ «Национальная академия
образования им. И. Алтынсарина»
Министерства просвещения
Республики Казахстан.

Журнал издается с марта 2023 года.
Периодичность 1 раз в 3 месяца.

Журнал поставлен на переучет в Комитете
информации Министерства информации и
общественного развития
Республики Казахстан
(Свидетельство №КЗ35VPY00064971
о переучете периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
от 20 февраля 2023 года).

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы
не отражают точку зрения редакции.
Ответственность за достоверность
фактов и сведений в публикациях,
а также за стилистические
ошибки несут авторы.
Перепечатка материалов,
опубликованных в журнале,
допускается только с согласия редакции.

Наш адрес:

010000, г. Астана,
пр. Мәңгілік Ел, 8/2,
БЦ «Алтын Орда».
E-mail: bak@uba.edu.kz
Подписано в печать 27.06.2025 г.
Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 300 экз.

Отпечатано в Отделе дизайна
и полиграфических услуг
НАО им. И. Алтынсарина.